

Αναγνωστικό

οι δημοτικού

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1965

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ο ολ' διμοτικού

Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ο ολ' διμοτικού

Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ο ολ' διμοτικού

Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ο ολ' διμοτικού

Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ο ολ' διμοτικού

Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ολ' διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ολ' διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ολ' διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ολ' διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

ολ' διμοτικού

Αναγνωστικ

ΕΠΥΡΩΣ.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

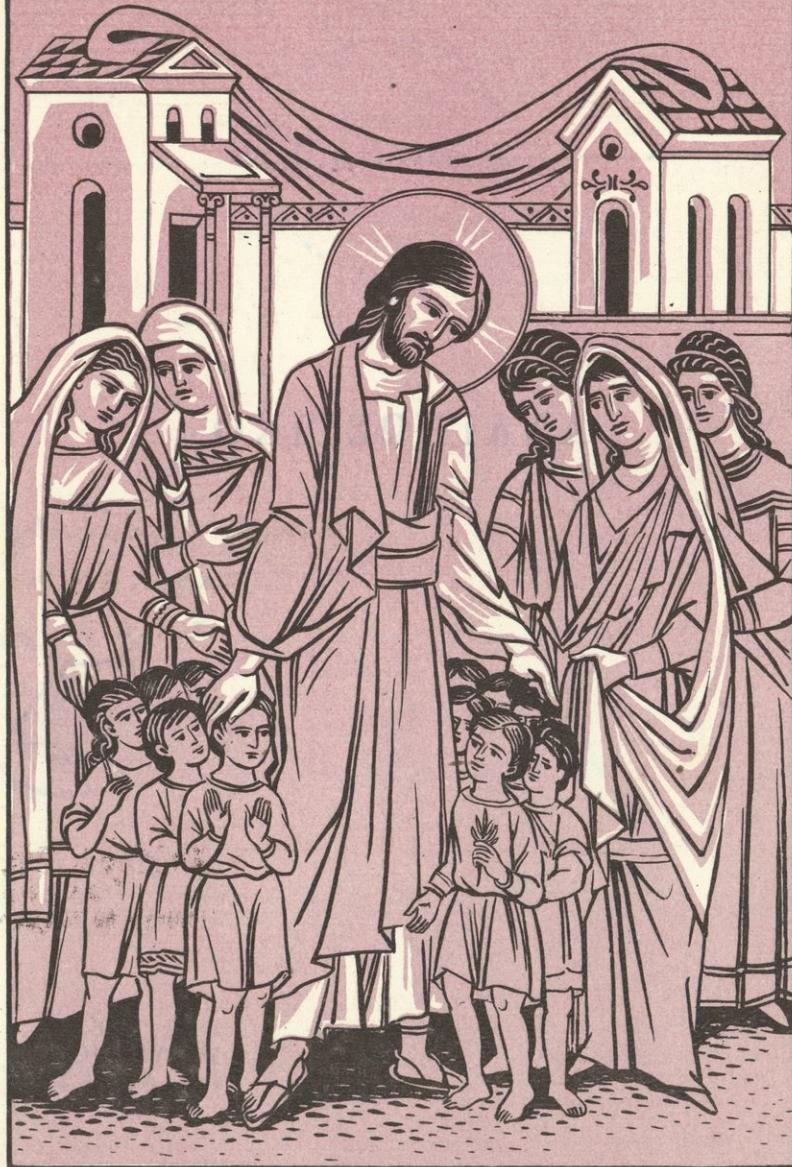
Συνέργος Παναστούρου
Εισιτήριο Εγγράφων
τάξης Εγγράφων

Ζ. Π. Α.

1965

Δ Ω Ρ Ε Α
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ε. ΦΩΤΙΑΔΗ, Η. ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ. ΜΕΓΑ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ. ΖΗΣΗ,
Δ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι. ΣΥΚΩΚΗ, Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

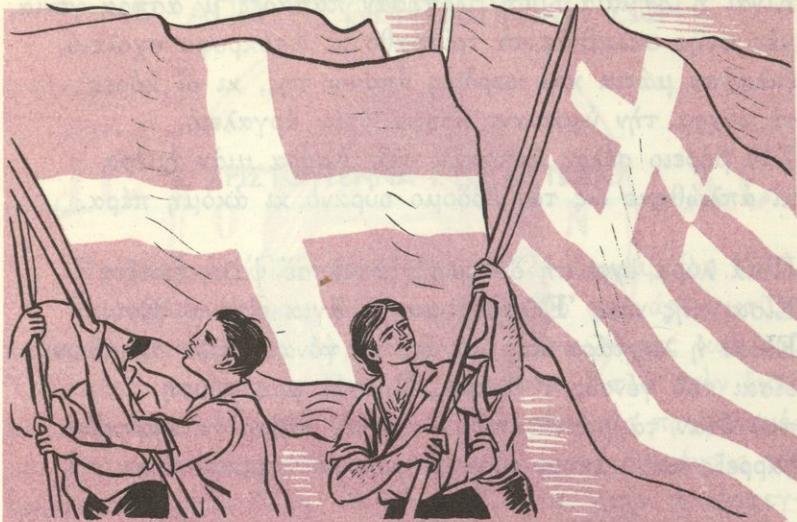
Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1965

17412

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

1. ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸν πανί, τὸ γαλανὸν καὶ τὸ ἄσπρο,
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάτικον καὶ ξάστερον οὐρανόν,
ποὺ εἶναι λευκὸν σὰν τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι διάλογλυκον, σὲ πέλαο μακρινό.
Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸν πανί ποὺ, ὅταν περνᾶ μπροστά μας,
ύγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾶ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαιδέψῃ,
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοὴ ποὺ δρῦμᾶ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό καμε χλαμύδα,
καὶ ζῆ σ' αὐτὸν καὶ πάλλεται διάλοκηρη ἡ Πατρίδα.

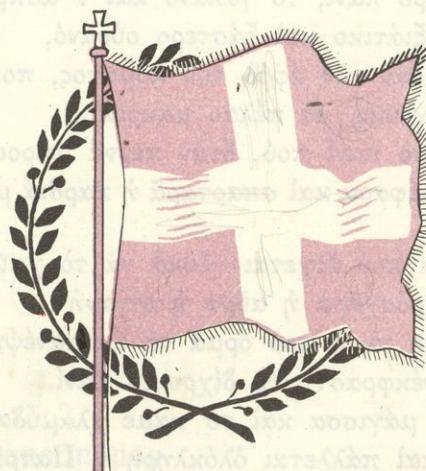
Ο Εἶναι ἡ Σημαία ! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἀσπρα γένια,
μὲς στῆς σκλαβιᾶς τὸ τρίσβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιές ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τὴ νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλεῖό.

Σὰν βόρειο σέλας ἀστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.○

Ο Ποιά λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλη ἐπάξια ;
Εἶσαι τῆς νέας Ἐλλάδας μας ἡ ἄγια εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγάει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει.. .○

Στέφανος Δάφνης

ΔΙΑΜΗΣ ΗΤΣ ΖΩΙΜΥ

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

I

2. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

X

Προφυλακές Όλυτσικα Ηπείρου 24 Δεκεμβρίου 1912.

Εαστεριά κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνά τῆς Μανωλιάσσας καὶ τοῦ Όλυτσικα, ποὺ τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὄψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ τὶς προφυλακές μας ἐπάνω σ' αὐτά, σωρούς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἔναν ἐπάνω στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζωνται στὴν ἀστροφεγγιά, ποὺ εἶναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη γιατὶ δὲν ἀφήνει τοὺς Αρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἔναν ἀπὸ τοὺς φοβερούς τρόπους ποὺ ζέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυθοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανένας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μας πειέται ξαφνικὰ καὶ δώστου πάνω κάτω νὰ ζεστάνῃ λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατὸ κρύο μᾶς περονιάζει τὰ κόκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μας καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδιὰ εἶναι κι αὐτὴ καὶ θὰ περάσῃ, βρέ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἶπα. Οὕτε κουβέντα πιά...

Γύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου πώς ἡ βραδιὰ ἔκείνη ἦταν Χριστουγεννιάτικη. Ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τὸ εἶχε σκευτῆ.

“Ημουν νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἔαυτό μου στὴ συγκίνηση που θὰ δοιμαζα μὲ τὴ χαρὰ

τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τοὺς προετοίμα-
ζα γιὰ τὴ βραδιὰ αὐτῆ.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἀκουσα
τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἔνα γράμμα, νὰ ρωτᾶ πόσες τοῦ
μηνὸς εἴχαμε. « Ρώτα τὸν κύρ λοχία », τοῦ εἶπε ἔνας.

— Εἴκοσι τέσσερεις, τοῦ φώναξα, κι ἀποτραβήχτηκα βια-
στικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερεις! Χριστούγεννα σήμερα καὶ
δὲν τὸ σκεφτήκαμε... Γιά σκεφτῆτε, βρὲ παιδιά...

“Εφτασαν στ’ αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στό-
ματα.

Εἶχα ἀρκετὰ τραβήχτη ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς
φαντάρους μου ἔναν ἔναν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ
νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

— Ακοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ κατα-
λάβουμε καθόλου!... Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴ σημερινὴ
μέρα τὰ καημένα τὰ σπίτια μας... "Αχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον κι ὅλοι μαζὶ ἐμένα. Τί
ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; κι ἐγὼ εἶχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλή-
θεια εἶναι ὅτι ἐγὼ ἥμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἄ' Ήμαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιατὶ μιὰ τέτοια
μέρα τόσο ὑποφέραμε· ἥμουν ἀκόμη πιὸ εὔτυχισμένος ἐγώ,
γιατὶ περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ πάρουσιάσω στοὺς
στρατιῶτες μου, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μὲ ψωμί,
κι αὐτὸς σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἔνας ἔνας τραβήχτηκαν πάλι στὸ καλυβάκι
κι ἐμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πῶς περνούσαμε ἄλλες χρονιὲς μὲ τὸν
πατέρα, τὴ μητέρα καὶ τ’ ἀδερφάκια μας! Απὸ νωρὶς ψώ-
νια καὶ φώνια. Τὰ μικρὰ τί χαρές! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέ-
λια κι ἀπαιτήσεις.

— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ μὲ σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.

— Καλά, κοιμήσου τώρα, ἀν θέλης νὰ σηκωθῆς.

Πῶς πεταγόμαστε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸν ὑπνο, ὅταν ἀκού-
αμε τὸ γλυκό, χαρμόσυνο ἥχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο,
ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κανένας φόβος· ἔνας ἔνας, νέοι, γέροι, γριές,
παιδιά, χωμένοι στὰ παλτά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκ-
κλησία· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἀρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδῶν ἡ ἐκ-
κλησία ἐκεῖνο τὸ βράδυ· καὶ τὴν ἄλλη μέρα τί χαρά! Χρι-
στόψωμα, γαλοποῦλες, φροῦτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα,
στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες
τὶς ἡμέρες, οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν 'Ολύτσικα ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ
καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι
ἐμεῖς τώρα. Πολλὲς φορὲς ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε: « κι
ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι »· κι οἱ στρατιῶτες
ἐπάνω στὴ Μανωλιάσα, ποὺ τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάν-
τα πιὸ ἥσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνιωθαν πλάι τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια!

Α Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, μὰ τὰ τωρι-
νὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶ-
τες μου κοιμοῦνται· τί ὅνειρα νὰ βλέπουν; ἀσφαλῶς οἱ πε-
ρισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκ-
κλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ποὺ εἶχα προσδιορίσει γιὰ
τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ Πράγια, μ' ἔκαμαν νὰ
τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὅρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί; ποῦ εἰ-
ναι ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κύρ λοχία· χρόνια πολλά· μὲ τὸ καλὸ στὰ
σπίτια μας, καὶ τοῦ λόγου σου μὲ μακρὺ σπαθί. *A*

Μὲ μακρὺ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες

μου, δτι κάτι μποροῦσε νὰ βγῆ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη,
σκέφτηκα.

— Ο Πράγιας, κύρ λοχία, ἔξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψή-
νει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο·
ἔξι ὀκάδες χοιρινὸ πρώτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πι-
πέρι· ἔνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιὰ λουκούμια καὶ δυὸ
ψωμιὰ χωριάτικα φίνα· μοῦ εἴπε ὁ ὑποσιτιστὴς πῶς θὰ μᾶς
στείλουν καὶ χριστόψωμα· μὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κύρ λοχία,
δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους
ἀπὸ κείνους, ποὺ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν
πατρίδα.

— Αφησε τὰ σακίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ
πήγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσῃς τὸν Πράγια.

“Εφυγε κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα δλους
νὰ κοιμοῦνται.

— Ε, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἴπα ἐπιτακτικά· δὲ σε-
βάστηκα κείνη τὴ στιγμὴ τὸν ὑπνὸ τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω κι ἀπλωσαν τὰ
χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κύρ λοχία; Είχαν συνηθίσει τό-
σον καιρὸ σὲ τέτοια ξυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἴπα· ἀφῆστε τὰ ὄπλα· δὲν εἶναι
τίποτε· κάτι ἥθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἔνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς
μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποὺ τόσον καιρὸ τώρα ἔγι-
ναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέτα τοῦ ὑπνου τους.

— Ακοῦστε, παιδιά, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὥρα
— ἥταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριά καὶ
στὶς πόλεις χτυποῦν, κι οἱ Χριστιανοὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησία νὰ
γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητή-

σουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω ποὺ εἴμαστε, δὲν πάφαμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ κι ἔχομε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια του. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα νὰ κάνωμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγὼ ξέρω μερικὰ κι ἀν̄ ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει δὲν ἔκανα καλά, παιδιά;

— Καλὰ ἔκανες, κύριο λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν κι οἱ στρατιώτες μου· ἔκανα τὸ σταυρό μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

A « Χριστὸς γεννᾷ ταῖς, δοξάσατε... ».

'Ακούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἡ φωνή μου· μερικοὶ στρατιώτες μου σταυροκοπιοῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας κατρακυλοῦν στὶς ἀπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παρέλυε τὰ σαγόνια καὶ μᾶς ἔκοβε τὴ φωνή στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἔκεινο τὸ τροπάρι· ἔνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατότερα:

— « Ή Παρθένος σήμερον τὸν Υπερούσιον τίκτει... ».

Βοηθοῦμε ὅλοι καὶ κρατοῦμε τὸ ἵσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούεται πιὸ ἀρμονική· δυὸ στρατιώτες μου κρυφομιλοῦν καὶ παίρνοντας τὰ τουφέκια τους ἑτοιμάζονται νὰ βγοῦν· τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νά ρθουν κι ἔκεινοι οἱ καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοπούς. Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολύ, ποὺ νόμισα γιὰ μιὰ στιγμὴ πῶς θὰ σταματήσῃ ἡ καρδιά μου. Τὸ στῆθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία ! Πραγματική λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους ποὺ εἶχε ἔξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ ποὺ τὴν καρδιά τους πλημύριζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἡταν πραγματικὴ προσευχὴ ἐκείνη.

« Ή γέννησίς σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν » φάλλαμε τώρα. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ διπλοσκοποί, ποὺ τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυό, ποὺ βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί. ○

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπίονταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακίδιο, ποὺ εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς· ἀνοιξα ἔνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἔνα τὸ πῆραν· τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινὴ μέρα. ○

“ Ήπιαν δῆλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε δῆλοι. Μερικοὶ δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τὸ παγούρι στὴν ὑγεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νά κι ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἔνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τάχασαν.

— “ Α ! κύρ λοχία, ποιός τὸ περίμενε ! Κι ἔνιωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαιδεύουν τὰ γένια, τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες, τὰ χέρια· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρή μου φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάδια ἐκεῖνα. Πόσο ἥμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Εμπρός, παιδιά· τρώτε κι ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ τὸ Πάσχα νὰ τὸ κάνωμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Η ἀλήθεια εἶναι πώς δῆλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώη

κανείς. Ή συγκίνηση μᾶς είχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

"Οποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμη καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν..."

Χαραλ. Βασιλογεώγης

3. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη λυγοῦν τὰ πόδια καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους τὰ ἄδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ἔάγρυπνος θωρώντας τα σταυροκοπιέται καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθμα : « Χριστὸς γεννιέται ! »

Τὴν ἄγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη κάποιοι ποιμένες ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὑμνων μεσούρανες στὴ γῇ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσαννὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα στὸν σκόρπιο ἀέρα, τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἥλιοφώτιστα μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη — ποιός δὲν τὸ ξέρει ; — τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

4. Ο ΤΥΦΛΟΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Εἶπεν Ἐκεῖνος ποὺ ζωὴ καὶ φῶς αἰώνιον εἶναι :

— Στὴν Κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάτου σύρε, τυφλέ, καὶ πλύνε τ' ἄφωτα μάτια σου.

Καὶ νά, πρὶν κὰν προφτάσῃ ἀκόμα νὰ πλύνη ἀπὸ τὴν ὄψη του τὸ λασπωμένο χῶμα, ζωῆς ποτάμι ἀνάβρυσε, φωτὸς πλημμύρα ἔχύθη στὴ διψασμένη του ψυχή, στὰ σκοτεινά του στήθη κι ἔκραξ' ὀλόχαρος ψήλα σηκώνοντας τὰ χέρια : — "Ω ! πόσο ὡραῖο εἶναι τὸ φῶς ! Πῶς ἀγκαλιάζει ἀκέρια τὴν πλάση ! Πῶς χωρίζονται τὰ χρώματα μπροστά του ! Αὕτη εἰν' ἡ γῆ, ποὺ ἔφευγε τὰ βήματά μου κάτου ; αὐτοὶ εἰν' οἱ κάμποι, τὰ βουνά, τὰ δέντρα ; αὕτη εἰν' ἡ μέρα, ποὺ μὲς στὴ νύχτα τὴ βαθιά τὴν ἀκουγα ; ὃ μητέρα, ἐσύ 'σαι, ποὺ μὲ γέννησες καὶ μ' ἔκανες νὰ νιώσω πόσο γλυκιὰ θά 'ν' ἡ ζωὴ γιὰ ὅσους τὴ βλέπουν, πόσο

πικρὴ γὶ αὐτούς, ποὺ τὴν ἀκοῦν βαθιὰ φυλακισμένοι
στὰ κάτεργα τῆς σκοτεινιᾶς, ξένοι στὸν κόσμο, ξένοι,
πίσω ἀπ' ἀδιάβατο βουνὸ μὲ δίχως μονοπάτια !

Ὦ μάτια, ποὺ μὲ βλέπετε καὶ ποὺ σᾶς βλέπω, ὡ μάτια,
θρόνοι ποὺ κάθεται ἡ ψυχὴ στὰ δυό σας μοιρασμένη
κι ἀναγαλλιάζει λαμπερὴ κι ἀθανασία προσμένει,
ὦ μάτια, ποὺ μὲ τὴ ζωὴ μὲ δένετε μὲ τόσα,
μὲ τόσα νήματα χρυσά, μ' ὅσες ματιές, ποιά γλώσσα
μᾶς λέσι ὅσα μᾶς λέτε σεῖς δίχως φωνὴ καὶ λέξη ;
ποιό στόμα, ροδοστέφανα χαμόγελα κι ἀν πλέξη,
μᾶς δείχνει τὴ χαρά, ὅσο σεῖς σὲ μιά σας λάμψη μόνο ;
ποιός στεναγμὸς καὶ ποιά κραυγὴ θὰ δείξουν τόσον πόνο
ὅσο ἔνα δάκρυ σας βουβό ; ποιό βελουδένιο χέρι
ξέρει τὰ χάδια τῆς ψυχῆς, ποὺ μιὰ ματιά σας ξέρει ;

Ὦ μάτια, ποὺ φωτίσατε τὰ μαῦρα ὀνείρατά μου,
ὦ μάτια, ποὺ στυλώσατε τ' ἄβουλα βήματά μου,
ὦ μάτια, ἐσεῖς, ποὺ φέρνετε τὰ χέρια μου μὲ τάξη,
ὅπου ἡ ψυχὴ μου ὀρέγεται κι ὁ νοῦς μου, ὅπου προστάξῃ !
ὦ μάτια, ποὺ μὲ βλέπετε κι ὡ μάτια, ποὺ σᾶς εἶδα,
ζωὴ κι ἀγάπη καὶ χαρὰ κι ἀπαντοχὴ κι ἐλπίδα
ὅλα εἰν' ὥραια καὶ ποθητὰ κι εἰν' ὅλα ἀγαπημένα,
ὅλα εἰν' ὥραια μαζὶ μὲ σᾶς, χωρὶς ἐσᾶς κανένα ! . . .

Τέτοια δ τυφλός, δ πρὶν τυφλός, βαδίζοντας ἐλάλει
ώς τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπάντησε τὸ Ναζωραῖο καὶ πάλι.
Κι εἶπεν Ἐκεῖνος ποὺ ζωὴ καὶ φῶς αἰώνιον εἶναι :
— Ἔγὼ σοῦ χάρισα τὸ φῶς, τυφλέ, σκέψου καὶ κρένε
ποιός εῖμαι.

Κι εἶπε δ τυφλός :

— Καὶ θέλει σκέψη τάχα :

ποιός ἄλλος κυβερνάει τὸ φῶς, παρὰ δ Θεὸς μονάχος ;

Ιωάννης Πολέμης

5. ΑΝΑΣΤΑΣΗ

— Παππού ! ξ, παππού ! φώναξε ὁ Νάσος, σπρώχνοντάς τον μὲ τὸ πόδι του.

— Τί εἶναι ;

— "Α, σήκω νὰ δοῦμε τὴν Ἀνάσταση.

Σὰν βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβα τους, ἀκούαν σὲ ὅλη τὴν κοιλάδα καὶ γύρω ἀπὸ τὶς ράχες φωνές. "Ολοι οἱ βλάχοι τῆς περιφέρειας ἔκεινης ἦταν στὸ πόδι, στολισμένοι, καὶ μὲ κεριὰ στὰ χέρια περίμεναν τὴν Ἀνάσταση.

Δ Εἶχε πιὰ πλησιάσει ἡ ὥρα. 'Ο αὐγερινὸς φεγγοβολώντας ἀνέβαινε ψηλά. Οἱ βλάχοι μὲ τὶς γυναικες τους καὶ τὰ παιδιά τους ἦταν ἔτοιμοι ἔξω ἀπὸ τὶς καλύβες τους. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναικες νέες καὶ γρέες, ὄλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ὁρίζοντα. "Ηξεραν πώς ἀπὸ κεῖ ὑψωνόταν μιὰ ράχη, ἀπ' ὅπου θὰ φαινόταν ὁ παπᾶς μὲ τὴ λαμπάδα στὰ

χέρια, κηρύσσοντας στοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάσταση τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μεγάλες πυρὲς λαμπάδιζαν ψηλὰ κι ἔριχναν κοκκινωπὲς ἀκτίνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

‘Η καρδιὰ ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ Ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἀστρο, ποὺ παρουσιάζοταν ἀπὸ τὴν ράχη, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ φώναξαν ἀναπτηδώντας μὲ χαρά :

— Νά το, φάνηκε !

— Αμ ποῦ ἀκόμα !

— Θ' ἀσπρίσῃ τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ δῆς.

· Καὶ πείραζε ὁ ἔνας τὸν ὄλλον καὶ διηγόταν ἴστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρός.

— Νά το, νά το ! Ἔκεïνο είναι ! φώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικὰ φάνηκε φῶς λαμπάδας, ποὺ τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἔσκιζε τὸ σκοτάδι κι ἔριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη κάρφωσαν πρὸς τὰ ἔκει τὰ μάτια τους καὶ τέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά ! . . .

‘Η φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν ράχη δυνατή. Ἔφτασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἔκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά ! . . .

‘Η φωνὴ ἀκούστηκε τώρα πιὸ δυνατή. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸ σταυρό τους. ‘Ολη ἔκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἔκείνη σὰν νας μεγάλος ναός, ὃπου δοξαζόταν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά ! . . .

‘Η φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς

λαμπάδας φάνηκε καὶ μιὰ ἄλλη λάμψη καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμὸν ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ σφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δέντρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μαντριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελὸν ἐνθουσιασμό, μετέδιδαν ὁ ἔνας στὸν ἄλλον τὴν εὐχάριστη εἰδηση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια ! . . .

— Ἀληθῶς Ἀνέστη ! . . . ἀληθῶς ἀνέστη ! . . .

— Ζῆ καὶ βασιλεύει ! . . . Ζῆ καὶ βασιλεύει ! . . .

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἀγιο φῶς ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι σὰν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβᾳ τὰ καριοφίλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ βροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μαντριὰ βέλαζαν καὶ πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν καὶ τὰ ἀλογα ἥρεμέτιζαν.

Ἡ ράχη, ποὺ πάνω τῆς φάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ως εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, γονάτιζαν γύρω στὸν παπά. Καὶ ὁ παπᾶς ὄρθιος, κινώντας τὴν λαμπάδα του πάνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλλε τὸ « Χριστὸς Ἀνέστη ». ○

Ανδρέας Καρκαβίτσας

6. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάση ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδιὲς σὰν ὄνειρο χαῖδεύει.

Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀντιλαλεῖ παντοῦ σὰν ἄγια ἀλήθεια,
κι ἀχτίδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.

Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἄνοιξη, μὲ τοὺς ἀνθοὺς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰ νά ὑελε νὰ στείλη
τὴ λουλουδένια του ὁμορφιὰ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θύμα
μὲς στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρίμα.

Χριστὸς Ἀνέστη ! φίλημα γλυκιᾶς ἀγάπης δῶστε,
φίλοι κι ἔχθροί, κι ἀδερφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.

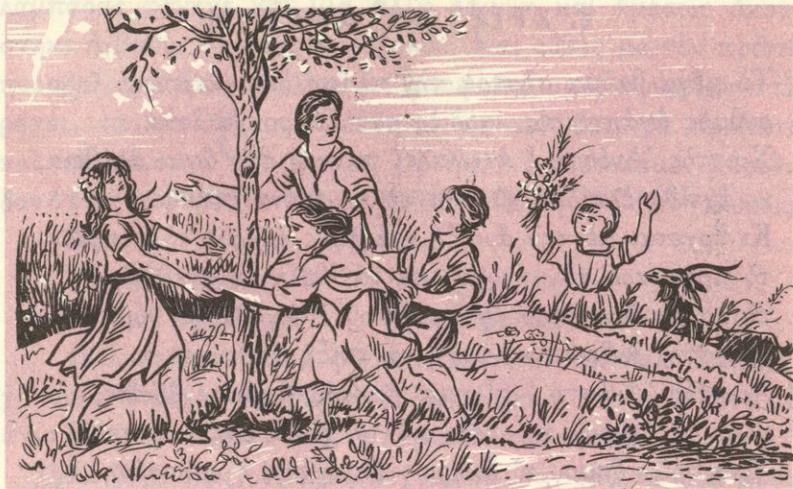
“Ἐνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο : Νικήτρια ἡ καλοσύνη
νά 'ναι παντοῦ, κι ὁδηγητής τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.

Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἥρθε παρηγορήτρα
— σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμα — σ' ὅλη τῆς γῆς τὴ φύτρα.
Χριστὸς Ἀνέστη ! ἀς ζῆ στὸ νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὥραϊ,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βάθη νὰ φωτίζῃ
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ ὁμορφιὰ τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

‘Ιωάννης Πολέμης

19

7. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

A Καὶ θὰ ρθοῦν χρονιάρες μέρες : τὰ Χριστούγεννα, μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα, καὶ τ' Ἀι - Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα, καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Κι ̄στερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ἡ Ἀνάσταση, ποὺ δλόχαρο χωρὶ θὰ τὴ γιορτάσῃ, τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τοὺς ἀντίλαλους, σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα στήνοντας χορὸ στὰ δλόανθα χαμομήλια, θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιᾶς χιονόκλαδα κόκκινες ποδιές καὶ κίτρινα μαντίλια. **AD**

Γεώργιος Δροσίνης

8. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ανήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων τοῦ Εἰκοσιένα, τὴν Κυριακήν, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν παρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς ὁθωμανικῆς κυβερνήσεως ἔξαιτίας τῆς Ἐπαναστάσεώς μας γίνονταν ἄγρια, καὶ ὁ καθένας μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ πρόσφερον καὶ τὰ μέσα.

«Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μή θέλετε νὰ σωθῶ. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἥταν ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὰ ἄλλα χριστιανικὰ μέρη. Ὁραῖο πράμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμιὰ προβιὰ στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. Ἡ, κλεισμένος σὲ φιλικὴ πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὅρφανὰ τοῦ "Εθνους" μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης γιὰ νὰ σώσω τὸ λαό μου, δχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἵσως ὡφελήσῃ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχτοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστη τους στὸ πρόσωπό μου, καὶ οἱ "Ελληνες" θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, ποὺ συχνὰ χαρίζει τὴ νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ δ, τι καὶ ἀν μοῦ συμβῆ. Σήμερα τῶν Βαΐων ἀς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ φάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἵσως αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα, ἀς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς.

»"Οχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατώντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἀρχοντες στοὺς δρόμους τῆς 'Οδησσοῦ, τῆς 'Επτανήσου ἢ τῆς 'Αγκώνας καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λένε: Νά ὁ φονιὰς Πατριάρχης! "Αν τὸ "Εθνος" μου σώθῃ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τέταρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ "Αθω", δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφὲς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαίρε, θαλάσσιο κύμα. Χαίρε, Σπάρτη καὶ 'Αθήνα, ὅπου ἥθελα νὰ ἴδρυσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδας. Χαίρε, γῇ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα! »"Εγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ ὁδηγεῖ ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοίρα τοῦ "Εθνους" καὶ ὁ οὐράνιος Θεός".

« 'Ομιλία περὶ τοῦ ἀοιδέμου Πατριάρχου Γρηγορίου »

Γεώργιος Τερτσέτης

9. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλὲς φορὲς συλλογίζομαι καλὰ - καλὰ ὅσα τεράστια
ἡ θεία παντοδυναμία Του κάνει γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ
τῆς Ἑλλάδας. Καὶ ὅταν εἴμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις αὐ-
τές, φέρνω τὸ νοῦ μου στὴν ἀξιομνημόνευτη ἐποχὴ
τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραὼ.
Καὶ βρίσκω κάποια ὄμοιότητα στὶς τύχες τῶν δυὸ λαῶν.

’Ακούει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, βλέ-
πει τὴ θλίψη καὶ τὴ δυστυχία τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά
τους καὶ ἐκλέγει ἔναν ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευ-
θερώσῃ ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου.

— Ποιός εἴμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωυσῆς, Κύριέ μου, ποιός
εἴμαι ἐγώ, ποὺ προστάζεις νὰ πάω στὸ Φαραὼ, τὸ βασιλιά
τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἀφησέ με. Ἰσχνόφωνος
καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἴμαι.

Τὰ ἵδια λέγαμε κι ἐμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεώντας τὴν
ἀθλια κατάστασή μας, φώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο
ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεώς μας.

—Ἐμεῖς μόνοι, λέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλυσίδες μας;
Ἐμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ
τυράννου;

—Μαζί σου θὰ εἴμαι ἔγώ, εἶπε τότε στὸν Μωυσῆ ὁ Θεός.
Μὴ φοβᾶσαι. Ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴ δύναμή
μου θὰ χτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους. Ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸ
λαό μου ἐναντίον τους.

Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλαχτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγη
καὶ σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἐλ-
λάδας.

—Ἐγώ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου, ἔγώ
θὰ εἴμαι μαζί σου, ἔγώ θ' ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴ
δύναμή μου ἔγώ θὰ χτυπήσω τοὺς ἔχθρούς σου, ἔγώ θὰ σὲ
δυναμώσω ἐναντίον τους.

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὄλοένα γιὰ τὴν
Ἐλλάδα.

«Λόγοι αὐτοσχέδιοι»

Σπυρίδων Τρικούπης

10. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγεῖται ότι ο Κολοκοτρώνης δτι μιά φορά πήγε στο πανηγύρι της Αγίας Μονῆς. Αύτό το μοναστήρι ήταν μεγάλο και είχε καταστραφή στην έπανάσταση του Όρλωφ, το 1769. "Οταν πέρασε, ήταν μία μάντρα χαλασμένη, και σκεπασμένη ή έκκλησία με κλαδιά.

Τότε ἔταξε ὁ Κολοκοτρώνης :

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν τύραννο καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἥσουν πρῶτα.

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία βοήθησε· καὶ στὸ δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως πλήρωσε ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τά- μα του καὶ τὴν ἔκανε ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν καταστρο- φῆ της.

«Ο Γέρων Κολοκοτρώνης» Λεωφυγός Τερισέτης

11. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

Πέρασαν πάλι οι Τούρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχές Ιουλίου τοῦ 1822, καὶ πῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφῆσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους, ἔξω ἀπὸ τὸ Ναύ-

πλιο. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ἔξαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἐκείνους ποὺ ἔμειναν, καὶ νὰ στείλουν τροφὲς στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασή τους αὐτὴ δείχνει πῶς τὴν περασμένη καταστροφή τους μέσα στὰ στενὰ τὴν ἐξήγησαν, ἵσως καὶ σωστά, σὰν ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας τους, ἀφοῦ τόσοι λίγοι "Ἐλληνες ἔτυχε νὰ εἶναι ἐκεῖ στὰ Δερβενάκια.

"Ἡ ἀπόφασή τους λοιπὸν τώρα εἶναι ἀντρικὴ καὶ οἱ

μάχες, πού ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ Ἀι - Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ Ἔλληνες εἶναι ἐκεῖ πέρα τώρα πιὸ πολλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεχτοὶ καὶ ὄχυρωμένοι.

Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικηταράς καὶ ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τότε ἥρθε τὸ μήνυμα πώς φάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἔρχονται μακριὰ ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

Ο Παπαρσένης δὲν ταράχτηκε.

— Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἴπε αὔριο θὰ τοὺς πάρη ἡ κατάρα.

Στὸ δρόμο, ἐκεῖ ποὺ προχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσένης πάλι στὸ Νικηταρά :

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνη ἐδῶ, ὅμως σπειρὶ σιτάρι δὲ θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο !

Καὶ τὸ βράδυ, ποὺ δειπνοῦσε ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φτάσει ἀκόμη) συλλογιζόταν τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε (ἦταν τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῇ), μὰ ὁ Δράμαλης τὸ πῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρωμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πὼς ἔλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη σὲ ὅλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, σκοτώθηκε ὁ παπᾶς. "Ομως οἱ Τοῦρκοι δὲν πέρασαν.

Γ. Βλαχογιάννη, «Ιστορικὴ Ἀνθολογία» N. Σπηλιάδης - Γ. Βλαχογιάννης

12. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

"Οταν ἥρθε ὁ βασιλιάς" "Οθων πρώτη φορά στὸ Μεσολόγγι, στὰ 1837, παρουσιάστηκε ἐμπρός του ὁ παπά - Παναγιώτης Μπουγάτσας. "Ἐτυχε τότε νὰ βρίσκεται στὰ ἀνάκτορα καὶ ὁ στρατηγὸς Δ. Μακρής, καὶ ὁ βασιλιάς ζήτησε ἀπ' αὐτὸν πληροφορίες γιὰ τὸν παπά.

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἶπε ὁ Μακρής, τὸν παπᾶ αὐτὸν ἀξίζει νὰ τὸν προσκυνοῦμε σὰν ἄγιο γιὰ τὶς μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμο.

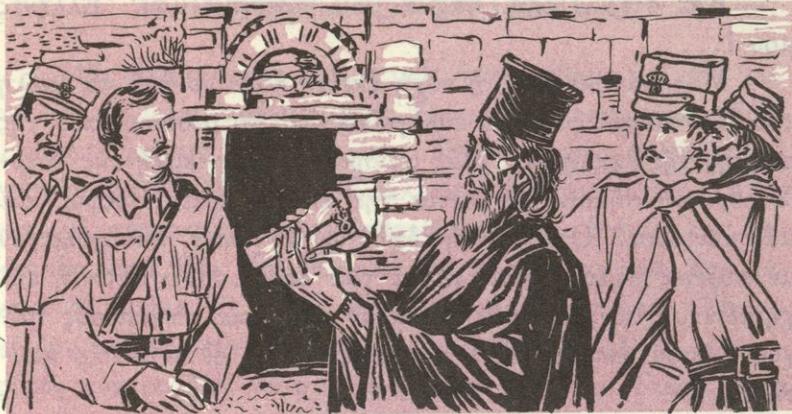
— Καὶ ποιές εἶναι αὐτές, καπετάν Μακρή; ρώτησε ὁ βασιλιάς.

— "Ακουσε, Μεγαλειότατε, εἶπε ὁ Μακρής. 'Απὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ στὸ Μεσολόγγι, ἡ μόνη δουλειὰ ποὺ ἔκανε ὁ παπᾶς αὐτὸς ἦταν, ἀμα ἄρχιζε τὸ τουφέκι (καὶ ἦταν αὐτὸς καθημερινό, νύχτα - μέρα) νὰ τρέχῃ στὴν ἐκκλησιά. "Επαιρνε τὸ δισκοπότηρο στὰ χέρια του, μὲ τὸ φανάρι του πήγαινε ἀπὸ ἐπαλξη σὲ ἐπαλξη καὶ μεταλάβαινε τοὺς βαριὰ πληγωμένους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε μὲ καλὰ λόγια. Καὶ ἐγκαρδίωνε τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν μὲ ὅρεξη καὶ μὲ ψυχή, γιὰ νὰ ἔχουν τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ ὅρκίζομαι στὴν πίστη μου, Μεγαλειότατε, δὲν πέρασε μέρα ἢ νύχτα, ποὺ νὰ μὴν τὸν δῶ στὴν ἐπαλξή μου, πάνω στὸ τουφέκι, καθὼς καὶ νὰ φέρνη γύρω δλες τὶς ἄλλες ἐπάλξεις καὶ μέσα στὴ χώρα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ στὴν ἔξοδο, Μεγαλειότατε, ἦταν μαζί μας καὶ βόλι δὲν τὸν πείραξε. Λοιπὸν δὲν εἶναι ἄγιος ὁ παπᾶς αὐτός;

Γ. Βλαχογιάννη, «Ιστορικὴ Ἀνθολογία»

N. A. Μακρής

13. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στήν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὑστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τὸ 1912, συναντήσαμε τὸν παπά, ψηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένια ψαρὰ στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμμένα, πρατινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντοῦφλες, ὃπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἑλληνικῆς μάτια, ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλούκου ποιμνίου του.

"Οταν σκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ τράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του βούρκωσαν ξαφνικά. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ φίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὅπως θὰ φιλοῦσε τὸ Τίμιο Ξύλο. "Επειτα μᾶς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὀδήγησε μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη. Στάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, σταυροκοπήθηκε, μᾶς φίλησε ἔναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε :

— Καὶ στὴν Πόλη, παιδιά μου, ἀδέρφια μου, "Ελληνές μου! . . .

Μᾶς φάνηκε πώς ἡ εὐχὴ ἐκείνη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Παντοκράτορα, ποὺ εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς φάνηκε ὅτι ἥταν εὐχὴ τῆς Παρθένου, ποὺ σήκωνε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὸ Θεῖο Βρέφος καὶ μᾶς κοιτοῦσε. "Οτι ἥταν ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, ποὺ φύλαγαν μὲ πύρινες ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ. "Οτι ἥταν ἡ εὐχὴ τῶν Ἀγίων, ποὺ μᾶς κοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴ λάμψη τους οἱ λιγοστὲς καντῆλες.

«'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»

'Ηλ. Π. Οἰκονομόπουλος

14. ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Προχωρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Γιανιτσῶν τὸ 1912, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνώντας μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια ποὺ ἀφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

"Ἐνας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκώνα του, μόλις μὲ εἶδε. Κοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καὶ, στὴν ἄγρωστη γιὰ μένα^α γλώσσα του, κάτι μὲ παρακάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ πλησίασα στὸ στόμα. "Ηπιε ἀχόρταγα, μὲ κοίταξε μὲ ἔνα βλέμμα εὐγνωμοσύνης καὶ, πρὶν προφτάσῃ νὰ πῇ τίποτε ἄλλο, ἔπεισε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. Πήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔψυγα. 'Ο Τοῦρκος εἶχε πεθάνει.

15. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εὐχαρίστησε ἔξαιρετικά, ὅταν μάθαμε ὅτι στὸ χωρὶὸ ποὺ θὰ μέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴν πήγαμε στὴ λειτουργία πρὼ - πρώι. "Ἐψαλλαν δύδ στρατιῶτες. 'Αδύνατο νὰ φανταστῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἔκεī ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸ πηγαίναμε ταχτικά, ὅσο μέναμε σ' ἔκεινο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνηση ποὺ ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θλιψμένες, μαυροφόρες γυναικοῦλες νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατὶ, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, γινόταν πάντοτε μνημόσυνο κάποιου ἔθνομάρτυρα.

νύοφτνεκ ωστ κινδὴ δὲ τρύνα νήτ εεδογυε² Ιο ζοά ΙΙ.
νύοντηγ νέρι μέλει δὲ ενιστάμαστηρτ λό έτσι μ.
διελωγα³ τηρούν ή επομέντο ψοτ ριωφ μετέλλ.

Δέν πέδιολοχού δι τολεθούρητον άρι, πάνταν ιεράσε⁴
γταν στρατιώτην διοτολούρητο εστομοτζάνη η ερήμειοθεό δὲ
τὴν Τουρκιάνοισιν πέντετη επονταν μετέδουσσιν ἀπίκαιο
Μηχανούμονος οὐτοιστούσιν οἴστοις πορείαν δοτ ιπτ⁵
τυτο οἴνοισιν πότο τέλος, ποτούτοις οὐτοιστούσιν γέρασσον
ἥταν ἔπομελετηραδιειν⁶ οὐτοιστούσιν γειτοναστούσιν
τέρητης οὐτοιστούσιν.

Α 16. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Χτυπᾶς, καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογιασμένο ἀψήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδυ.

‘Η σιδερένια σου φωνὴ ἀπ’ τὸ καμπαναριὸ
ὅλη τὴν ἱστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.

Μ’ ἔσει οἱ ζευγάδες τὴν αὔγῃ τὰ βόδια τους κεντροῦν
κι ἔσει θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδυ σὰν γυρνοῦν.

Μὲ τὴν φωνὴ σου σταματᾷ ἡ κόρη τ’ ἀργαλειό,
καὶ τὸ παιδάκι γελαστὸ γυρίζει ἀπ’ τὸ σχολειό,
ὅ δουλευτῆς τ’ ἀλέτρι του στὸ χῶμα παρατᾶ
καὶ τὸ σταυρό του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾶ.

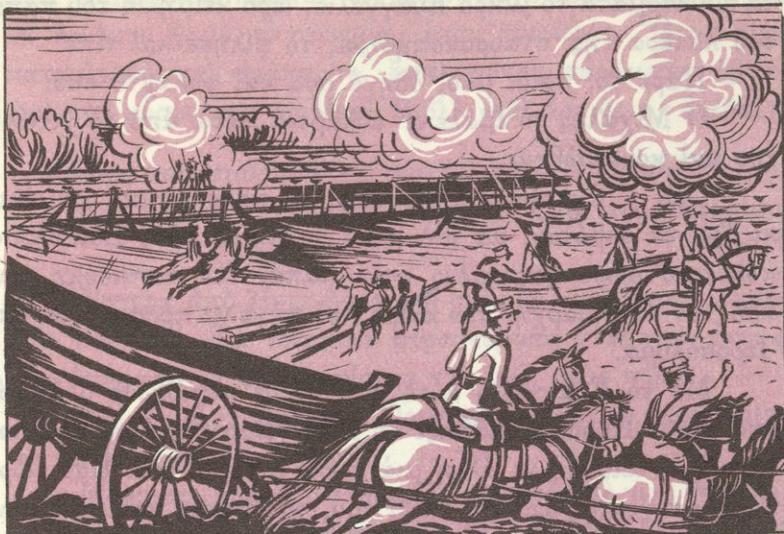
‘Εσύ ’σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ σιόμα τὸ τρανό,
ποὺ τὶς κρυφές λαχτάρες του τὶς λές στὸν ούρανό.

‘Εσύ παντρεύεις τὸ φτωχὸ καὶ σὺ τόνε βαφτίζεις
κι ἔσυ τὸν τελευταῖο του τὸν ὑπνο νανουρίζεις. Α Ω

“’Ανοιχτὰ μυστικὰ”

Αλ. Φωτιάδης

17. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δὲν πέρασαν πολλοὶ μῆνες ποὺ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας
ῆταν στρατιώτης, καὶ κηρύχτηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μὲ
τὴν Τουρκία. "Οπως σὲ ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ
Μηχανικὸ ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄντρες τὸ ἀκουσαν μὲ ἀκρά-
τητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες καθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ
ῆταν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κα-
τέβηκε στὸν Πειραιὰ ν' ἀποχαιρετήσῃ τῇ μάνα του.

— Φεύγομε, μάνα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἡρθε ὁ καιρός. Πᾶμε
νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες
τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω. Τὴν εὐχή σου..."

'Ατάραχη τ' ἀκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. "Εκρυψε
ἔνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικά της μάτια, κι ἔτρε-
ξε νὰ τοῦ ἔτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρουχα. "Τστερα κατέβασε ἀπὸ

τὰ εἰκονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἵερὸ κειμήλιο τοῦ παπᾶ, τοῦ πατέρα τῆς, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε :

— Πάρε το, παιδί μου, ὁδηγό σου καὶ φυλαχτό σου.

‘Ο Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ’ εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτώνιό του καὶ κουμπώθηκε.

“Ολα τ’ ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ σεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπά, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ιεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια μεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ διάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατά, νὰ τ’ ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ μάνα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὸ παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχα του, ἄλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τὴ μάνα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγη.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλή ! μουρμούρισε ἡ μάνα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλικαρίσια στὴν ἐξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβώντας κατὰ τὴν Ἀθήνα.

“Οπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικὸ δοξάστηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικό, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. ”Εγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε καὶ οἱ φαντάροι φώναζαν :

— Γειά σας, σκαπανάκια ! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν καὶ τραγουδοῦσαν, εὔθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰ νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρώτος πάντα στὸ λόχο του. ’Η μὲ τὴν ἀξί-
να δούλευε ἢ μὲ τὸ τουφέκι, ἢταν τρομερός. ’Οταν εἶχαν
καταυλισμὸν καὶ ἀνάπτωση, ξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ Ιερὸν Βιβλίο καὶ ἀρχιζε ν : διαβάζη :

Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι ;
Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω ;

(Ψαλμὸς κύ)

Τούτοις ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἐφτασε ἐμπρὸς
στὰ Γιανιτσά. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα στάθηκαν ἐκεῖ μὲ
τὴν ἀπόφαση νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ἱερή τους πόλη.

Καὶ ἡ μάχη ἀρχισε. ’Ορμησε τὸ Πεζικό, μούγκρισαν
τὰ κανόνια, ἀναψε δ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ ! φώναξε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λό-
για ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἢταν μικρός : Κύ-
μα θὰ γίνη μιὰ μέρα ἡ Ἑλλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο !

‘Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἢταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεση. ’Ο ἔχθρὸς ἢταν καλὰ ὀχυρωμένος σὲ βουνοπλαγιές.

’Εξαφνα ἥρθε μιὰ διαταγὴ ! Νὰ γεφυρωθῆ τὸ ποτάμι !...

Τὸ Μηχανικὸ ἔτρεξε ἐκεῖ. ’Εφτασαν στὴν ὁγθη. Οἱ
ἄντρες ἀρχισαν τὴ δουλειά γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ δ στρατός, δ νικητής. ’Αλλὰ ὁ ἔχθρὸς τοὺς
ἔνιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἐπεφταν γύρω
τους, βουλιάζοντας μὲς στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερά τοῦ
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

’Αλλὰ οἱ ἄντρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειά τους. Τὰ ἔργα-
λεῖα δούλευαν καὶ δ κρότος ἀκουόταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικό μας θέλησε νὰ τοὺς προστατέψῃ

καὶ οἱ ἑλληνικὲς ὁβίδες περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μὲς στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

‘Ο ἔχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. ‘Αν οἱ ‘Ελληνες περνοῦσαν τὸν ποταμό, ἦταν χαμένοι. Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμιον καὶ ἀρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πεῖσμα. Τρομερὴ ἦταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἀφησαν τὰ ἔργαλεῖα κι ἔπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι δούλευαν στὸ γεφύρι.

‘Ο Μιχάλης ἔριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους ποὺ πολεμοῦσαν σὰ λιοντάρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμὴ τὴν ψυχή του στὸ Θεὸν καὶ εἶπε μέσα του :

— Κύριε, Κύριε, βοήθα τὴν Ἑλλάδα μας !

Τίποτα ἄλλο. ‘Επειτα ξανάπιασε τὴ δουλειά.

‘Εξαφνα ἔνιωσε ἔνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰ νὰ τὸν ἐσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρὰ λίγο νὰ πέσῃ. Ἄλλὰ τὴν ἵδια στιγμὴ ἀκουσε πίσω του ἔνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ἡταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιούς, νὰ τοὺς προστατέψῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἔχθρὸς ζαλίστηκε καὶ ὑποχώρησε. Τὸ γεφύρι στήθηκε, τὰ στρατεύματα πέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾶ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης :

— Ε, Πέλεκα, τοῦ φώναξε.

— Εδῶ εἰσαι κι ἔσύ ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— Εδῶ κι ὅλο ἐμπρός ! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

‘Ἄλλὰ τὴν ἵδια στιγμὴ ξαφνιάστηκε καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς, εἶπε :

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ !

‘Ο Μιχάλης εἶδε καὶ τά ‘χασε. Γρήγορα ὅμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα ποὺ ἔνιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καὶ, ξεκουμπώνοντας τὸ χιτώνιό του, ἔβγαλε τὸ Εὐαγγέλιο.

Οι ἄντρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ δοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης, σηκώνοντας ψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ Βιβλίο τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαίρα. Ἡ σφαίρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἔξωφυλλο καὶ εἶχε σφηνωθῆ στὸ βιβλίο ὡς τῇ μέσῃ.

— Μέγας εἰσαι, Κύριε ! εἶπε ἔνας στρατιώτης καὶ σταυροκοπήθηκε.

Ἡταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο. Ὁ Μιχάλης φίλησε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

Ἡ πίστις σώζει, λέγει ἔνας θεῖος λόγος. Ὁ Μιχάλης εἶχε ἀσάλευτη πίστη πάντα μέσα του. Ἀπὸ τὴν μέρα ἐκείνη σὲ πολλὲς μάχες πολέμησε καὶ πολλὲς φορὲς κινδύνεψε καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο πόλεμο. Ἀλλὰ ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάνας του τὸν φύλαξαν.

Οταν ἔγινε εἰρήνη καὶ γύρισαν τὰ Μηχανικὰ στὸν Πειραιά, ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ πήδησαν στὴν προκυμαία, ἦταν κι ἔνας ψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴν ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναίκα μὲ νησιώτικη μαντίλα χύθηκε μέσα στὸ πλήθος κι ἀγκάλιασε τὸ λοχία, κλαίοντας ἀπὸ χαρά.

— Μιχάλη μου, παιδί μου ! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ "Ψιστος" !

Ἡταν ἡ κυρά - Δημήτραινα, ἡ Σεριφιώτισσα, ποὺ δεχόταν τὸ γιό της νικητή, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιὰ στρατιώτης. Πῆρε τὸ ἀπολυτήριό του ἀπὸ τὸ στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἔργοστάσιο καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

Ψηλὰ στὸ είκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρα - Δημήτραινα τὸ Ἱερὸ κειμήλιο, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέφανος Λάφης

18. ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

ΟΔ Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα· δὲν τὴ φοβᾶσαι;

Ἄνεμοι σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό...

Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

— Γιὰ χώρα πηγαίνω πολὺ μακρινή.

Θὰ φέξουνε φάροι πολλοὶ νὰ περάσω.

Βοριάδες, νοτιάδες θὰ βρῶ, μὰ θὰ φτάσω
μὲ πρίμο ἀγεράκι, μ' ἀκέριο πανί.

— Κι οἱ κάβοι ἀν σου στήσουν τὴ νύχτα καρτέρι;

Απάνω σου ἀν πέσῃ τὸ κύμα θεριδ
καὶ πάρη τους ναῦτες καὶ τὸν τιμονιέρη;

Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;

— Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου ποὺ ἀσπρίζει
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυψή λειτουργία.
ὅρθιδς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ Παρθένα Μαρία.

Zach. Παπανικολίου

19. ΔΙΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.

Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι χρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.

Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη 'Αι - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ !

Κι ὅμως στὸ μικρό τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλους δὲ μᾶς
πιάνει,

τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό !

Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησούλα ! "Ολοι μας ἔκει στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.

Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά.

« Πρωινὸ Ξεκίνημα »

Γεώργιος Αθάνασ

18. ΤΟ ΕΥΑΓΓΗΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ ΖΗΤΗΜΑ - ΙΑ. ΡΙ

Ων τας καράβικης μεταξού καιρός
πρόσλεγεν γέννητο προφορικό ικανείς γένδης προτείνεται
την ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού ίσον των πρώτων εποχών
Πρόσλεγεν καράβικης προφορικής ανακαίνατης αποστολής επίσης γένδης
αναστοχής προτείνεται στην ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού

την ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού την πρώτη έπονα μετάνιαν δικικών Φ
την ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού την πρώτη έπονα μετάνιαν δικικών Φ

Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ
την ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού την πρώτη έπονα μετάνιαν δικικών Φ

την ανακαίνατη χρήσης περιεργάτης λανού την πρώτη έπονα μετάνιαν δικικών Φ

20. Ο ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Δέκα χρόνια πολεμοῦσαν στὴν Τροία οἱ "Ελληνες. Σκοτώθηκε τὸ πιὸ ἀντρειωμένο παλικάρι τῶν Ἐλλήνων, ὁ Ἀχιλλέας, καὶ τῆς Τροίας τὸ καμάρι, ὁ Ἔκτορας. Ωστόσο τὸ κάστρο δὲν ἔπεφτε. Οἱ "Ελληνες ρώτησαν τὸ μάντη Κάλχα κι αὐτὸς τοὺς ἀποκρίθηκε :

— Δὲ θὰ πέσῃ τὸ κάστρο, ἂν δὲ φέρετε τὸ παιδὶ τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τὸ Φιλοκτήτη, ποὺ ἔχει τᾶ βέλη τοῦ Ἡράκλη.

"Αμέσως ὁ Ὄδυσσεας καὶ ὁ Διομήδης πῆγαν κι ἔφεραν τὸ Νεοπτόλεμο. Μὰ δύσκολο, πολὺ δύσκολο νὰ φέρουν καὶ τὸ Φιλοκτήτη.

Γιατὶ οἱ "Ελληνες εἶχαν φερθῆ πολὺ ἀσκήμα στὸν ἥρωα, τὸν καιρὸ ποὺ πήγαιναν στὴν Τροία.

Τὰ ἑλληνικὰ καράβια, γιὰ νὰ πάρουν νερό, ἀράξαν σὲ κάποιο νησὶ κι ὁ Φιλοκτήτης βγῆκε ἔξω νὰ κυνηγήσῃ. Ἐκεῖ ἔνα φίδι φαρμακερὸ τὸν δάγκασε στὸ πόδι.

ΟΤὸν πῆραν οἱ σύντροφοί του καὶ τὸν ἔβαλαν στὸ κα-

ράβι. Μὰ ἡ πληγὴ τὸν πονοῦσε τόσο πολύ, ποὺ δὲν ἔπαυε νὰ βογκᾶ μέρα καὶ νύχτα. Καὶ τὸ χειρότερο, ἡ πληγὴ του ἔβγαζε τόσο ἀσχημη μυρωδιά, ποὺ κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ τὸν πλησιάσῃ.

‘Αποφάσισαν τότε νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὸ καράβι καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν σὲ καμιὰ ἀκρογιαλιά.

‘Άλλα ποιός θὰ τολμοῦσε νὰ κάμη τέτοιο πράμα; ποιός ἄλλος ἀπὸ τὸν τετραπέρατο τὸν Ὀδυσσέα;

‘Ο βασιλιὰς τῆς Ἰθάκης περίμενε τὴν ὥρα ποὺ ὁ Φιλοκτήτης, ἀποκαμωμένος ἀπὸ τοὺς πόνους, κοιμόταν βαθιά. Τὸν ἔβαλε σιγὰ σὲ μιὰ βάρκα καὶ τὸν ἔβγαλε στὴ Λῆμνο. Τοῦ ἀφησαν κάμποσα ροῦχα, ξύλα γιὰ ν' ἀνάψη φωτιά, τὰ δπλα του καὶ λίγες τροφές. “Επειτα γύρισαν πάλι στὸ στόλο.

‘Η Λῆμνος ἦταν τότε παντέρημη. “Ανθρωποι δὲν τὴν κατοικοῦσαν καὶ στὰ ξερὰ βουνά της δὲ φύτρωνε παρὰ λίγο χορτάρι καὶ κάπου κάπου κανένα χαμόκλαδο.

‘Ο Φιλοκτήτης, ἀμα ἔπυνησε καὶ εἶδε τὴ θέση του, πηγε νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὸ κακό του. ‘Άλλα μὲ τὸν καιρὸ συνήθισε κοιμόταν σὲ μιὰ σπηλιὰ κι ἔτρωγε ἀγριοπούλια, ποὺ κυνηγοῦσε μὲ τὰ βέλη του.

Μὰ ἡ πληγὴ του ἦταν ἀγιάτρευτη καὶ κανένα βοτάνι δὲ βρισκόταν νὰ τοῦ μαλακώσῃ τοὺς πόνους. Μέρα μὲ τὴν ἥμερα σάπιζε τὸ πόδι του κι ὅσο πήγαινε, πιὸ δύσκολα περπατοῦσε. Ποιός ἀπὸ τοὺς “Ελληνες θὰ τολμοῦσε νὰ βγῆ τώρα στὴ Λῆμνο καὶ νὰ πῆ στὸ Φιλοκτήτη νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ μαζί τους, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη τους ἀδιαντροπιά; ἀποφάσισαν πάλι νὰ στείλουν τὸν Ὀδυσσέα.

‘Ο βασιλιὰς τῆς Ἰθάκης πρόθυμα δέχτηκε. Πῆρε μαζί του τὸ Νεοπτόλεμο, μπήκε στὸ καράβι καὶ δὲν ἀργησε ν' ἀράξῃ στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Λήμνου.

—’Εσύ νὰ τραβήξης μπροστά, εἴπε στὸ γιὸ του Ἀχιλ-

λέα, κι ἔγώ θά 'ρθω ἀπὸ πίσω. Νὰ πᾶς σὲ κείνη τὴ σπηλιά.

— Ο Νεοπτόλεμος τράβηξε καὶ μπῆκε στὴ σπηλιά, μὰ πάλι ξαναχύρισε.

— Δὲν εἶναι μέσα ; τὸν ρώτησε ὁ Ὀδυσσέας, κρυμμένος πίσω ἀπὸ μιὰ πέτρα.

— Δὲν εἶναι, ἀπάντησε ὁ Νεοπτόλεμος. Μόνο ἔνα κρεβάτι στρωμένο μὲ ξερὰ φύλλα φανερώνει πῶς κάποιος κοιμήθηκε ἐκεῖ τὴ νύχτα.

— Δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ;

— "Ενα ξύλινο ποτήρι καὶ κάμποσα ξερὰ φύλλα, ἀπὸ κεῖνα ποὺ βάζουν στὶς πληγές.

— "Εδῶ λοιπὸν βρίσκεται ! "Α ! νά τος, ἔρχεται, εἴπε ὁ Ὀδυσσέας. Πρόσεξε νὰ κάμης ὅπως σου εἴπα καὶ στριμώχτηκε πάλι πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

Γυρίζει τότε ὁ Νεοπτόλεμος νὰ πάη στὴ σπηλιὰ καὶ βλέπει τὸν ἥρωα ντυμένο μὲ κουρέλια. Τὸ πρόσωπό του ἦταν καταζαρωμένο ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς πόνους, τὰ γένια του ἄγρια καὶ μπερδεμένα καὶ πιὸ ἄγρια τὰ μαλλιά του.

Σάστισε ὁ Φιλοκτήτης, ἄμα εἰδὲ ἀνθρωπὸ μὲ ροῦχα ἑλληνικά.

— Ποιός εἴσαι, καλό μου παλικάρι ; ρώτησε μὲ καλοσύνη τὸ Νεοπτόλεμο.

— "Ελληνας εἴμαι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος.

— "Ω, τί γλυκιὰ φωνή ! Πόσον καιρὸ εἶχα νὰ τὴν ἀκούσω ! Καὶ τίνος εἴσαι ;

— Εἴμαι ὁ γιὸς τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ Νεοπτόλεμος.

— Πῶς βρέθηκες ἐδῶ ; μὴν τάχα πᾶς, γιὰ νὰ βοηθήσης τοὺς "Ελληνες νὰ πάρουν τὴν Τροία ;

— "Οχι ! "Ερχομαι ἀπὸ τὴν Τροία καὶ γυρίζω στὴν πατρίδα μου.

— Γιατί ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Φιλοκτήτης. Τὴν πῆ-

ραν τὴν Τροία ; ἔρχονται καὶ τ' ἄλλα τὰ καράβια ;

— Τίποτα δὲν ξέρω . "Εχω πολὺν καιρὸν ποὺ ἔφυγα . Μάλωσα μὲ τοὺς "Ελληνες καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὸν πανοῦργο τὸν 'Οδυσσέα . 'Ακοῦς νὰ μὴ θέλη νὰ μοῦ δώσῃ τὰ δόπλα τοῦ πατέρα μου ! Πρόσθεσε μὲ θυμό .

— Τὸν ἄθλιο ! Φώναξε δργισμένος κι ὁ Φιλοκτήτης πολὺ θὰ σὲ παρακαλέσω , καλό μου παλικάρι , νὰ μὲ πάρης καὶ μένα στὸ καράβι καὶ νὰ μὲ ξαναφέρης στὴν πατρίδα μου .

— Μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστηση , εἶπε ὁ Νεοπτόλεμος , ἀλλὰ ποιός εἶσαι ;

— Εἴμαι ὁ Φιλοκτήτης .

— 'Ο Φιλοκτήτης ! Κάνει ὁ Νεοπτόλεμος , σὰ νὰ μὴν τὸν ἥξερε . Μὲ πιὸ μεγάλη μου χαρὰ τώρα θὰ σὲ πάρω στὸ καράβι μου , μὰ θὰ σου ζητήσω κάποια χάρη .

— Τὶ θέλεις ; ρώτησε ὁ Φιλοκτήτης .

— "Ακουσα , πῶς ἔχεις τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη τοῦ 'Ηρακλῆ . "Εχω μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὰ δῶ . Δῶσε μού τα καὶ σὺ ἐτοιμάσου νὰ φύγωμε .

Χωρὶς νὰ βάλη κακὸ στὸ νοῦ του ὁ Φιλοκτήτης , ἔδωσε τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη στὸ Νεοπτόλεμο . "Επειτα χαρούμενος , πῶς θὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του , πήγε νὰ ἐτοιμάστη .

— Εμπρός , πᾶμε , παιδί μου , εἶπε βγαίνοντας σὲ λίγο ἀπὸ τὴν σπηλιὰ ἐτοιμός γιὰ ταξίδι .

— 'Ο Νεοπτόλεμος συγκινήθηκε ἀπὸ τὴν τόση ἐμπιστοσύνη , ποὺ τοῦ ἔδειχνε ὁ Φιλοκτήτης .

— Θὰ ἥθελες νὰ πᾶμε μαζὶ στὴν Τροία ; τὰν ρωτᾶ .

— Ποτέ ! Φωνάξει ἀγρια καὶ ἀποφασιστικὰ ὁ Φιλοκτήτης .

— Μὰ ξέρεις , πῶς μόνο μὲ τὸ τόξο καὶ τὰ βέλη σου θὰ παρθῆ . Θ' ἀποκτήσῃς δόξα ἀθάνατη .

— Δὲ θέλω τέτοια δόξα , φώναξε πάλι ὁ Φιλοκτήτης .

— Μὰ ἐγώ πρέπει νὰ γυρίσω πάλι ἐκεῖ, λέει ὁ Νεοπτόλεμος.

— "Ετσι λοιπόν ! Μὲ γέλασες, γιὰ νὰ μοῦ πάρης τὰ βέλη ; λέει πικραμένος ὁ Φιλοκτήτης. Κρίμα σὲ σένα. Ὁ Ἀχιλλέας ποτὲ δὲ θά κανε ἔτσι !

Ντράπηκε ὁ Νεοπτόλεμος, ὅταν ἀκουσε τὰ λόγια τοῦ Φιλοκτήτη καὶ τοῦ λέει :

— Νά, πάρε πίσω τὰ βέλη σου. Δὲ θέλω μὲ τὴ βία νὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ πᾶμε στὴν Τροία. Ψεύτης ἐγώ ποτὲ δὲ θὰ γίνω.

— Θὰ τὸν ἀναγκάσω ἐγώ ! Φωνάζει ὁ Ὁδυσσέας. Καὶ πετιέται πίσω ἀπὸ τὴν πέτρα.

— "Αθλιε ! βγάζει μιὰ φωνὴ ὁ Φιλοκτήτης. Κι ἀμέσως βάζει στὴ χορδὴ τοῦ τόξου ἔνα φαρμακωμένο βέλος. |

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔνα σύννεφο ἀστραφτερὸ ἔσκασε ἀνάμεσά τους καὶ φανερώνεται ὁ Ἡρακλῆς.

Α Μή, φίλοι μου ! Φωνάζει δυνατά. Πρέπει νὰ ξέρετε πῶς μὲ τὶς φιλονικίες σας φέρνετε μεγάλη καταστροφὴ στὴν πατρίδα σας. Εἶναι θέλημα τῶν θεῶν, Φιλοκτήτη, νὰ πᾶς στὴν Τροία καὶ πρέπει νὰ πᾶς ! Συλλογίσου πόσα καὶ πόσα τράβηξα ἐγώ, γιὰ ν' ἀποκτήσω τὴν ἀθανασία. Τὰ βέλη μου δὲν πρέπει νὰ χύσουν ἀδερφικὸ αἷμα, μὰ τὸ αἷμα ἐκείνου, ποὺ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνῃ ὁ τρομερὸς αὐτὸς πόλεμος. Θὰ σοῦ γιατρέψῃ τὴν πληγὴν ὁ ξακουσμένος γιατρός, ὁ Ποδαλείριος. Θὰ νικήσης τοὺς Τρωαδίτες καὶ θὰ γυρίσης στὴν πατρίδα δοξασμένος καὶ φορτωμένος μὲ πλούσια λάφυρα. Α

‘Ο Φιλοκτήτης ἀκουσε τὸ θέλημα τῶν θεῶν. Σήκωσε τὰ χέρια του κι ἔκανε τὴν προσευχὴ του. “Τστερα εἰπε στὸν Ὁδυσσέα καὶ στὸ Νεοπτόλεμο.

— 'Εμπρός ! Πᾶμε στὸ καράβι. Καιρὸς νὰ πάρωμε τὴν Τροία !

A. Καρκαθίτσας

21. ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ;

Μές στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται

καὶ μὲ τὸ ἄγέρι, ποὺ ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,

τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,

σὰ νύφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγᾶ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δυό του ἔγκυρες μαζί,

τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει

Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἄγριωπὸ κεφάλι :

— 'Ο Βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιά ζῆ ;

Βροντολογᾶ τὸ στόμα τῆς καὶ τὰ νερὰ ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρίσια τῆς οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς αὐτὶ ἀπόκριση γυρεύει.
—Ο Βασιλιάς Ἀλέξαντρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὅντας ἀποκρίνεται· ζωὴ νά ’χης, Κυρά !

’Αλίμονο ἀν τῆς ἔλεγε πώς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά !...
Εὔθυνς τὴν ἴδια τὴν στιγμὴν ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ’ ἀρχιζε νὰ κλαίη τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔμαθε πώς ζῆ, τὴν ὄψη τῆς ἀλλάζει
καὶ μ’ ὅμορφιές στολίζεται.

Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω τῆς κοιτάζει,
κι ἀπ’ τὰ ξανθά τῆς τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾶ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴ γαλανή.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰ γλάρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παιζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ’ οὐράνια φωνή !

Γεώργιος Δροσίνης

22. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

[‘Η παράδοση αὐτὴ δείχνει τὴ μεγάλη πίστη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν ἀνάσταση τοῦ γένους.]

Κοντὰ στὸ Μιστρὰ σ' ἔνα δροπέδιο, ὅπου κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη, βρισκόταν πρὶν μερικὰ χρόνια ἔνα ψηλὸ κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιά.

Κάποιος ἀναψε φωτιὰ ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφτῇ τὸ καημένο τὸ γέρικο τὸ δέντρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἐπάνω του κι ἔπιασε φωτιὰ καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολὺ περίεργα.

“Οταν οἱ Τοῦρκοι ἤταν ἀκόμη στὸν τόπο μας, ἔνας μεγάλος πασάς ἥρθε μιὰ μέρα σ' αὐτὸ τὸ μέρος νὰ πάρη τὸν ἀέρα του. ”Εδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ φήσουν ἔνα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθισε ἐκεῖ κι ἀρχισε νὰ τρώῃ.

Εἶχε μαζὶ του ἔνα νέο βοσκό, χριστιανό, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στεκόταν ἐκεῖ πάνω καὶ κοίταζε αὐτὸ τὸ ἔκτακτο θέαμα, τοὺς κάμπους μὲ τὰ δέντρα, τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστέναξε βαθιά.

‘Ο πασάς τὸν ἀκούσε καὶ ρώτησε :

— Τί ἔχεις, ‘Ελληνόπουλο ; γιατὶ ἀναστενάζεις ἔτσι ;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη ;

— Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά ;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίη ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ ἤταν δικά μας μιὰ φορά, πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατέρες σας μᾶς τὰ πήρατε ;

— “Ἐτσι τὸ ἥθελε ὁ Ἄλλαχ.

— Μὰ ὄχι γιὰ πάντα, εἰπε τὸ ‘Ελληνόπουλο, γιατὶ οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγὼ πάντα τρέ-

φω τὴν πεποίθηση πώς μὲ τὸν καιρὸν πάλι δικά μας θὰ εἶναι !

·Ο πασὰς ὄργιστηκε.

— Βρὲ ἀνόητε, φώναξε, τί κουταμάρες εἰν' αὐτές, πούλες;

Καὶ ἀρπάζοντας τὴν σούβλα ποὺ εἶχε ψηθῆ τὸ ἄρνι,
καμένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τὴν ἔμπηξε μὲ δλη του τὴ
δύναμη στὴ γῆ.

— Νά ! φώναξε. Τὸ βλέπεις αὐτό ; λοιπὸν ἂν αὐτὸ τὸ καμένο ξερόκλαδο βγάλη κλαδιὰ καὶ φύλλα, τότε μπορεῖς νὰ τρέφης τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοὶ σου θὰ ξαναπάρουν αὐτὸν τὸν τόπο !

Ο Καὶ νά ! Τὴν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει καὶ βλάστησε καὶ μεγάλωσε, ἔγινε τὸ ψηλὸ κυπαρίσσι, ποὺ ἦταν ἐκεῖ γιὰ τόσα χρόνια ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Σπάρτης.

Κι αύτὸ τὸ Ἑλληνόπουλο ἦταν ἔνας ἀπὸ κείνους ποὺ πολέμησαν, γιὰ νὰ ξαναπάρουν τὸν τόπο μας· κι ὅταν ἦταν πάλι ἐλεύθερη ἡ Ἑλλάδα, ἔφερνε τὰ παιδιά του καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν του κάτω ἀπὸ τὸ χυταρίσσι καὶ τοὺς Ἐλεγγεῖς πῶς φύτρωσε.

Ioukia Δραγούμη

23. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ
 (Π α ρ ἀ δ ο σ η)

Α ᾧταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνὴ καμιά ! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἐν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θ' ἀρχίση τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ὡς κι αὐτὸ σώπαινε ἀπὸ τὸ φόβο του.

Μακριὰ ἀκούστηκε καὶ ἔνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη πνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οι Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οι Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οι Ἀθηναῖοι εἰναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687. **Α**

Σβηστὸν ἥταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνο τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, ποὺ τὸ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος, πήγαινε καὶ ἐρχότανε, καὶ ὁ ἵσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγερος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἀγιασμένο νερὸ κατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ πότιζε ὅ, τι ἔβρισκε στὸ δρόμο του. |

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἐρχεται γύρω - γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι του;

Χκιδεύει τὸ ἀγιόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. "Τστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἔναν τάφο ἐμπρὸς καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Χορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο ;

— Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τὴ μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴ γῆ, ἀκουμπᾶ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο, καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾶ τί ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο! ΤΟΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΟΒΟΥΝΙΑ ΤΑΧΩΝ ΕΙΔΟΘΑΛΥ ΣΤΑΧ

Ξάφνου ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια, κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυχτερίδες τρελὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾶ ἔναν - ἔναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ. ΕΙΔΟΘΑΛΥ ΣΤΑΧ

‘Η ἀγριεμένη ὅψη του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. ’Αλίμονο σ’ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν βρῆ στὸ δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατὶ κιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἀγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πράμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲ διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ἔφονικὴ ἀστραπὴ βλέπει πῶς ἥταν ἀνθρωπος. Ὡταν Βενετσιάνος!

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται καταπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἵδια στιγμὴ πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ’ ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Εμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἔλληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τούρκο τὸν ἄπιστο!

— Κανένα δὲ βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἀς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἀμυναλοὶ λαϊκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δύο τοὺς ξέρω γιὰ ἔχθρούς τῆς πατρίδας μου. ‘Οποιος εἶναι πιὸ γερός, ἀς φάγ τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς δύο ἀς τοὺς φάνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηγχτῆτε ἀπὸ δῶ! Δὲ θ’ ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο - Χωραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατὶ μιὰ φωνὴ ἀπὸ δύο στόματα ἀκούγεται: «Ἀδερφέ μου!»; Γιατὶ μεμιᾶς πέφτουν τ’ ἀρματα κάτω; Γιατὶ ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές;

Ποιός τό ἀπιζε, ὁ πρῶτος, ποὺ μικρὸ τὸν πῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ξαγόρασαν οἱ Βενετσιάνοι, καὶ ὁ μικρός, ποὺ τάχα στάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἔχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Ο Κοντέψει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυχτοπούλι κρύφτηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ βρῆ ἡ μέρα. Τ' ἀστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θὰ σάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε ἔνα Γραικό, ἔνα Γενίτσαρο καὶ ἔνα Βενετσιάνο, γονατισμένους σιμὰ - σιμά, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἔνα τάφο λιθάρι!

Δημ. Γ. Καμπούρογλου

24. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

"Ας γυρίσωμε γιατί μιὰ στιγμὴ στοὺς μαύρους χρόνους τῆς σουλτανικῆς δουλείας, τῆς ὅποιας τὸ βάρος πληρωνόταν μὲ πολλοὺς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἰδὴ πολύτιμα, μὲ τὴ γεωργικὴ καὶ τὴ λοιπὴ παραγωγή. Ἀλλὰ πληρωνόταν καὶ μὲ ψυχές. Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ἦταν ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαραχτικότερος. Καὶ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πληρωνόταν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτὸς καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἔνα διάστημα, ἀπολύονταν—ἄν βέβαια ἀπολύονταν καὶ ἄν εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ περισώσει τὴ ζωὴ τους—καὶ ἐπέστρεφαν. "Ας σημειωθῇ ὅτι, ἀν οἱ Γενίτσαροι, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἥταν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶτες τῆς δθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμα περισσότερο ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ἥταν οἱ ναυτολογούμενοι "Ἐλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοση στὴ θάλασσα.

Βρισκόμαστε στὴν "Τύρρα στὰ 1769." Ανάμεσα στοὺς νέους ποὺ κληρώθηκαν γιὰ τὴ δουλεία τῶν σουλτανικῶν πλοίων, ἥταν καὶ ὁ Χατζή Καραντάνης. Τὸ πράγμα ἥταν ἴδιαιτέρως σημαντικό, γιατὶ ὁ νέος ἀνῆκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἡταν μονογενής, ὄρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴ μητέρα του. Αὐστηρὴ καὶ ἀγία ἥταν ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὔγενειά της.

Καὶ ὁ Χατζή Καραντάνης φεύγει ἔνα πρωὶ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, μέσα στοὺς θρήνους, τὶς εὐλογίες καὶ τὶς εὐχὲς τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γι' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει. Ἀλλὰ δὲν ἐπιστρέφει σὰν ἀπλὸς ναύτης. Ἐπιστρέφει κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ δῃ τὴ μητέρα του καὶ πάλι νὰ φύγη.

Τὸ γεγονός κατέπληξε τὸ πολυστέναχτο νησὶ καὶ πλήγωσε τὴν περηφάνια του. Καὶ ἀρχισαν τὰ σχόλια. Μεγάλη περιέργεια εἶχαν οἱ "Τύρραιοι" νὰ μάθουν πῶς θὰ δεχόταν τὸ παιδί της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὅποια, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθος της ἔνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό. Καὶ ἐνῶ τὰ πάντα περίμεναν ἀπὸ αὐτὴν, δύμως δὲ φαντάζονταν καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ γινόταν.

Αἱ Χατζή Καραντάναινα, ἂμα τὴν ἐπισκέψθηκε ὁ γιός της καὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἕδιο ὅτι ἤρθε στὴν "Τύρρα κυβερνήτης σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ζήτησε ν' ἀνεβῆ μαζί του

στὸν ἔξωστη καὶ νὰ δῆ τὸ πλοῖο. Καὶ ἀπὸ κεῖ τὸν ἔριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα της μὲ δλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς της. Ὁ Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμα του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Καὶ ἄφωνη καὶ ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό καὶ γίνεται θεατὴς τῆς τραγωδίας τοῦ ἀλλαξοπίστου.

Ο' Αλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ τύχη τοῦ Καραντάνη. Καὶ πολὺ διδακτική. Στὸ ναύαρχο Σαχτούρη ἀρεσε πότε - πότε νὰ θυμίζῃ στοὺς ναῦτες του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτη τους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κανάρης ο' ἔναν ἀπειθάρχητο ναύτη του βροντοφώνησε κάποτε :

— Θὰ σὲ πάω στὴν "Υδρα καὶ θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα, σὰν τὸν Καραντάνη !

Καὶ ἦταν φυσικό, τὸ ἴδιότυπο τοῦτο δράμα νὰ μὴν τὸ ἀγνοήσῃ ἡ δημοτικὴ ποίηση.

Νά τὸ δημοτικὸ τραγούδι, δπως τὸ θυμοῦνται ἀκόμα οἱ γέροντες 'Υδραιοι :

Τὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι ;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπαίδι,
τὸ 'ριξε ἡ Καραντάναινα 'κείνη ἡ ἀντρογυνναίκα,
στὸ καλντερόιμι ἀπ' τὸν ὄντα καὶ μνήσκει ἀκόμα τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, ποὺ χύθη σὰν ποτάμι.
Καὶ τό 'μαθεν ἡ γειτονιὰ κι ἡ παραπέρα ρούγα
καὶ τό 'δαν οἱ ἀντρες, τὰ παιδιὰ κι οἱ νιὲς καὶ τὰ κορέτσια,
μανάδες πού 'χανε παιδιὰ καὶ νιὲς πού 'χαν ἀδέοφια.

«Ελλ. 'Ερυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος» E. P. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

25. Η ΕΛΛΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ

Ω παιδιά μου,

δρφανά μου,

σκορπισμένα ἐδῶ κι ἔκει,

διωγμένα, οὐκ εἰδεῖς τοῦτο τὸ θέ-

υπέρισμένα

απ τα ευη πανοικι !
Εγκατέλειψα την πόλη με την οικογένεια μου

Ευπνηστε, τεκνα, κι ηλθεν η ωρα,
ξυπνηστε δικαιοτέρως.

ζούντε οια, τρέξατε τώρα
κι ξλίθευ ό Λευτνος ό Μυστικός

καὶ γένεται οἱ Δεσμοί τῶν οἱ Μουσικῶν.

Ποὺ μὲ κόπους

κατὰ τόπους,

τρέχετε μὲ μιὰν τροφήν,

εις δεσπότας

καὶ τοιωτας,
τερπερον δένεσθε μετόν.

Επιτηδεύστε τέλοντα και ξεθίστε τόσα και

Επονήστε, τεκνά, κι ηλικενή ωρα,
Εγκυῆστε ὅλα τοέξατε τύχα.

καὶ ἦλθεν ὁ Αἴπυρος ὁ Μυστικός

W. H. & J. L. M. 1866.

καὶ λύσοντε τὰ χίλια τοσο καὶ ξεραθοῦν αἱ λέγγαι.
Τράχωνα μητέοντα στήθελη
νὰ ἰδῆτε
τὰς πληγάς μου ἐλεεινῶς,
πᾶς τὸ αἷμα
τρέχει ρεῦμα
ἀπ' τὰς φλέβας μου δεινῶς.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
Ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Τὴν στολήν μου
τὴν καλήν μου
ξεσχισμένη τὴν φορῶ.
Σφαλισμένην
καὶ δεμένην
μὲ ἀλύσους τὴν θωρῶ.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα
Ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Δὲν βαστάζω,
ὅλο κράζω
θάνατόν μου τὸν πικρόν,
σὰν μ' ἀφῆτε
κι ἀμελῆτε
σωτηρίας τὸν καιρόν.
Ξυπνῆστε, τέκνα, κι ἥλθεν ἡ ὥρα,
Ξυπνῆστε ὅλα, τρέξατε τώρα
κι ἥλθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυστικός.

Pήγας Φεραίος

26. Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ ΤΟΥ

«Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιά. Πενήντα χρόνους κλέφτης,
τὸν ὑπνο δὲν ἔχόρτασα· καὶ τώρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ.» Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τὸ χυσα σταλαματιὰ δὲ μένει.

✓ Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο,
νά 'ναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νά 'ναι ἀνθοὺς γεμάτο,
καὶ στρῶστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
Ποιός ξέρει ἀπὸ τὸ μνῆμα μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ !
Κι ἀν ἔσφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἵσκιο του ἀποκάτω
θά ῥχωνται τὰ κλεφτόπουλα τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
Κι ἀν κυπαρίσσι ὅμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θά ῥχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα του νὰ παίρνουν
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.
«Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα κι οἱ χρόνοι τὴν ἀντρειά μου.
Ἡρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψε :
τ' ἀντρειωμένου διάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
Κι ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιότερο, ἀς ἀνεβῆ στὴ ράχη,
ἀς πάρη τὸ τουφέκι μου, τ' ἀξιο μου καριοφίλι,
κι ἀς μοῦ τὸ ρίξη τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἀς σκούξη :
«Ο γερο - Δῆμος πέθανε, ὁ γερο - Δῆμος πάει ».»
Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὲ νὰ βογκήξῃ δι βράχος,
θὰ βαργομήσουν τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὃποὺ περνᾶ δροσάτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρη τὴ βοὴ ἀθελα καὶ τὴ φέρη
καὶ τήνε μάθη δι "Ολύμπιος καὶ τὴν ἀκούση δι Πίνδος

καὶ λιώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχη
καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὑστερη φυρὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του ».

“Ετρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰ νά ’τανε ζαρκάδι
ψηλὰ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει :

«Ο γερο - Δῆμος πέθανε, δι γερο - Δῆμος πάει ».

Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοούσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι ἔπειτα δευτερώνει.

Στὴν τρίτη καὶ τὴν ὑστερη, τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾶ, μουγκρίζει σὰ θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ο’Ακουσ’ δι Δῆμος τὴ βοὴ μὲς στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό του χείλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...

‘Ο γερο - Δῆμος πέθανε, δι γερο - Δῆμος πάει...

Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοὴ τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται·
ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηῶνται, πᾶνε.

« Μνημόσυνα »

Αρ. Βαλαωρίτης

27. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Την πρώτη του Ιουλίου 1823 ἔνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ πανιά.

Ο ζέφυρος φυσοῦσε πρίμος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὔστροφες κινήσεις πηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ περήφανο.

Ήταν περήφανο, γιατὶ δὲν ἔσκιζε ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια τὴ θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ πάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Σὲ λίγο δὲ ήλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπής πρὸς τὴ θά-

λασσα. 'Η νύχτα ἔρχεται μὲ τ' ἀστέρια της. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὅχι ὅπως πρὶν πένθιμα ντραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. "Αν τὴν ὥρα ἐκείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἐχθρικό, βέβαια νέες φλόγες θὰ μεγάλωναν τὴ λάμψη τῶν φλοιῶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

Διὰλλα γιὰ ποῦ πήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προετοίμαζαν νέα ἔφοδο ἐναντίον τους. 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴ Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, βρίσκονταν πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φτάνοντας τὸ πρώτι στὸ λιμάνι τῆς Λέρου εἶδε δύο πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τὶς σημαῖες τους.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀναγνώρισε ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦταν αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικό.

'Αλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία, ὅπου διάβαζες τὴ μαγικὴ λέξη : 'Ε λ ε υ θ ε ρ ί α.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸ μεσαῖο ἴστο τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μιὰ βάρκα μὲ ἔναν ἀξιωματικὸ πλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ προσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴ ναυαρχίδα.

'Ο κυβερνήτης ὁδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴ ναυαρχίδα, ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔριξαν δεμένο στὸ κύτος της. "Επειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, ἐκτὸς ἀπὸ δύο, οἵ ὅποιοι κατόρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσδετοὶ μεταφέρονται κατόπι στὴ Σμύρνη.

"Εμειναν ἔδῶ καὶ μέσα στὸ κύτος ἔναν περίπου μήνα, μήνα ἀγωνίας καὶ θλίψης, χωρὶς νὰ ξέρουν τί, σκέπτονταν γι' αὐτοὺς οἱ Αὐστριακοί.

'Αποβιβάστηκαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

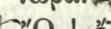
Θώς τούς εἶπαν, στὰ Ψαρά παραδόθηκαν ὅμως στὸν πασά.

Μακριά σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. "Ολοὶ ἦταν ξυπόλυτοι, ὅλοι ἦταν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια τους ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτίνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὔγούστου. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι βάδιζαν περήφρανοι.

Διαβαίνοντας κοντὰ στὴν Ἄγια Φωτεινή, ἀκουσαν τὶς ἵερες ψαλμωδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύζῃ ἀπὸ τὰ μάτια τους.

Δέ Η μακριὰ ὄδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὁδύνη. Ἐνῷ οἱ ὁδηγοὶ προχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαίπωροι δεσμῶτες ἔπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς κρεμοῦσαν σὰν κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἀλόγων καὶ ἔτσι σύρονταν στὶς πέτρες.

Αἰμόφυρτοι ἔφτασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου περίμεναν πλοῖο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησής τους ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὅχθη μικροῦ ποταμοῦ, θαύμαζαν τὴ δύση τοῦ ἥλιου. Ἀλλὰ ἡ βαθιὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσης, ὁ ἴλαρδος οὐρανὸς τῆς Ἀσίας βύθισαν τοὺς δυστυχισμένους σὲ ἐνα αἴσθημα ἀθυμίας, ἄγνωστο σ' αὐτοὺς ὡς τώρα.

ὭΩ ! ἔλεγαν, ποιός ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιός ξέρει ἂν· καὶ αὔριο θὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸν γιὰ τὴν πατρόδα !

Εαφνικὰ εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο πλησιάζε, φαινόταν σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένια καὶ ράσο μοναχοῦ.

'Επιτέλους φτάνει κοντά τους καὶ λέει :

— «Λάβετε, τέκνα, τὸ ἄγιον τοῦτο ὄψωμα, τὸ ἀγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς Τραπέζης φάγετε αὐτὸ καὶ

ἢ ἐλπὶς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας! "Ἐχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχάς σας".

Μόλις εἶπε αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινε ἄφαντη. Διαδόθηκε τότε ὅτι ἥταν ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτη τῶν Ψαρῶν.

Διπέντε ἀκόμη βαθιὰ αὔγή, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ρίχτηκαν στὸ βάθος σακολέβας, ποὺ ἔφυγε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

'Ο ἀνεμος φυσοῦσε ἀντίθετος καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. 'Απ' ἔκεī ἔστειλαν ταχυδρόμῳ νὰ φέρῃ τὴν εἰδηση, ὅτι φτάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶτες σκέφτονταν τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποὺ χέρια; 'Η παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξανα-ηρθε στὴ μνήμη τους καὶ δυνάμωσε τὸ θάρρος τους.

Τέλος πάντων ὁ ἀνεμος φύσηξε εύνοϊκὸς καὶ τὸ πλοϊο ἀνοίξε τὰ πανιά.

ΟΗ γλυκιὰ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου φαινόταν τώρα, οἱ κορυφές τῶν μιναρέδων ἀρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἔξεῖχε μεγαλοπρεπής. Τὰ κατικαέπλεαν ἐλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλη.

"Ἐξαφνα τότε, σὰν ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δέσμιου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χεριῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας;

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἐκεῖνος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ ὅποιος ἔλυσε ἀμέσως τὰ δεσμὰ τοῦ σωτήρα του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶτες βρῆκαν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ δύναμη.

Αμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ τὰ βυθίζουν στὰ στήθη τους. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ σκοινιά γίνονται φονικὰ ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμίζει πτώματα καὶ αἷματα.

Ο κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα, καὶ τὸ πλοῖο στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωα κυβερνήτη Ἀντρέα Σταματάρα, ἐνῶ τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν ἔπεφταν στὴ θάλασσα :

— Πηγαίνετε, δῆμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἰδηση, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ "Ελληνα" ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδας δὲν σβήνει.

"Ομως ὁ ἀνεμος κόπασε, καὶ, ὅταν φύσησε πάλι, ἐμπόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε μέρες καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ μπῆκαν στὰ Στενά. Φοροῦσαν τὰ ροῦχα τῶν ἔχθρων γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωριστοῦν.

Αλλὰ ὅταν τὸ πλοῖο πλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουν ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μιὰ μάλιστα σφαίρα τρύπησε ἐνα πανί. Ἐξακολουθοῦν δύως τὸ δρόμο τους καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Αμέσως τότε γονάτισαν καὶ δάκρυσμένοι εὐχαρίστησαν τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιῶτες τῆς πατρίδας. Ἡταν ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14η Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν ὁποία γιορτάζομε τὴν ὑψωση τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς δύως νέοι κίνδυνοι περίμεναν τοὺς φυγάδες. Ο κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὁρίζοντα πολυάριθμο στόλο μεγάλων πλοίων νὰ μπαίνῃ γρήγορα στὸν Ἐλλήσποντο. Ἡταν ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον καταδίωκαν οἱ "Ελληνες".

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸ νέο κίνδυνο; 'Ο ἀτρόμητος Ἀντρέας δὲ δείλιασε καὶ ἔκραξε στοὺς συντρόφους του: — Θάρρος ἀδερφοί! «Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν». Δὲ μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαιρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνο ἡ ἀγάπη τῆς πίστης καὶ τῆς πατρίδας, διέσχισε τὸ στόλο μὲ σημαία τουρκική. 'Αλλὰ ἔνα πλοϊο, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει Ἑλληνικό, δρῦμα ἐναντίον του. 'Επειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξία καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκε ἀνενόχλητο.

Τότε ἡ σακολέβα χώθηκε στὸ σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καταδίωκαν τὰ ἔχθρικά. 'Η προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου βγῆκε ἀληθινή!

Σὲ λίγες μέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ γύρισαν στὸ νησί τους, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῶ τοὺς νόμιζαν χαμένους. 'Ανέβηκαν στὸ ναὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου, γιὰ νὰ δρκιστοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν «ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως».

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἄγρια στίφη κατέστρεψαν μὲ φωτιὰ καὶ σίδερο τὸ ἥρωικὸ νησί. Τότε φάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκὴ μὲ τὶς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ μὲ σταυρὸ ἐρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως Ἔλληνας ναύτης ἔτρεχε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος κλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερις χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδας τινάχτηκαν στὸν ἀέρα.

(Διασκευὴ)

28. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Α' Απ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χεροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόχτιστη ἐκκλησὶ —
στὴν ἐκκλησὶὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ —
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα.
Βραχνὰ δ παπάς, δ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

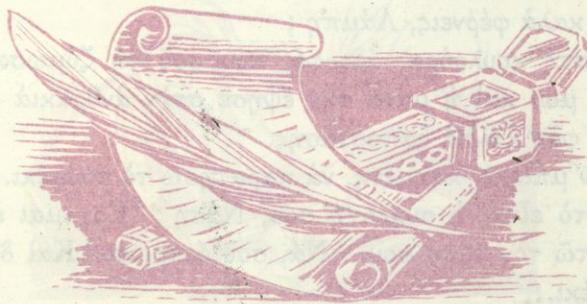
Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
 που ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
 καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
 στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
 κι ἀπὸ τῇ σιγαλιά,
 που δένει στὸ λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειά,
 κι ἀπὸ τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία,
 που δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

ἔνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
 σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου,
 κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
 προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
 μὲ μιὰ φωνὴ βαριά :
 « Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη ! ή λευθεριὰ
 σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
 τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη »

« Ἀλέβαστρα »

Ιωάννης Πολέμης

29. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ παλικάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει :

Α Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε καὶ ζῆ.

"Ηταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφὴ τοῦ παλικαριοῦ.

— Τί καλὰ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδερφέ, ποὺ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου καὶ ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιὰ μονάχη.
"Ελα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νάση; "Ερχομαι ἐγὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δῶσ' μου τὸ τουφέκι. Α.

Ο Χαμογελᾶ ὁ ἀδερφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀ-
νάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

‘Ο πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γέμι-
ζε ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδερφὸς τῆς παραπέρα ἔ-
τρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πείνα του ἀκουγε, τὴν θε-
ριεμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἔνα βόλι ἥρθε καὶ
πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ
καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο τῆς. ‘Η
Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

—”Εφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

‘Η κόρη ξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ
τότε μὲ ἔνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντά της. ‘Αρ-
παξε τὸ τουφέκι καὶ ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηχτῆ, ξανάρ-
χισε τὸν πόλεμο.

‘Αμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε.

Καὶ ὁ πόλεμος βαστοῦσε...

«Μεγάλα Χρόνια», 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

30. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Α Μαῦρο πουλάκι ξέβγαινε 'πομέσα ἀπὸ τὸ Σούλι.

Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
καὶ πέταγε δλομόναχο καὶ στὴ Φραγκιὰ τραβοῦσε.

Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε :

— Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις ;

— Ἀπὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴ Φραγκιὰ πηγαίνω.

— Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Κακοσούλι¹,

πού 'κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.

— Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω ;

Πῆραν τὸ Σούλι, πῆραν το, πῆραν τὸν Ἀβαρίκο²,

τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοξακουσμένη.

Ἐκάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³.

1. "Ἄλλη δυομασία τοῦ Σουλίου.

2. Χωριό τοῦ Σουλίου.

3. "Ονομαστό καὶ ισχυρότατο φρούριο τοῦ Σουλίου.

31. Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ

Μιὰ μέρα, λίγους μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο πόλεμο ποὺ εἶχαν κάμει οἱ Σουλιώτες μὲ τὸν Ἀλὴ - πασά, φάνηκε ἔνας καλόγερος ἔξηντάρης ἐπάνω στὸ μοναστήρι τοῦ Σουλιοῦ, τὸ ἀθάνατο Κούγκι. Ἐρχόταν ἀπὸ τ' "Αγιον" Ὄρος κι ἤζερε πολλὲς γλῶσσες καὶ τὰ ρωσικά.

Α'Ἐφερε σταύρους γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παλικάρια καὶ κομπολόγια γιὰ τοὺς γέρους καὶ τὶς γριές. Κανένας δὲν τὸν εἶχε δεῖ ποτέ, οὔτε εἶχε μάθει ἀπὸ ποὺ κρατοῦσε ἡ γενιά του. Ἡταν πάντα συνοφρυνμένος κι ὅταν τὸν ρωτοῦσαν ἀπὸ ποὺ εἶναι, ἀλλαζε κουβέντα καὶ δὲν ἀποκρινόταν.

Σὲ λίγο κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Σουλιωτῶν, ἔγινε ἥγούμενος, πνευματικὸς καὶ δάσκαλος ὄλων τῶν Σουλιῶν καὶ τῶν Παρασουλιῶν. Ὁρκίζονταν ὄλοι στ' ὄνομά του καὶ δὲν ἦταν κρίση καὶ φιλονικία, ποὺ νὰ μὴν τὴν πᾶνε σ' αὐτὸν. "Ο, τι ἔλεγε, ἥταν καλὰ εἰπωμένο κι ὅ, τι ἔκανε, καλὰ καμωμένο. **Α**.

'Αλλὰ καὶ σ' ὄλους τοὺς πολέμους ποὺ ἔκανε τὸ Σούλι μὲ τὸν Ἀλὴ - πασά, ἥταν πρῶτος καὶ πάντα χρησίμευε νὰ καταπαύῃ τὶς διιχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Σουλιοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν καπετάν Καλόγερο.

ΟΣτὶς 17 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1803, λίγες ἡμέρες ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο χαλασμὸ τοῦ Σουλιοῦ, ὁ καπετάν Καλόγερος, μὴ θέλοντας νὰ παραδώσῃ στὰ χέρια τοῦ τυράννου τὸν ἔαυτό του, τοὺς λίγους συντρόφους του καὶ τ' ἀγαπημένο του τὸ Κούγκι, πῆρε μιὰ ἡρωικὴ ἀπόφαση. Ἀφοῦ περικυκλώθηκε ἀπὸ χιλιάδες ἔχθροὺς καὶ δὲν εἶχε ἄλλο τρόπο νὰ τοὺς σκοτώσῃ, μετάλλαξε τοὺς συντρόφους του κι ἔριξε μιὰ πιστολιὰ μέσα στὸ ὑπόγειο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ βρίσκονταν ἔκατὸ βαρέλια γεμάτα μπαρούτη. **Ω**

Στή στιγμή σύντροφοι, Κούγκι κι ἔχθροι ἀνατινάχτηκαν στὸν ἀέρα ἀνακατωμένοι μὲ φωτιά, καπνό, ἄρματα, πέτρες, ξύλα, βόγκους, κλάματα καὶ λαχτάρα.

Κι ἡ ἴστορία στὸ πλάι τοῦ Σουλιοῦ ἔγραψε μὲ ἀσβεστα χρυσὰ γράμματα τὸ ὄνομα τοῦ καπετάν Καλόγερου : Σαμουήλ !

32. ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

‘Ο γερο - ἀγωνιστὴς τελείωσε τὴ διήγησή του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοση.

— Βγήκαμε μὲ ὅλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ' ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράματά μας. ‘Η συμφωνία φυλάχτηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴ συμφωνία τὴ γραφτή, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλὴ γυναίκα, ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυφη καὶ χηρεμένη. “Οσο ζοῦσε ὁ ἄντρας της, τὴ σεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲ χωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλικαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενική της ντροπὴ μονάχα δὲν ἀφηνε τὴ χήρα ν' ἀδράξῃ³ τ' ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσε ἀμίλητη, ἀκλαυτη, ἀσκημη, γιατὶ εἶχε σβήσει ἡ πείνα κάθε ἀνθὸ στὴν ὄψη της, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. “Αξαφνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ πήγαινε σκυφτή, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἶχαμε ἀδειάσει πιὰ τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονταν νὰ μποῦν. Γύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ στάθηκε στὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου δλόρθη μὲ τὴν παρδαλὴ μαντίλα της (τὰ μαῦρα

τότε ποῦ νὰ τά 'βρισκε ; ὖστερα ἡ ζωή της πέρασε μαυροντυμένη).

— Σταθῆτε πίσω ! εἶπε. Κανένας δὲ θὰ μπῆ !

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ ὅψη καὶ ἡ φωνή της. Οἱ Ἀρβανίτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλό.

— Σύρε ! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἀν μείνης. Τί ζητᾶς ;

— Στὸ κάστρο μέσα λησμονήθηκε ἄνθρωπος. Μπέσα γιὰ μπέσαι ;

— Μπέσα, εἶπε ἔνας Ἀρβανίτης.

‘Η Μάρω χάθηκε καὶ ξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατώντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ προχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τώρα τὴν κύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ δοῦν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

‘Η ίδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Τράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποὺ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

— Πίσω, φώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε !

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστώντας τὴν ποδιά της ἀνοιχτὴ ἔδειχνε τὰ κόκαλα (λιβανισμένα κόκαλα τοῦ ἀντρός της). Καὶ φοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ προχώρησε καὶ πέρασε.

“Οταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὅψη νὰ μὴ γλυκαθῆ καὶ χείλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἦταν ἔνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμένη συνοδεία μας, ποὺ προχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιὰ ποιός εἶχε πιὰ τὴ Μάρω νὰ θαυμάσῃ !

« Μεγάλα Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1] Πίστη στὸ λόγο.

2] Τόλμη.

3] Ἀρβανίτης

33. Η ΔΕΣΠΩ

Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι ;
 Ούδε σὲ γάμο ρίχνονται, ούδε σὲ χαροκόπι.
 — Ή Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
 — Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἰν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 — Έδῶ εἰσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτῶν.
 — Τὸ Σούλι κι ἀν προσκύνησε, κι ἀν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
 Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε ! παιδιά μ', μαζί μου
 ἐλάτε.

Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φώτιὰ γενῆκαν.

Λημοτικὸ

Α Οι προεστοί τῆς Ἀθήνας εἶχαν σύναξη μυστικὴ στὸ σπίτι τοῦ γερο - Θωμᾶ, τοῦ γεροντότερου, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ Ρόμβη. "Αρχισε νὰ σκοτεινάζῃ μέσα στὴν κάμαρη καὶ δὲν τὸ βρήκανε σωστὸν ἀνάψουν λυγνάρι, γιὰ νὰ μὴ δώσουν ἀφορμὴ νὰ μπῇ κανείς, ἀν καὶ εἶχαν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴ νοικοκυρά, δση εἶχαν καὶ στὸν ἵδιο τὸν ἄντρα της. "Επειτα ὅ,τι ἦταν νὰ ξέρῃ αὐτή, τὸ ἥξερε πιά. Κι ἀφοῦ οἱ ἀρχοντες εἶχαν φυλακιστῆ στὸ Κάστρο, οἱ γέροι συνάχτηκαν στ' ἀρχοντικό της, γιὰ νὰ σκεφτοῦν γιὰ πράματα σοβαρά. Οι χωριάτες γύρω στὰ χωριὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ συνταράζωνται καὶ τὸ μεγάλο κίνημα δὲν ἦταν μακριά.

'Απὸ τὸ Μενίδι, τοὺς ἦταν τὸ κέντρο τοῦ βρασμοῦ, ἔφταναν κρυφὲς παραγγελίες στοὺς προεστοὺς τῆς χώρας καὶ ζητοῦσαν ἀνταπόκριση μ' αὐτοὺς καὶ περίμεναν τὶς προσταγές τους.

Μέσα στὸ δωμάτιο τὸ σκοτάδι πύκνωνε καὶ θάμπωνε, κι οἱ γέροι μόλις ἔβλεπε ὁ ἔνας τὸν ἄλλο. Κανένας δὲ μιλοῦσε πιά, μὰ ἡ ἵδια σκέψη περνοῦσε ἀπὸ τὰ κεφάλια καὶ τῶν ὀχτώ, ποὺ κάθονταν ἐκεῖ μέσα ἀκίνητοι στὰ ντιβάνια. "Ηξεραν πῶς οἱ Τούρκοι ἀρχισαν νὰ πάιρνουν χαμπέρι, πῶς κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς. Οι Ἀρβανίτες φύλαγαν καλὰ τὶς πόρτες καὶ κανένα δὲν ἀφηναν νὰ πάῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὰ περίχωρα. "Ἐπρεπε ἡ μὲν τὸ καλὸ νὰ τοὺς κάμης νὰ σ' ἀφήσουν, ἡ κρυφὰ νὰ πηδήσης ἀπὸ τὰ τείχη καὶ νὰ πᾶς. Μὰ τότε δύσκολα θὰ γύριζες, γιατὶ στὶς πόρτες θὰ σ' ἔπιαναν.

Τέλος ἔνας ἀπὸ τοὺς γέροντες ἀποφάσισε νὰ ξεστομίση - τὸ βαρὺ τὸ ρώτημα :

— Ποιός εἰν' ἀξιος νὰ πάρῃ ἐπάνω του αὐτὴ τὴ δουλειά

καὶ νὰ βγῆ φανερὰ ἀπὸ τὴ χώρα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς φρουρᾶς;

Κανεὶς δὲν ἀποκρίθηκε. Γιὰ κάμποση ὡρα ἔμειναν σιωπηλοί, σὰν κάτι νὰ περίμεναν.

"Ενας ἐλαφρὸς φίθυρος ἀκούστηκε κατὰ τὴν πόρτα, τὴν πόρτα ποὺ ὅλοι τὴ θαρροῦσαν κλειστή, τὴν πόρτα ποὺ ἔφερνε ἐπάνω στὸ λιακωτό. Μέσα στὸ σκοτάδι ξεχώρισε γνώριμη παιδιοῦ μορφή, ἀμίλητη, συμμαζεμένη, κολλητή στὸν τοῖχο. "Ολων τὰ μάτια, συνηθισμένα στὸ σκοτάδι, γνώρισαν τοῦ νοικοκύρη τὸ Θωμάκο, τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ δυὸ ἐγγόνια.

„Αὔστηρὰ τοῦ μίλησε ὁ παππούς του τότε : „

— Τί μπήκες ἐδῶ πέρα; εἶπε ὁ γερό - Θωμᾶς. Ποιός σ' ἔστειλε; "Εχεις πολλὴ ὥρα ἐδῶ; 'Απὸ ποῦ πέρασες; 'Εγὼ εἶχα τὴν πόρτα ἀμπαρωμένη.

— Μπῆκα, εἶπε τὸ παιδί. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ λιακωτό...

— Πῶς τὸ ἔκανες αὐτό; εἶπε ὁ γέρος αὔστηρότερα. Τίνος τὴ γνώμη πῆρες; ποιός σ' ἔβαλε νὰ τὸ κάνῃς αὐτό;

—"Οχι! μονάχος μου! Εἶπε ζωηρὰ τὸ παλικάρι καὶ προχώρησε δυὸ βήματα. 'Η μιλιά του ἀντηχοῦσε καθαρὴ κι ἀπόνηρη μέσα στὸ σκοτάδι. Κατάλαβα πῶς θὰ λέγατε γιὰ τὴν πατρίδα... κι ἥθελα ν' ἀκούσω.

Τοῦ γέροντα ἡ καρδιὰ γύρισε στὸν τόπο της. Τὸ ἐγγόνι τοῦ γερό - Θωμᾶ ἦταν ἀθῶο, κίνδυνος δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὰ σπίτια τους. Τὸ παιδί ἥθελε, ν' ἀκούση ποὺ μιλοῦσαν γιὰ τὴν πατρίδα. 'Ο παππούς του ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸ ὀρμηνέψῃ πρῶτα κι ὕστερα νὰ τὸ διώξῃ, μὰ δὲν πρόφτασε.

Τὸ παιδί πρόλαβε τὸ σκοπό του.

— 'Εγὼ πάω! Εἶπε σοβαρά, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν έαυτό του.

— Ποῦ;

— Στὸ Μενίδι... Δὲ θέλετε νὰ στείλετε ἀνθρωπο ; Θὰ πάω ἐγώ !

— Πῶς θὰ πᾶς ἐσύ, παιδί μου ; Εἶπε ὁ παππούς του.

— Μὲ τ' ἄλογο καβάλα... Θὰ πάρω τὸν Καρά, σανὸ θὰ πάω νὰ κόψω ! Θά χω καὶ τὸ κλαδευτήρι.

Χαμήλωσαν οἱ φωνὲς τῶν γέρων. Τὸ παιδί, ὅρθὸ πάντα, μὰ πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τους, ἀκουε χωρὶς νὰ θέλη.

ΟΠέρασε ἀπὸ τὴ Μενιδιάτικη πόρτα ὁ Θωμάκος τραγουδῶντας τὸ πρωί, ἀργά, καμαρωτά, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ καμιὰ ὑποψία. Στοῦ Ἀγᾶ τὴ βρύση πότισε τ' ἄλογο.

'Εξακολούθησε τὸ δρόμο του, ἔφτασε στὸ Μενίδι, τέλειώσε τὸ σκοπό του, ἔκοψε καὶ σανὸ καὶ γύρισε. Γύρισε μὲ τὸν τρανὸ τὸ λόγο γραμμένο στὰ φυλλοκάρδια του, ποὺ δὲ Χατζῆ - Μελέτης, τῆς Χασιᾶς ὁ Καπετάνιος, κι ὁ Μητρο - Λέκας, τοῦ Μενιδιοῦ μὲ δισταγμὸ τοῦ ἐμπιστεύτηκαν, γιατὶ τὸν εἶδαν τόσο μικρό.

Γύρισε ὅπως πῆγε, ἥσυχα καὶ χωρὶς κανένα ἐμπόδιο. Καὶ τράβηξε ἵσια στοῦ παπποῦ του. Ἐκεῖ δὲ βρῆκε τὸ γερο - παππού. Μὰ ἡ γιαγιὰ ἦταν ἀνήσυχη. Καὶ σὲ λίγο, νά κι ἔφτασε κι ὁ παππούς.

— Ήρθες, παιδί μου ; εἶπε. Πᾶμε μέσα...

Πέρασαν στὸ πιὸ βαθὺ δωμάτιο, ποὺ δὲν εἶχε κανένα παράθυρο.

— Λέγε τώρα γρήγορα... Τί ἀπόκριση φέρνεις ἀπὸ τοὺς χωριάτες ;

— Στὶς εἴκοσι ἔξι τοῦ Ἀπριλιοῦ νὰ τοὺς καρτεροῦμε. Θὰ μποῦν ἀπὸ τὰ τείχη, ἀνάμεσα Πόρτας Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Μπουμπουνίστρας. Ξημερώματα, εἶπαν, τόσο νὰ φέγγη, ὅσο νὰ ξεχωρίζεται τὸ στάχυ, τὸ σιτάρι ἀπὸ τὸ κριθάρι.

— Καλά, παιδί μου, σιτάρι - κριθάρι ! Τρέχα τώρα ἔξω

νὰ παιξῆς μὲ τ' ἄλλα παιδιά. Καὶ σὲ κανένα τίποτε νὰ μὴ
μιλήσῃς ! 'Αγκαλά, δὲν εἰν' ἀνάγκη αὐτὸν νὰ σου τὸ πῶ.
Τὸ ξέρεις μοναχός σου...

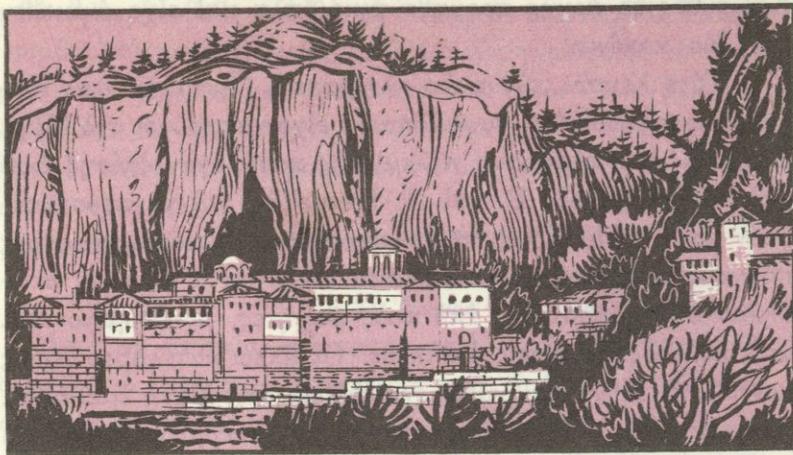
— Καλά, παππού, εἶπε τὸ παιδί χαρούμενο· κι ἔτρεξε στὰ
παιχνίδια του.

Σὲ λίγες μέρες οἱ χωριάτες πατοῦσαν τὴν Ἀθήνα ξα-
φνικὰ κι ἀδερφωμένοι μὲ τοὺς πολίτες ἔκλειναν τοὺς Τούρ-
κους στὴν Ἀκρόπολη.

35. ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΛΕΦΤΙΚΟ

Πότε θὰ ρθῆ μιάν ἄνοιξη, θὰ ρθῆ ἐνα καλοκαίρι,
ποὺ λουλουδίζουν τὰ κλαριά, ποὺ λιώνουνε τὰ χιόνια,
γιὰ νὰ ζωστοῦμε τ' ἄρματα καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζια,
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια
καὶ στὴν ψηλότερη κορφὴ νὰ στήσωμε λημέρι !
Νά 'χουμ' μὲ τ' ἄστρα τ' ούρανοῦ τ' ἀποβραδίς κουβέντα
κι ἐμᾶς τὸ γλυκοχάραμα νὰ πρωτοχαιρετίζη,
ἐμᾶς ὁ ἥλιος τὴν αὔγ'η, σὰν κρούη, νὰ πρωτοβλέπη.
Νὰ μᾶς ζηλεύουν οἱ ἀιτοί, νὰ μᾶς ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια.
'Αράδ' ἀράδα τ' ἄρματα στὰ πεῦκα θὰ κρεμᾶμε,
καὶ θὲ νὰ σταίνωμε χορό. Καὶ κάθε μας τραγούδι
θά 'ναι βροντὴ ἀπὸ σύννεφο, φωτιὰ ἀπ' ἀστροπελέκι,
θὰ μᾶς τρομάζουν τὰ θεριά, θὰ προσκυνοῦν οἱ κάμποι.
Πότε θὰ ρθῆ μιάν ἄνοιξη, θὰ ρθῆ ἐνα καλοκαίρι
νὰ βγοῦμε κλέφτες, βρὲ παιδιά, κλέφτες στὰ κορφοβούνια !

K. Κρυστάλλης

36. ΣΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟ

‘Η μονή τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγώνα. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς φάνηκε ἵδιως κατὰ τὴν τρίτη εἰσβολὴ τοῦ Ἰμπραήμ στὰ Καλάβρυτα, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν Πάτρα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

‘Ο Ἰμπραήμ βάδισε εἰρηνικὰ πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ στρατοπέδεψε ἀπ’ ἔξω. Κατὰ τὴν διαδρομή του ἔδινε ἔγγραφα ἀμνηστίας στὰ ὑποτασσόμενα χωριά. Καὶ ἐνῶ στὸ στρατόπεδο δεχόταν τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὑποτασσομένων, σκέφτηκε ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσία νὰ καταλάβῃ τὴν Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Γιατὶ γνώριζε ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦταν κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. “Οπως ὑπῆρξε σ’ ὅλους τοὺς αἰῶνες προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα σ’ ὅλο τὸν Ἀγώνα ύπηρξε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς προστάτεψε ἡ Μονὴ κατὰ τὶς ἐπιδρομές τοῦ Ἰμπραήμ καὶ πολλὰ ξόδεψε. Οὕτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρὰ σκεύη λογάριασε. “Ολα τὰ ἔξαργύρωσε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Ἀγώνα.

Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προμηθεύτηκε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς πλησίασε ὁ Ἰμπραήμ στὰ Καλάβρυτα, πλῆθος ἀπὸ γυναικόπαιδα εἰλεῖ καταφύγει στὸ Μέγα Σπήλαιο. Καὶ ἔξακόσιοι πολεμιστὲς κατέψυγαν ἐπίσης ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Β. καὶ Ν. Πετμεζᾶν, γιὰ νὰ προστατέψουν καὶ τὴ Μονὴ καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Τοποθέτησαν στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια κι ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐτά, στάθηκαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μαχητές, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχούς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν θέσεις κοντὰ στὴ Μονὴ καὶ γύρω της. Μέσα στὴ Μονὴ ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσεύχονταν στὴν Ὑπέρμαχο Στρατηγὸ γιὰ τὴ σωτηρία τὴ δική τους καὶ τοῦ "Ἐθνους".

"Ο Ἰμπραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μοναστηριοῦ, πρὸσπατάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴν τῶν μοναχῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἐνα γράμμα, στὸ ὄποιο ὅμως ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἀπάντησην ἀπὸ μέρος τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Δαμασκηνοῦ :

"Ὑψηλότατε ἀρχηγὲ τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἰδομεν τὰ ὅσα γράφεις. Ἡξεύρομεν ὅτι εἴσαι εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλάβρυτων πολλὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς νὰ προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὥρκισμένοι εἰς τὴν πίστιν μας : "Η νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν πολεμοῦντες" καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ χαλάσῃ ὁ ἱερὸς ὄρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλεύομεν ὅμως νὰ ὑπάγης νὰ πολεμήσῃς ἄλλα μέρη, διότι νὰ ἔλθης ἐδῶ νὰ μᾶς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἶναι μεγάλο κακόν, διότι θὰ νικήσῃς παπάδες· ἀν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὄποιον ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν καὶ θέσιν δυνατήν, θὰ εἶναι ἐντροπή σου, καὶ τότε οἱ "Ἐλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλεύομεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε ώς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου. "Ἐχομεν καὶ γράμματα καὶ ἱερὸν ὄρκον ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

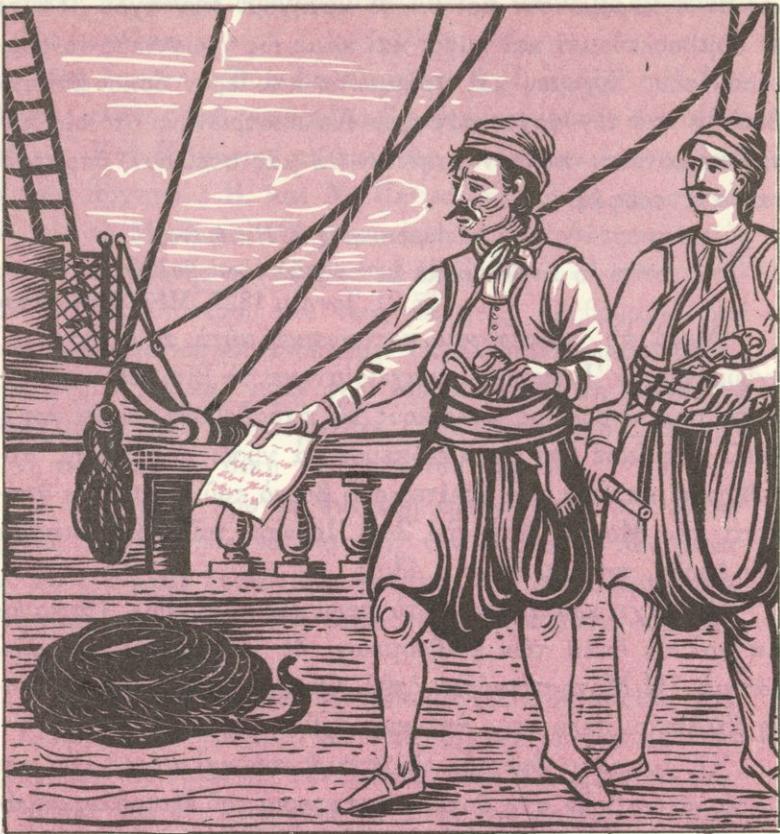
Δαμασκηνὸς δ 'Ηγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπάδες καὶ καλόγηροι
Τῇ 21 Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον».

Μετὰ τὴν γενναία καὶ πατριωτικὴν αὐτὴν ἀπάντηση τοῦ ἡγούμενου, δ 'Ιμπραήμ μεταχειρίστηκε τὴν βία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ πλησίασε καὶ κατασκόπευσε τὰ γύρω τῆς Μονῆς, τοποθέτησε κανόνια καὶ ὅπλιτες στὸ βουνὸ τοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24η Ἰουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, ποὺ διεύθυνε δ 'ἴδιος.

'Η μάχη κράτησε ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲ σταματοῦσαν, ἀλλὰ μάταια. 'Η Μονὴ στεκόταν ὀρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴν ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἔχθρούς.

'Ο 'Ιμπραήμ διάταξε τὸ ἴππικό του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴ δυτικὴ κατηφοριὰ τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολώντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ κεῖ τὴ Μονή. 'Αλλά, ἐνῶ πλησίαζαν, σκοτώνονταν ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε δ 'Ιμπραήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴ ὑποχώρηση. Καὶ ὅλοι τους ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῶ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπιστές καὶ νικητὲς ἐδόξαζαν τὴν 'Αειπάρθενον.

Χρ. Σταυρόπουλος (Διασκευὴ)

37. Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

‘Ο Κανάρης εἶχε ἀποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸ φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν πέτυχε, καὶ οἱ “Ελληνες πυρπολητὲς σώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος δόμως καὶ ναῦτες ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση, γιατὶ δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῷ ἔπλεαν μὲ εὔνοϊκὸ ἄνεμο, ἔνας ναύτης ποὺ παρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη :

— Καπετὰν Κωσταντή, ἔνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν σὲ μικρὴ ἀπόσταση, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακὸ ίστιοφόρο.

— Εμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες πῆραν τὰ ὅπλα τους, ἄλλοι κωπηλατοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τὸ μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ καί, κρατώντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾶ κατατρομαγμένος.

— Θέλομε ψωμί, νερό καὶ δι, τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατὶ πεθαίνουμε ἀπὸ τὴν πείνα.

‘Ο πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ φέρουν ψωμί, νερό, τυρὶ καὶ ἔνα βαρέλι μὲ παστὰ φάρια.

‘Αφοῦ ὅλα αὗτὰ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στὸν πλοίαρχο :

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἔνα χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

‘Αφοῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτί, ὁ Κανάρης εἶπε :

— Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Αλλά, τόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μὲ ἀγανά-
κτηση λέει :

— "Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνωμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ
ὁ Κανάρης Κράτος. Γιατὶ ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν
θὰ εἴχαμε τὸ Είκοσιένα καὶ τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

'Επιτέλους χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως
στὴν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ 'Ελλάδα
λευτερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν.
Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦταν πλοίαρ-
χος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγο-
ράσῃ σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Αὔστριακὸ πλοίαρχο, ὁ
ὅποιος δὲν τὸν ἀναγνώρισε στὴν ἀρχή. "Οταν ὁ "Ελληνας
πλοίαρχος τοῦ θύμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συνάντησής
τους στὸ πέλαγος, ξανάφερε στὴ μνήμη του τὶς τόσο δυσά-
ρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. 'Ο "Ελληνας τὸν παρακίνησε νὰ
ρθῇ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ Αὔστριακὸς πλοί-
αρχος μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δισταγμούς δέχτηκε. Καὶ ὁ παλιὸς
σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὔστριακὸ πλοίαρχο πῆγαν
στὸ 'Υπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

— 'Εξοχώτατε, λέγει ὁ "Ελληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι
ποὺ ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν
πλοίαρχο κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

'Ο Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε :

— "Ε, ναι, θυμοῦμαι!

— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἥρθε νὰ πάρη τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν εἶδε καὶ μὲ
παράπονο πρὸς τὸν Αὔστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του
ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

(Διασκευὴ)

38. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Μεσάνυχτα ό πυρπολητής ἐγύρισε
καὶ πήδησε ἀπ' τὸ γρήγορο κατέκι
πιστός, νὰ φέρη μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιὰ τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, ποὺ ἀτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ—τὸ φοβερὸ τὸ χέρι—
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιὰ ἀνάφτει ἐν' ἀγιοκέρι.

Γ. Δροσίνης

39. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

('Από τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη τὸ 1822)

Φύσα μαΐστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κείτουνται στὸ χῶμα ἔσπλωμένοι.
Στρῶμα χουνε τὴ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη!
Κι ἑνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ "Ελληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια!

Δημοτικό

40. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

Ἐτσι ἔλεγαν τὰ Τουρκάκια στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμα τους πάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθετεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἥθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκούδα· μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν φαντάστηκαν οἱ Εύρωπαιοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μ' ἄλλήθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἴγαοι, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολη σ' ὁλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

Ἐνας νέος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολη. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἀμα ἔφτασε, στὸ σπίτι του νὰ δῆ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σ' ἔνα ισόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαδὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μποροῦσε νὰ δῆ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θὲς νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ δῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

‘Ο Οἰκονόμου τὸν βοήθησε νὰ φτάσῃ ὡς τὴν θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

Κοίταξε όλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς
ἥταν ὅρθος. "Οταν τοῦ εἴπαν τέλος «αὔτδες εἶναι», ἀπόμεινε
βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του

πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ρθῇ στὰ σύγκαλά του.
Σὰ νὰ μὴν ἥταν ἔκει κανένας ἄλλος, εἴπε δυνατὰ μιλών-
τας μὲ τὸν ἔαυτό του :

— Μπά! εἶναι σὰν όλους τοὺς ἀνθρώπους.

"Αν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ
ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀπροσμέ-

τρητη δύναμή της, αύτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό.
 Ανάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο,
 χωρὶς τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες
 θὰ φαινότανε νάνος. Ἡ μορφὴ του, σουρωμένη, ξεροψημέ-
 νη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά
 του, ποὺ κυμάτιζαν στοὺς ὄμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ
 καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθιές ρυτίδες. Ἡ μύτη
 του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ
 μεγάλες γραμμές, ἀπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαι-
 ναν ἀπὸ τὴν ἀκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲν ἐνα μισο-
 φέγγαρο τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. "Ἐνα δόντι καβαλί-
 κευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ
 ἀπάνω. Τὸ σαγόνι του ἀρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμή, ἔσβηνε
 ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ
 πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθιές κόχες τους, φαίνονταν μά-
 λιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκ-
 φρασή τους στεκόταν ὅλη στὴ ματιά του. "Ησυχη, ἀμεση,
 ἀτρομη, χωνόταν ὀλόισα, σὰ μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν
 ἄλλων! Ἡταν κοντολογίς μορφὴ χαρακτηριστική, μὰ ὅχι
 φωναχτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἄγρια. Κάτι ποὺ θὰ
 μποροῦσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχὺ του πρόσωπο, δὲν ἦταν
 οὕτε μύτες, οὕτε στόματα, οὕτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθου-
 λώματα, μὰ ἐνας ἀέρας γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση,
 βαθιὰ καλοσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής,
 ποὺ δὲν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἐναν πρωτοκλέφτη ποὺ εἶχε
 σπείρει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τόσες φορὲς τὸ θάνατο.

Εὔκολο δὲν ἦταν νὰ διαβάσης αὐτὴ τὴ μορφή. Κάτω
 ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ξεχώριζες τὶς πιὸ σύν-
 θετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. "Εφτανε πολλὲς φορὲς
 ἐνας λόγος, γιὰ νὰ πάρη τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφραση τρο-
 μερή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἀλλαζε ἀπότομα. Ο ἄγγε-

λικός δέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴ στιγμή. Φώναζε σὰ λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ βροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἵδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἔνας μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ πλάι του. 'Ο νικητὴς τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, δὲ Καραϊσκάκης.

'Αλλὰ θὰ στένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴ μορφὴ τοῦ Γέρου, ἀν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλὴ στρατιωτικὴ ἀξία. 'Ο Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφτασε νὰ πῆ, ὅτι δὲ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικός, δὲν ἀξιζεῖ δυὸ παράδεις! "Οχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς δὲ Γάλλος στρατηγὸς Ραιμπάω, ποὺ δὲ χώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴ «φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μὲ ~~κανόνας~~ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Α Μὰ δὲ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα δὲ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι δὲ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Είκοσιένα».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— "Ελληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ δλάκερο.

Ωβλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲ δέχτηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν περηφάνια γιὰ τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ τρόπαια. "Ερχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοση.

"Οταν πῆραν τὸ Ναύπλιο, πῆγε δὲ "Αγγλος πλοίαρχος" Αμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ 'Αγγλία νὰ μπῇ στὴ μέση".

— Αὐτὸ δὲ γίνεται, εἶπε ξερὰ δὲ Κολοκοτρώνης. 'Ελευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἔκαμαμε μὲ τὸ Σουλτάνο. "Αλλους ἔκοψε, ἄλλους σκλάβωσε μὲ τὸ σπα-

θι καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιά σὲ γενιά. Ὁ βασιλέας μας σκοτώθηκε· καμιὰ συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δυδ κάστρα ἦταν ἀπαρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιά τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρὰ τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Οχτὼ γενιές Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβογήθητος, ἀφημένος τόσες φορές ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως φύσησε στοὺς "Ελληνες τὴν ἀδάμαστη πνοὴ ποὺ ψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργοὺς ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἄκουγαν «Τούρκοι» καὶ γίνονταν ἄφαντοι, σὲ λίγες ἑβδομάδες μέσα τοὺς ἀνάδειξε ἥρωες, καὶ σὲ λίγο ρωτοῦσαν:

Ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Οὐ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἵππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τους ἄρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρός του καὶ χάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ελληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατὶ δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

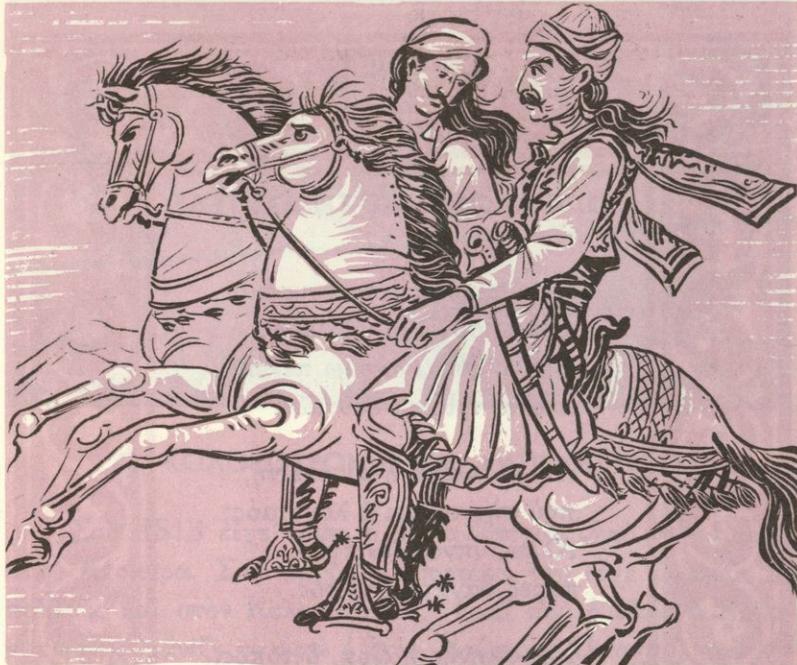
— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ελληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ νὰ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἄρματά τους.

Γύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, τρόμαξε κι ὁ Ἰδιος νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες ὥρες. Φύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστη του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατότεροι λύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφτανε νὰ χτυπήσῃ τὴ γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλη νέους πολεμιστές.

«Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ»

Σπύρος Μελᾶς (Αισοκενή)

41. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

○ *Α*λάμπει ό ήλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.

"Ετσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.

Καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἀγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες. *Α*

Δημοτικό

42. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

’Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

”Α ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
”Αλλος ὕπνος δὲν ἔγινη
πάρεξ θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταινάν τὸν ”Αδη,
ποὺ ἀκαρτέρει τὰ σκυλιά.

”Απὸ τὸν “”Τυμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν”
Λιονύσιος Σολωμός

43. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1818 είχε ἔρθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του είχε τραπέζι σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἕδιος ὁ Κολοκοτρώνης λιάνιζε τὸ ἄρνι (ἥταν, φαίνεται, Πάσχα) τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας :

- Ἐφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο.
- ‘Ο Κολοκοτρώνης τὸ φύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.
- “Αμα κηρύχτηκε ἡ Ἐπανάσταση, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰ ἔρθη νὰ φᾶνε τὸ ἄρνι.

“Απομνημονεύματα”

N. Σπηλιάδης (Διασκενή)

44. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

“Οσες φορές κι ἀν ύπηρέτησε σὲ ξένη στρατιωτικὴ ύπηρεσία ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν κρέμασε ποτὲ φούντα στὸ σπαθὶ του, ἐξηγώντας κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου τραγουδιοῦ τοῦ Ρήγα :

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ

ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθὶ.

‘Ο ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης γράφει, ὅτι φύλαξε πίστη στὴν παραγγελία τοῦ Ρήγα, καὶ ὁ Θεός τὸν ἀξίωσε καὶ κρέμασε φούντα στὸ Γένος του, ὡς στρατιώτης του. Χρυσὴ φούντα δὲ στόλισε τὸ σπαθὶ του, ὅταν ύπηρετοῦσε σὲ ξένα κράτη.

«Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερζούης (Διασκευὴ)

45. Η ΠΡΩΤΗ ΓΑΛΑΝΟΛΕΥΚΗ

“Οταν γύρισε ὁ Νικοτσάρας ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε στὴ Μακεδονίᾳ, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους τοῦ Καραγεώργη που εἶχαν ἐπαναστατήσει, ὁ Ἀλή - πασᾶς τῶν Ιωαννίνων τοῦ πῆρε τὸ ἀρματολίκι τοῦ Βλαχολίβαδου. Τότε ἔφυγε ὁ Νικοτσάρας στὴ Σκιάθο κι ἐκεῖ ὅπλισε ἔνα καράβι, τὸ ἔκανε πολεμικὸ καὶ μ' αὐτὸ ἐξακολούθησε τὸν πόλεμό του μὲ τοὺς Τούρκους.

Σὲ λίγο ἥρθαν στὴ Σκιάθο καὶ ἄλλοι ἔξι καπετάνιοι καὶ ἔκαμαν τὸ ἴδιο μὲ τὸ Νικοτσάρα.

Στοὺς ἔξι αὐτοὺς μέσα ἦταν κι ὁ παπα - Εὔθυμης ὁ
Βλαχάβας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Σταθᾶς.

Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἑφτὰ καράβια τῶν ἑφτὰ καπετάνιων
όνομάστηκε μὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας τοῦ ὅπλαρχηγοῦ.

Τὰ καράβια τοῦ Νικοτσάρα καὶ τοῦ Σταθᾶ ἦταν κατά-
μαρα, γιὰ νὰ δείξουν τὴ λύπη ποὺ εἶχαν οἱ καπετάνιοι τους,
γιατὶ ἡ πατρίδα τους δὲν ἦταν ἐλεύθερη.

46. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Οταν ἔγινε γνωστὸ ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἐξέλεξαν
τὸ Λεοπόλδο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας, στὰ 1830, συνεδρίασε
ἡ Γερουσία καὶ ἀποφάσισε νὰ γίνη ἀναφορὰ πρὸς τὸ Λεο-
πόλδο. Καὶ νὰ τονίζῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ σύνορα τοῦ Κρά-
τους νὰ γίνουν πλατύτερα.

'Ο Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀκούσε τὴν ἀναφορά, εἶπε :
— Θέλομε νὰ ἔχῃ ὁ βασιλιάς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴ θρη-
σκεία τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα
ἐμεῖς ἐπήραμε τὰ ἄρματα.

"Ετσι μπῆκε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ γνώμη μέσα στὴν
ἀναφορά.

Ἐφημερὶς « "Ηλιος" », 1856 (Διασκευὴ)

47. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασάς τῆς Σκόδρας Μουστακής ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη Δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ "Αγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφτασε στὴ Λάρισα, ζήτησε νὰ ἔρθῃ ἐκεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη κατάλαβε

ἀμέσως πώς ἐμπρὸς στὴ μεγάλη δύναμη ποὺ ἔφερνε μαζί του ὁ Μουσταής, θὰ ἥταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. "Ετσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸ Μουσταή κοροϊδευτικὴ ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ "Αγραφα μὲ τὸ μικρό του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἀφῆσε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους τράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ δρεινὸ μέρος, γιατὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

"Η ἑλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤζερε μὲ τί τρόπο νὰ γιατρευτῇ. Ἡταν ἀνθρωπὸς νευρικὸς καὶ στενόχωρος, ἡ ὅψη του πάντα στεγνή, μελαχρινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθιοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμα του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ύγεια.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλικάρια του, φάνηκε μιὰ μέρα ἔνας πλανόδιος γιατρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πώς ἥρθε ἀπὸ τὰ νησιά. Γύριζε τὰ χωριὰ κηρυχνοντας πώς γιατρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πώς φρόντιζε γιὰ τὸ πουγγί του. Παρουσιάστηκε στὸ Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλίκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ἴδιότητά του καὶ ζήτησε νὰ δῆ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

"Ο Καραϊσκάκης στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχτῇ τὸ Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιατρὸς ἐπέμενε καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου :

— "Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν δῶ καί, ἀν δὲν τὸν γιατρέψω, ἀς μὲ κόψη.

— Τί θέλεις, Φράγκο ; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊ-

σκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίκρισε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ δῆς. Μὰ τὶ θὰ μου τάξης;

— "Αν μὲ γιατρέψης, ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποχρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

Τ' Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ κατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγκομᾶ.

Ο καιρὸς περνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό· ἡ κατάστασή του πήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ἥταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ιατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο ποὺ ἥθελε, σοφίστηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα. ε

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ γιατρὸς θὰ πήγαινε νὰ τοῦ κάμη τὴν τακτική του ἐπίσκεψη, διάταξε τὸ Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ο Σκυλοδῆμος, ποὺ ἥταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμη καὶ στὴ γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καὶ σκεπάστηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲ φαινόταν ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονταν πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα.

Ο γιατρός, καθὼς μπῆκε στὸ κατάλυμα, ρώτησε τὰ νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. Ο Καραϊσκάκης ἔκανε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πώς αἰσθάνεται τὸν ἔαυτό του καλύτερα καὶ πώς αὐτὸ τὸ χρωστᾶ στὰ γιατρικά του. Ι

Τότε ὁ γιατρὸς ζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ σφυγμό του. Μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸ σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς μισοπρόβαλε σιγὰ - σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ο γιατρὸς τὸ ἐπιασε καὶ μὲ

προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾶ τὸν ἀρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. "Τστέρα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε :

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πώς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Πετάχτηκε ὀλόρθιος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δῶστε του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸν νὰ μὲ ξεκάμη, φώναξε στὰ παλικάρια του μὲ δρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸ γιατρό.

— Ποιός ἔχει ἀδυναμία ; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο τὸ Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας ;

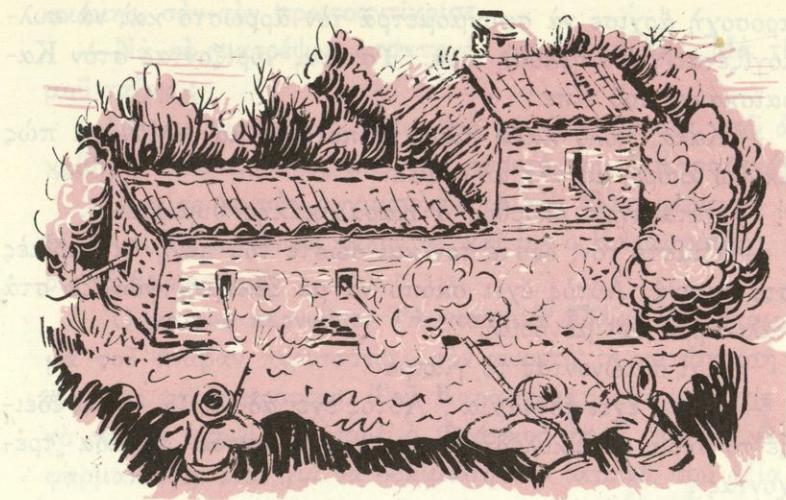
Τὰ παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸ γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ελα, ἔχει χάρη, τοῦ εἶπαν. Δὲ σὲ σκοτώνουμε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῆ ἐδῶ πέρα.

«Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος», 1926

Ρήγας Γκόλφης (Διασκευὴ)

48. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΔΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιδᾶς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τούρκοι εἶχαν φτάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, που ἐίχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι "Ἐλληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. "Ἐνας Τούρκος ἀρπάξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴ μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέει στὸν πλαϊνό του σύντροφο :

— Πάρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴ δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίγω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

"Ο Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. "Ετσι σκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δεκαοχτώ.

"Ο τρόπος αὐτός, ἔνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίγη, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

« Ἰστορικὴ Ἀνθολογία »

Γιάννης Βλαχογιάννης (Διασκευὴ)

49. ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

Τ'Ο Φειδίας ἔστησε μέσα στὸ ναὸ τῆς Ὀλυμπίας τὸ ἄγαλμά του, ποὺ παρουσίαζε τὸ Δία σὲ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ χρυσελεφάντινο αὐτὸ ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τὸ λογάριαζαν μέσα στὰ «Ἐφτὰ θαύματα» τοῦ κόσμου. Οἱ Δίας καθόταν σὲ ψήλῳ θρόνῳ, κρατοῦσε στὸ ἔνα του χέρι τὸ σκῆπτρο καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ στὸ ἄλλο τὴ θεὰ Νίκη ἐπάνω σὲ μικρὴ σφαίρα.

“Οποιος ἔβλεπε τὸ ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικὰ πώς εἶχε τὸν ἴδιο τὸ θεὸν ἀντίκρυ του κι ἔνιωθε ἱερὴ συγκίνηση κι εὐλάβεια νὰ γεμίζῃ τὴν ψυχὴ του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου τὴν ἴδεα πῶς νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα αὐτό. Τὸν φαντάστηκε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ὁμηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεὰ Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ Ἀχιλλέα, καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸ γιό της, ποὺ τὸν πρόσβαλε ὁ Ἀγαμέμνονας, παίρνοντας τὴ Βρισιγίδα ἀπ' αὐτόν. Οἱ Δίας ὑποσχέθηκε νὰ κάμη τοὺς Ἑλληνες νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τρῶες, γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ Ἀχιλλέα. Καὶ γιὰ ν' ἀποδείξῃ στὴ Θέτιδα ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε, θὰ γίνη χωρὶς ἄλλο, ἔκαμε τὸ συνηθισμένο του νεῦμα:

«Καὶ μὲ τὰ μαῦρα φρύδια του τὸ «ναὶ» ὁ Δίας τῆς γνέψει.
Τὰ θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στὸ ἀθάνατο κεφάλι
καὶ νά ! ὁ πελώριος "Ολυμπος τραντάζεται καὶ σειέται».

Αύτοὶ οἱ στίχοι ἥταν ποὺ ἔδωσαν στὸ Φειδία τὴν ἴδεα πῶς νὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Δία.

Ο Καὶ ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος "Ελληνας ποιητῆς μὲ τοὺς στίχους του ἔδωσε τὴν ἐμπνευση στὸ μεγαλύτερο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης 'Ελλάδας ποιητῆς ἐμπνέει μὲ τοὺς στίχους του τὸ μεγαλύτερο "Ελληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ξέρετε τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ :

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνη φορεῖ
γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
ποὺ εἶχαν μέίνει στὴν ἔρημη γῆ.

Αύτοὶ οἱ στίχοι ἔδωσαν τὴν ἴδεα καὶ ἔκαμε ὁ Ν. Γύζης τὴν ὥραία του εἰκόνα : « ἡ Δόξα ».

Οι τέσσερεις πρῶτοι στίχοι τοῦ « "Τμνου στὴν 'Ελευθερία » τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ 'Εθνικοῦ μας "Τμνου, ἐμπνέουν ἔναν ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν 'Ιακωβίδη, νὰ ζωγραφίσῃ ἄλλη ὥραία εἰκόνα : τὴν 'Ελευθερία.

"Αμα δῆτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ 'Ιακωβίδη θὰ νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλο· ὁ μεγάλος ποιητῆς, τὸ μεγάλο ζωγράφο.

50. ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

"Εφτασε δέ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερεις χιλιάδες στρατό. Μὰ δοι εἴβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὔκολο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἴππικό. Γι' αὐτὸ καὶ δέ ἀνιψιός του Ἡλίας Φλέσσας, δέ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συμβούλεψαν νὰ πιάσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἀπάνω εἶχαν κιόλας σταθῆ ἀπὸ φόβο οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ - δυὸ μέρες, ὥσπου νὰ φτάση ἡ βοήθεια ποὺ περίμεναν.

Ἐγώ, τοὺς εἶπε δέ Παπαφλέσσας, δὲν ἥρθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸ στρατὸ τοῦ Ἡμπραήμ πόσος εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἡρθα νὰ πολεμήσω. Οὕτε τρελάθηκε δέ Ιμπραήμ νὰ χάνῃ τὶς ὁρες του ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδίσῃ νίκη, μὰ θὰ πάη ἵσια κατὰ τὴν Τρίπολη. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. Ἄν ὅμως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι, σώζω τὸ Μοριά. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἡμπραήμ νὰ γυρίση πίσω, ὅπως δέ Δράμαλης, ἀλλιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμα μου καὶ θὰ τὸ συλλογιστῆ καλὰ ὑστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τοῦ Μοριᾶ. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες.

Καὶ πράγματι κάθισε καὶ πέθανε σὰν ἀρχαῖος "Ελληνας.

Ο Ἡμπραήμ καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ "Ελληνες καὶ στὸ Θεόδωρο Γρίβα, στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο. εἶπε πῶς δέκα αἰώνη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ ἔβρισκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸ Μοριά, θὰ γύριζε στὸν τόπο του.

Γ. Βλαχογιάννη "Ιστορικὴ Ἀνθολογία", 1927

Δ. Γ. Δημητρακάκης (Διασκευὴ)

51. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οι γενναῖοι ποὺ ἔμειναν καὶ πέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ χάνονταν, γιατὶ εἶδαν πῶς εἶχαν κυκλωθῆ στενὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφαση, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἤταν μιὰ καὶ μόνη : Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδερφό του ἔγραψε :

"Δὲν εἴμαι σὰν καὶ σᾶς, ποὺ τρέχετε ἀπὸ ράχη σὲ ράχη, σὰ νὰ εἴστε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὄρκιστηκα νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὔχομαι στὸ Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι ».

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἵδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πῶς ἡ μάχη αὐτὴ ἤταν χαμένη. "Ομως κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καὶ γλυκὰ τοῦ μίλησαν νὰ φύγουν.

— "Εχασα τὶς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα ! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. 'Αλλιῶς σὲ τιμοῦσα. Καὶ σύ, παπά, μοῦ τὰ ντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένια του. Δὲν ξέρετε πώς, ἂμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἄτακτος, πουθενὰ δὲ θὰ σταθῇ ; Καὶ τότε πέντε 'Αραπάδες καβαλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδής ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε :

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνη ἀς ἀκούν τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

« Βίος Παπαφλέσσα »

Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (Λιασκευή)

52. ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

"Οταν οι "Ελληνες ἄρπαξαν τὰ ὅπλα καὶ ἔκαμαν τὴν Ἐπανάσταση, ἔτυχε ὁ φοβερὸς Ὁδυσσέας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, ὃπου ἦταν κλεισμένοι οἱ Τοῦρκοι.

Ο πόλεμος στὶς πολιορκίες προχωροῦσε ἀργά. Δὲν ἦταν τότε γνωστὰ τὰ σημειώνα καταστρεπτικὰ μέσα. Καὶ δὲν ἦταν σπάνιο κάπου νὰ βλέπῃς τὰ ἐχθρικὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἀνεργα, γιατὶ ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴ μέρα, ὅπου ἔγινε τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.

Ο Ξύπνησαν τὰ παλικάρια τοῦ Ὁδυσσέα πρωὶ - πρωὶ καὶ ρίγοντας τυχαῖα τὰ μάτια στὴν Ἀκρόπολη, ροδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα, εἶδαν κάτι παράξενο. Οἱ Τοῦρκοι, ἀνεβασμένοι ἀπάνω στὸν Παρθενώνα, κατάστρεφαν τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς φάνηκε τέτοια ἀνώφελη βαρβαρότητα, ὥστε ἔτρεξαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ὁδυσσέα. Ο στρατηγός, ἀμα βεβαιώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὰ μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλικάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ρωτήσουν τοὺς Τούρκους γιατί ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στὰ μάρμαρα.

Απέταξαν μεμιᾶς οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφεραν στὸ στρατηγὸ τὴν ἀπόκριση. "Οτι οἱ Τοῦρκοι, μὴν ἔχοντας ἄλλο μολύβι νὰ χύσουν βόλια, βρῆκαν ὅτι μέσα στοὺς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενώνα ἦταν τὸ μέταλλο αὐτό. Τὸ μολύβι τοῦτο χρησίμευε γιὰ νὰ συκδέη στερεὰ τὰ κιονόκρανα. Σκέφτηκαν λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ μολύβι αὐτό, καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.

Ἡ ἀπόκριση αὐτὴ ἔφερε σὲ μεγάλη ἀπελπισία τοὺς "Ελ-

ληνες. Και γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἥταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς χρειαζόταν γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

"Ετσι καὶ ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίνοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἔξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἥταν προορισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ δοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο "Εθνος.

53. ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

"Οταν ὁ βασιλιὰς "Οθων γιόρταζε τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἐνα πλοϊο ἔφερνε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολύ, καὶ ιδίως ἀγωνιστὲς τοῦ Είκοσιένα. "Ηθελαν νὰ συγχαροῦν τὸ βασιλιά τους.

'Αφοῦ πέρασε τὸ πλοϊο τὴν Αἴγινα, φάνηκε ἡ Ἀκρόπολη λαμπρή. "Ολοι κάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἀπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης ὁ Ἀργίτης εἶπε μὲ δυνατὴ φωνὴ :

— Νά, ἐκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν !

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Λιέγηση Διονυσίου Ρώμα (Λιασκενή)

54. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Είμαστε στά 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιὲς ὅλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰ νὰ εἶναι ἀπὸ σπαρτὰ ποὺ καῖνε, φαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴν νύχτα ἡ φλόγα ζεχώριζε καθαρή.

‘Ο ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ζοῦσε στὸ Ακρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. ‘Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε :

— “Ἐνα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιὲς καὶ τὸ ἀφεντικὸ βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ στάθηκε στὸ λόφο. Ἐπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ φώναξε δυνατά, μὰ ποιὸν δυνατά : « Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα ! . . . ».

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

“Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴ ρίζα μιᾶς ἐλιᾶς καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του :

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ’ ἀδέρφια μας ;

Καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ πάλι.

“Αλλη μιὰ φορὰ διάταξε νὰ δοθῇ τὸ φαῖ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας :

— Αὔτὴ τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδερφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν . . . Δὲ θέλω περιστέρια !

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιὲς μονάχα.

Γ. Βλαχυγιάνη « Ἰστορικὴ Ἀνθολογία », 1927 Σ. Χ. Ραφτάνης (Λιασκενή)

55. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

‘Ο γερο - ἀγωνιστής κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα, δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε :

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι ! Οὔτε στὸν « κλεισμὸ » δὲν πίναμε τέτοιο νερό...

‘Ο γερο - ἀγωνιστής εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνην ἀπὸ κάθε κουβέντα μ’ ἔνα πήδημα νὰ φτάνῃ στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σ’ ἐμένα, ποὺ παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ίστορίες, ἥμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατής του...

— Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μά τοῦτο τὸ Σταυρό· νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχή μου. Τὸν καιρὸ ποὺ δὲ Μπρατμῆς μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε πῶς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν ‘Αι - Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρό, ὁρμυρό, θολό, βαρύ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάμωμε τὸ χατίρι τοῦ Μπρατμῆ καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε κι ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστᾶμε.

Μιὰ φορὰ κάναμε ἀνακωχὴ καὶ μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο δυνατὸ ζήθελαν νὰ δοῦν τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμη.

‘Ο Θανάσης ὁ Ραζη - Κότσικας ήταν τότε πολιτάρχης αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπό τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ δῆτε κι ἐμένα.

Κράζει τὶς γυναικεῖς, ποὺ μᾶς ἔδιναν τὰ φυσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαῖ, καὶ τὶς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίξουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα λαγαρίση καλά, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἔνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποὺ ήταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὀρμηνεύει τί νὰ κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

‘Ηρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. ‘Εκεῖ ποὺ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικέικο, τότε ήταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἔδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν « πῶς τὰ περνᾶμε » καὶ ὕστερα ἥρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε ποὺ εῖστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῆτε τώρα καὶ κανεὶς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε ὅπως καὶ πρίν, ἡσυχοὶ κι ἀγαπημένοι.

‘Ο Ραζη - Κότσικας τοὺς λέει :

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, ποὺ περιμένομε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετὰν Μιαζούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε κι ἄλλες κουβέντες καὶ κάποια ὥρα οἱ μπένηδες ἔκαναν πώς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

‘Ο πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρη μὲ τ’ ἀσημένιο τάσι. ‘Ο Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸς ἀσκιά, ἐνα μὲ τὸ καθαρὸ νερὸ ποὺ εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖκες, κι ἐνα μὲ τὸ νερὸ ποὺ πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ ποὺ ἔχουμε γιὰ τὰ ζῶα μας δίνεις στοὺς μπένηδες;

Καὶ δίνει μιὰ κλοτσιά στ’ ἀσκὶ καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

Α’ Ο Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπένηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καὶ φεύγουν. Πᾶνε στοὺς πασάδες καὶ λένε « τὸ καὶ τό, οἱ Μεσολογγίτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ κι ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ χουνε γιὰ τὰ ζῶα τους καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα ». Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν τότε πώς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

‘Εσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσης, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόσμος, νὰ δῇ πῶς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι. **A**

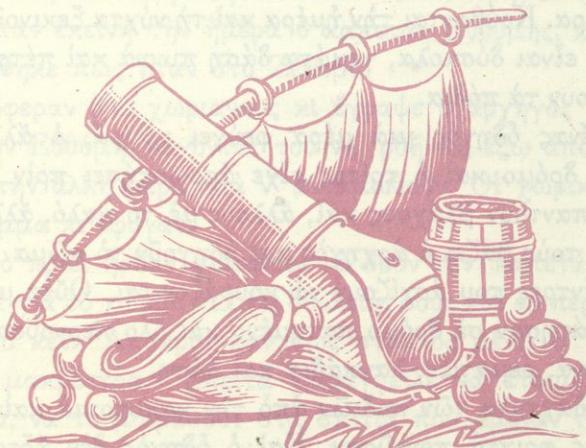
— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα - Γεωργιούλα.

Καὶ νά ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα ποὺ ἔγινα κι ἐγὼ μπαρμπα - Αντώνης.

Art. Τραυλαντώνης

Νά 'μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,
 ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
 πῶς πολεμᾶ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασάδες.
 Πέφτουν κανόνια στὴ στεριὰ καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
 πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.
 Καὶ δὲ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ δὲ Μακρῆς φωνάζει :
 « Παιδιά, βαστᾶτε τ' ὅρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 καὶ τὸ μιντάτ' μᾶς ἔρχεται στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου ».
 Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.
 Καὶ οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια
 κι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.
 Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανοὺς ἀμέτρους
 καὶ λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μὲς στὸ αἷμα.

(Λημοτικό)

Τὸ ἀνόητον πήγαν εἰ διὸ εὗτοι χαρίσσονται μηδέσσων

57. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιὰ μέρα, κοντά στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του ὁ Μίκης Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα. Τοὺς ἐξήγγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρωνται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους.

Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὄλοι φώναξαν «ζήτω».

Ἀμέσως πρόσταξε τὸν ὁδηγὸν νὰ πάη μπροστά. Αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, καὶ οἱ ἄντρες ἔρχουνταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ως τὴ γραμμὴ κι ἐκεῖ περίμεναν τὴ νύχτα.

Ἄμα ἥρθε, ἔκαμαν τὸ σταυρό τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸ κι ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιές θεοσκότεινα κι ἔπειτα κατήφορος φοβερός. Τρεῖς ὥρες πήγαιναν ἔτσι κι ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωί, βρέθηκαν ἀντίκρυ σ' ἓναν τούρκικο σταθμό, πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνὰ καὶ πέτρες, ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια.

Οἱ ἔνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους καί, ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πῶς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται. Οὔτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὄλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε

καν τὸ δημόσιο δρόμο ποὺ πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. "Ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἐνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῇ. Ψῶμὶ καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. "Αλλοτε πάλι, ὥρες πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια δ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πώς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γερό - 'Αντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει :

- 'Ο καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχή... Αὐτὴ τὸν βαστάει...

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἕνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. 'Ο ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἔδιος πῆγε σ' ἕνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικούρη, ἀν ἤξερε ποὺ βρισκόταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετάν Εύθυμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πώς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

"Ἐφεραν δυὸ χωριανοὺς κι ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εύθυμη, λέγοντάς του νὰ 'ρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρωὶ ἤρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τὶς δουλειές τους καὶ ἀν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. 'Αποκρίθηκαν πώς στρατὸς μένει σ' ἕνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. "Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἕνα σφαχτό, νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν

καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ὑθουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

"Αξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πώς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

— "Ε, θὰ περάση, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέει πώς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους.

"Αμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νὰ εῖναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανεὶς. "Επειτα ἀπὸ λίγα λεπτά ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λένε πώς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καὶ ἀν θέλουν, νὰ φύγουν. "Ερχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν ἢ, νὰ πυροβολήσουν;

"Ο ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. "Ερχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πώς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

"Ο ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἔνα χωριανὸ καὶ κοίταζε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, ποὺ πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα. "Αρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν.

"Αρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας:

— Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι!

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. Ο χωριανὸς ποὺ ἦταν κοντά του τραβᾶ κι αὐτός ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι σκόρπισαν. Πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπτηκαν.

— "Ο ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν

αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἔνα μικρὸ στάβλο, γιατὶ ἀπάνω δὲν ἥταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἔνα στρατιώτη ποὺ ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλή. Τραβᾶ, κι ὁ στρατιώτης πέφτει. "Ἐνα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

"Αρχισε νὰ νυχτώνῃ. 'Ο ἀρχηγὸς προσεγγικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

'Ακούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὑστερα μιὰ φωνή.

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά !...

'Ερχόταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπῆκε μέσα καὶ κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἔναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καί, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμό του τὸ σταυρὸ ποὺ φοροῦσε, εἶπε:

— Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό μου. Νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα...

Ξεζώστηκε κι ἐπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του, ποὺ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἷματα, ἀρχισαν πόνοι κι ἔλεγε :

— Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;

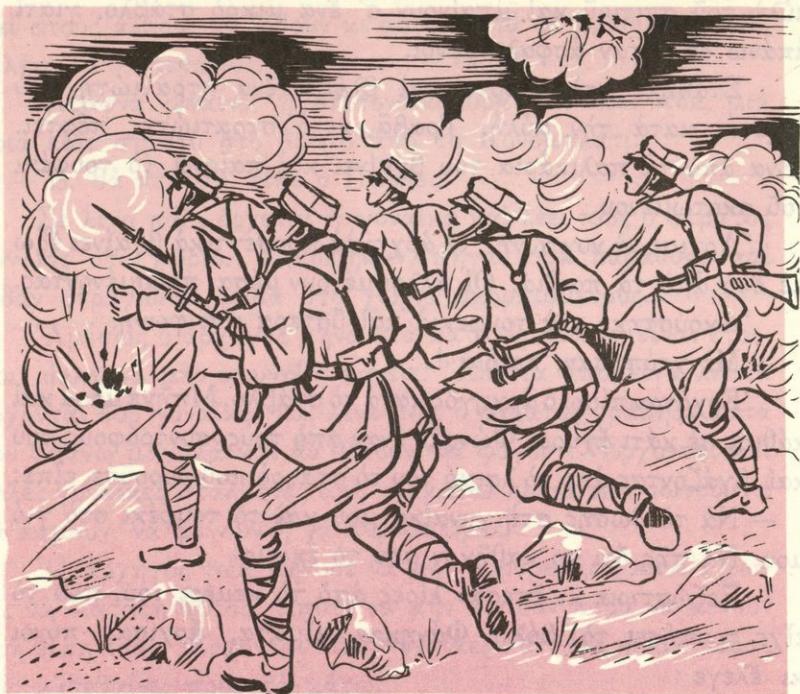
"Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. "Οταν τὸν συνέπαιρνε ὁ φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε κι ἔλεγε:

— Πονῶ, σκοτῶστε με ! Σκοτῶστε με !... Καὶ ἄλλοτε δύνομαξε τὰ παιδιά του.

'Ο σύντροφος ποὺ εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε :

— Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνομε στοὺς Τούρκους· κι ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Τὰ χεῖλη του ἥταν ψυχρά. Καὶ πάλι τὸν συνεπήραν οἱ πόνοι δυνατοί, κι ἔλεγε ὅλο πιὸ σιγανά.

Δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του, οὔτε τὰ παιδιά του δὲν δύνομασε τώρα, ὥσπου δὲν ἀκούστηκε πιὰ φωνή...

58. ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στή μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ 1912, ἔνας γενναῖος ἀνθυπολοχαγός, ἐπικεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του, πληγώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ σφαίρα ἐγθρικὴ καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιῶτες τού, ποὺ ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγός δύμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

—'Εμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. Ἐσεῖς προχωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς :

—'Εμπρὸς ἐσεῖς. Ἐμπρός, ἐμπρός!

«'Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Λιασκενή)

59. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴ ποὺ ἔπειπε ἡ Θεσσαλονίκη, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀνάπαιλας ἔνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια πάνω στὸ χῶμα.

“Εξαφνα τοῦ φώναξαν οἱ ἄλλοι :

— Συνάδελφε, σήκω ἀπὸ χάμω. ‘Ο ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. ‘Ο Διάδοχος !

‘Ο στρατιώτης φαντάστηκε πώς τὸν γελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως νόμιζε, εἶπε :

— Καὶ πότε θὰ φτάσωμε, ‘Ψυλότατε, στὴ Θεσσαλονίκη;

— Απὸ σᾶς ἐξαρτᾶται. “Αν δείξετε τὴ διαγωγὴ ποὺ δείξατε ως τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερεις μέρες θὰ φτάσωμε.

Ήταν πράγματι ὁ ἀρχιστράτηγος, τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος, ἔνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε χαμογελώντας στὴν ἐρώτηση ποὺ εἶχε ἀκούσει.

« ‘Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος »

N. Σπανδωγῆς (Λιασκενή)

Κυριότερας ανηφούσιος ράσης νόχος
Ενα σφραγίδα

60. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Πηγαίναμε για τή Φλώρινα. Νυχτώσαμε σὲ κάποιο τουρκικὸ χωριὸ καὶ ἀφοῦ ἔξασφαλίσαμε τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ συνοδεύαμε, τρεῖς - τέσσερεις στρατιῶτες, ἐλεύθεροι ὑπηρεσίας, χτυπήσαμε σὲ ἓνα σπίτι.

"Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἄνοιξε καὶ μιὰ γριὰ Τούρκισσα παρουσιάστηκε. Μόλις μᾶς εἶδε, ἀρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ μᾶς παρακαλῇ. Μάταια τή βεβαιώναμε πῶς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ.

N. Σπανούλης (Διάσταση)

Διβανία την βάνια.

120

ΑΕξαφνα πάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποια ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Ζητήσαμε ἔνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸ φόβο της κάτι εἶπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὁδήγησε μέσα στὸ σπίτι. Ἐκεῖ βρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. "Ἐτρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια της, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς πῆρε τὸ φῶς ποὺ κρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέση." Ἐκλαίγε καὶ αὐτή. Προσπαθήσαμε νὰ τὴ βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό.

Προσ

ΟΚαὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἀνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε. Ο

"Ηταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲ θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχα μας τὰ ώραῖα διβάνια καὶ ζητήσαμε ἔνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ Τούρκισσα μᾶς ὁδήγησε σ' ἔνα ἄλλο δωμάτιο, ὃπου κοιμηθήκαμε.

Τὸ πρωὶ μᾶς ἔφεραν ἔνα πλουσιότατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίζαμε. Φοβόμασταν μήπως μᾶς δηλητηρίαζαν. Φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

Φύγαμε καὶ μόνο ὅταν ἀποχαιρετήσαμε εὐχαριστώντας γιὰ τὴ φιλοξενία, ἡ Τούρκισσα γέλασε μὲ ἀνακούφιση καὶ μᾶς εὐχήθηκε κατευόδιο.

«Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Λιασκενῆ)

61. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθῆ στὶς προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ δμάδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ καθαρίζονταν στὴ λιακάδα.

— "Ε, καλὸ παλικάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε ; εἶπε ὁ Κρητικός. Συνηθίσαμε πιά. Τὴ μέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ μέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυχτερινοὶ αἰφνιδιασμοί... Τὰ βουνὰ γύρω μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς ὄβιδες. Λέες κι ἔχουν αἰώνιο σεισμό... Τρία μερόνυχτα τώρα δὲ σηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὄχυρώματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς δόθηκε ἡ εύκαιρια νὰ παιξώμες λιγάκι ἀπὸ κοντά..."

— Καὶ αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεση, εἶναι Τοῦρκοι ἢ
Αλβανοί;

“Ενας δεκανέας τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ :

— ’Εγώ εἴμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακὲς. Σὰ νυχτώ-
ση καλά, νά σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν ἑλληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε!... ’Αρχίζομε πῦρ ὁμαδόν. Μισή ὥρα δὲν κρατοῦν.
”Τστερα, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλὲς φορὲς τοὺς πιάνομε σὰ
λαγούς, ἀμα ἔρχονται κατὰ πάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρουχίου μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νηστικοὶ
καὶ, ἀμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνται τὶς κουραμάνες σὰν παντε-
σπάνι! Τὸ πρωὶ - πρωὶ μπόμπες, ὅλη τὴ μέρα πόλεμος καὶ
Ζήτωωω! Νυχτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδιασμοὶ. Εημε-
ρώνει, καινούριες μπόμπες, καινούριος πόλεμος, καινούρια
Ζήτωωω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε ὅπως θέλει ὁ Θεός,
ἀφέντη μου.

Σταυροκοπήθηκα καὶ ἔψυχα ψιθυρίζοντας :

— Εἶδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενά δὲν εἶδα τέτοια ἀπάθεια μπροστά στὸ θάνατο.

“Ο Διάδοχος Κωνσταντίνος”

N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

"Εχω τόσα νὰ γράψω ! ἔγραφε ἔνας πολεμιστὴς καὶ δημοσιογράφος τὸ 1913. 'Αλλὰ τὴ μέρα νικοῦμε' τὴ νύχτα παίρνομε δυνάμεις γιὰ νέους ἀγῶνες. Καὶ τώρα, ἀν καὶ εἴμαι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποὺ θὰ τὸν τσακίσωμε αὔριο, κλέβω λίγες στιγμές, γιὰ νὰ σᾶς γράψω δυὸ λόγια.

Τί νὰ σᾶς πῶ ! "Ο, τι καὶ ἀν σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖτε νὰ φανταστῆτε τί γίνεται ἐδῶ. Εἶναι τρέλα χαρᾶς, μανία ὁργῆς, δίψα νίκης, ξέρω κι ἐγὼ τί εἰναι ; "Οχι μιά, σαράντα Σόφιες μποροῦμε νὰ πάρωμε. Είμαι εύτυχὴς ποὺ φορῶ τὸ χακί.

Είμαι εύτυχὴς ποὺ σᾶς γράφω, ἐνῶ ἀπέχω λίγα μέτρα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ ἔχω γιὰ συνοδεία τὴ μουσικὴ τοῦ κανονιοῦ.

« 'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

'Ηλ. Οἰκονομόπονλος (Λιασκενή)

63. ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιώργου πήγαινε στὴν Κέρκυρα. 'Ο πατέρας του ἦταν ὑπάλληλος καὶ τώρα τελευταῖα εἶχε μετατέθη στὸ δημορφο νησί.

Περνώντας μιὰ μέρα δ' Γιώργος μὲ τὸν πατέρα του ἀπὸ μιὰ πλατεία τῆς Κέρκυρας εἶδαν στημένη μιὰ μαρμάρινη προτομή. Παρίστανε ἔναν καλοδεμένο πενηντάρη, μ' ὥραιο πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρὰ μαλλιὰ καὶ μικρὴ γενειάδα.

'Ο πατέρας του Γιώργου ἔβγαλε μὲ σεβασμὸ τὸ καπέλο του καὶ συλλογισμένος στάθηκε πολλὴ ὥρα μπροστὰ στὴν

εύγενική μορφή, ποὺ τ' ὄνομά της ἦταν σκαλισμένο στὸ μάρμαρο μὲ χρυσὰ γράμματα :

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ἦταν ὁ Μαβίλης, μπαμπά ; ρωτᾶ ὁ Γιῶργος, ἅμα ἔξακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

— Τὸ βράδυ, παιδί μου, ποὺ θά 'ναι καὶ τ' ἄλλα παιδιά μαζεμένα, θὰ σου πῶ τὴν ἱστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν μαζεμένη στὸ μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στὴ θάλασσα, ὁ πατέρας διηγήθηκε μὲ βαθιὰ συγκίνηση τὴν ἱστορία τοῦ μεγάλου ποιητῆ καὶ μεγάλου πατριώτη.

— Ο παππούς τοῦ Μαβίλη, ἀρχισε νὰ λέη, δὲν ἦταν "Ελληνας" ἦταν "Ισπανός. Εἶχε διοριστῇ πρόξενος στὴν Κέρκυρα τὸν καιρὸ ποὺ τὴν κυβερνοῦσαν οἱ "Αγγλοι. Ο πατέρας τοῦ ποιητῆ πήρε 'Ελληνίδα, ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

Ο ποιητής γεννήθηκε στὰ 1860 καὶ πῆρε ἀνατροφὴ σωστοῦ ἑλληνόπουλου. Μορφώθηκε στὰ σχολεῖα τῆς Κέρκυρας κι ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στὰ γράμματα.

Στὸ πανεπιστήμιο τῆς 'Αθήνας ἔμεινε ἔνα χρόνο μοναχά. Δεκαεννιά χρονῶν ἔφυγε γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε δεκατέσσερα χρόνια. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ πολλούς σοφούς, ἔμαθε πολλές ξένες γλώσσες.

Μὰ μέσα στὴν ἀνετη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τὴ φτωχὴ πατρίδα του. Τὸν πίκραινε ἡ σκέψη πώς μόνο ἔνα μικρὸ μέρος τῆς 'Ελλάδας ἦταν ἐλευθερωμένο. Καὶ τὸν πόνο του αύτὸ τὸν χύνει σ' ἔνα παλιὸ ποίημά του, ἀφιερωμένο « Στὴν Πατρίδα ». Ἀκοῦστε το :

Μάνα μου 'Ελλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
σὰν πρῶτα ὁρθή, ψηλή, στεφανωμένη
μὲ δάφνες ; Τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα -
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη ;

"Αχ ! πότε θά 'ρθη, πότε θά 'ρθη ή ώρα
νὰ ματαστράψῃ ή ὄψη σου ή σβησμένη,
καὶ τὴν ἐρημωμένη σου τὴ χώρα
μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσης, ὥ ἀντρειωμένη ;
Πατρίδα μου, σηκώσου ! "Ας λάμψῃ πάλι
στὸν αἰθέρα ψηλὰ τὸ μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριᾶς θενὰ προβάλῃ
ή μέρα, καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
θὰ λάμψῃ σὰν τὸν ἥλιο της· μεγάλη
θὰ γίνης, κι ἀλιὰ τότες στὸν ἔχτρό σου.

Ο Πατριώτης στὴν ποίηση, μὰ καὶ πατριώτης στὸ του-
φένι. Στὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε
ἐκεῖ μὲ δικό του ἀντάρτικο σῶμα καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1897
πῆγε ἐθελοντὴς στὸ στρατὸ καὶ λαβώθηκε μὲ μιὰ σφαίρα στὸ
χέρι καὶ στὸ μπράτσο.

"Οταν ἀργότερα ἀρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ηταν βου-
λευτὴς τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σὰ βουλευτὴς δὲν ἦταν
ὑποχρεωμένος νὰ πάη στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ δὲν ἤθελε, δὲν τὸν
δέχονταν στὸν ταχτικὸ στρατό, γιατὶ ἡ ἥλικια του ἦταν πε-
ρασμένη. Μὰ ὁ Μαβίλης βρῆκε τρόπο νὰ ίκανοποιήσῃ τὸν
πόθιο του. □

Εἶχε ἕρθει ἀπ' τὴν 'Ιταλία νὰ μᾶς βοηθήσῃ ὁ Γαριβάλ-
δης μὲ ἀρκετοὺς 'Ιταλοὺς ἐθελοντές. Στὸ σῶμα τοῦ Γαριβάλ-
δη κατατάχτηκαν καὶ πολλοὶ "Ελληνες. Πρῶτος καὶ καλύτερος
σ' αὐτοὺς ὁ Λορέντσος Μαβίλης. "Οσοι τὸν εἶδαν στὴν 'Α-
θήνα μὲ τὰ ἀσπρα μαλλιά του, νὰ φορῇ τὴν κόκκινη στολὴ
τῶν Γαριβαλδινῶν μὲ τὸ βαθμὸ του λοχαγοῦ, δὲ θὰ ξεχάσουν
ποτὲ τὴν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' ὅλα τὰ πενήντα τρία χρόνια του, σκίζοντας πεζὸς τὴ
Θεσσαλία, τὴν Μακεδονία καὶ τὴν "Ηπειρο ἔφτασε μὲ τὸ

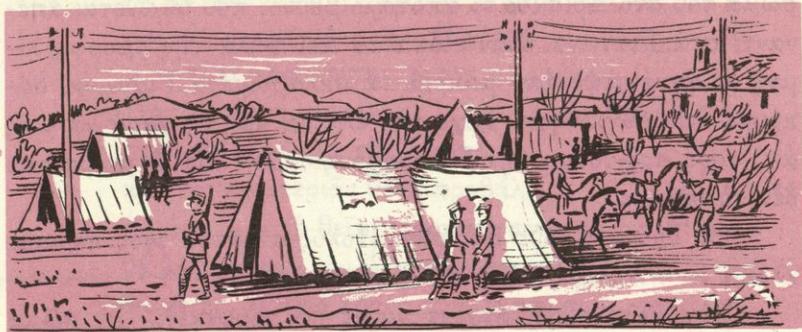
σῶμα του στὸ Δρίσκο, τὸ ἀπότομο βουνό, ποὺ ὑψώνεται ἀπέναντι στὰ Γιάννινα. Σὰν εἶδε ἀπὸ κεῖ ψηλὰ τὴν ὅμορφη λίμνη κι ἀγνάντεψε ἀπὸ μακριὰ τὰ σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε ἀπὸ συγκίνηση. Εἶχε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴ χαρὰ νὰ μπῆ ἀπ' τοὺς πρώτους στὴν ξακουσμένη πόλη. Μὰ ἡ μοίρα του δὲν τὸ θέλησε.

Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔνιωσαν. Πολὺς στρατὸς τοὺς περικύκλωσε κι ὀλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τὴν ἄλλη αὐγὴ ἀρχισε νωρὶς τὸ τουφεκίδι. Τὸ σῶμα ἀποδεκατιζόταν ἀπ' τὰ τούρκικα κανόνια κι ἔνας κοντὰ στὸν ἄλλον ἔπειταν νεκροὶ οἱ ἀξιωματικοὶ του. Κι ὁ ποιητὴς προχωροῦσε ἀφοβος καὶ ἀγέρωχος πρὸς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ, μέσα σ' ἔνα χαλάζι ἀπὸ σφαῖρες κι ἀνάμεσα στὶς ὅβιδες ποὺ ἔσπαζαν ὀλόγυρά του. Καὶ ἔνα βόλι τοῦ πέρασε πέρα τὸ πρόσωπο, χαλώντας του τὰ δυὸ μάγουλα καὶ πολλὰ δόντια. Υποχρεώθηκε τότε ν' ἀποτραβηχτῇ. Σ' ἔνα ἐξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ἦταν τὸ προσωρινὸ νοσοκομεῖο. Φτάνοντας ἐκεῖ ὁ λαβωμένος σήκωσε τὸ βλέμμα του, γιὰ νὰ δῆ ἀκόμα μιὰ φορὰ τοὺς συντρόφους του ποὺ πολεμοῦσαν. Καὶ τότε ἔνα δεύτερο βόλι τὸν βρῆκε στὸ στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενεῖη ὑπαρξή του στὶς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ' ὄνειρό του πῆρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριὰ ἀπλώθηκε ώς πέρα στὴ σκλαβωμένη "Ηπειρο. Κι ὁ ἀλησμόνητος νεκρὸς τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στὰ ἡπειρωτικὰ χώματα τὸν ἀτάραχο ὄπνο, ποὺ μονάχα στοὺς διαλεχτοὺς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοιμᾶται στεφανωμένος μὲ τὸ στεφάνι του ποιητῇ καὶ μὲ τὸ στεφάνι του ἥρωα.

64. «ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ»...

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 πέρασα εἴ-
κοσι τέσσερεις ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ -
Μπεηλίκ. Ἡμουν σὲ ἀπόσταση δέκα βημάτων ἀπὸ τὸ τρα-
πέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταν-
τῖνος μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του κατάστρων τὸ σχέδιο τῆς μάχης
τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸ Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ τοὺς
ἀξιωματικοὺς τοῦ Ἐπιτελείου μελετοῦσε τοὺς χάρτες καὶ
σημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῶ στὸ τραπέζι ἔκεινο ἐργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔρχονταν κάθε στιγμὴ ἀγγελιαφό-
ροι, καὶ ὁ τηλέγραφος δούλευε ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑ-
παξιωματικοί καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πό-
λης, κινοῦνται διαρκῶς. Ἄλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν.
Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιὰ εὐχαρίστηση κάνει τὸν πόλεμο αὐ-
τὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀληθινὸν
πανηγύρι καὶ παραπονιοῦνται μόνο ὅσοι δὲν λαμβάνουν
μέρος.

Ἀνεβαίνοντας μὲ τὸ σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ - Μπεη-
λίκ συναντήσαμε τρεῖς ἀμάξοστοιχίες, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. Ήταν νέοι κληρωτοί Ρουμελιώτες καὶ βιάζονταν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ποὺ ἀφησαν οἱ μάχες τῆς Δοϊράνης, τῆς Στρώμνιτσας καὶ τοῦ Δεμίρ - Ισάρ.

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πῶς πήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰματηροὺς πολέμους. Φαίνονταν σὰ νὰ πήγαιναν ἐκδρομὴ ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ ἀμαξοστοιχίες ποὺ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴν πρώτη γραμμή, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη μιὰ ὀλόκληρη ὥρα, ὡσότου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτή; Κάνουν σωστὴ λεηλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, ποὺ εἶναι ἐκεῖ κοντά, καὶ στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὔτε φαίνονται ἀπὸ τὸν πλούσιο καὶ πυκνὸ στολισμό. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινούμενα δάση οἱ "Ελληνες στρατιῶτες τραγούδοιν τὸ τρα-

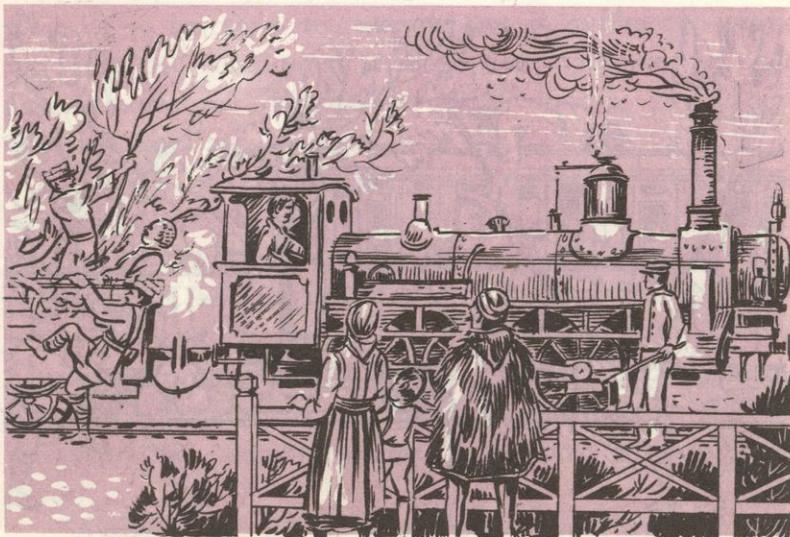

γούδι τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητὴς τοῦ στρατοῦ :

Στὴ Βουλγαρία θὰ πᾶμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴ Σόφια θενὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῇ στὴ Σόφια. Αἰώνων μίσος τῆς φυλῆς, ποὺ κοιμόταν στὰ βάθη τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, ξύπνησε ξαφνικὰ καὶ πετάχτηκε ἀκράτητο. "Ολοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μίσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ ὅργια τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἐλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγὲς τοῦ Δεμίρ - Ισάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφὴ τῶν Σερβῶν, ἡ ἄνανδρη σφαγὴ τῶν δώδεκα αἰχμαλώτων εὐζώνων ζωντάνεψαν τὸ μίσος. Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν

Να συναντήσουμε τρεις ἀμάξοστοι γεις, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρό

Βουλγάρων δὲ μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ ἔγινε ἐδῶ καὶ λέγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλεμος ἔξοντώσεως.

Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ στρατοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰ Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἡρωισμὸ καὶ τὰ θαύματα.

— Στὴ Σόφια ! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

‘Ο κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιάς, ἀφότου ὁ Κωνσταντῖνος πῆρε γιὰ νονοὺς τῆς κόρης του τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο. Ἀπὸ τότε καὶ ὁ τελευταῖος φαντάρος καὶ ὁ τελευταῖος βουνίσιος εὔζωνος καὶ ὁ ἐθελοντής, ποὺ ἥρθε νὰ πολεμήσῃ ἀπὸ τὸ μακρινὸ σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὄνομάζει κουμπάρο. ‘Εχουν πιὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ἐκείνη τὴν πνευματικὴ συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνο στὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία καὶ στὰ πατροπαράδοτα ἑλληνικὰ ἔθιμα τὴ βρίσκουμε. Πουθενὰ ἀλλοῦ. Σὲ καμιὰ ἄλλη θρησκεία καὶ σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα.

— Στὴ Σόφια ! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸ προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὔτε πείνα, οὔτε δίψα, οὔτε κούραση. ‘Αγωνίζεται, περνᾶ τὰ βράχια καὶ τὰ ὑψώματα, πέφτει γελώντας καὶ πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας !

‘Εκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες, σταμάτησε κάθε ἐργασία, μὰ κανεὶς δὲ βλέπει γύρω του, κανεὶς δὲν παραπονιέται. ‘Ολοι ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς θλίψης καὶ πηγαίνουν ἐμπρός. Καὶ συνερίζονται ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ πιὸ ἡρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὔζωνοι πιάνοντας μὲ τὰ χέρια τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί ; Μήπως δὲν ἥταν γενναῖοι οἱ ἐθελοντές ; Μήπως δὲν ἥταν ἀξιοθαύμαστοι οἱ ἵππεῖς, οἱ πυροβολητὲς καὶ οἱ ἀντρες τοῦ μηχανικοῦ ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγώνα αὐτὸν, ποὺ θύμι-

Ζε τὴ φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτη περιφρόνηση στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸ θάνατο;

Μόνο μιὰ ταπεινωτικὴ δύμολογία τῆς Βουλγαρίας θὰ μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸ χείμαρρο νὰ χυθῇ καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴ Σόφια! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος φόβος τοῦ στρατοῦ.

"Ἐνας λεβέντης εὔζωνος, γάλατάς στὴν Ἀθήνα πρίν, διαβάζοντας στὶς ἐφημερίδες στὸ Χατζη - Μπεηλίκ ὅτι ἡ Βουλγαρία γονάτισε καὶ παράκαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε :

— Πόσες μέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ δῶ ὡς τὴ Σόφια, πατριώτη;

— Μά... ὄχτὼ - δέκα, ἀπάντησα.

"Ο εὔζωνος χτύπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγαναχτημένος καὶ εἶπε :

— Δὲ θὰ προφτάσωμε!... "Ἄχ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κάνετε... Μ' αὐτὸ τὸν καημὸ θὰ πεθάνω!...

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ αὐτὸ ἀν γίνη, δὲ θὰ σημαίνη τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς οἱ Βούλγαροι νικήθηκαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ίκανοποιεῖται ἡ ἑλληνικὴ φιλοτιμία. 'Ο εὔζωνος ὅμως κούνησε τὸ κεφάλι :

— "Αμ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴ Σόφια, νὰ δείξωμε σ' αὐτοὺς πῶς μπαίνει ὁ "Ελληνας σὰ νικήσῃ." Οχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί. Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴν πατήσωμε μυρμήγκι. Καὶ ἀν πιοῦμε ἔναν καφέ, νὰ τὸν πληρώσουμε καὶ ν' ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί...

Νά, ὀλόκληρη ἡ ἑλληνικὴ περηφάνια. Νά, ὁ πιὸ εὐγενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράση ἐνὸς ἀσήμαντου, ἀγνωστου, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηνῶν!...

"Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων"

.Ηλ. Οἰκονομόπουλος (Διασκευὴ)

64. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑΧΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1913

• Ελισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

• Άδερφέ,

Μοῦ γράφεις ἀν υποφέρω. Οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμιὰ σημασία γιὰ μᾶς. Λησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς λησμόνησε καὶ ἡ φύση, ἡ ὁποίᾳ κουράστηκε νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς ἀρρώστιες τῆς. 'Ο βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνο ἡ ἰδέα ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. 'Εμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πιά. 'Εδῶ εἶναι ἡ θέση μας καὶ ὁ τάφος μας. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸ καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμοῦνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μας. "Ἄσ μὴν ἀνησυχῇ κανείς. "Οσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη 'Ελλάδα θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Μάθαμε πιὰ τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. "Έχομε τὸ μονοπώλιο τῆς παλικαριᾶς. "Ἄς τὸ μάθουν ὅλοι αὐτό.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾶ ὁ ἐρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ
ὅ ἀδερφός σου

« Ἀγέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

• Ηλ. Οἰκονομόπουλος

65. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

‘Ο Αύγουστος τοῦ 1922 ήταν ὁ μήνας τῆς μεγάλης ἔθνικῆς μας συμφορᾶς. Ο στρατός μας εἶχε διασκορπιστῇ κι ἔφτανε στὸν Πειραιὰ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ ‘Ελληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ασίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν δρφάνια τους καὶ τὴν γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἥρθε ἔνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «‘Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους».».

‘Αλλὰ ποιός ήταν αὐτὸς ὁ ἔθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θέλησε ν’ ἀφήσῃ τὸ δυστυχισμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγη, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποιός ήταν τάχα ὁ μεγάλος αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησίᾳ του, ἀντὶ νὰ γίνη περιπλανώμενὸς πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἔνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω Δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

νῶτ Γιατί τάχα ἡ ψυχή του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαντεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωή του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη, γιατὶ ἀπ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

'Ο πατέρας του εἶχε πουλήσει τὸ μονάχοιβο πατρικό του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλη τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους, στὴν Πόλη. Καὶ τώρα πούλησε ἔνα κτῆμα τῆς γυναικας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλη τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθη ποιός ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. 'Ο διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκονο. 'Αργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε Πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελλος τῶν Πατριαρχείων, σὰ νὰ λέμε ἀναπληρωτὴς τοῦ Πατριάρχη. Καὶ ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὥστερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στὰ Πατριαρχεῖα, ἔγινε Μητροπολίτης Δράμας.

"Οταν ἀποχαιρετοῦσε μὲ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ φίλησε τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε :

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Πατρίδα. Κι ἀν εἶναι γραφτὸ ἡ κορόνα, ποὺ τὰ ἄγια σου χέρια ἔβαλαν στὸ κεφάλι μου, νὰ χάσῃ τὴ λάμψη τῆς, θὰ προτιμήσω νὰ μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

'Ακριβῶς αὕτη τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καὶ γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν περιφέρεια τῆς Δράμας.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνὰ στὰ Πα-

τριαρχεῖα καὶ στὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὰ ἔγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἀρχισε κι αὐτὸς νὰ στρατολογῇ "Ελληνες ἀντάρτες. "Οταν τὰ παλικάρια αὐτὰ σκορπίστηκαν στὰ γύρω βουνά καὶ χτύπησαν ἀλύπητα τοὺς κομιταζῆδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. Ἀλάφωσε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακό. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἀφοβα περιόδευτε τὰ χωριά, ποὺ εἶχαν γίνει μὲ τὴ βία βουλγάρικα, συγκέντρωνται τοὺς χωριανούς στὶς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καὶ τὰ χωριά ἔνα ἔνα γύριζαν στὴν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ' αὐτό· μὲ τὴ φροντίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μουσικοὶ καὶ ὀδοιπορικοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ ἀσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

'Αλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελᾶ, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἔνα σταυροδρόμι ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. "Ολος ὁ πόνος τοῦ Χρυσόστομου φανερώνεται σ' ἔνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο :

«Ἐκλαψα, ἐκλαψα σὰ μικρὸ παιδὶ —γράφει— γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιός ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ζωσ κι ἐμένα, περιμένει ἡ Ἱδια τύχη».

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἔνα ταξίδι στὰ Ιεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἀγίους Τόπους, νὰ φιλήσῃ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ δῆ τὰ ἥσυχα νερὰ τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχή του. Ἀπὸ κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἔνα προσκύνημα νὰ

κάνη! Πέρασε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, νὰ δῆ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νὰ καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ νὰ νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο της. Ἔτυχε μάλιστα ἔκεινη τὴ χρονιά, τὸ 1906, νὰ γίνωνται κι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νὰ ἔχουσε, ἀντικρίζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὡραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἀρχισαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο κι ἀπ' τοὺς Βούλγαρους. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ περιοδεύσῃ στὰ χωριὰ καὶ βιάζουν τὰ Πατριαρχεῖα νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο νὰ μετατεθῇ σὲ καμιὰ ἀσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν "Ἐλληνα πρόξενο στὴν Πόλη": «Φροντίστε τουλάχιστο νὰ μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμμή. Προτιμῶ νὰ πέσω σὰν ἀιτός, παρὰ νὰ πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ νὰ σταυρωθῶ. Ἄφου δὲν ἔχω νὰ δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, νὰ τῆς δώσω τουλάχιστο τὸ αἷμα μου».

Κι ὕστερα ἀπὸ δύο ἔξορίες καὶ πολλὲς ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1910, ἔγινε Μητροπολίτης Σμύρνης.

'Αρχίζει ἀκούραστος κι ἔδω νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὅμως ἔξορία τὸν περίμενε καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβαστῇ ἔκει ὁ 'Ἐλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὔτυχία νὰ δεχτῇ στὴν προκυμαίᾳ τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὶς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταφαχές τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατέψῃ τοὺς φοβισμένους

Τούρκους, που είχαν καταφύγει στή Μητρόπολη. Πήγε στή φυλακή και ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στίς τουρκικές συνοικίες και μοίραζε φάρμακα και τροφές σὲ φτωχούς και ἀσθενεῖς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τὴν καλοσύνη αὐτή!...

“Ηρθε και δ θλιβερδς Αύγουστος τοῦ 1922. Ο στρατὸς μας νικημένος ἔφτανε στή Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Η Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἔχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. “Ολοι ἀνησυχοῦν και φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι δ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ κι ἐλιές στοὺς πρόσφυγες....” Ο ἐπίσκοπος τῶν Καθολικῶν τοῦ ἔξασφαλίζει θέση σ' ἔνα πλοῖο κι ἔξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζί του. ‘Αλλ’ δ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ :

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ “Ελληνες κληρικοί. Ο καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένῃ μὲ τὸ ποίμνιό του.

Φεύγουν και τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες Χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπίτια Εύρωπαίων και στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς ‘Αγίας Φωτεινῆς.

Στὶς 27 τὸ ἀπόγευμα μπῆκε δ πρῶτος Τουρκικὸς στρατὸς στή Σμύρνη.

‘Ο Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴν ηστεία και τὴν ἀυπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχηθῇ. ‘Η ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους Χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν ‘Ωραία Πύλη δ Μητροπόλιτης, ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο και λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν ‘Εσταυρωμένο και προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία ‘Αγίου και λέγει :

— ‘Η Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας και τὸ θάρρος μας και τὴν ὑπομονή μας. Μὰ δ Θεὸς δὲν ἀ-

φήνει τοὺς Χριστιανούς. Στὶς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς καὶ στὰ βάσανα ὁ καλὸς Χριστιανός. Προσεύχεστε καὶ θὰ περάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἐλιὲς καὶ ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά. Ἐπ' τὴν κορφὴ τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὐτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἔνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. Ὁ κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναικες καὶ τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

Οἱ ἀστυνόμοις εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο διτὶ τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. Ἐκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἀφησαν νὰ γυρίσῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὁχτὼ τὸν ξαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδελφό του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῇ.

Κι ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν εἶδε πιὰ τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανεὶς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτῶμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὡπως κάποτε τὸ πτῶμα τοῦ Πατριάρχη μας.

Δ. Κοντογιάννης

66. ΤΟ ΕΠΟΣ 1940-1941

Τρεῖς ὥρες μετά τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηγύθυνε τὸ ἔξης διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Η στιγμὴ ἐπέστη, ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμήν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἵσην πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἑλεύθεροι “Ἑλληνες, μοῦ ἐξήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινὴν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἥρχιζε τὴν 6ην πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸν καθ’ ἔκυτὸν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὄποιον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἀξίοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἑλεύθερίας, τὴν ὄποιαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. “Ολον τὸ ”Εθνος ἀς ἐγερθῇ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναικας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς Ἱεράς μας παραδόσεις.

« Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών ».

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Μετὰ μιὰ ὥρα ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ἀπηύθυνε τὸ δικό του διάγγελμα :

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

Ἄ· Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὅλιγου ὑπὸ ποίους ὄρους ἡναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος ὅτι κάθε "Ἐλλην καὶ κάθε Ἐλληνὶς θὰ ἔκτελέσουν τὸ καθῆκον τῶν μέχρι τέλους καὶ θὰ φυνοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἴστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ "Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ως εἰς ἀνθρωπὸς θὰ ἀγωνιστῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

'Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὁκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ "Ἐθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς πρὸς ὅλο τὸν κόσμο : 'Αγωνίστηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώριση ἥθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940-41.

Νά τὶ εἴπε ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ .βράδυ τῆς 27ης Ὁκτωβρίου 1947, παραμονὴ τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας :

"Ἀπὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἴστοριαν τῆς ἡ 'Ελλὰς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἔορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῆται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἀρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ 'Ελλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὕτε στιγμήν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἡδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ὡς εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν της.

» Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετέξατε, "Ἐλληνες, ὡς σύμμαχοί μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιωρισμένας δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἐξ μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

» Ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἃν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλοσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.

» Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταί σας, εύτυχῃ διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινά σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἴσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἥσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν ».

Καὶ πρόσθεσε ἐλληνικὰ ὁ Οὐέιβελ :

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

*Απὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀχ. Κύρου « Ἡ Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην »

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΒΙΟ

67. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

('Α κροστιχίδα)

Χρόνε, ὅλοι σὲ ραίνουν μ' ὄμορφα λουλούδια,

Πίγος στὸν καθένα δίνεις στὴ ματιά σου,

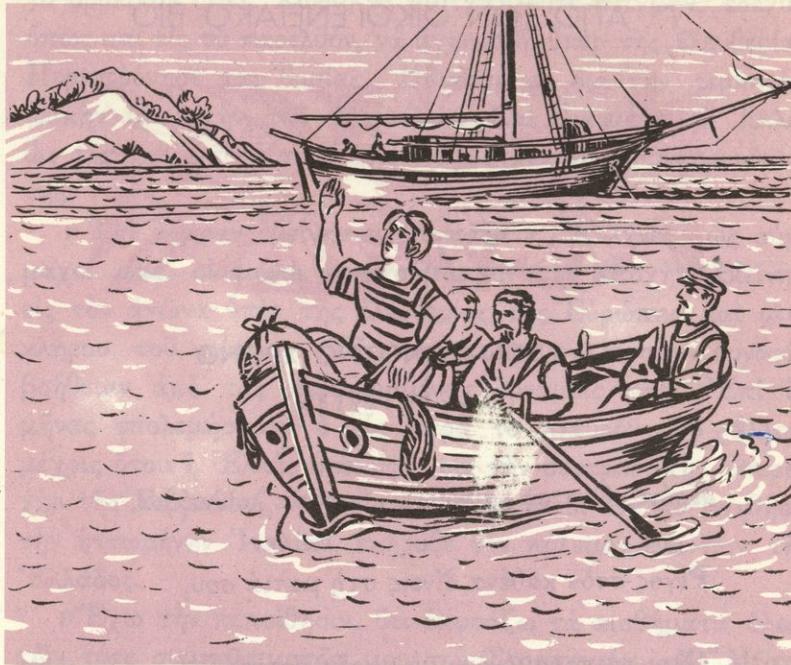
"Ολοι σὲ προσμένουν μὲ χαρᾶς τραγούδια,

Νά 'ρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου

"Ολες τὶς χαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια

Στὴν ψυχή μας πάνω γιὰ χαρίσματά σου.

68. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ

ΑΠέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σωστοὺς πέντε μῆνες!... "Αχ, πόσο ἐπιθύμησε τὴν πατρίδα του!"

Τὸ καράβι, ὅπου δουλεύει, πῆγε σὲ μακρινοὺς τόπους, σταμάτησε σὲ πολλὰ λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾶ πίσω. Νύχτα καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνο οὔρανὸ καὶ θάλασσα βλέπουν. Ὁ ἀέρας σφυρίζει μέσα στὸ ἄρμενα, φουσκώνει τὰ πανιά, τὰ κύματα χτυποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρομάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καί, μόλις προστάξῃ ὁ καπετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἥ δένει τὰ πανιά.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲ συλλογιέται τὸν κίνδυνο. "Ενα πράγμα μόνο σκέπτεται : πότε θὰ φτάσῃ.

"Οταν τελειώση τὴ δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ καραβιοῦ καὶ συλλογίζεται τὴ γλυκιά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ζεχωρίση τὸ σπιτάκι του. Ἐκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάνα του καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀδέρφια του.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα. "Αγ, πότε τέλος θὰ φτάσῃ ; Μὲ ποιά λαχτάρα θὰ ἀνεβῆ τὴ μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του καὶ τῶν ἀδερφῶν του ! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴ γωνιά, ὅπου θὰ λάμπη ζεστὴ φωτιά, ἐνῶ θὰ εἶναι ὅλοι τριγύρω του, θὰ τοὺς διηγῆται σὲ ποιά μέρη ταξίδεψε καὶ τί εἶδε στοὺς ξένους τόπους. Ἡταν βέβαια ὥραῖοι οἱ ξένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ξενιτεμένο, ποὺ ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ὥραία ἡ ξενιτιά.

Πότε, πότε θὰ φτάσῃ ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φτάσῃ, γιατὶ μὲ τὸ μισθὸ ποὺ πῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἔνα ἀδερφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελάκι καὶ γιὰ τὴ μητέρα μερικὰ μέτρα πανὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρο του καὶ μὲ ποιά χαρὰ θὰ τὸ πάρη ὁ καθένας ! ^υΚαὶ θὰ βγάλη ξάφνου ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένα στὸ μαντίλι του, τὰ χρήματα ποὺ τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ τὰ δώσῃ στὴ δυστυχισμένη τὴ μητέρα του, νὰ ἀγοράση σιτάρι, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλει.

'Ενῶ σκέφτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός του, καὶ τί διακρίνει ; Τὴν πατρίδα του ! Τὸ καράβι σκίζει γρήγορα τὰ κύματα. 'Ολοένα πλησιάζουν. Νά, φαίνονται τὰ σπίτια. Οἱ ναῦτες καὶ αὐτὸς

μαζὶ σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ πανιά. Ρίχνουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴ θάλασσα. Μπαίνουν μέσα ὁ καπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβώντας τὸ κουπί. Ἡ καρδιά του χτυπᾶ δυνατά. Νὰ εἶναι ὅλοι καλὰ σπίτι του ; Μήν ἔπαθε κανεὶς τίποτε ; Μήπως εἶναι ἄρρωστη ἡ μητέρα του, κανένα ἀδερφάκι του ; Πῶς ἀνησυχεῖ ! Άλλὰ ποιοί νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ περιμένουν στὴν ἀκρογιαλιά ; "Ω, τοὺς γνωρίζει !

— Ἡ βάρκα φτάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλό τρέχει καὶ χώνεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδερφῶν του. —

·Δριστοτέλης Κουρτίδης

69. Ο ΝΕΟΣ ΝΑΥΤΗΣ

— Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,

βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,

ἐσκέπασαν τὸν οὐρανό,

τὸ κύμα φοβερίζουν. —

Ιωαννουΐριο.

— Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ

καὶ τὸ πανί του σιάζει.

— Εγώ μαι ἐλληνικὸ πάιδι,

τὸ νέφος δὲν μὲ σκιάζει. —

Αγέρας πέφτει στὰ πανιά,
τὰ σκίζει καὶ τ' ἀρπάζει,
καὶ σβιντζίνιζει τὰ σκοινιά
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν.
— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

Η θάλασσα λυσσομανᾶ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοῦτο του καταπονᾶ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει.

Ο Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει.

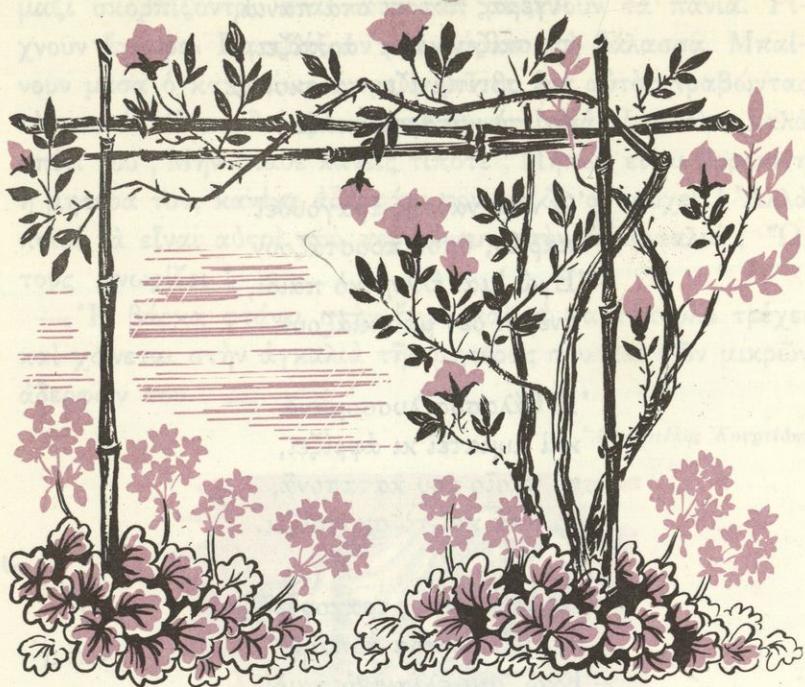
— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει.

Τὸ ἔνα κύμα τὸν πετᾶ
καὶ τ' ἄλλο τόνε χάφτει,
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾶ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη.

Μὰ αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾶ καὶ πάει.

— Εγώ μαι ἑλληνικὸ παιδί
κι ὁ Πλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζυηνός

70. ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νὰ πρωτοθυμηθῶ ἀπὸ τὸν κόσμο τὸ ζωντανὸ καὶ τὸ φυτικὸ τοῦ μικροῦ περιβολοῦ καὶ τῆς αὐλίτσας μας! Ὁ πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπη καὶ στὰ δέντρα καὶ στὰ ἄνθη καὶ στὰ χορταρικά. Καὶ κοντὰ σ' αὐτά, στὰ ζωντανά, ὅσα μποροῦσε νὰ θρέψῃ, χωρὶς νὰ τοῦ χαλοῦν τὰ φυτεμένα.

’Απὸ ὅλα ἥθελε νὰ ἔχῃ κάτι διαλεχτὸ καὶ χρησιμοποιοῦσε τὶς φιλίες του καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὶς ἐπαρχίες, γιὰ νὰ τὰ προμηθεύεται. Ἔτσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιές ἀπὸ τὸν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριά ἀπὸ τὴ Νάξο, δύο κερασιές ἀπὸ τὴν Κηφισιά. Τὶς τριανταφυλλιές του τὶς εἶχε ἀπὸ τὸν

περίφημο ἀνθόκηπο τοῦ Ἰλισοῦ, τοὺς διπλοὺς μενεζέδες ἀπὸ τὸν κῆπο τοῦ Ὁρφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία. Καὶ τὰ μεγάλα διπλὰ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχική πουρὸ τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὴν χαρὰ ποὺ ἔνιωσα μαζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμὴ ποὺ μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ ταχτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκάλισμά της.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὸ πρῶτο εὐώδιασμα τῶν χεριῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπριλιατικά ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφυλλιᾶς, ποὺ παράστεκα ὅταν τὴ φύτεψαν.

Στὸν πατέρα μου χρωστῶ τὸ πρῶτο ἀσπιλο αὔγο, ποὺ πῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τὶς ὄρνιθές μας.

Τί εἶναι αὐτὰ τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μας τὴ ζωή!

Καὶ πῶς νὰ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπημένα μικρὰ ξανθά μυρμήγκια. Μάζευα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἀξιζαν γιὰ τὶς ὄρνιθές μας, καὶ πήγαινα καὶ τάιζα τὶς μυρμηγκοφωλιὲς τῆς αὐλῆς! Ἡταν παιδικὴ πλάνη ἡ μὲ γνώρισαν καὶ μὲ πρόσμεναν τὴ συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ παραφύλαγαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἐρχομό μου; Καὶ πόσες φορὲς δὲν ἔμεινα πεσμένος κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο παλάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακολουθώντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφομιλήματά σας, ὅταν κάτι, ἐξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ ζητᾶτε τὴ γνώμη ἡ τὴ βοήθεια καὶ ἀλλων μυρμηγκιῶν τῆς φωλιᾶς σας!

«Σκόρπια φύλα τῆς ζωῆς μου»

Γεώργιος Δροσίνης (Ιασκενή)

δόπλο τερατίζενται ρύθμοι πολλά οι μηχανήσεις
71. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ω σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο
χίλιες φορὲς νὰ εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ ἄγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά !

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γλυκιὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Η κάθησε σου γωνιὰ καὶ κάθησε σου ἀκρογ
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδῶν μου ἥχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἀψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρῳ ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταυροί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθησε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

οῦσε τις φίλος
νὰ τολμηρούμενος
τὸν Πόρο, μεταποίησε
ἀπὸ τὴν Κύρια. Τις τριανταφυλλίες τοῦ τοῦ είχε απὸ τὸν

72. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τὸ 1859 ταξίδεψε στὴν Ἑλλάδα ἡ Σουηδὴ περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ἡ ὅποια ὅσο λιγοι ξένοι εἶδε μὲ δόξυδέρκεια τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. "Οταν ἔφτασε στὴν Ἀθῆνα, τὸ πρῶτο ποὺ θεώρησε χρέος της νὰ κάμη, ἥταν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἐνδοξότερο ἀπὸ τοὺς ζῶντες ἀγωνιστές, τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη. Τὸν βρῆκε στὴ φτωχική του κατοικίᾳ, στὴ συνοικία Κυψέλη.

"Η ζωηρὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὸν πυρπολητὴ ποὺ δόξασε τὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἵσως τὴν ἐδόξασε μόνο τὸ Μεσολόγγι, δὲν ἔσκιάσε τὴν ἐπίσης ζωηρὴ ἐντύπωσή της ἀπὸ τὴ γυναικα τοῦ Κανάρη. Καὶ νά τί μᾶς λέει γι' αὐτήν :

"Η κυρία Κανάρη στεκόταν σιωπηλὴ καὶ ἄκουε τὴ διήγηση τοῦ συζύγου της μὲ συμπάθεια καὶ ἐνδιαφέρον. Προχώρησα πρὸς αὐτὴ καὶ τὴν ρώτησα μὲ τὸ διερμηνέα μου ποιά ἥταν τὸ συναισθήματά της, ὅταν ὁ Κανάρης ἔφυγε ἀπὸ τὸ νησὶ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐπικίνδυνους ἀθλους του. Μοῦ ἀπάντησε ὅτι θὰ ἥθελε νὰ μὴν ἔμενε μόνη, ἀλλὰ νὰ ἥταν μαζὶ του στὸ πυρπολικό. «Μόνο ἡ σκέψη τῆς πατρίδας μὲ συγκρατοῦσε», πρόσθεσε.

Καὶ ἔξακολουθεῖ : «Ἐκείνη τὴ νύχτα ποὺ ὁ Κανάρης τίναξε στὸν ἀέρα τὴ ναυαρχίδα τοῦ Καπετάν Πασᾶ, γέννησε μὲ μεγάλους πόνους τὸ πρῶτο της παιδί.. Καὶ ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ λαὸς ἐπευφημοῦσε καὶ μὲ ἀναμμένες λαμπάδες

συνόδευε τὸν πυρπολητὴ στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυσκολία οἱ γυναικεῖς ποὺ παράστεκαν στὸν τοκετό της, κατόρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκείνη κοντά του». Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα : «Οταν ἔπειτα ἤρθε ὁ Κωνσταντῆς στὸ σπίτι καὶ κατάλαβα ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρμα καὶ στὰ φρύδια τὸν κίνδων ποὺ διέφυγε, τότε δὲ μπόρεσα νὰ κρατηθῶ. Μοῦ ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση ἥταν ἡ συγκίνησή μου, ὥστε μόλις καὶ μετὰ βίας μπόρεσα νὰ αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴ χαρὰ τοῦ ἀντρός μου, ποὺ ἔπαιρνε στὰ χέρια του τὸ πρῶτο παιδί μας».

«Μὲ βαθιὰ συναίσθηση τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀπλότητα μοῦ διηγήθηκε ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιὰ κυρία», λέγει ἡ περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ :

Ⓐ Δὲ μπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐχαρίστησή μου ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη αὐτὴ στὸ γηραιὸ καὶ ἡρωικὸ ἐλληνικὸ ζεῦγος, τὸ ὅποιο τώρα, στὸ εἰρηνικὸ του γῆρας, ἔφερε στὴ μνήμη μου τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο πρότυπο ὅλων τῶν ἀρμονικῶν συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, ποὺ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπισκέφθηκαν στὸ σπίτι τους, μιὰ χάρη καὶ μόνο : νὰ πεθάνουν τὴν ἴδια μέρα !.

Ⓑ Οραία καὶ γενναία γυναίκα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ μὲ ἔνα παιδί πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουν οἱ περιηγήτες τὴ Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τὸ 1881 ἔκλεισε τὰ μάτια, μιὰ ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴ διάσωσή της κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει :

«Ἐν μέσω τῆς συγχύσεως τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, καίτοι ἥτο ἔγκυος, λαβοῦσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν —διότι ἥτο ἀρίστη κολυμβήτρια— καὶ ἔσωσε ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ της».

Περιοδ. «Ἐλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος»

E. P. Φωτιάδης

73. MANA

Μάνα ! Δὲ βρίσκεται
λέξη καμία
νά 'χη στὸν ἥχο τῆς
τόση ἀρμονία.
Σὰν ποιός νὰ σ' ἀκουσε
μὲ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο ;

Παιδὶ ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα,
μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάνα κράζει.

Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὅ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τς ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάνα μου ! λέει,
Μάνα ! καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρη,
τριγύρω σέρνεται
μ' ἀργὸ ποδάρι,
ῶσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του οτείλη, Ἄνθεια τὴν διάσωσθ τῆς
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χείλη, καὶ τοῦ αιδήρου,
καὶ μὲ τὸ Μάνα μου ! πρώτη φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυγή του.

Ιπθασμός Μαυρούδας

Νερού. «Βάλκηνος Βρούσα Ταύρου Νεστορίου» Π. Φωτείδης

74. ΤΟ ΨΩΜΙ

Α Καλόδεχτο τὸ φόρτωμα, ποὺ θά ’ρθη ἀπὸ τὸ μύλο,
πρωτόστατο, πρωτάλεστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
Ζυμώνουν τ’ ἀνασκουμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
καὶ πλάθουν τὰ πρωτόπλαστα ψωμιὰ μὲ τὶς παλάμες
μὲς στὴν καλοπελεκητὴ πινακωτὴ - προικιό της.
Τὸ φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στὸ φοῦρνο, ἡ γριὰ κυρούλα
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιὰ τῆς ρόκας. Ο

Ω Βραδινὸ συμμάζεμα στὸ σπιτικὸ κατώφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου !
κι ὡ μέθυσμα ἀπ’ τὴ μυρῳδιὰ πρώτου ψωμιοῦ, ποὺ ἀχνίζει
κομμένο ἀπὸ τὸ γέροντα παππού χωρὶς μαχαίρι
καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιά, στὶς νύφες καὶ στ’ ἀγγόνια. Ο
Κι ἐσύ, θυσία τῶν ταπεινῶν στὴ θεία τὴν καλοσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τὴ βούλα,
καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς ἐκκλησιᾶς μεράδι,
ποὺ θὰ κοπῆς τὴν Κυριακὴ μὲς στ’ ἀργυρὸ ἀρτοφόρι
καὶ στ’ ἄγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ κρασὶ θὰ σμίξης Θ

Γεώργιος Λροσίνης

Ανήμερα τὰ Φῶτα, τὸ δειλινὸ τῆς παραμονῆς τοῦ
 Ἀι - Γιαννιοῦ, ἡ Μήτραινα, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές τοῦ
 Ἀι - Γιαννιοῦ, ἔσφαξε μιὰ παχιὰ καὶ μεγάλη κότα, ἀπὸ τὶς
 δέκα δώδεκα κοτοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάδησε
 καὶ τὴν ἔβαλε νὰ βράσῃ. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβό της, ἔστρω-
 σε στὴ γωνιὰ τὰ νυφιάτικά της μάλλινα στρωσίδια, ἔδε-
 σε τὴ σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές, νά ῥθη
 ὁ ξενιτεμένος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ' Ἀι - Γιαννιοῦ.

Αὐτὴ ἡ ἴστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἡταν
 ἀκόμη νέα ἡ Μήτραινα, ὅταν χήρα ξεκίνησε τὸ μονάκριβό
 της τὸ Γιάννη γιὰ τὴν ἔρημη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἀσπρη
 τρίχα στὰ κατάμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὕστε-
 ρη φορὰ καὶ τὸν εἶδε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ραχούλα μὲ δακρυόπνιχτα
 μάτια νὰ χάνεται στὸ μάκρος τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται
 ἄφαντος.

Οχρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτραινα περνοῦ-
 σε τὴ ζωὴ της μονάχη στὸ σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιὰ μόνη
 συντροφιὰ τοὺς τέσσερεις τοίχους, τὸ εἰκόνισμα, τὴ γωνιά,
 μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμιὰ δεκαριὰ κοτοῦλες μ' ἔναν
 ὅμορφο πετεινό, ποὺ τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι,
 νὰ τὴν ξυπνᾶ, γιὰ ν' ἀνάβῃ τὴ φωτιά της καὶ ν' ἀρχινᾶ τὸ
 ἔργοχειρό της: Ρόκα ἡ πλέξιμο ἡ μπάλωμα, ἡ γιὰ γὰ πηγαί-
 νη στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾷ ξύλα. **Ω**

ΑΤὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πήγαιναν κι ἔρχονταν στὴν
 ξενιτιά, ποιὸ σὲ τρία, ποιὸ σὲ τέσσερα καὶ ποιὸ σὲ πέντε
 χρόνια, τὸ βαρύ βαρύ ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας οὔτε
 φαινόταν, οὔτε ἀκουγόταν πουθενά! "Ολος ὁ κόσμος τὸν
 θεωροῦσε χαμένο, καὶ ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε
 ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνη ἡ κακομοίρα ἡ

Μήτραινα τοὺς φόρους του. Καὶ ὅμως ἡ Μήτραινα ἔσκισε τὰ ροῦχα της, ἀμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστὸς τὸ παιδί της καὶ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθῇ.

—'Ακοῦς ἐκεῖ, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβήσῃ τὸ παιδί μου! Τί τὸν μέλει αὐτόν, σὰν πληρώνω ἔγω;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καὶ τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερὸ καὶ καλό, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρὸ κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νά 'ρχεται. Ζούσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικό, πότε στ' ἀμπέλια καὶ πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τὴν συμπονούσε, αὐτὴ δὲν τὸ 'βανε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μὲ θυμό :

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ἴδεα ὅτι χάθηκε τὸ παιδί μου καὶ δὲ θὰ μοῦ ἔρθη; αὐτὸ ζῆ καὶ βασιλεύει, δόξα σου ὁ Θεός! 'Ετσι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, ποὺ ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμώνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἀφηνε τὴν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πήγαινε ψηλὰ στὴ ραχούλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ὡς μιὰ ὥρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — καὶ μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες ποὺ ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε :

— Νά ! αὐτὸς εἶναι ! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης ! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του ! Καλῶς ὄρισες, παιδί μου !

Καὶ ξεφώνιζε κι ἀνοιγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἀφατη χαρὰ καὶ ροβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δὲν ἦταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας, οὔτε κὰν χωριανός της, γιατὶ ἀμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλο τὸ δρόμο τραβώντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτραινα χαρωπὴ χαρωπὴ ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο ποὺ κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴν ραχούλα, παρὰ, ὅταν ἄρχιζε

νὰ χύνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε γύριζε στὸ σπιτοκάλυβρ της γελαστὴ καὶ χαρωπή, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ λέγοντας :

— Ποιός ξέρει τὸ μοναχό μου, ποὺ νὰ νυχτώθηκε ! Δὲν τὸν ἄφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φτάσῃ ἀπόψε ! Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει ! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἔξακολουθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ ἐλπίδα φώλιαζε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτραινας καὶ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὴ διώξῃ ἀπὸ κεῖ μέσα. "Οταν δούλευε μὲ τὴν ἐργατιά, αὐτὴ ἔσερνε πάντα τὸ τραγούδι καὶ τραγουδοῦσε ὅλο ξενιτεμένα τραγούδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸ γιό της, ποὺ πάντα ἔρχόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν ! "Ολος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν τὴν καημένη τὴ Μήτραινα κι ἔλεγαν μέσα τους :

— 'Ο Θεὸς νὰ τῆς αὔξαίνῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ὄρφανῆς ! "Ετσι περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Μήτραινα ἔξακολουθοῦσε νὰ ἐλπίζῃ κι ὅλο νὰ ἐλπίζῃ. Κάθε βράδυ περίμενε τὸ Γιάννη της καὶ κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ στὸ σπιτοκάλυβρ της, χωρὶς ν' ἀδημονῇ, χωρὶς ν' ἀπελπίζεται.

✓ Εἶχε χάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης της στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τὴ ράχη κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τὸν καθρέφτη της, ποὺ εἶχε κρεμασμένο δεξιὰ στὴν πόρτα της, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της ! Τὰ μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζαρώσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γνώριζε !

"Αν κάθε δειλινὸ ἔβγαινε στ' ἀγνάντια ἡ Μήτραινα, γιὰ νὰ δῆ τὸ παιδί της νά 'ρχεται, ὅμως οὔτε φαιὲ ἐτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυχτᾶ τοὺς χωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αι - Γιαννιοῦ ἔκα-

νε αύτή τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ὥρχότων δὲ Γιάννης τῆς χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτή του. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῆ καθόλου στ' ἀγνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερή της τὴν κότα, τὴ ζεματοῦσε, τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπίτι καλὰ καλά, ἔστρωνε καθαρὰ κι ἔδενε τὴ σκύλα, γιὰ νὰ ὅλα ἔτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νὰ μήν ἔχῃ ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ πάη μόνο στὴν ἐκκλησία κι ούδ' ἄλλο κι ούδ' ἄλλο.

Τόσοι 'Αι - Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει καὶ καρτέρει, ποὺ μποροῦσαν νὰ κάμουν ἀκέριο μήνα, κι δὲ Γιάννης τῆς Μήτραινας δὲ φαινόταν! Τί νὰ εἶχε γίνει δὲ Γιάννης; Χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλιωσαν τὰ κόκαλά του κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μνῆμα χωρὶς κερί, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλούδια, χωρὶς δάκρυα! Αλλὰ ποῦ περνοῦσαν αύτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Μήτραινας!

"Οταν ἔβρασε καλὰ ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει δὲ ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε φυλὰ κι ὕστερα ἔκαμε τὸ σταυρό της μπρὸς στὸ εἰκόνισμα, παρακαλώντας τὴν Παναγία καὶ τὸν 'Αι - Γιάννη νὰ τῆς φέρουν τὸ παιδί της γερὸ καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νὰ κοιμηθῇ, γιατὶ ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βαθὺ πρωὶ, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἄμα ἀκουσε τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νιφτηκε, ἄναψε τὸ καντήλι στὸ εἰκόνισμα, ἔκανε τὸ σταυρό της κι ἄναψε τὴ φωτιά. "Εφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέμισε τὸ ροΐ της λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορό της καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Ξεκινώντας ἔκλεισε πίσω της τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ

μάνταλο, γιατί νὰ μπορέσῃ νὰ μπῆ μέσα μονάχο του τὸ ξε-
νιτεμένο της τὸ παιδί. Ἡταν τόσο βέβαιη, ὅτι θὰ ὅχθταν
χωρὶς ἄλλο δὲ Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωΐ!

ΟΣτὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας
ώς τὸ τέλος καὶ ὥπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη τοῦ
ἱεροῦ πρώτη πρώτη, γιατὶ νὰ πάρη ἀντίδωρο πρωτύτερα
ἀπ’ ὅλο τὸ ἄλλο τὸ χωριὸ καὶ νὰ πάη γρήγορα στὸ σπίτι
της, νὰ δεχτῇ τὸ παιδί της ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ξενιτιά.

Ἐτσι ἔκανε πάντα, κι ὁ παπάς, ποὺ ἤξερε αὐτὴ τὴν ἀδυ-
ναμία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ’ ὅλους, κι αὐτὴ παίρ-
νοντας τ’ ἀντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρα-
τώντας στὸ χέρι τὸ ἀδειανὸ ροΐ καὶ τράβηξε ἵσια γιὰ τὸ σπι-
τοκάλυβό της.○

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιὰ ἡ βαριά,
ποὺ κρεμόταν στὸν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φο-
βερό. Ὁ ἀνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτραινα ἔτρεχε γρή-
γορα πατώντας ὥπως τύχαινε μέσα στὶς λάσπες, γιὰ νὰ φτά-
σῃ τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφίξῃ στὴν
ἄγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ κοίταξε ὄλόγυρα, γιὰ νὰ δῃ ἀν
εῖναι κανένα μουλάρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κά-
που τὸ ροΐ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἵσια κατὰ
τ’ ἀγνάντια. Καὶ ἀμα ἔφτασε στὴ μεριὰ ποὺ εἶχε χωριστῆ
μὲ τὸ Γιάννη της, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή :

— Γιάννη η η η ! Γιάννη, ούουου!
— Ορίστε εε ε ! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.
— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατὶ σ’ ἔφαγε τὸ κρύο !
τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτραινα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξα-
στερώτερα, ἀλλὰ ἡ Μήτραινα δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ ἐκείνη
τὴ μεριά. Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὥσπου ἦρθε.

- Παιδάκι μου ! Ψυχούλα μου !
- Μανούλα μου ! Ποιός σου πήρε τὰ συχαρίκια καὶ βγῆκες τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῆς ;
- 'Η ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου ! 'Η ἀνίκητη ἐλπίδα μου που φώλιαζε μέσα ἐδῶ στὴν καρδιά μου βαθιά !

Α'Ο Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτραινα ἀνοιξε τὴν ἀγκαλιὰ καὶ μάνα καὶ παιδὶ ἔγιναν ἐνα ἀπὸ τὸ σφιχταγκαλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἵδια τὴ μεριὰ ποὺ ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μάνα καὶ παιδὶ τὸ πικρὸ ἀγκαλιασμα καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν ἵδια τὴ μεριὰ πάλι μάνα καὶ παιδὶ ξαναφιλιόνταν καὶ ξαναγκαλιάζονταν τὸ χαριμόσυνο φίλημα κι ἀγκαλιασμα τοῦ ἔρχομοῦ !

Κι ἔτσι ἀγκαλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο. Μιὰ βαριὰ τουφεκιὰ ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτραινας, ποὺ βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

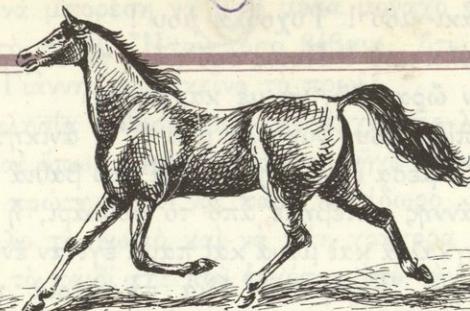
'Η χαρὰ τῆς Μήτραινας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται !

Πρώτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, θρονιάζόταν ἡ χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτραινας !

« Διηγήματα τῆς ξενιτιᾶς »

Xρείστος Χριστοβασίλης

76. ΤΟ ΑΛΟΓΟ

Ἄνα κάρο ἀνέβαινε ἀπὸ τὸν Πειραιὰ στὴν Ἀθήνα.
Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ
καροτσέρης, ἔνας ἄνθρωπος μελαχρινὸς μὲ ψαρὰ γένια, καὶ
τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, νωθρά.

Ἡταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἀναβαν τὰ φῶτα.
Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἔνα μαδημένο σκοινί, μποροῦσε νὰ
καταλάβῃ κανείς, πώς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τὸ ἄλογο.
Τὸ καμουτσίκι ἐπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρὰ σὰν παι-
χνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸν τὸ ἄλογο δὲν ἀκουσε
βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τὴ φωνή :Δ

— "Ελα, Κύρκο ! " Αιντε, Κύρκο !

"Ετσι, μ' αὐτὸ τὸ χάδι, ἀνέβαινε σέρνοντας τὸ κάρο μὲ
τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἄνθρωπους. —

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει
φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸ χτυπᾶς. Δὲν τὰ
δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις σὰν τοῦτο;
μᾶς τρέφει ὅλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμὶ ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας
σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ενα ζῶο νὰ τρέφη
δχτὼ ἄνθρωπους ! Θὰ πῆς, ἐγὼ δουλεύω. "Αμ αὐτὸ δου-

λεύει πρῶτα κι ὕστερα ἐγώ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι δουλευτὴς ποὺ δὲ βρίσκεται. Εἶναι ἀπὸ τὴν Σερβία. Χρεωθήκαμεν νὰ τὸ πάρωμε, δὲν τὰ ἔρεις ἔσου.

Πέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπή. "Επειτα ἔχανάρχισε.

— Ποὺ λές, πόσα φορτώματα πέτρα ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπὸ τὰ νταμάρια; κανένα ἄλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. 'Εκατὸ δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρο πήγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν καὶ ὁ γέρος ἔχανάρχισε :

— Ακου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρης ἔσου. 'Εγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις, ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦ εἴπε ὁ γιατρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρης τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ἔχαναπᾶς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιατρευτῶ κι ἐγώ. Καὶ ἡ μάνα σου νὰ μὴν ἔνοπλένη κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου, ἡ Βγενιώ, νὰ κάνη χρῶμα, ποὺ βήχει. Νά, τὸ λοιπὸν πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλης ἐδῶ στὸν ἀνήφορο. "Ελα, σιγά! Χάιδευέ τον στὸ λαιμό! "Αιντε, Κύρκο

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο καὶ τραβοῦσε. 'Ο γέρος ἔβλεπε τὴν λυγερὴ σκιὰ τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὔτὸς τὸ παιδί θὰ γίνη καλὸς καροτσέρης *β*

Πέρασαν μπροστὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνισμα τοῦ δρόμου. 'Ο γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του καὶ σταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. Ὡταν ἄρρωστος, σακατεμένος, δὲ σταυροκοπήθηκε ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἴπε : «Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχη τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρη στὰ χέρια του τὸ κάρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα ὅτι πῆς». Κι ἔπιασε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὴν μέση του, ποὺ τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν

άκουσε μιὰ φωνή.

Δ"Αλτ !

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἔνας δεκανέας, μὲ τὰ ὅπλα στὸν ὄμο, πλησίασαν.

— "Ελα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

— Σ' ἐμένα τὸ λέσ;

— "Αἰντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

— Καὶ γιατί ;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατώνα. Ἐπιστράτευση ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— "Ἐπιστράτευση !

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— "Ἐτσι, μὲς στὸ δρόμο; γιά στάσου, βρὲ παιδί, τί εἶναι τοῦτο; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κοιτᾶς, καημένε, ἡ ποὺ φεύγει ἀπόψε τὸ σύνταγμα; χωρατεύεις; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμό σου. Κι ὑστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀν γίνη πόλεμος, νὰ 'ρθῆς νὰ πάρης τ' ἀλογό σου καὶ τὸ κάρο ἡ νὰ πληρωθῆς ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἀν σκοτωθῇ τὸ ζῶ.

— "Ο γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια, ποὺ ἦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του:

— Κάτσε αὐτοῦ ὡς νὰ 'ρθῶ... Κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. "Ενας στρατιώτης, ἐκεῖ ποὺ πήγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— "Αμ ὅ, τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσωμε γιὰ τὴν πατρίδα.

— "Ο γέρος μετὰ κάμποση ὥρα τοῦ ἀπάντησε :

— Ποιός λέει ὅχι; γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μὰ τούτη ἡ δόλια καρδιὰ πού 'χομε, σάμπως μπορεῖ ὅποτε θέλεις νὰ τὴν κάμης πέτρα, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς; πάντα καρδιὰ εἶναι.

Α"Εφτασαν στὸ στρατώνα κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή.
Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θά' φευγε τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμο μὲ τὶς φωνές.
Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. "Ἐνας παπᾶς πιὸ κάτω, φορώντας φυσεκλίκια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν Ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. "Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Ο Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἔφεδρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντίλια ἔπιναν.

"Ο γέρος ήταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στὸ βάθος, ἐκεῖ ποὺ ήταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. 'Ο Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιὰ ρουθούνια του. 'Ο γέρος ἀπλώσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἐνας ἀνθρωπος μ' ἔνα ἄλογο:

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... "Ε, δουλευτή, "Ε, παλικάρι... Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιός ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς... Καὶ ὅμως, γιὰ τὴν πατρίδα χαλάλι. "Αιντε στὸ καλό. Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

"Ἐνας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στὸ σκοτάδι.

— "Αιντε, καημένε γέρο! Τὴ δουλειά σου θά 'χωμε; "Αιντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

'Ο γέρος μπῆκε σ' ἔνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτὶ καὶ τὸ 'βαλε στὸν κόρφο του. "Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποὺ

άφησε τὰ βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπὸ τὸ στρατώνα μοναχὸν καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ χαροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ μοναχός.

77. ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

‘Ο πατέρας μου, ἄγια τὰ χώματά του, εἶχε τὴν καλὴν συνήθειαν καὶ τὴν ἀξιοσύνην νὰ κεντρώνη μόνος του τὰ δέντρα. ‘Οταν πλησίαζε ὁ καιρός, πήγαινε κάθε μέρα καὶ ξαναπήγαινε ώς τὸ Μεγάλο Χωράφι μας, ποὺ ήταν γεμάτο δέντρα, ἥμερα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ ἄγρια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ἐρευνοῦσε μὲ προσοχὴν ἔνα ἔνα. Ψαχούλευε τοὺς κλώνους ποὺ ἦθελε νὰ μπολιάσῃ, ἔξέταζε τὰ μάτια ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦσε, παρακολουθοῦσε τοὺς χυμοὺς ποὺ ἔφερναν, βοιλιδοσκοποῦσε τὸν καιρό. ‘Ολα τὰ ἔξέταζε.

Λίγα γράμματα ἤξερε καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μονάχος του. ‘Αλλὰ διαβάζε κάθε βιβλίο ποὺ ἔγραψε γιὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δέντρα· εἶχε καὶ τὴν πείρα του, ποὺ τὸν εἶχε διδάξει ἀλλα τόσα, καὶ περισσότερα ἵσως.

Μιὰν ἀλησμόνητη χρονιὰ μᾶς εἶπε τὸ βράδυ στὸ τραπέζι:

— Ποιός ἀπὸ σᾶς θὰ μοῦ διαβάσῃ κάτι, γιατὶ δὲν ἔχω τὰ γυαλιά μου πρόχειρα;

— Ἐγώ, εἶπε ὁ ἀδερφός μου ὁ Ἀντρέας.

“Ανοίξε τὸ βιβλίο σὲ μιὰ σελίδα ποὺ ἦθελε, καὶ τὸ ἔδωσε στὸν ἀδερφό μου. Ἐκεῖνος τὸ πῆρε καὶ ἀρχισε νὰ διαβάζη σιγὰ καὶ καθαρά:

320. 0 0 0

Α« Εἶμαι δέ οὐδεὶς μονάχοις κόρη τῆς Ἀθηνᾶς. Μὲ δώρισε στοὺς Ἀθηναίους, ὡς παντοτινὸ δεῖγμα γιὰ τὴν ἀγάπη της πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κλάδοι μου εἶναι τὸ σύμβολο τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἐπαθλο τῆς νίκης. Μὲ τὰ κλαδιά μου πρῶτοι στεφανώθηκαν οἱ περίφημοι Ὄλυμπιονίκες. Ποτέ μου δὲν ὑπερηφανεύομαι γιὰ τὶς ἀρετές μου, ποὺ ὑμνησαν οἱ ποιητές σας. Ὡσότου πεθάνω ταπεινή, σᾶς χαρίζω τὰ δῶρα μου.

Α' Ο καρπός μου, νόστιμος καὶ θρεπτικός, εἶναι δέ κυριώτερη τροφὴ τοῦ ἀγρότη καὶ τοῦ ἔργατη. Στὶς πόλεις δέ παρουσίᾳ του ποικίλει τὸ τραπέζι σας καὶ μεγαλώνει τὴν ὄρεξη. Απὸ τὸν ἵδιο ἔχετε τὸ καλύτερο καὶ γευστικότερο λάδι. Μὲ τὸ λάδι μου γίνονται τόσα μυστήρια τῆς θρησκείας σας, καίει δέ ἀκοίμητη καντήλα τοῦ ναοῦ σας καὶ τὸ χιλιοτραγουδημένο « καντηλάκι » τοῦ σπιτοῦ σας.

ΟΤὸ φῶς μου θὰ δείχνῃ δέ τι ἐδῶ, στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, ζῆ δέ ἀρετὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογένειας, φωτισμένη ἀπ' αὐτῷ καὶ ἀκόμη δέ τι ἀπὸ δῶ φώτισαν οἱ Ἐλληνες ὅλο τὸν κόσμο μὲ τὸ φῶς ποὺ τοὺς ἐδωσε δέ της σοφίας καὶ μητέρα μου, δέ Ἀθηνᾶ. Α

Εὔχαριστῶ τὸ εὐλογημένο κτῆμα, ὅπου ζῶ μὲ τὴ φροντίδα καλῶν ἀνθρώπων. Κάθε χρόνο ὁργώνον καὶ σκαλίζουν τὰ χώματα διώχνουν ἔτσι τὰ βλαβερὰ χόρτα καὶ ἐγὼ χορταίνω νεράκι καὶ ἀναπνέω πολύτιμο στὶς ρίζες μου ἀέρα. "Ενα φρεατάκι γύρω ἀπὸ τὶς ρίζες μου χαρίζει περισσότερο βρόχινο νερό, ποὺ τὸ ἀποθηκεύω γιὰ τὸ καλοκαίρι.

Κοπριὰ καὶ λιπάσματα δὲ μοῦ λείπουν. Μὲ κλαδεύουν καὶ μὲ καθαρίζουν κάθε χρόνο ἀπὸ τοὺς ξερούς, τοὺς καχεκτικούς καὶ τοὺς λαίμαργους βλαστούς. "Ετσι ξαναγιώνω γεμάτη χάρη καὶ ζωή, γιὰ νὰ δώσω γερούς καὶ ἀφθονούς καρπούς.

Ο Επειδὴ ὁ γεωργός μου ἔχει καὶ ἄλλες δουλειές, μὴ νομίστετε ὅτι μένω ποτὲ μοναχή. Οἱ καλύτεροι ποὺς ὑπάρχουν φίλοι μοῦ κάνουν καθημερινὴ συντροφιά. "Αφοβά ἔρχονται καὶ κάθονται στὰ κλαδιά μου τὰ πουλάκια" μὲ εὐφραίνουν μὲ τὰ τραγούδια τους — βλέπετε ἐμεῖς τὰ δέντρα δὲν ἔχομε πόδια σὰν καὶ σᾶς, γιὰ νὰ τρέξωμε στὰ κέντρα ψυχαγωγίας, ν' ἀκούσωμε μουσικὴ — καὶ φονεύουν τοὺς ἔχθρούς μου, τὸ δάκο, ποὺ ἄλλοι τὸν λένε βασιλόμυγα ἢ χρυσόμυγα, καὶ τὰ ἄλλα καταστρεπτικὰ ἔντομα.

Καὶ ἐγὼ ἀνταποδίδοντας τὴν εὐεργεσία, δίνω, σὲ ὅσα θέλουν στέγη, τὴν κουφάλα μου, νὰ φτιάνουν τὴν φωλιά τους. Χωρὶς αὐτὰ καὶ τὰ ραντίσματα ποὺ μοῦ κάνουν, θὰ ἥμουν πεθαμένη ἢ βαριὰ ἄρρωστη, καὶ σεῖς χωρὶς καρπὸ καὶ λάδι.

"Οσοι ἀγαπᾶτε ἐμένα καὶ τοὺς καρπούς μου, κεντρώσετε τὶς ἔναδερφάδες μου, τὶς ἀγριελιές, ποὺ μένουν ἀκόμη ἄγριες. Κι ἐγὼ θὰ χαίρομαι νὰ τὶς βλέπω κοντά μου κι ἐσεῖς θ' αὐξάνετε τὸν πλοῦτο σας.

Θλίβεται ὅμως ἡ ψυχή μου γιὰ τὶς ἥμερες ἀδερφές μου, ποὺ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν πονετικοὺς νοικοκυραίους. "Αν συναντηθοῦμε κάπου, τρομάζω νὰ τὶς ἀναγνωρίσω καὶ τὰ παράπονά τους δὲν ἔχουν τέλος. Ζοῦν μιὰ ζωὴ δυστυχισμένη, πεινασμένες, διψασμένες, ἀκούρευτες, ποὺ τὰ κλαδιά τους μοιάζουν σὰν τῆς τρελῆς τὰ μαλλιά, χωρὶς φάρμακο, χωρὶς γιατρό. Πότε πεθαίνουν καὶ πότε ἀνασταίνονται.

Τὸ ξέρετε δά, εἴμαστε ἐφτάψυχες καὶ αἰωνόβιες, ἀλλὰ προκοπὴ οὔτε αὐτὲς οὔτε. οἱ ἴδιοκτῆτες τους βλέπουν ποτέ. Πάντα ἄρρωστες μὲ λιγοστὸ καρπό, ἄρρωστο κι ἐκεῖνο. Καὶ — καλύτερα νὰ μὴν τὸ θυμοῦμαι — οἱ καλλιεργητές τους δὲ συλλογίστηκαν ποτὲ τὸ μεγάλο πόνο τους. Τὶς ραβδίζουν ἀλύπητα, γιὰ νὰ πάρουν λίγο καρπό, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς πληγὲς ποὺ τοὺς προξενοῦν, καὶ τὴν καταστροφὴ ποὺ φέρνουν,

ποὺ εἶναι καὶ δική τους καταστροφή.

Μᾶς ἡμέρωσαν τάχα, γιὰ νὰ τοὺς δίνωμε τὸν καρπό μας, καὶ ἔπειτα μᾶς ἀφησαν νὰ ζοῦμε πρωτόγονα δέρνοντάς μας μάλιστα κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μᾶς θυμίσουν ὅτι εἶναι ἀστοργοὶ καὶ τυραννικοὶ ἀφέντες !

Σκέφτηκες ποτέ σου, καλέ μου ἄνθρωπε, τί κερδίζεις ἐσύ που λώντας τὰ προϊόντα μας καὶ τί τὸ κράτος ἔξαγοντάς τα στὸ ἔξωτερικό ; Σκέφτηκες ἀκόμη τί χάνεις ἐσύ καὶ τί τὸ ἔθνος, ἐὰν ἀπὸ ὄποιαδήποτε αἰτία χάνετε τὴν ἑσοδεία μας ; »

"Οταν τελείωσε τὴν ἀνάγνωση ὁ ἀδερφός μου, ὁ πατέρας μου εἶπε :

— Αὔριο, παιδιά, θὰ μπολιάσω τὰ δέντρα στὸ Μεγάλο Χωράφι. Θέλετε νὰ 'ρθῆτε κι ἐσεῖς νὰ δῆτε τὸ κέντρωμα, ἀφοῦ δὲν ἔχετε σχολεῖο ;

— Μάλιστα, πατέρα ! ἀπαντήσαμε καὶ οἱ δυὸ μὲ μιὰ φωνή, ἐπηρεασμένοι ἀπ' ὅσα ἀκούσαμε καὶ ἐνθουσιασμένοι γιὰ τὴν πρόσκληση.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἥθελε καὶ ὁ πατέρας μας.
‘Η ἵδεα νὰ παρακολουθήσωμε τὸ κέντρωμα — τὸ μπόλιασμα ποὺ λένε ἄλλοι — δὲ μᾶς ἀφησε νὰ καλοπάρωμε ὑπονο. Οὕτε φωνὲς οὕτε ξεσκεπάσματα τῆς ἀξέχαστης μάνας, γιὰ νὰ ξυπνήσωμε· πρωὶ πρωὶ ἡμαστε στὸ πόδι.

"Οταν ἀνάτειλε ὁ ἥλιος, βρεθήκαμε στὸ δρόμο. Ἐμπρὸς πήγαινε ὁ πατέρας ἀμίλητος κοιτάζοντας πότε κατὰ τὸ βουνό, ποὺ ἀνέβαινε τὸ φωτεινὸ τῆς ἡμέρας ἀστρο, καὶ πότε τοὺς μισοανθισμένους θάμνους τῶν γύρω λόφων. Πίσω οἱ δυό μας μὲ σιγόγελα καὶ χαρές.

Σὲ ἔνα τέταρτο φτάσαμε. 'Ο πατέρας ἀπόθεσε τὸ σάκο μὲ τὰ ἔργαλεῖα τῆς δουλειᾶς του· στάθηκε. Γαλήνη βασίλευε στὸ πρόσωπό του. "Έκανε τὸ σταυρό του, ἐνῶ τὰ χείλη του

ψιθύριζαν τὴν προσευχή του...

Μὲ τὴν ἐρευνητικὴ ματιά του, ἄφωνος καὶ ἀπορροφημένος ἐξέτασε ἔπειτα ἐναὶ ἀγριελίδι, μιὰν ἀγριελιά, ποὺ χρόνια τὸ εἶχε φυτευμένο. Ἐφεύνησε τὸν κορμό, τοὺς κλώνους, τὰ κλαδιά. Ψάχνοντας ἔπειτα μὲ τὰ χέρια βρῆκε τὸ μέρος ποὺ γύρευε.

— Νά το ! εἶπε θριαμβευτικά.

Τὸ ἐξέτασε μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὰ χέρια ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ βεβαιώθῃ γιὰ τὰ μυστικά του. Ἐμεῖς μέναμε σιωπηλοὶ καὶ ἐκστατικοί.

Οταν πιὰ βεβαιώθηκε, πῆρε τὸ μαχαιράκι του καὶ ἔκοψε μὲ προσοχὴ τὸ μπόλι ἀπὸ μιὰ νέα γειτονικὴ ἐλιά, ἐναὶ δριζόντι φλοιὸ μὲ ἐναὶ μάτι, ἵσο μὲ τὸ μεγάλο μας νύχι τὸ χάραξε στὶς ἄκρες, γιὰ νὰ κυκλοφορῇ εύκολα ὁ χυμός του καὶ νὰ κολλήσῃ καλύτερα.

Ήρθε ἔπειτα ἡ σειρὰ τῆς ἀγριελιᾶς· ἔβγαλε ἐναὶ ὅμοιο κομμάτι φλοιοῦ καὶ τὸ πέταξε κάτω· στὴ θέση του ἔβαλε τὸ μπόλι καὶ τύλιξε μὲ πανὶ τὸ φλοιὸ τῆς ἐλιᾶς στὸν κλάδο τῆς ἀγριελιᾶς. Ἀργότερα — σὲ λίγες μέρες — θὰ ἔβγαζε τὸ πανὶ νὰ μείνῃ ἐλεύθερο τὸ μπόλι.

Οταν τελείωσε ἐδῶ, συνέχισε τὸ ἔργο του σὲ ἄλλα δέντρα, ἀγριελιές καὶ ἀγριαχλαδιές. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα κέντρωσε δεκαπέντε δέντρα.

Σὲ κάθε μπόλιασμα ἦταν τόση ἡ προσοχὴ του καὶ τόση εὐλάβεια ἦταν χυμένη στὸ γαλήνιο πρόσωπό του, ποὺ μᾶς φάνηκε ὅτι ἦταν ἐνας ιερέας κάποιας ἀγνωστης σὲ μᾶς θρησκείας.

Οταν τελείωσε καὶ τὸ τελευταῖο δέντρο, ἥρεμος στράφηκε πάλι κατὰ τὴν ἀνατολή, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ μὲ φανερὴ συγκίνηση εἶπε

— Σὲ εὔχαριστῶ, Θεέ μου, ποὺ μὲ ἀξίωσες καὶ φέτος νὰ

ζήσω καὶ νὰ κεντρώσω ἄλλη μιὰ φορά ! . . .

Πρὸν φύγωμε, πέρασε ἔνα ἔνα τὰ μπολιασμένα δέντρα. Πλησίαζε τὸ πρόσωπό του στὸ μπόλι, ἀκουμποῦσε ἐπάνω τὸ αὐτὶ του, σὰν τὸ γιατρὸ ποὺ ἀκούει τὸν ἄρρωστο· κάτι ἥθελε βέβαια ν' ἀκούσῃ. Τὸ πρόσωπό του τώρα ἦταν χαρούμενο. 'Απὸ περιέργεια κάναμε κι ἐμεῖς τὸ ἵδιο, ὡσπου βαρεθήκαμε, γιατὶ δὲν ἀκούγαμε τίποτε.

Στὸ δρόμο ποὺ γυρίζαμε, ρώτησε τὸν ἀδερφό μου :

— "Ακουσεις πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ, 'Αντρέα, τὴν ὥρα ποὺ ἔβαλες τ' αὐτὶ σου στὰ δέντρα ;

— "Οχι, πατέρα !

— "Εσύ, Νίκο ; ρώτησε κι ἐμένα.

— "Οχι !

— "Εγὼ δύμως ἀκούσα ! Τὰ δέντρα δὲ λένε σ' ὅποιον τύχη τὰ μυστικά τους, ὅπως δὲν τὰ λένε καὶ οἱ ἀνθρωποι. Τὰ λένε μόνο σὲ ὅσους ἀγαποῦν. Τὸ ἵδιο ἔκανε καὶ ἡ ἐλιὰ ποὺ διαβάσαμε χτές βράδυ. Εἶπε τὸν πόνο της σὲ κάποιον ποὺ τὴν ἀγαπᾷ, κι αὐτὸς τὸν ἔγραψε στὸ βιβλίο, νὰ τὸν μάθουν καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρωποι.

A "Οταν λοιπὸν τὰ ἀγαπήσετε κι ἐσεῖς, θὰ σᾶς μιλοῦν, καὶ τότε θ' ἀκοῦτε πῶς τρέχει ὁ χυμὸς τοῦ μπολιοῦ. "Οταν φτάνη δηλαδὴ σ' αὐτὸ ὁ χυμὸς τοῦ ἀγριόδεντρου, χύνεται τότε σιγὰ σιγὰ μέσα του καὶ ἀνακατεύεται μαζί του καὶ κυκλοφορεῖ καὶ στὸ τέλος νικᾶ. "Ετσι γίνεται θαυματουργὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀγριοῦ σὲ ἡμερό δέντρο, γιὰ νὰ μᾶς δίνη ἔπειτα τοὺς ὥραίους καρπούς.

Χρόνια καὶ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τότε, ἀλλὰ ποτὲ δὲ θὰ λησμονήσω τὰ λόγια τῆς ἐλιᾶς, τὸ εὐλογημένο μπόλιασμα καὶ τὴ γεμάτη ιερότητα γαλήνια μορφὴ τοῦ πατέρα μου. *A*

Nικόλαος A. Κοντόπουλος

78. Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ — ἔνα ύγρὸ καὶ ψυχρὸ ἀθηγαϊκὸ βράδυ — ὁ Πετρής μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυχτερινοῦ σχολείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ καθηγητής του, ἀπάντησε ἀφηρημένα. Πέρασε ἡ ὥρα. Καὶ στὸ τέλος, ἐνῷ σχολοῦσαν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι βιοπαλαιστές, ὁ ἐπιστάτης πλησίασε τὸ νέο καὶ κάτι τοῦ εἶπε σιγά.

— Εμένα θέλει ὁ κύριος καθηγητής; ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Πετρής.

— Ναί, παιδί μου, φαίνεται πῶς κάτι ἔχει νὰ σου πῆ.

— Καλά· πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

Ο Πετρής, ἔνα γερὸ παλικάρι δεκαοχτὼ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἄνοιξη εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ χωριό του — ἔνα ὄρεινό, θεσσαλικὸ χωριό. Ο πατέρας του δὲ ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἐλειψε ὁ ἵσκιος ἐκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατριστῇ. Θὰ πήγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ βρῇ ἐργασία καὶ νὰ ζήσῃ. Ή μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ ὅμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδερφή του, ποὺ ἦταν παντρεμένη. Ο θεῖος του ὅμως εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Αλλά, ἐπειδὴ ἔβλεπε πῶς τὸ παιδί ἐπέμενε πολύ, σώπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρής μὲ τὶς εὐχές ὅλων καὶ σὲ δυὸ μέρες βρέθηκε στὴν πρωτεύουσα. Ή ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ἦταν πολὺ γοητεύτικές. Στὰ μάτια του ὅλα ἀστραφταν. "Ολα· φαίνονταν ὑπέροχα, μικρὰ-μεγάλα, ἀκόμη καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα. Ή ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεία, σκέφτηκε. Βρῆκε τότε κάποιο συγγενή του. Ἐκεῖνος τὸν φιλοξένησε κι ἀνάλαβε νὰ τοῦ βρῇ ἐργασία. Πραγματικὰ λίγες μέρες ἀργότερα τὸν σύστησε σ' ἔναν καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρωὶ τὸν πῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ο Πετρής,

κατεβαίνοντας στὸ ὑπόγειο ἔργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφὲς καὶ χέρια ἴδρωμένα, ποὺ σήκωναν βαριές σφύρες καὶ χτυποῦσαν πυρωμένα σίδερα. Τὸ κατακόκινο βουνίσιο παιδὶ πῆρε βαθιὰ ἀναπνοή. Τοῦ φάνηκε πῶς κατέβηκε σὲ μπουντρούμι ὑγρό, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἔργαζόταν λοιπόν; "Αφησε τὸ φωτεινὸ δρίζοντα τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν, γιὰ νὰ 'ρθῃ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα; Αὐτὰ τὰ ἔρωτήματα ἔκανε στὸν ἑαυτό του.

Τὴ δεύτερη, πιὸ ἀσχημη ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἔνα μήνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα, πῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἀνάσταση. "Οπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἀπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμός της στὸ χωρισμό, ποὺ νόμιζε πῶς ἀκόμη τὸν ἄκουγε, τὸν ἔπνιγε. Θυμόταν ἔπειτα τὴν ἀδερφή του, τὰ ἀνιψάκια του, τοὺς θείους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἄνοιξη δά, καὶ τέτοια ὥρα. Κατάπιε τὴν πίκρα του καὶ κοίταξε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Καὶ πλοῦτος περίσσιος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στὶς ὁψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνιψιὸς ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πιὸ πολλοί. Οἱ ψαλμωδίες ἔφταναν ἔκει σὰν ψίθυρος.

Πρόσεξε ὁ Πετρῆς τὴν ἐκκλησία: Ἡταν μιὰ παμπάλαιη, μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησία. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιᾶς τὴν τριγύριζαν χλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παράστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τὶς ἡμέρες τῆς λευτεριᾶς πιὰ βρίσκεται στῇ μέσῃ πελώριων, ἀλλὰ κατσουφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὄρεινὸ παιδί.

"Εγινε μεγαλόπρεπα ἡ Ἀνάσταση. Εἶπαν « Χριστὸς Ἀνέστη! ». 'Ο Πετρῆς κοίταξε ἀλλόκοτα. "Ενιωσε ὁ θεῖος τὶ συνέβαινε στὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε:

— Πᾶμε τώρα, Πετρή.

Κι ὅταν ἀπομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας μὲ προσοχὴ τὶς ἀναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε :

— Μὴ στενοχωρέσαι, παιδί μου· ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζωμε τὴ Λαμπρή. Θὰ συνηθίσης...

’Ακολούθησε ὁ Πετρής τὸ θεῖο του μηχανικά, ψιλορίζοντας :

— ”Ετσι θὰ γιορτάζωμε;...” Ανάσταση δίχως φιλιὰ κι εὔχες; Δίχως μοσχοβολιές λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα; Δίχως ἀδιάκοπα καμπανίσματα;

Αὕτη τὴ χρονιὰ ἡ ψυχὴ τοῦ παλικαριοῦ δὲν «ἀναστήθηκε».

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετρής γνώριζε καλύτερα τὸν κόσμο τῆς μεγάλης πόλης, δοκίμασε κι ἄλλες ἀπογοητεύσεις. Ό κόσμος τώρα δὲν τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν ἀρχή, καλός. Προπάντων δὲν εἶχε καρδιὰ ἀνοιχτή, ὅπως αὐτός. Δὲν ἦταν καὶ κακὸς δά, ἀλλά, ἐπειδὴ ὅλοι, ἴδιως οἱ ἐργαζόμενοι, βασανίζονταν πολύ, γίνονταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἀπότομοι. Στὶς μεγαλουπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο. ”Ετσι κι ὁ ἀφεντικὸς τοῦ παιδιοῦ, ξαναμμένος μπρὸς στὸ ἀμόνι, θέλοντας νὰ βγάλῃ κανονικὰ τὶς παραγγελίες, γιατὶ τὰ ἔξοδα τὸν βάρυναν πολύ, καταντοῦσε τραχὺς καὶ κάποτε ἀνυπόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν λίγο πολὺ συνηθίσει σ' αὐτὴ τὴ ζωή, ὁ Πετρής ὅμως κατάπινε ὄλοινα τὴ θλίψη του καὶ μαραινόταν. Νὰ ἔξομολογηθῇ τὸν πόνο του στὸ σύγγενή του, ντρεπόταν ἦταν μεγάλο παλικάρι. ”Επειτα κι ὁ θεῖος του ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἦταν.

Μιὰν ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο : τὴ νυχτερινὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη κι ὅταν ἦταν κατάκοπος. ’Αλλὰ κι αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα χανόταν

καὶ ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητής του ὅμως κάτι
ἀντιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάστηκε αὐτὸ δ Πετρῆς καὶ, μιὰ
καὶ τὸν κάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ' ἔνα γραφεῖο γεμάτο βιβλία καὶ χαρ-
τιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ
τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίσῃ σιμά του. Ὑπάκουεσε. Καὶ τότε δ
καλὸς ἀνθρωπὸς τοῦ ζήτησε μὲ γλυκό, πατρικὸ τρόπο νὰ τοῦ
ἐμπιστευθῇ, ἀν θέλη, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

Στὴν ἀρχὴ δέ νέος δίσταζε. Μὲ τὴ φιλικὴ ὅμως ἐνθάρ-
ρυνση τοῦ ἄλλου, ἀνοιξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἀκουσε προσεχτικὰ δ κύριος καθηγητὴς κι ὅταν τε-
λείωσε, μίλησε αὐτός :

—”Ετσι λοιπόν ; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν ; Δὲν ἔχεις κι ἄδι-
κο δ ξεπατρισμὸς εἶναι ἵσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν
ἀνθρωπὸ καὶ μάλιστα τὸ νέο. Καὶ ὅμως στὴν περίπτωσή σου
ἔγω βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῆς. Μπορεῖς σὲ λίγο
καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατα-
σταθῆς πάλι ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσης καλά. Ἀκόμη καὶ νὰ βοη-
θᾶς τοὺς χωριανούς σου. Δὲ λέω ἀπίθανα πράγματα, παιδί
μου. ⁴Η ἔργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἔργασία δημιουργικὴ
καὶ ὅπως λένε « ἔξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὥφελείας ». Μπαί-
νει σχεδὸν στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μεγά-
λος Ἀριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι' αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαι-
νεῖ. “Ενας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ
λίγο θὰ εῖσαι ἐσύ, εἶναι ὅχι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος
σ' ἔνα χωριό, πιὸ πολὺ ἀπὸ ἔνα χτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία.
Ἡ τέχνη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὲς ἀνάγκες στὴ ζωὴ
κι ἀποτελεῖ γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν ἀσκεῖ σταθερὸ πόρο ζωῆς.
Μὲ καταλαβαίνεις. ⁴Αμα τελειοποιηθῆς σ' αὐτή, γυρίζεις στὸ
χωριό, σιμὰ στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ
βάζεις σ' ἐνέργεια. ”Επειτα ἐσύ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη

μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ πείρα λεπτὴ γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ λοιπὰ ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παρακολουθῆς ὅλα τὰ μαθήματα μ' ἐπιτυχία καὶ νὰ διατυπώνης κάποτε ἐρωτήσεις ἀνθρώπου καλὰ κατατοπισμένου. 'Η ἐργασία σου θὰ φέρη τοὺς γλυκούς καρπούς της. Τί λές; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα; Ναι; Πολὺ καλά. Εἶσαι φρόνιμο κι ἄξιο παιδί καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ προστατέψῃ. Συμπλήρωσε τὶς γνώσεις σου. 'Υπόμενε τὸν προϊστάμενό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου καὶ ὅταν κρίνης ὅτι ἀπόχτησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πήγαινε στὴν εὔχὴ τοῦ Θεοῦ...

"Ἐφυγε ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Πετρῆς ἐντελῶς ἀλλαγμένος. 'Αποροῦσε κι ὁ Ἰδιος πᾶς, μὲ μόνο τὸ λόγο, ἔνας ἀνθρωπὸς ἀλάφρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβασμός του ἀπὸ τότε γιὰ κεῖνον ἔγινε ἀπεριόριστος. 'Απὸ τότε ρίχτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιά. 'Ιδροκοποῦσε χαρούμενα. Πρόσεχε καὶ σεβόταν τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Καὶ τὸ βράδυ πρῶτος καὶ πάντοτε ἀκούραστος στὴ Σχολή.

○ Μὲ τὴν ἰδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωρὶς ἥθελε νὰ μάθη, ὅσο τὸ δύνατὸ πιὸ πολλὰ πράγματα. 'Ανακατεύτηκε στὸν ἀθλητισμό. "Εμαθε τὰ κλασικὰ ἀγωνίσματα. Πῆγε στὰ ὡραῖα μουσεῖα τῆς 'Αθήνας. "Ενιωσε συγκίνηση μπρὸς στὰ κειμήλια τοῦ «'Αγῶνος» στὸ 'Εθνικὸ 'Ιστορικὸ Μουσεῖο. Στὸ 'Αρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἀμα ἀντίκρισε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς 'Ελληνικῆς 'Αρχαιότητας. "Εγινε ταχτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μποροῦσε, τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου. ○

"Ετσι πέρασε ἔνας χρόνος ἀκόμη. Τελείωσε. Μὲ τὶς οἰκονομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεῖος του. 'Αγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἔνα δῶρο γιὰ τὴ μανούλα του. Καὶ κάποια μέρα ἀναχώρησε. 'Ενω ἔφευγε, βλέποντας τὴν 'Αθήνα μὲ τὴν 'Ακρόπολη νὰ μένουν πίσω, ἔνιω-

θε γι' αὐτές ἀγάπη καὶ σεβασμό. Αὔτοῦ εἶχε μορφωθῆ καὶ γύριζε στὸν τόπο του νὰ ζήσῃ τίμια, ὡφελώντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωρὶὸν ἀνοιξε σωστὸ ἐργαστήρι καὶ πῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ « μάθουν τέχνη ». Ἔγινε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Πήγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμιὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διάφορες ὁμιλίες ἀπόχτησαν σημασία. Ἔγινε μὲ λίγα λόγια « στοιχεῖο προόδου ».

Θ. Μακρόπουλος

79. ΤΑ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΑ

- Καὶ μάζεψες πολλά ; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Νίκος.
- Βέβαια, πολλά· ἀπάντησε ὁ Μανόλης. Γέμισα ἔνα μεγάλο κουτί.
- Καὶ τρώγονται ; ρώτησε κι ὁ Ἀντώνης.
- "Αμα εἶναι καθαρὸ τὸ μέρος, ἀπ' ὅπου τὰ μάζεύουν, τρώγονται καὶ καλοτρώγονται, εἶπε κι ὁ Γιωργάκης.
- Βέβαια, ἐσὺ σὰν Κρητικὸς ποὺ εἶσαι, θὰ τὸ ξέρης, εἶπε ὁ Νίκος.

Τὰ τέσσερα παιδιὰ μιλοῦσαν στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου γιὰ τὰ σαλιγκάρια ποὺ μάζεψε ὁ Μανόλης.

‘Ο Γιωργάκης εἶπε τότε :

- Δηλαδὴ Κρητικὸς ἦταν ὁ παππούς μου. Ο θεῖος μου ὅμως, ποὺ πῆγε στὴ Γαλλία, μοῦ διηγήθηκε πολὺ νόστιμες ιστορίες γιὰ τὰ σαλιγκάρια.

Ξέρετε, βέβαια, πῶς βγαίνουν ἀπὸ τὶς φωλιές τους ἢ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ κρύβονται, ἀμα πάψη ἡ βροχὴ καὶ βγῆ ὁ ἥλιος. Αγαποῦν πολὺ τὰ λάχανα καὶ κρύβονται μέσα στὰ φύλλα τους, ποὺ τὰ τρῶνε ἀχόρταγα. Πολλὲς φορὲς ταξιδεύουν μὲ τὶς ὕρες, ἔτσι ἀργοκίνητα ποὺ εἶναι; Ὡσπου νὰ

βροῦν λαχανόκηπο ἥ μέρος ὅπου βρίσκουν τρυφερὰ φύλλα· στ' ἀμπέλια, πρὶν νὰ μεγαλώσουν τὰ φύλλα τους· στὰ χωράφια, μόλις βγῆ τὸ σιτάρι, καὶ στοὺς κήπους ποὺ ἔχουν τρυφερὰ φυτὰ καὶ λουλούδια.

Δύσκολα ὅμως βρίσκει κανένας πολλά, ἀν δὲ βρέξῃ. Γι' αὐτὸ τὰ μαζεύουν μετὰ τὴ βροχήν.

Στὴν Κρήτη, ποὺ λέγατε, γεμίζουν χιλιάδες κοφίνια ἀπὸ τὰ σαλιγκάρια καὶ τὰ στέλνουν νὰ παυληθοῦν σὲ ἄλλα μέρη. Προπάντων ὅμως συνηθίζομε νὰ τὰ τρῶμε τὴ μεγάλη σαρακοστή. Τὰ κρητικὰ σαλιγκάρια εἶναι μικρὰ ἥ μέτρια μὲ ἀσπρουδερὸ ὄστρακο ἀπ' ἔξω, τὸ σπίτι τους δηλαδή, ποὺ τὸ κουβαλοῦν στὴ ράχη τους, ὅπου καὶ νὰ πᾶνε. "Αμα νιώσουν ὅτι κινδυνεύουν νὰ τοὺς φάη κανένας, βγάζουν σάλιο ἀπὸ τὸ στόμα τους καὶ κλείνουν τὸ σπίτι του μὲ αὐτό! Κάνουν δηλαδὴ μιὰ πόρτα σταχτιὰ καὶ μένουν μέσα στὸ σπιτάκι τους, σὰ νὰ εἶναι νεκρά. "Ετσι, αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Κρήτη, φαίνονται κλειδωμένα καὶ ἀμπαρωμένα μέσα στὸ ὄστρακό τους.

Τὰ παιδιά ἀκουουν τὸ Γιωργάκη μὲ πολλὴ προσοχή.

- Καὶ ἀπὸ ποιόν κινδυνεύουν καὶ κλείνονται ἔτσι;

- Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἀνθρωποι ποὺ τὰ νοστιμεύονται καὶ τὰ τρῶνε. Τὰ κυνηγοῦν καὶ οἱ τυφλοπόντικοι, οἱ κουκουβάγιες καὶ ἄλλα πουλιά. Οἱ κουκουβάγιες ὅμως τὰ νοστιμεύονται πολὺ καὶ τὰ φέρνουν στὶς φωλιές του νὰ τὰ φάνε. Μὲ τὴ μύτη τους τὰ πιάνουν καὶ τὰ τραβοῦν, νὰ τὰ βγάλουν ἔξω ἀπὸ τὸ ὄστρακό τους, ἥ τρυποῦν ἀπὸ πάνω τὸ ὄστρακο καὶ τὰ βγάζουν. Καμιὰ φορὰ ἥ φωλιὰ τῆς κουκουβάγιας γεμίζει ἀπὸ ὄστρακα τῶν σαλιγκαριῶν καὶ ἥ κουκουβάγια τὰ σπρώχνει καὶ τὰ ρίχνει ἔξω. ○

- Καὶ κάνουν ἐμπόριο τῶν σαλιγκαριῶν στὴν Κρήτη; ρώτησε ὁ Μανόλης.

- "Οπως μου είπε ο θεῖος μου, γίνεται ἀρκετὸ ἐμπόριο.
"Αλλοτε ἔστελναν πολλὰ κοφίνια σαλιγκάρια στὴν Ἀνατολὴν καὶ στὴν Πόλη. Τώρα στέλνουν τέτοια κοφίνια στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιό. Δὲν κάνουν ὅμως στὴν Κρήτη ὅτι κάνουν στὴ Γαλλία.

- Στὴ Γαλλία! Καὶ τί κάνουν στὴ Γαλλία; ρωτᾷ ὁ Νίκος.

- Τὰ θρέφουν καὶ τὰ μεγαλώνουν καὶ τὰ περιποιοῦνται, ὅπως τρέφομε ἐμεῖς τὶς κότες...

- Ἐδύνατο! λέει μὲν ἀπορία ὁ Μανόλης.

- Δὲν εἶναι ἀδύνατο! Ὁ θεῖος μου, ποὺ ἦταν πέρυσι στὴ Γαλλία, πῆγε καὶ εἶδε τέτοια, πῶς νὰ τὰ ποῦμε;

- Σαλιγκαροφεῖα, ἀπαντᾷ μὲν γέλιο ὁ Μανόλης.

- Δὲν περίμενε νὰ δῇ ὁ θεῖος μου νὰ πουλοῦν σαλιγκάρια στὸ Παρίσι. Καὶ ὅμως στὴν ἀγορά τοῦ Παρισιοῦ πουλιοῦνται ἥ μὲ τὴ δωδεκάδα, ὅπως σὲ μᾶς τὰ στρείδια, ἥ τόσα τὰ ἑκατό. Τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ εἴναι ἀμπελίσια, ἀπὸ τ' ἀμπέλια τῆς Ἐλβετίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ ἔμαθε ὁ θεῖος μου πῶς τὰ τρέφουν σὲ κήπους, γιὰ νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ παχύνουν καὶ νὰ τὰ πουλήσουν ἀκριβότερα. Πῆγε καὶ εἶδε ἔνα τέτοιο σαλιγκαροφεῖο.

Ήταν ἔνας μεγάλος λαχανόκηπος, πολὺ μεγάλος ὅμως. Τὰ εἶχαν ἀπολυμένα ἐκεῖ καὶ φρόντιζαν νὰ μὴν τοὺς φύγουν. Κάθε μέρα διάλεγαν τὰ μεγαλύτερα, τὰ ἔβαζαν σὲ μεγάλα κοφίνια καὶ τὰ ἔστελναν στὴν ἀγορά. Τὰ ἔτρεφαν μὲ τὰ χόρτα καὶ τὰ λάχανα τοῦ κήπου, προτιμοῦν ὅμως τὰ σαλιγκάρια τὰ κουνουπίδια καὶ τὸ τριφύλλι. Τρῶνε τότε μὲ περισσότερη ὅρεξη καὶ μεγαλώνουν καὶ παχαίνουν γρηγορώτερα.

Καὶ ξέρετε πόσο τρῶνε; Στὸ γεῦμα τους, σ' ἔνα μεσημέρι δηλαδή, ἑκατὸ χιλιάδες σαλιγκάρια μποροῦν νὰ φάνε

ένα διλόκληρο κάρο λάχανα. Και ένα τέτοιο σαλιγκαροτροφεῖο ἔχει πολλές έκαποντάδες χιλιάδες σαλιγκάρια.

- Δέν ψωφοῦν τὸ χειμώνα ἀπὸ τὸ κρύο τὰ σαλιγκάρια;

Θ' Οχι βέβαια. Ἄλλὰ στὴ Γαλλία, μοῦ εἶπε ὁ θεῖος μου, γιὰ νὰ ἔχουν σαλιγκάρια καὶ τὸ χειμώνα, τὰ φυλάγουν μέσα σὲ σπίτια ζεστά. Ἔπειτα ξέρουν πῶς νὰ περιποιηθοῦν τὰ αὐγά τους καὶ πῶς νὰ κάμουν νὰ μεγαλώσουν γρήγορα τὰ μικρὰ σαλιγκαράκια.

- "Οπως κάνομε δηλαδὴ ἐμεῖς ἐδῶ γιὰ τὸ μεταξοσκώληκα, εἶπε ὁ Νίκος. Ἐκεῖ βέβαια θὰ γίνεται μεγάλο ἐμπόριο μὲ τὰ σαλιγκάρια.

- Σὲ δῆλες τὶς πόλεις τῆς Γαλλίας τρῶνε τὰ σαλιγκάρια αὐτὰ τὰ καλοθρεμμένα. Ἔπειτα στέλνουν καὶ στὸ ἐξωτερικό. Κάμποσες χιλιάδες ὀκάδες τραβᾶ ἡ Ἀμερική, εἶπε μὲ σοβαρότητα ὁ Γιωργάκης.

- Δὲ γράφεις στοὺς συγγενεῖς σου στὴν Κρήτη νὰ κάμουν τέτοια σαλιγκαροτροφεῖα, εἶπε στὸ Γιωργάκη ὁ Ἀντώνης γιὰ νὰ τὸν πειράξῃ.

ΑΤὸ γελᾶς; τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Γιωργάκης. Ὁ θεῖος μου ἔλεγε πῶς τὰ δικά μας σαλιγκάρια εἶναι πιὸ νόστιμα ἀπὸ τὰ γαλλικά. Καὶ νὰ μὲ θυμηθῆς, ὅτι καὶ αὐτὸ ποὺ περιγελᾶς τώρα, θὰ γίνη. Ἡ πατρίδα μας, γιὰ νὰ προκόψῃ, πρέπει νὰ παίρνη ὅ,τι καλὸ ἔχουν οἱ ἄλλοι λαοί. Ἐχομε τώρα ιχθυοτροφεῖα σὲ πολλὰ μέρη. Ἐχομε ἐργοστάσια ποὺ κάνουν χιλιάδες κουτιὰ σαρδέλες. Μιὰ μέρα θὰ-ἔχωμε καὶ σαλιγκαροτροφεῖα, καὶ ἐμπόριο σαλιγκαριῶν... ἀν ἀφήνῃ κέρδος, εἶπε γελώντας ὁ Γιωργάκης.

Γέλασαν καὶ τὰ ἄλλα παιδιά· τοὺς φάνηκε ἀστεῖο νὰ ἰδρυθῇ «τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ σαλιγκαροτροφεῖο», ὅπως τὸ δινόμασε κιόλας ὁ Μανόλης. **Δ**

80. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

Ἄ' Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, θὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! "Οποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάγη, νά 'χη τ' Ἄι - Νικόλα τὴν κατάρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ Σαββατόβραδο στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας σὲ ξάγναντους τόπους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του, στὸ δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ' ἀνοιχτὰ στήθια του, σὰ νά 'θελε νὰ βγάλῃ μέσ' ἀπὸ τὰ σωθικά του ὅλη του τὴ βροντερὴ φωνὴ καὶ νὰ τὴ χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριό γύρω.

Ο Καὶ τὸ ταχύ, μόλις τσάκισαν τὰ ἑφτὰ μεσάνυχτα κι ἔσκασε μὲς στ' ἀγατολικὰ κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι ὁ Γελαντζής, ξάφνου μαζὶ κι οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό· σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στὸ γλυκοχάραμα τὸν ὕπνο, σὰν ἀνεμοζάλη δργισμένη, ποὺ σηκώνετ' ἄξαφνα καὶ σκορπάει τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά, ποὺ πλακώνουν τὴν πλάση.

Οι καμπάνες χτυπῶνται ζωηρά, ἀδιάκοπα. "Αλλες μὲ παιδιάτικους ἀσημένιους ἥχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ κράζουν στὸ σχολείο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητερά, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους κι ἀπὸ τὰ μνημόσυνα, ποὺ συχνότατα διαλαλοῦσαν· καὶ μιά, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπανάριου τ' Ἄι - Νικόλα, τρυπημένη κατάκορφή ἀπὸ τουφεκιὰ κλέφτικη, ξεχωριζε ἀπὸ ὅλες μὲ τὴ βραχνή της φωνή.^ο

Τὸ φεγγάρι, κύκλωμένο κι ὅλόκληρο, ἔφεγγε κατα-

μεσίς τ' οὐρανοῦ, ἵσκιωνε τὶς φυτείες καὶ τὰ λαγκάδια, τὶς σπηλιές καὶ τὰ ριζιμά, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς μπλοκούς, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές, καὶ φώτιζε περίγυρα τὰ βουνά ὅλα καὶ τοὺς γκρεμούς καὶ τὸ χωριό μέσα. Ἡταν Θεοῦ χαρά. Μέρα ἡ νύχτα. Τὰ καλυτερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καὶ τ' ἀσπρόλιθα τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. Ἀνοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τὰ παράθυρα τὰ καγκελωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεγγαν μέσα στὰ σπίτια. Ὅστερα ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια καὶ γύνονταν στοὺς δρόμους ἀντρες καὶ γυναικόπαιδα, κι ἔπαιρναν τὸν ἀνήφορο.

Οἱ καμπάνες ὄλοένα δὲ σταμάταγχαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφινοὶ τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερὲς ρεματιές καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρὸς ποὺ ἀκουόταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλυτερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γινόταν στὸν ἀνήφορο σάλαγος, κι ἀπὸ σάλαγος πιὸ ψηλὰ γλαλοή. Κι ἀπὸ τὴν χλαλοή αὐτὴ τὴν μεγάλη κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ἔχαφνισμένα τὰ ὀρνίθια ἔυπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὶς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ἔυπνιζαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅσους δὲ δυνήθηκαν νὰ ἔυπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυὸς μεγάλες βαθίες ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸ μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο, ποὺ βαστάει τὸ χωριό μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ χάσκει ἐμπρὸς κάτου γκρεμὸς φοβερὸς κι ἀβυσσος ἀπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ

άσπρα ἄσπρα καὶ ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸ ἔνα ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰ σκαλοπάτια ώς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴ νύχτα, μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας.

Βγήκαμε στὴν κορφή ἀπάνω. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος, σωροὺς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὶς πλαγιές. "Ωσπου ἥρθαν οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιὰ τώρα, μὲ τὶς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγούδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναικες, δὲν παράλλαξαν ἀπὸ συμπεθεριὸ κι ἀπὸ ψίκι.* "Ενα μοναχά. 'Οπ' οὔτε νῦφη οὔτε γαμπρὸ πήγαιναν γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὶς τριχιές ριγμένες πισώπλατα, εἴτε κρεμάμενες ἀπὸ τὰ χέρια, πήγαιναν γιὰ μάρμαρα.

Εἶχε καῇ τὸ χειμώνα ἡ πιὸ μεγάλη ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μας, ὁ 'Αι - Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχτιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

'Εκεῖ ποὺ τελειώνουν πιὰ τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἥταν τὰ μάρμαρα. 'Εκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστούς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ εἶχαν ἀραδιάσει σωροὺς σωρούς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γόνος τοῦ μελισσοῦ ποὺ ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινὶ** καὶ σκαλώνει ἀπανωτὸ στριμωγμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ ποὺ τυχαίνει μπροστά του, καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει δλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὰ πλήθη ποὺ κόλ-

* ψίκι = συνοδεία γάμου.

** κρινὶ = κυψέλη.

λησαν ἀπάνω τους. "Αντρες καὶ γυναικες δίπλωναν τὶς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὶς πίστρωναν ὕστερα σὰν προσκέφαλα καὶ φορτώνονταν ὁ ἔνας μὲ τὸν ἄλλον τὰ θεόρατα μάρμαρα. "Ωσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπου ἀναλήφτηκαν ἀπὸ μπροστὰ οἱ ὅσπροι σωροί.

"Οταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραζε.

"Αχνίζε τώρα κατὰ τὴ δύση του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικὰ κορφοβούνια, ἐκεῖ πρὸ πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζής, ἔσκαε ὁ Αὔγερινὸς τώρα. 'Ο Μπάρος, ὁ Καταραχιάς, τ' Αὐτί, οἱ Νύφες κι ἄλλες ὀλόγυρα κορφὲς ἀσπρογυάλιζαν ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα. Πλῆθος αὐλάκια ἀφρόδοροσα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὸ κεφαλόβρυσο ἀπάνω καὶ ποὺ αὐλακώνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὄλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους μουρμουρητὰ ἔλεγες ὅτι τὸ ἔνα ρωτάει τ' ἄλλο, νυσταγμένο τὸ μαῦρο ἀκόμα, γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παράωρο ποδοβολητὸ τοῦ λαοῦ.

ΟΞύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα ποὺ κοιμόταν, ἔλουζε τὸν ὄμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ στήθια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορφὴ τοῦ γκρεμοῦ κι ἀρχιζε τὸν ὀλόγλυκο κελάηδισμό της. 'Η πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του, καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴ γλυκιά του φλογέρα ξύπναγε ὅλη τὴν πλάση.

Οι χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεχαν κιόλας ποιὸς νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιὰ νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κι ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιὰ πάντα κι οἱ δημογέροντες κι οἱ παπάδες, φορτωμένοι κι αὐτοί, καὶ πίσω τὸ πλῆθος. Καὶ πάρα πίσω ἀκόμα τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλικάρια, ὅπου τρία τρία καὶ τέσ-

σερα τέσσερα μαζί κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὅμους τους ἀπάνου ὀλόβολα χάλαρα* ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένας τοὺς παλιοὺς ἀντρειωμένους τῶν τραχουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Α"Οταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτασαν στὴν κορφὴ τοῦ χωριοῦ. Κι ὕστερα' ἀπὸ λίγην ὥρα, ποὺ ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ χρυσές του ἀχτίδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθοσώρια**, ποὺ ἀσπριζαν ὀλονυχτίς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας· καὶ γύρω του ὀλόρθιος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος κι ὅμορφος καὶ λαμπρός, δέχονταν μὲν χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ποὺ στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους τους ὅμους ἀπάνω ὀλόβολα χάλαρα, ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους.4

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν.

'Ως τὸ Σαββατόβραδο τ' ἄλλο, ποὺ ὁ πρωτόγερος θὰ φώναξε πάλι στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του :

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! "Οποιος δὲ σηκωθῇ καὶ δὲν πάη, νά 'χη τ' 'Αι - Νικόλα τὴν κατάρα!

K. Κρυστάλλης

* χάλαρα = μεγάλοι πελεκήτοι ὅγκοι μαρμάρου.

** λιθοσώρια = σωρὸς ἀπὸ λίθους.

Α'.

‘Ο ἄνθρωπος ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια εἶχε γίνει κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῶν ζώων τῆς γῆς, γι’ αὐτὸ καὶ τὸν ἔλεγαν Δαμαστή.

Ἐκεῖνα ποὺ μποροῦσαν νὰ τὸν ὡφελήσουν, νὰ κάνουν τὸ θέλημά του, τὰ ἡμέρωσε καὶ τὰ ἔβαλε συνεργάτες του. Τ’ ἄλλα τ’ ἀφησε, ὅσο δὲν τὸν πείραζαν. “Οταν ὅμως τοῦ γίνονταν ἐμπόδιο στὴ ζωή του, τὰ πολεμοῦσε καὶ τ’ ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν πὼς ήταν ὁ μόνος κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῆς ζωῆς τους.

Α Τὰ ζῶα ποὺ ἡμέρωσε, σιγὰ - σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν διαφορετικὰ ἀπὸ τ’ ἀδέρφια τους, ποὺ ζοῦσαν μονάχα τους ἐλεύθερα καὶ μὲ κάθε τρόπο ὑπερασπίζονταν τὴ ζωή τους. Τόσο συνήθιζαν στὴ νέα ζωή, ποὺ ἀν τύχαινε κανένα φύγη καὶ νὰ γυρίσῃ στ’ ἀδέρφια του, τὰ ἄγρια, πολὺ γρήγορα ἔχανε τὴ ζωή του, δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ.

Τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζε ἡ ἱστορία ποὺ θὰ σᾶς διηγηθῶ, ὁ Δαμαστής εἶχε στήσει μιὰ ὥραία καλοκαιρινὴ σκηνὴ ἀπὸ δέρματα ἄγριων ζώων σ’ ἕνα λιβάδι κοντὰ στὴν ἀκρογιαλιά.¹

Οιαὶ φορὰ ὁ Δαμαστής καθόταν κάτω ἀπὸ τὴ σκηνὴ αὐτῇ. ‘Η οἰκογένειά του κοιμόταν ὑστερα ἀπὸ τὶς βαριές δουλειὲς τῆς ἡμέρας. Τὰ ζῶα του ἔσπλωμένα στὴ χλόη ἀναμασοῦσαν τὴν τροφή τους. ‘Ο Πιστός, ὁ σκύλος του, ὁ φίλος καὶ πρόθυμος ὑπηρέτης του, ήταν ἔσπλωμένος στὰ πόδια του καὶ σήκωνε τ’ αὐτιά του μόλις ἀκουε τὸν ὄποιοδήποτε παραμικρὸ θόρυβο. Κοιμόταν μὲ τὸ ἕνα του μάτι κι ἀγρυπνοῦσε μὲ τὸ ἄλλο. Μόνο ὁ Δαμαστής δὲν κοιμόταν. Ήταν γέρος πιὰ καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ πολὺν ὑπνο.

“Ἐπειτα δὲν

ἡταν κουρασμένος τόσο, όσο τὰ παλιὰ τὰ χρόνια· γιατὶ τώρα εἶχε πολλά παιδιά καὶ παιδιά τῶν παιδιῶν του, ποὺ ἔκαναν τὴν πιὸ πολλή ἐργασία. Αύτὸς τώρα ἔπρεπε ν' ἀνιστορῇ στὸ νοῦ του τὰ περασμένα, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ νὰ γίνη κύριος κι ἔξουσιαστής, δαμαστής τῶν ζώων, καλλιεργητής τῶν χρήσιμων φυτῶν καὶ νὰ στοχάζεται τί μποροῦσε ἀκόμη νὰ κάμη. ν

“Οταν ἔτσι καθόταν καὶ στοχαζόταν, τοῦ φαινόταν πώς ἄκουε σχέδια ἀπὸ παντοῦ. Τοῦ μιλοῦσε ἡ πηγή, τὰ δέντρα τοῦ σιγοψιθύριζαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ τὸ βραδινὸ δροσερὸ ἀεράκι. ΤΗ πηγὴ σιγομουρμούριζε :

- Δαμαστή, κύριε τῆς γῆς, πρῶτε στὸ νοῦ καὶ στὴ σκέψη, δυνατὲ τῶν δυνατῶν.
- Δαμαστή, νικητὴ τῶν λιονταριῶν, φοβερὲ στ’ ἀγρίμια, προστάτη τῶν ἥμερων ζώων, ψιθύριζαν τὰ δέντρα.

Καὶ ὁ ἄνεμος ἔλεγε μὲ βόυητό :

- Δαμαστή, ποὺ κανεὶς δὲ σοῦ ἀντιστέκεται, κύριε καὶ ἔξουσιαστὴ ὅλων !

‘Ο Δαμαστής καθόταν καὶ πρόσεγε νὰ πάρη τὰ μυστικὰ ἀπὸ τὴν πηγή, τὰ δέντρα καὶ τὸ δροσερὸ ἀεράκι.

“Οταν προχώρησε ἡ νύχτα, τὸ ἀεράκι δυνάμωσε, ἔγινε δυνατὸς ἄνεμος καὶ χτυποῦσε τὴ σκηνή του. ‘Ο ψιθυρισμὸς τῶν δέντρων ἔγινε βουητό. Τὰ κύματα τῆς θάλασσας ἔσκαζαν στὴν ἀκρογιαλιὰ κι οἱ ἀφροί τους τοῦ ράντιζαν τὸ πρόσωπο.

— Τί πάθατε ; ρώτησε ὁ Δαμαστής, ποὺ ἀρχισε νὰ κρυώνη καὶ τυλίχτηκε μὲ τὸ μαντύα του.

- Ποιός τὸ ξέρει ! ἀπάντησαν οἱ φυλλωσιές τῶν δέντρων.
- Ποιός μπορεῖ ν’ ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικά; ρώτησε ἡ πηγή.
- Ανάμεσα ούρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχουν πολλά, ποὺ οὔτε κὰν τὰ φαντάζεται ὁ Δαμαστής, εἰπε ὁ ἄνεμος.

‘Ο Δαμαστής στηρίχτηκε στὴ σκηνή του καὶ κοίταξε γύρω του περήφανα.

— "Ας ἔρθη ὅτι θέλει, εἶπε. Νίκησα τὸ λιοντάρι, ἔκαμα
ὑποταχτικούς μου τὸ ἄλογο καὶ τὸ βόδι. Μὲ τὸν καιρὸν ὅλα
θὰ τὰ ὑποτάξω.

Καθὼς εἶπε αὐτά, ἔνα δυνατὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἔριξε
κάτω τὸ Δαμαστή, ξεκόλλησε καὶ πῆρε σὰν πούπουλα τρία
χοντρὰ δέρματα ἀπὸ τὴν σκηνὴν καὶ ξύπνησε ὅσους κοιμοῦν-
ταν μέσα. Ὁ σκύλος οὔρλιαζε κι ἔβαλε τὴν ούραν τοῦ ἀνάμεσα
στὰ πόδια του.

Ο Δαμαστής περπατοῦσε καὶ σερνόταν μὲ τὰ τέσσερα.
Οἱ δικοί του σκόρπισαν ἀπὸ τὴν σκηνὴν μέσα καὶ ἀκούονταν
κραυγὴς καὶ θρῆνοι. Οἱ ἀγελάδες, οἱ γίδες, τὰ πρόβατα, ἔτρε-
χαν, μούγκριζαν, βέλαζαν ἀπὸ τὴν τρομάρα τους καὶ τσαλα-
πατοῦσαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο. Πολλὰ ἔπεσαν σὲ γκρεμούς κι ἔ-
σπασαν τὰ πόδια τους. Τ' ἄλογα τὸ βαλαν στὰ πόδια, ἔτρε-
χαν τρελά, ὥσπου ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὴν πολλὴ κούραση.

Τὸ μεγάλο δέντρο, ποὺ ἡ κορυφή του ἦταν ἀπάνω ἀπὸ
τὴν σκηνὴν τοῦ Δαμαστῆ, τσακίστηκε σὰν καλαμιά !

"Ολη τὴν νύχτα οὔρλιαζε ἡ θύελλα. Μόλις χάραξε, ὁ
Δαμαστής κάθισε κι ἔκλαιε γιὰ τὴν καταστροφὴ ποὺ ἔβλεπε
γύρω του. Λησμόνησε τοὺς δικούς του, δὲν ἔτρεξε νὰ συμμα-
ζέψῃ τὰ ζῶα του, δὲν καταπιάστηκε νὰ ξαναφτιάξῃ τὴν σκηνὴν
του, παρὰ τυλιγμένος στὸ μαντύα του κοίταζε σὰ μαρμαρω-
μένος.

— Κακέ, κακέ ! εἶπε δείχνοντας τὶς γροθιές του στὸν ἄνεμο.
Γιὰ μιὰ νύχτα μοῦ κατάστρεψες ὅτι κι ἀν εἶχα, καὶ λίγο ἔλειψε
νὰ σκοτώσης ὅλους τοὺς δικούς μου. Τώρα θὰ ξαναφτιάσω με
τὴν σκηνὴ μας, θὰ ξαναπιάσω με τὰ ζῶα μας κι ἐσὺ μπορεῖς νὰ
ξανάρθης νὰ τ' ἀφανίσης.

— Ναι, αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνη, εἶπε ὁ ἄνεμος.

— Κακέ, κακέ !

— Κακός δὲν εἶμαι, ἀποκρίθηκε ὁ ἄνεμος.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ πῶ καλόν ; φώναξε ὁ Δαμαστής.

— Καλὸς δὲν εἶμαι ! ἀπάντησε ὁ ἄνεμος.

— Λοιπὸν δὲν εῖσαι μήτε καλός, μήτε κακός ; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

— Πολὺ σωστά. "Ετσι εἶναι. Δὲν εἶμαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς τί μ' ὡφελεῖ ποὺ νίκησα τὸ λιοντάρι καὶ δάμασα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο, τὴν καμήλα καὶ τὸν ἐλέφαντα, ἀφοῦ ἐσύ μπορεῖς γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ μοῦ τὰ καταστρέψῃς ; Μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς πῶς νὰ σὲ δαμάσω κι ἐσένα καὶ νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου ;

— Τίποτα δὲν μπορῶ νὰ σου πῶ, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Πιάσε με, δάμασέ με, καὶ κάνε με ὑποταχτικό σου.

Κι ἔτρεξε πέρα παράσέρνοντας ἔνα κομμάτι ἀπὸ τὰ δέρματα τῆς σκηνῆς. Τὸ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὸ πέταξε πέρα μακριὰ στὰ νερά. 'Ο Δαμαστής κοίταζε καὶ παρακολουθοῦσε τὸ κομμάτι τὸ δέρμα, ὥσπου τὸ ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Τότε ἤρθε ὁ μεγαλύτερός του γιός. Αὐτὸς τοῦ εἶπε :

— Δὲν μποροῦμε νὰ καθίσουμε πιὰ ἐδῶ. 'Η θύελλα κατάστρεψε τὰ σπαρτὰ καὶ τὴ χλόη, καὶ τὰ ζῶα μας δὲν ἔχουν πιὰ τίποτε νὰ φᾶνε. Δὲν ξέρω τί πρέπει νὰ κάμωμε.

Πίσω ἀπὸ τὸ λόφο περνοῦσε πλατύς ποταμὸς καὶ χυνότανε στὴ θάλασσα. Στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εἶχε ρίξει ὁ ἄνεμος τὸ δέρμα τῆς παλιᾶς σκηνῆς. 'Ο Δαμαστής ἀγνάντεψε κατὰ κεῖ καὶ εἶδε μακριὰ καὶ πέρα μιὰ χώρα. "Ω ! πόσο ἥτανε καταπράσινη.

— Εκεῖ πέρα, μακριά, ἔχει καλὴ βοσκή, εἶπε.

— Καὶ τί ὡφελεῖ ; ἀπάντησε τὸ παιδί του. Τὰ νερὰ εἶναι βαθιὰ καὶ τὸ ρέμα ὁρμητικό. ποτὲ δὲ θὰ μπορέσωμε νὰ περάσωμε πέρα.

— Ἀπὸ ποῦ φυσᾶ ὁ ἄνεμος; ρώτησε ὁ Δαμαστής.

— Φυσᾶ ἀπὸ τὴ δύση πρὸς τὸ νησάκι ποὺ φαίνεται, ἀπάντησε ὁ γιός του. "Εχεις τὴ γνώμη νὰ περάσωμε πέρα;

— Τὸ βρῆκες, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. 'Αποφάσισα νὰ κάμω ὑποταχτικό μου τὸν ἄνεμο.

Ω γιός του τὸν κοίταζε, χωρὶς νὰ καταλαβαίνῃ τὰ λόγια του. 'Ο Δαμαστής ὅμως κάλεσε τὴν οἰκογένειά του καὶ πρόσταξε ν' ἀφήσουν τὴ δουλειά ποὺ ὁ καθένας εἶχε ἀρχίσει. Πρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ δοκάρια ποὺ εἶχε κόψει κι ὅσα στήριζαν τὴ σκηνή, καὶ νὰ τὰ δέσουν τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, νὰ κάμουν μιὰ μεγάλη σχεδία. "Επειτα πρόσταξε τοὺς ἄντρες νὰ κάμουν ἔνα μεγάλο κατάρτι καὶ οἱ γυναῖκες νὰ ράψουν δέρματα νὰ γίνη ἔνα μεγάλο πανί. Τὸ πανί τὸ σήκωσαν ὡς τὴν κορφὴ τοῦ καταρτιοῦ καὶ τὸ δέσανε καλὰ κάτω στὴ σχεδία. 'Η σχεδία ἦταν στὸ ποτάμι. 'Ο ἄνεμος φούσκωνε τὸ πανί, μὰ ἡ σχεδία ἦταν δεμένη ἀπὸ τὴν ὄχθη μὲ γερὰ σκουνιά. ε

⑥ Τότε πρόσταξε ὁ Δαμαστής ν' ἄνεβῃ ὅλη του ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ ζῶα του ἀπάνω στὴ σχεδία. "Ελυσαν τὰ σκοινιά, ὁ ἄνεμος φούσκωσε τὸ πανί καὶ κοντὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἔβγαιναν στὴν καταπράσινη χώρα.

"Ενας ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Δαμαστῆ δουλειά του εἶχε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα νὰ φροντίζῃ τὴ σχεδία. 'Ο νέος εἶχε τὸν ἐφευρετικὸ νοῦ τοῦ πατέρα του καὶ διόρθωνε τὴ σχεδία. 'Απὸ σχεδία ἔκαμε βάρκα, καὶ ἀπὸ βάρκα μπόρεσε κι ἔκαμε ἀληθινὸ καράβι. Τὴν πλώρη τοῦ τὴν ἔκαμε μυτερὴ νὰ σκίζῃ εὔκολα τὰ νερά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βάρη, ἄμμο καὶ πέτρες, γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἄνεμος νὰ τὸ ἀναποδογυρίσῃ. "Εφτιαξε τὰ κουπιά καὶ τὸ τιμόνι. "Εμαθε νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἄνεμο καὶ ὅταν ἦταν πρίμος καὶ ὅταν ἦταν ἀντίθετος. Σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ ὁ νέος δαμαστής τοῦ ἀνέμου ἔμαθε νὰ πλέη μακριὰ στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, νὰ πιάνη ψάρια καὶ νὰ γυρίζῃ

εύχαριστημένος στὸ σπίτι του. ο

‘Ο Δαμαστής καθόταν πάλι μπροστά στὴ σκηνή του καὶ στοχαζόταν.

— Λοιπόν, βλέπεις πώς σ’ ἔκανα ὑποταχτικό μου, δουλεύεις γιὰ μένα, ἔλεγε στὸν ἄνεμο, ποὺ φυσοῦσε γύρω στὸ κεφάλι του. Καὶ ὅμως δὲν εἴμαστε ἀκόμη στὸ τέλος. Περίμενε. Πρέπει νὰ μὲ δουλεύης ὅπως τὰ βόδια καὶ τὰ ἄλογα.

— “Οπως θέλεις, ἀπάντησε ὁ ἄνεμος. Εἴμαι ὅπως μὲ βλέπεις κι ἐσὺ κάμε με ὅπως πρέπει νὰ εἴμαι. Πιάσε με, δάμασέ με, βάλε με νὰ δουλεύω.

Τ’ Ο Δαμαστής καθόταν καὶ κοίταζε τοὺς δικούς του, ποὺ ἀλεθαν στὸ μύλο τὰ γεννήματα, γιὰ νὰ κάμουν ἀλεύρι, νὰ τὸ ζυμώσουν καὶ νὰ ψήσουν ψωμί.

‘Απὸ πολλὰ χρόνια πρὶν εἶχε γουβώσει ἔνα λιθάρι καὶ μ’ ἔνα ἄλλο λιθάρι στρογγυλό, ποὺ τὸ κυλοῦσαν ἀπάνω στὸ πρῶτο οἱ γυναῖκες, ἀλεθαν τὸ σιτάρι.

‘Αργότερα ἀπάνω ἀπὸ ἔνα ἵσιο καὶ ὅμαλὸ λιθάρι γύριζε ἄλλο καὶ ἀλεθε τὰ γεννήματα. Στὸ ἀπάνω λιθάρι εἶχε στερεωθῆ ἔνα μακρὺ δοκάρι, εἶχε ζέψει στὴν ἄλλη ἄκρη ἔνα βόδι καὶ καθὼς τὸ βόδι γύριζε γύρω γύρω, γύριζε καὶ τὸ βαρὺ λιθάρι καὶ ἀλεθε. Τότε ἦταν περήφανος γιὰ τὴν ἐφεύρεσή του.

Καὶ τώρα, ποὺ τὸ βόδι γύριζε ὑπομονετικὰ τὸ λιθάρι, ἔνας ἀπὸ τοὺς γιούς του ρωτοῦσε ἀν εἶχαν ἀρκετὸ ἀλεύρι, γιατὶ τοῦ χρειάζονταν ὅλα τὰ ζῶα στὸ χωράφι. Οἱ γυναῖκες φώναζαν πώς τοὺς χρειάζοταν πολὺ ἀλεύρι ἀκόμη. ‘Ο Δαμαστής τοὺς ἄφηνε νὰ φιλονικοῦν κι ἔμεινε κεῖ στοχαστικὸς ὡς τὸ βράδυ.

— Τί συλλογίζεσαι ; τὸν ρώτησε ὁ ἄνεμος ποὺ ἔξακολουθοῦσε νὰ τοῦ φυσᾶ· στὸ πρόσωπο.

— Ναί ! εἶπε ὁ Δαμαστής καὶ πήδησε ἀπάνω ὀρθός. Τὸ βρῆκα. Σ’ ἔζεψα στὴ σχεδία καὶ σ’ ἀνάγκασα νὰ μδῦ κουβα-

λήσης ἐδῶ, στὸν ὥραῖο τόπο, τοὺς δικούς μου καὶ τὰ ζῶα μου. Γιατί νὰ μὴ σὲ ζέψω νὰ γυρίσης καὶ τὸ μυλολίθαρό μου; — "Αν μπορῆς, πιάσε με! εἶπε ὁ ἄνεμος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δαμαστῆς ἀρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ σχέδιά του. Σ' ἔνα λόφο ὑψώσε μιὰ παράγκα ψηλή. "Εφτιαξε τέσσερα φτερὰ ἀπὸ δέρματα καὶ τὰ στήριξε σὲ τέσσερεις σταυρωτὲς ἀχτίνες ἀπὸ ξύλο. Στὸ κέντρο εἶχε περάσει ἀξονα. Αὐτὰ τὰ ἔβαλε στὴ στέγη τῆς παράγκας. 'Ο ἄνεμος φυσοῦσε στὰ δέρματα καὶ οἱ ἀχτίνες γύριζαν, καὶ μαζὶ γύριζε καὶ ὁ ἀξονας. Τὸν ἀξονα τὸν ἔνωσε μὲ δοκάρια καὶ σκοινιὰ μὲ τὸ ἀπάνω μυλολίθαρο. "Ετσι ἔγινε ὁ πρῶτος ἀνεμόμυλος.

Τὰ παιδιά του εἶχαν μαζευτῆ καὶ κοίταζαν μὲ θαυμασμό.

— Δὲν εἴμαστε ἀκόμη ἔτοιμοι, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Κι ἔκανε τὴ σκεπὴ νὰ γυρίζῃ ἔτσι, ποὺ νὰ βάζῃ τὴ φτερωτὴ τοῦ μύλου κατακεῖ ποὺ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος.

— Τώρα θ' ἀλέσωμε, εἶπε.

Καὶ ὁ ἄνεμος φυσοῦσε, καὶ γύριζε τὴ φτερωτὴ. Καὶ ὁ μύλος γύριζε καὶ ἦταν μιὰ χαρὰ στὸ ἀλεσμα. Στὸ ἀπάνω μυλολίθαρο, στὴ μέση, ἦταν μιὰ τρύπα. Ἀπὸ τὴ γερτὴ σκαφίδα ἔπεφτε σὰν ποταμάκι ἔχανθὸ μέσα στὴν τρύπα τὸ σιτάρι, καὶ τὸ μυλολίθαρο γύριζε καὶ πετοῦσε τὸ ἀλεύρι γύρω. Μὰ γύρω ἦταν σανίδες καὶ μονάχα μπροστὰ μιὰ τρύπα καὶ στὴν τρύπα αὐτὴ ἀνοιχτὸ τὸ σακί, ποὺ δεχόταν τὸ κάτασπρο, λεπτὸ ἀλεύρι.

— Σ' ἔπιασα πάλι, καλέ μου, εἶπε ὁ Δαμαστῆς στὸν ἄνεμο.

— Τὸ πρωὶ θὰ φυσήξω ἀπὸ ἄλλη μεριά, φώναξε ὁ ἄνεμος.

— "Εννοια σου καὶ πῆρα τὰ μέτρα μου." Απ' ὅπου νὰ φυσήξης, δοῦλος μου εἶσαι.

Κατὰ τὸ βράδυ μὲ λοστοὺς γύρισε τὴ φτερωτὴ ὁ Δαμαστῆς στὴν ἀντίθετη μεριά. "Οταν φύσηξε ἀπὸ κεῦ ὁ ἄνεμος, ὁ μύλος γύριζε κι ἀλεθεὶ ἴδια κι ἀπαράλλαγτα.

— Αὔριο θὰ πάψω νὰ φυσῶ, εἶπε ὁ ἄνεμος.

— "Οπως σου ἀρέσει κάμε, ἀπάντησε ἀδιάφορα, σηκώνοντας τοὺς ὄμους του ὁ Δαμαστής. "Αμα μοῦ χρειαστῇ ἀλεύρι, μποροῦν νὰ γυρίσουν, ὅπως πρῶτα, τὸ μυλολίθαρο τὰ βόδια μου καὶ τ' ἄλογά μου. Πάλι κάποτε πρέπει νὰ ξαναφυσήξῃς.

— Ποιός σου εἶπε πώς θὰ ὑποχρεωθῶ νὰ ξαναφυσήξω; φώναξε ὁ ἄνεμος.

— Δὲν τὸ ξέρω. Μὰ τὸ συλλογίζομαι κι αὐτὸ καὶ θὰ τὸ βρῶ. Ναι, πίστεψέ με. Χίλιες σκέψεις καὶ στοχασμοὶ ἔρχονται, ὅταν κανεὶς ἔχῃ μάτι νὰ παρατηρῇ τὰ πράματα. "Οσο μπορῶ νὰ συμπεράνω ἀπ' ὅσα ὡς τὰ τώρα παρατήρησα καὶ στοχάστηκα, ὁ ἥλιος σᾶς διευθύνει.

— Ἀπὸ ποὺ τὸ ξέρεις; ρώτησε ὁ ἄνεμος.

— "Εχω παρατηρήσει, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, πώς ὅταν ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς ἀπὸ τὴν ψύχρα στὴ ζέστη κι ἀντίθετα, ἀλλάζεις κι ἐσύ διεύθυνση.

— Πόσο ξένπνος εἶσαι! εἶπε ὁ ἄνεμος. "Ομως σου λείπουν πολλὰ ἀκόμη. Γιατὶ δὲν μπόρεσες νὰ καταλάβης πῶς μπορῶ νὰ φυσήξω μὲ τόση δύναμη, ποὺ νὰ σου ρίξω τὸ μύλο, νὰ σου πετάξω τὸ καράβι στοὺς βράχους, νὰ τὸ κάμω κομμάτια καὶ νὰ πάθης ὅσα καὶ ἄλλοτε ἔπαθες.

— Αὐτὰ βέβαια μπορεῖς νὰ τὰ κάμης, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, καὶ γι' αὐτὸ δὲ θὰ σου θυμώσω, γιατὶ ἔμαθα πιὰ πώς δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός.

— Ναι, ναι, ἔτσι εἶναι, σφύριξε ὁ ἄνεμος. Τώρα θὰ ἡσυχάσω γιὰ πολλὲς ἡμέρες. Ο μύλος σου θὰ πάψῃ νὰ γυρίζῃ.

— Φυσικά, εἶπε ὁ Δαμαστής. Μὰ αὐτὸ τὸ σκέφτηκα. "Ελα νὰ δῆς.

Προχώρησε στὸ ρυάκι κι ἔδειξε ἔναν ἄλλο μύλο, ἔνα νερόμυλο ποὺ εἶχε φτιάξει. Αὐτὸς ὁ μύλος δὲν εἶχε φτερὰ παρὰ ἔναν τροχὸ μὲ πλατιές ἀχτίνες ἀπὸ σανίδες. Στὶς ἀγτίνες χυνόταν νερὸ κι ἔκανε τὸν τροχὸ νὰ γυρίζῃ.

— Νά καὶ δὲ νερόμυλός μου, εἶπε δὲ Δαμαστῆς περήφανα.

Ἐπειτα γύρισε στὴ σκηνὴ του νὰ κοιμηθῇ. Καὶ δὲ ἀνεμος ἔπεισε νὰ κοιμηθῇ κι αὐτός, ὅπως εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστῆ. ✓

B'.

ΑἜΗ γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ ὄλο καὶ αὔξαινε. Ζοῦσε σκορπι-
σμένη ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ μιὰν ὅμορφη πεδιάδα, ὅπου κυματοῦσαν
τὰ σπαρτὰ στὰ χωράφια καὶ τὰ κοπάδια βοσκοῦσαν σὲ παχιά,
ψηλὴ καὶ ζουμερὴ χλόη. Μερικοὶ ἄντρες ἦταν ναυτικοί, ἄλλοι
καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια, ἄλλοι ἔβοσκαν τὰ κοπάδια κι ἄλ-
λοι ἔκοβαν δέντρα στὸ δάσος κι ἔκαναν σανίδες καὶ δοκάρια
καὶ ἄλλα. Οἱ γυναῖκες δούλευαν στὸ σπίτι, ἔγνεθαν καὶ ὑφαι-
ναν, ἐτοίμαζαν τὸ φαγητό, καὶ τὰ τέτοια.

Παντοῦ ὅπου ὑψωνόταν στὴν πεδιάδα λόφος, ἦταν κι ἔνας
ἀνεμόμυλος. Κι ὅπου ριάκι, γύριζε πολλοὺς νερόμυλους. ♀

ΟΟ Δαμαστῆς παρατηροῦσε τὰ πάντα γύρω του καὶ ζη-
τοῦσε νὰ ἐξήγησῃ γιατί γινόταν τὸ ἔνα καὶ τὸ ἄλλο. "Ολοι
τὸν σέβονταν σὰ γεροντότερο τῆς φυλῆς καὶ σοφὸ τῶν σοφῶν
στὸν κόσμο. Κι ὄλοι τὸν συμβουλεύονταν καὶ τοῦ ζητοῦσαν
τὴ γνώμη του καὶ τὴ βοήθεια του.

Στὴ μέση τῆς πεδιάδας ὑψωνόταν ἔνα κωνικὸ βουνό.
Ἄπὸ τὴν κορυφὴ του σηκωνόταν πότε πότε καπνός. Πολλὲς
φορὲς παρατηροῦσε αὐτὸ τὸ βουνὸ δὲ Δαμαστῆς.

Μιὰ φορὰ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ καὶ κοίταξε τὴν τρύπα
ἀπὸ ὅπου ἔβγαινε δὲ καπνός. "Ομως ἀπὸ τὴν ἵδια τρύπα ἔβγαινε
ἔξω τόση ζέστη, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ μείνη πολλὴν ὥρα.

"Ετσι γύρισε στὸ σπίτι του, καὶ κοίταξε τὸ βουνό, καὶ
συλλογιζόταν τί νὰ γινόταν μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ.
Γνώριζε βουνά, ποὺ ἔκρυβαν σίδερο καὶ χρυσάφι καὶ ἄλλα
μέταλλα, καὶ εἶχε μάθει τοὺς ἀπογόνους του νὰ τὰ βγάζουν,

νὰ τὰ λιώνουν καὶ νὰ φτιάνουν ἔνα σωρὸ χρήσιμα πράματα, καὶ ἐργαλεῖα καὶ στολίδια. "Ομως ἔνα τέτοιο Βουνό, ποὺ νὰ καπνίζῃ, ήταν πολὺ περίεργο.)

Μιὰ μέρα ποὺ ηταν βυθισμένος στὶς σκέψεις του, ἀκουσε
ὅπως πάντοτε διάφορες φωνές. Ἡ φοινικιὰ πάνω ἀπὸ τὸ κε-
φάλι του ψιθύριζε :

— Δαμαστή, δυνατὲ καὶ μεγάλε. Εἶσαι κύριος καὶ ἔξου-
σιαστής τῆς γῆς καὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν ἀπάνω της.

Καὶ ὁ ποταμὸς ποὺ χυνόταν στὴ θάλασσα, μουρμούριζε :

— Καὶ κύριος καὶ ἔξουσιαστής τῶν νερῶν. Τοῦ γυρίζομε
τοὺς μύλους του, τοῦ πηγαίνομε τὰ καράβια του ὅπου θέλει,
καὶ τοῦ δίνομε γιὰ τροφή του τὰ ψάρια.

Κι ὁ ζεστὸς ἄνεμος φυσοῦσε :

— Ο Δαμαστής ἔκαμε κι ἐμένα ὑποταχτικό του. Τὸν δου-
λεύω ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογο. Ἀπ' ὅπου κι ἀν φυσῶ, αὐτὸς
μὲ πιάνει καὶ μ' ἀναγκάζει νὰ δουλεύω.

Τ Καὶ ὁ Δαμαστής χάιδενε τὰ μακριὰ κάτασπρα γένια του
καὶ ἔγερνε τὸ κεφάλι, ποὺ τὰ ἔβρισκε ὅλα σωστὰ καὶ ἀληθινά,
χαρούμενος καὶ περήφρανος. Τ

Ξαφνικὰ ἀκούστηκε παράξενο μπουμπουνητό. Φαινόταν
πὼς ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. "Ομως ἀπὸ ποιά
διεύθυνση ἐρχόταν, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβη. Γιατὶ δ' οὐ-
ρανὸς ηταν ξάστερος καὶ ὁ ἥλιος ηταν λαμπρὸς κι ἔχυνε
φῶς καὶ ζέστη. Κι ηταν καταμεσήμερα.

— Τί ηταν αὐτό ; ἀναρωτήθηκε ὁ Δαμαστής.

— Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρη, ἀπάντησε ἡ φοινικιὰ καὶ κινή-
θηκε, τρεμάμενη ὡς κάτω στὶς ρίζες της. Ποιός μπορεῖ νὰ
ξέρη τὶς δυνάμεις ποὺ κρύβονται στὴ φύση ;

— Ποιός μπορεῖ νὰ τὸ πῆ ; βούιξε τὸ πέλαγος καὶ σήκω-
σε ψηλὰ τὰ κύματά του ἀπὸ τὸ φόβο του.

— Καμιὰ ίδέα δὲν ἔχομε γι' αὐτά, εἶπε κι ὁ ἄνεμος καὶ

σηκώθηκε ὅπως ἡ τίγρη τὴν ὥρα ποὺ πηδάει. 'Η γῆ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυνάμεις, ποὺ λίγα πράματα γι' αὐτὲς ξέρομε.

"Αλλο μπουμπουνητὸ ἀντήχησε. 'Ο Δαμαστῆς σηκώθηκε. Κοίταξε κατὰ τὸ κωνικὸ βουνὸ καὶ εἶδε πῶς ὁ καπνὸς ἀπὸ λιγνὸς ποὺ ἦταν ἄλλοτε, εἶχε γίνει μεγάλο, κατάμαυρο σύννεφο, ποὺ γρήγορα μεγάλωνε καὶ ἀπλωνόταν ὡς ἐκεῖ ποὺ τὰ μάτια του μποροῦσαν νὰ δοῦν.

Τώρα εἶχε κρύψει τὸν ἥλιο, τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ὑψωμένα ἀγρια συναπαντιοῦνταν μὲ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ εἶχαν ὅρμήσει ἔξω στὴ στεριά, καὶ ὁ ἀνεμος σηκώθηκε ἀγριος. Σὲ λίγο δυνατὴ καταιγίδα ξέσπασε. "Ενας σίφουνας σηκώθηκε.

Κι ὡσπου νὰ τὸ καλοσυλλογιστὴ ὁ Δαμαστῆς, βρέθηκε μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι.

"Αναψε φῶς, μὰ σβήστηκε. Εἶδε κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ πέφτη, χωρὶς νὰ ξέρῃ τί ἦταν. Ψαχτὰ προχώρησε πρὸς τὸ στάβλο, ὅπου ἦταν τ' ἄλογό του. Τὸ βρῆκε, τὸ ἔλυσε, τὸ καβάλησε κι ἔφυγε ὅσο μποροῦσε γρήγορα ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ κακοῦ. Καὶ τὸ ζῶο φοβισμένο ἔτρεχε ὅσο μποροῦσε.

Τὸ δάχτυλό του δὲν τὸ ἔβλεπε, ἀλλ' ἀκουε παντοῦ καὶ γύρω στὴν πεδιάδα κραυγὲς καὶ θρήνους. Ξεχώριζε τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη κραυγή, μὰ δὲ στάθηκε, ἔτρεχε μέσα στὴν καταιγίδα, ὡσπου τὸ ἄλογό του σωριάστηκε χάμω.

Τότε ἀρχισε νὰ τρέχη, ὅσο μποροῦσαν τὰ πόδια του. Σκουντοῦσε, ἔπεφτε καὶ πάλι σηκωνόταν νὰ τρέξῃ, ἐνῷ ἀντηχοῦσαν οἱ κραυγὲς γύρω του, ἀνακατωμένες μὲ τὰ χουγιάσματα τῆς καταιγίδας καὶ τὰ μπουμπουνητὰ ἀπὸ τὸ βουνό.

Κάποιο λιθάρι τὸν χτύπησε κι ἔνιωσε πῶς ἀπὸ τὸ λαιμό του ἔτρεχε αἷμα. Τὸ πόδι του πάτησε ξαφνικὰ μέσα σὲ κάποιο ύγρό, ποὺ ἔμοιαζε μὲ κοχλαστὸ νερό. "Εριξε μιὰ κραυγή, τράβηξε τὸ πόδι του κι ἔτρεχε σὲ ἄλλη διεύθυνση. Τέλος

δὲν ἤξερε πιὰ τί ἔκανε καὶ ποῦ πήγαινε. "Οτάν συνῆρθε εἶδε πώς ήταν ἀπάνω σ' ἔνα ὕψωμα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κάμπου. Γύρω του ἤτανε μιὰ δωδεκάδα δικοί του, τρελοί ἀπὸ τὸ φόβο τους, ὅπως αὐτὸς ὁ ἴδιος. Δὲ μιλοῦσαν, παρὰ κοίταζαν, σὰ νὰ τὰ εἶχαν χαμένα, καὶ τὰ χέρια τους τρέμανε.

"Ο Δαμαστής ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια του καὶ κοίταζε κατὰ τὸν κάμπο. "Οπως ξαφνικὰ εἶχε γίνει θεοσκότεινα, ἔτσι ξαναγύρισε ἡ ξαστεριά. Τὰ μαύρα σύννεφα εἶχαν ἀποτραβηγχτῆ καὶ ὁ ἥλιος βασίλευε δλοκόκκινος καὶ χρυσός. Στοὺς γύρω λόφους εἶχαν μαζευτῆ καὶ κάμποσα ζῶα, καὶ ὁ Δαμαστής ἔνιωσε τὸν Πιστό του νὰ τοῦ γλείφῃ τὸ χέρι.

"Ολη ἡ χώρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὕψωματα, θάφτηκε ἀπὸ μιὰ κοχλαστὴ θάλασσα σὰν καυτὴ λάσπη, ποὺ σήκωνε φουσκάλες καὶ ποὺ γρήγορα ἔκαμε ἀπάνω μιὰ πέτσα. "Ολα τὰ σπίτια καὶ οἱ μύλοι εἶχαν πέσει κι εἶχαν χαθῆ μέσα στὴν πηγτὴ καὶ κοχλαστὴ θάλασσα. "Ανθρώποι καὶ ζῶα εἶχαν ἀκόμη θαφτῆ. "Ολη ἡ πλούσια, ἡ ὅμορφη πεδιάδα, φαινόταν σὰ μιὰ ἔρημο, χωρὶς καμιὰ ζωή. Καὶ στὴ μέση ὑψωνόταν τὸ βουνό, ψηλὸ καὶ μεγαλόπρεπο, μὲ τὸν καπνὸ σὰ σκοινὶ στὴν κορυφὴ του. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Δαμαστῆ ἀρχισαν νὰ μαζεύουν ὅ,τι σώθηκε.

Μὲ θρήνους καὶ κραυγὲς ἔφυγαν, μὲ τὰ λίγα ποὺ σώθηκαν, ἀπὸ τὴν ἔρημωμένη χώρα, ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Οἱ γυναικεὶς σήκωναν τὰ παιδιά τους καὶ κλαίγανε τοὺς χαμένους. Οἱ βοσκοὶ μετροῦσαν τὰ λιγοστὰ ζῶα ποὺ ἀπόμειναν. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ κάκου κοίταζαν τὴ θάλασσα μὴ δοῦν κανένα καράβι.

— "Ελα, πατέρα, εἶπαν στὸ Δαμαστή. "Ας φύγωμε ἀπὸ τὸν καταραμένο τόπο. Κάπου θὰ βροῦμε ἄλλον τόπο, καὶ ὅ,τι χάσαμε θὰ τὸ ξαναποχτήσωμε.

"Ομως ὁ Δαμαστής κουνοῦσε τὸ κεφάλι.

— Πηγαίνετε, ἀργοψιθύρισε, θά ’ρθω ὕστερα.

Αὐτοὶ φύγανε. Ἐκεῖνος σὰ μαρμαρωμένος κοίταζε τὸ παράξενο βουνό, ποὺ ἦταν ἡ αἰτία ὥλης αὐτῆς τῆς τρομερῆς καταστροφῆς. Ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα κοίταζε καὶ δὲν ἦταν κανεὶς κοντά του ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκύλο, τὸν Πιστό, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ. Ὁ καπνὸς κάποτε καὶ πότε περνοῦσε ἀπὸ κεῖ, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Τὸν πρόσεξε καλύτερα, δὲν ἦταν καπνός, παρὰ ἐλαφρὸς ἀτμός.

— Ποιός τά ’καμε ὅλ’ αὐτά ; Ποιός ; ἀναρωτιόταν ὁ Δαμαστής.

— Εγώ, εἶπε ὁ ἀτμός.

— Εσύ; Ποιός εἶσαι σύ, ποὺ περνᾶς σὰν ὄμιχλη ἀπὸ μπροστά μου ; Πῶς εἶχες τόση δύναμη νὰ κάμης ὅλα αὐτά ; Ποιός εἶσαι ; . . . Ποῦθε ἔρχεσαι ;

— Εἴμαι ὁ ἀτμὸς κι ἔρχομαι ἀπὸ κεῖνο κεῖ τὸ βουνό. Χύθηκα ἔξω νὰ βρῶ τὴν ἐλευθερία μου. "Εσπασα τὴ φυλακή μου, ἔρήμωσα ὅλο τὸν τόπο. Τώρα μοῦ πέρασε δ θυμός, εἴμαι τώρα εἰρηνικός καὶ εἴμαι ὅπως μὲ βλέπεις.

— Αχ, ἐσύ κακέ, κακέ !

— Δὲν εἴμαι κακός.

— Εἶσαι λοιπὸν ἐσύ δ καλός ; Ερήμωσες τὸν τόπο, μοῦ σκότωσες τὰ παιδιά μου καὶ τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν μου καὶ τὰ περισσότερα ζῶα μου. "Οσα ἀπόχτησα μὲ τόσους κόπους καὶ σὲ τόσα χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τόση σκέψη, τ’ ἀφάνισες μέσα σὲ λίγες ὥρες, χωρὶς νὰ σὲ πειράξω. Εἶσαι λοιπὸν ἐσύ καλός ;

— Δὲν εἴμαι καλός.

— "Α, δὲν εἶσαι μήτε καλός, μήτε κακός. Κάτι τέτοιο ἄκουσα καὶ κάποτε ἀλλοτε στὴ Ζωή μου. Γιά στάσου... "Α, ναί, δ ἄνεμος μοῦ τὸ εἶπε, ὅταν κι αὐτὸς μὲ κατάστρεψε.

— Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ ἀτμός. Δὲν εἴμαι μήτε κακός,

μήτε καλός, ἔτσι ὅπως τὸ εἶπε ὁ ἄνεμος. Δὲν τὸ παραδέχεταις τότε;

— Ναι, ναι, ἀπάντησε σιγά ὁ Δαμαστής.

— Δὲν ἀνάγκασες τὸν ἄνεμο νὰ σὲ δουλεύῃ; ρώτησε ὁ ἀτμός. Τὸν ἔπιασες καὶ τὸν ἔζεψες στὴ σχεδία σου καὶ στὸ μύλο σου. Βρῆκες καὶ τὶς ἄλλες του ἴδιότητες καὶ τὶς χρησιμοποίησες γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό σου. Δὲν εἶναι ἔτσι;

— Ναι, ναι, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής, ἔγινα ὁ ἀφέντης του καὶ εἶναι ὁ δοῦλος μου ὁ ἄνεμος. "Ομως τόσο δυνατότερος ποὺ εἶσαι σύ, δὲν ξέρω πῶς νὰ σὲ δαμάσω καὶ νὰ μεταχειριστῶ τὴ δύναμή σου.

— Πιάσε με καὶ μεταχειρίσου τὴ δύναμή μου, κάμε με ύποταχτικό σου, εἶπε ὁ ἀτμός. Εἶμαι ὁ δυνατότερος.

‘Ο Δαμαστής ἄρχισε νὰ συλλογίζεται. Κοίταξε τὴν ἐρημωμένη πεδιάδα, τὸν ἥλιο ποὺ τὸν ἔβλεπε σὰ νὰ μὴ συνέβηκε τίποτε, καὶ τὸν ἀτμὸ ποὺ περνοῦσε ἥσυχα. Δὲν ἔβλεπε σπίτι, δέντρο, πουλί.

“Οταν κοίταξε καὶ τοὺς δικούς του, τοὺς εἶδε μακριά, πολὺ μακριὰ στὸν ὁρίζοντα. Μόλις φαίνονταν καὶ σὲ λίγο χάθηκαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Μὰ δὲ σκοτίστηκε ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους του.

— Ποιός εἶσαι σύ; ξαναρώτησε τὸν ἀτμό. Πές μου κάτι παραπάνω, νὰ καταλάβω τί πράμα εἶσαι.

— Τώρα εἶμαι ὅπως μὲ βλέπεις, ἀπάντησε ὁ ἀτμός. Κοίταξε καὶ στὴ θάλασσα νὰ μὲ δῆς κι ἔκει.

— Εκεῖ δὲ σὲ βλέπω.

— Δὲν ξέρεις τίποτε. Πρῶτα κι ἀρχὴ ἥμουν νερό.

— Γιατί; λέγε.

— Στὸ εἶπα. Νά, εἶμαι τὸ νερὸ τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπὸ κεῖ διάμεσα τῆς γῆς μπῆκα καὶ μέσα σὲ κεῖνο τὸ βουνό. Ἀνάμεσα ἀπὸ χιλιάδες δρόμους πῆγα κεῖ. Ἄλλὰ μέσα στὸ βουνὸ ὑπάρ-

χει ἀκοίμητη φωτιά, ποὺ ποτέ της δὲ σβήνει. "Οταν τὸ νερὸ πλησιάζῃ φωτιά, γίνεται ἀτμός, καὶ δ ἀτμὸς μαζεύεται στὶς ὑπόγειες σπηλιές τοῦ βουνοῦ, ὅσο ὑπάρχει τόπος καὶ χωράει. 'Αλλὰ μὲ τὸν καιρὸ μαζεύεται τόσος, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ. "Οσο στενοχωριέται, τόσο μεγαλύτερη γίνεται ἡ δύναμή του. Κι ἔρχεται ὥρα ποὺ πετάει στὸν ἀέρα πέτρες, βράχους, ὅ,τι βρῆ μπροστά του. Παρασέρνει κι ὅ,τι λιώνει ἡ φωτιά, καὶ κάνει τὸ βουνὸ νὰ τὰ ξερνᾶ. "Ετσι σχηματίστηκε τὸ πύρινο ποτάμι ποὺ σκέπασε τὸν κάμπο. Λάβα τὸ λένε. Δὲν τὸ εἰδες; ὅλα τὰ εἰδες! "Ετσι πρέπει νὰ ξέρης πῶς δὲν ἀνέχομαι φυλακές. "Οταν μὲ παρασφίξουν τὰ κάνω ὅλα κομμάτια. Κατάλαβες;

'Ο Δαμαστής ἔγειρε τὸ κεφάλι.

— Εἶδες τὸ λεπτό, σὰν ἔνα σκοινί, καπνό, ποὺ βγαίνει κάθε μέρα ἀπὸ τὸ βουνό; Εἶναι πάντοτε μιὰ τρύπα ἀνοιχτή, μιὰ δικλείδα, ὅπως τὴ λένε, ποὺ ἀπὸ κεῖ πάντοτε ξεφεύγει ἔνα μέρος ἀπὸ μένα. 'Αλλὰ στὸ τέλος δὲ χωράω νὰ περάσω καὶ τότε τὰ πετῶ ὅλα στὸν ἀέρα. 'Απ' αὐτὰ ποὺ ἔμαθες, σκέψου νὰ μὴν ξανακατοικήσης κοντὰ σὲ τέτοια βουνά, γιατὶ ἡ ζωή σου δὲν εἶναι σίγουρη, πάντα θὰ κινδυνεύῃ.

— Δὲ μ' ἀρέσει ν' ἀφήσω στὴν ἔξουσία σου ὅλο τὸ ἔδαφος, θέλω νὰ σὲ κάνω ὑποταχτικό μου. Εἶσαι ἡ πιὸ μεγάλη δύναμη ποὺ γνώρισα. Θὰ σὲ κάνω δοῦλο μου ὅπως τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνευμο.

— "Αν μπορῆς, πιάσε με καὶ ἀνάγκασέ με νὰ σὲ δουλέψω, φώναξε ὁ ἀτμός.

— Καλά, ἀπάντησε ὁ Δαμαστής. Θὰ δοκιμάσω. Μὰ πές μου, τί θὰ γίνης τώρα, ποὺ κυματίζεις ἀπάνω στὸν ἀέρα;

— Θὰ κρυώσω... καὶ τότε θὰ γίνω διμήχλη, νερό, βροχή, ὅ,τι θέλεις.

— Κι ἔπειτα πέφτεις στὴ θάλασσα. 'Απὸ κεῖ μπαίνεις στὸ

βουνό, ὅπου ὑπάρχει φωτιά, καὶ γίνεσαι πάλι ἀτμὸς κι ἔτσι
ξαναρχίζεις πάντοτε. "Ετσι γίνεται;

—"Ετσι εἶναι, ὅπως τὸ λές, βεβαίωσε ὁ ἀτμός. "Επειτα
κυματιστὰ πέρασε πάνω ἀπὸ τὸν ἐρημωμένο τόπο καὶ χάθηκε
στὴ θάλασσα. 'Ο Δαμαστῆς τὸν κοίταξε κι ἔπειτα κοίταξε
καὶ τὸ βουνό, ποὺ κάπνιζε ἥσυχα ὅπως καὶ πρίν.

"Ολη τὴ νύχτα ἔμεινε ἄγρυπνος καὶ συλλογιζόταν. "Ε-
πειτα σηκώθηκε, φώναξε τὸ σκύλο του καὶ ἀκολούθησε τὸ
δρόμο ποὺ εἶχαν πάρει οἱ δικοί του.

'Ο Δαμαστῆς καὶ οἱ δικοί του βρῆκαν νέα χώρα.

Ξανάχτισαν τὰ σπίτια τους, καλλιέργησαν χωράφια, θέ-
ρισαν γεννήματα, ἀπόχτησαν νέα κοπάδια.

'Απὸ τὸ δάσος ἔκοβαν ξύλα κι ἔχτιζαν νέα καράβια.

"Ομως ὁ Δαμαστῆς ὅλο καὶ στοχαζόταν καὶ βασανιζό-
ταν μὲ τὴν πολλὴ τὴ σκέψη. Γιὰ τὴν καταστροφὴ βέβαια οὔτε
ποὺ σκοτιζόταν. Εἶχε χάσει πολλοὺς καὶ πολλὰ καὶ ὅμως οἱ
ἀπόγονοί του τώρα ἦταν τόσο πολλοί, ποὺ δὲ γνώριζε μήτε
τὸ ὄνομά τους, μήτε καὶ πόσοι ἦταν. 'Η σκέψη του γύριζε
ὅλο καὶ στὸν ἀτμό.

"Εβλεπε τὸν ἄνεμο νὰ γυρίζῃ τὰ φτερὰ τοῦ ἀνεμόμυλου
ἢ νὰ σπρώχνῃ τὰ καράβια στὴ θάλασσα καὶ γελοῦσε περι-
πατιχτικά. Τοῦ φαίνονταν πώς κινοῦνταν πολὺ ἀργά. Κι ὅταν
ἦταν καταγίδα, τὰ καράβια κινδύνευαν κι οἱ ἀνεμόμυλοι δὲν
ἀλεθαν. "Οταν ἦταν ὁ ἄνεμος πολὺ δυνατός, ἀναγκάζονταν
τὰ καράβια νὰ κατεβάσουν τὰ πανιά ἢ νὰ ζητήσουν κάπου
νὰ σωθοῦν, καὶ ὅταν πάλι δὲ φυσοῦσε ἔμεναν ἀκίνητα. Τί
νὰ σοῦ κάμουν τότε τὰ κουπιά !

— Δὲ μοῦ κάνεις γιὰ δοῦλος, ἀγαπημένε μου ἄνεμε, ἔλεγε
ὁ Δαμαστῆς. 'Ο ἀτμὸς θὰ εἶναι διαφορετικός.

Καθόταν κι ἔσπαξε τὸ κεφάλι του νὰ βρῇ πῶς περιορί-
ζεται μέσα στὸ βουνὸ ὁ ἀτμός. Πῶς μεμιᾶς εἶχε τόση δύ-

ναμη νὰ σκοτίση τὸν ἥλιο, νὰ πετάξῃ ὅ, τι ἔβρισκε μπροστά του καὶ σὲ λίγες ὡρες νὰ καταστρέψῃ μιὰν ὄλόκληρη χώρα. Ἡ γρηγοράδα του προπάντων τοῦ σκότιζε τὸ μυαλό. Τὸ δίχως ἄλλο ὁ ἀτμὸς θὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ δύναμη στὸν κόσμο.

Καὶ ὁ ἀτμὸς εἶχε πεῖ στὸ Δαμαστὴ πῶς γίνεται ἀπὸ τὸ νερό, ὅταν αὐτὸ τὸ νερὸ πλησιάσῃ φωτιά.

‘Ο Δαμαστῆς παρατηροῦσε μιὰ μικρὴ χύτρα ποὺ εἶχε ἀπάνω στὴ φωτιά του. “Οσο ζεσταίνοταν τὸ νερό, ἀνέβαινε ἀπ’ αὐτὸ ἄσπρος ἀτμός.

Πῆρε ἔνα κομμάτι γυαλὶ καὶ τὸ κράτησε ἀπάνω ἀπὸ τὸν ἀτμό. ‘Ο ἀτμὸς τότε κάθισε ἀπάνω στὸ γυαλὶ καὶ πῆρε τὴ μορφὴ τοῦ νεροῦ, ἔγινε μικρὲς νεροσταλίδες.

— Κι αὐτὸ εἶναι σωστό, πῶς ὁ ἀτμὸς ξαναγίνεται νερό, εἶπε μέσα του ὁ Δαμαστῆς.

Καὶ κοίταξε πῶς σκέπασαν τὴ χύτρα, γιὰ νὰ διατηρῆται ἡ ζέστη. “Οταν ἥτανε μεγάλη ἡ φωτιά, γινόταν περισσότερος ἀτμὸς κι ἔκανε τὸ σκέπασμα τῆς χύτρας νὰ χορεύῃ.

— Αὐτὸ γίνεται γιατὶ δὲν ἔχει ἀρκετὸ χῶρο ὁ ἀτμὸς νὰ συμμαζευτῇ, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Άκριβῶς ὅπως τὸ βουνὸ ποὺ βγάζει φωτιά.

“Εβαλε ἀπάνω στὸ καπάκι μιὰ πέτρα καὶ δυνάμωσε τὴ φωτιά. Στὸ τέλος ὁ ἀτμὸς πέταξε καὶ καπάκι καὶ πέτρα.

— Τώρα ὁ ἀτμὸς σφεντονίζει τὰ κομμάτια τοῦ βουνοῦ στὸν ἀέρα, εἶπε ὁ Δαμαστῆς τρίβοντας τὰ χέρια του ἀπὸ εὔχαριστηση.

“Επειτα ἔχτισε ἔνα σπίτι κι ἔβαλε μέσα ἔνα μεγάλο καζάνι ἀπάνω σὲ μιὰ πελώρια φωτιά. Διατηροῦσε ἀκοίμητη τὴ φωτιά καὶ δοκίμαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ καὶ συλλογιζόταν πῶς θὰ μεταχειριστῇ αὐτὴ τὴ δύναμη. Μαζί του εἶχε μονάχα ἔνα ἐγγονάκι του, ποὺ ἥταν πολὺ ἔξυπνο καὶ τοῦ εἶχε ἔξηγήσει καὶ καταλάβαινε τὶς δοκιμὲς ποὺ ἔκανε. Πολλὲς φορὲς

καθίστανται οι δυό τους και τὴ νύχτα και δούλευαν. Προσπαθοῦσαν νὰ φέρουν τὸν ἀτμὸν νὰ ἐνεργήσῃ σὲ δρισμένη διεύθυνση και μὲ δρισμένη δύναμη. Κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς δυό τους. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαμαστῆ κοίταζαν μὲ θαυμασμὸν τὸ σπίτι του, γιατὶ ἤξεραν πῶς ἐργαζόταν γιὰ τὸ καλὸ δῆλης τῆς φυλῆς.

Μερικοὶ και πίστευαν πῶς θὰ κατόρθωνε νὰ γίνη κύριος τοῦ ἀτμοῦ, ὅπως και τόσων ἄλλων.

Οἱ πιὸ πολλοὶ νόμιζαν πῶς δὲ θὰ τὸ πετύχαινε ποτὲ και πῶς θὰ εἶχε κακὸ τέλος, ἀφοῦ τολμοῦσε νὰ καταπιάνεται μὲ τὶς μυστικὲς τεράστιες φυσικὲς δυνάμεις.

"Ολοι τους ὅμως, και ὅσοι πίστευαν στὴν ἐπιτυχία και ὅσοι δὲν πίστευαν, περνοῦσαν πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ, γιατὶ ἤξεραν πολὺ καλὰ πῶς μέσα κεῖ κρυβότανε μεγάλος κίνδυνος...

"Ολοι, ὅσοι εἶχαν δεῖ τὴν ἀλησμόνητη καταστροφή, εἴχανε πεθάνει τώρα και πολλὰ χρόνια. "Ομως ἀκόμη ἥτανες ζωντανὴ στὴ φυλὴ ἡ ἀνάμνηση τῆς φριχτῆς ἐκείνης ἡμέρας και ἡ φυγὴ τοῦ Δαμαστῆ, και γι' αὐτὸ συλλογίζονται πῶς μποροῦσε κάποτε, κάποια μέρα, κάποια στιγμὴ ξαφνικὰ νὰ δείξῃ ὁ ἀτμὸς τὴ δύναμη του.

'Ο Δαμαστῆς ὅμως καθόλου δὲ σκοτιζόταν γιὰ τοὺς φόβους τῶν ἀπογόνων του.

Κατασκεύαζε νέα καζάνια, μὲ παράξενες μορφές, μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πρωτυτερινά, γιὰ νὰ χωροῦν περισσότερον ἀτμό, και πιὸ δυνατὰ γιὰ νὰ μὴν μπορῇ ὁ ἀτμὸς νὰ τὰ σπάσῃ. Πρόσταζε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ βγάζουν πετροκάρβουνο ἀπὸ τὰ βουνὰ και τὸ ἔβαζε σὲ σκάρες νὰ καίη, γιατὶ αὐτὸ ἔβγαζε περισσότερη ζέστη και γρήγορα ἔκανε τὸ νερὸ ἀτμό. Μὲ κάθις χρόνο ποὺ περνοῦσε, νόμιζε πῶς ἔφτασε ἡ μέρα νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σκοπό του. Κάποτε πάλι τὸν κυρίευε ἡ ἀμφιβολία.

Μιὰ μέρα ἔσπασε τὸ καζάνι. "Ἐνα κομμάτι πλήγωσε τὸ Δαμαστὴ στὸ πρόσωπο, καὶ τὸ ἐγγονάκι, δ βοηθός του, ἔμεινε στὸν τόπο νεκρό.

"Ἐτρεξαν ὅλοι τότε καὶ θρηνοῦσαν καὶ κλαίγανε.

'Ο Δαμαστῆς ὄμως σκούπισε τὴν πληγή του καὶ παρατηροῦσε πολλὴν ὥρα τὰ κομμάτια τοῦ καζανιοῦ. "Ἐπειτα γύρισε καὶ κοίταξε τὸ νεκρὸ ἐγγονάκι του.

— Καημένο παιδί ! εἶπε. Τόσον καὶρὸ ἥσουν εὐχαριστημένο νὰ μὲ βοηθᾶς, νὰ πετύχῃ τὸ μεγάλο μου ἔργο. Καὶ τώρα μοῦ πέθανες. 'Ωραῖος ἦταν ὁ θάνατός σου, γιατὶ πέθανες γιὰ τὴν εὔτυχία τῶν ἀδερφῶν σου. Θάψετέ το μου καὶ χτίστε του ἕνα ὡραῖο μνῆμα !

Τότε πῆγαν νὰ τὸ σηκώσουν τὸ λείψανο καὶ νὰ τὸ πάρουν, δ Δαμαστῆς ὄμως τοὺς κράτησε λέγοντας :

+ Περιμένετε λίγο... Θέλω στὴ θέση τοῦ νεκροῦ νά 'χω ἔνα βοηθό. Θέλει κανεὶς νὰ πάρη τὴ θέση του ; Ξέρετε τί μπορεῖ νὰ σᾶς βρῆ : Ἰσως ὁ θάνατος, Ἰσως γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἀπογοήτευση ὥσπου νὰ πετύχωμε. 'Ακόμη δ βοηθός μου πρέπει νὰ λογαριάζῃ καὶ τὰ περίγελα ἐκείνων, ποὺ τίποτε δὲν καταλαβαίνουν ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ καταπιάστηκα !

Πρόθυμοι παρουσιάστηκαν ἑφτά. Γιατὶ μ' ὅλο τὸ φόβο ποὺ ἔνιωθαν, τοὺς τραβοῦσε τὸ μυστήριο καὶ οἱ κίνδυνοι. "Ἐπειτα σ' ὅλη τὴ φυλὴ ἡ μεγαλύτερη τιμὴ ἦταν νὰ συνεργάζεται κανεὶς μὲ τὸ Δαμαστή.

Διάλεξε ἔναν ἀπὸ τοὺς ἑφτά, τὸν πῆρε μαζί του στὸ ἐργαστήρι, τοῦ εἶπε τὰ μυστικά του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπιτίρναν τὸ νεκρὸ βοηθὸ καὶ πήγαιναν νὰ τὸν θάψουν. A

Ο Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Μιὰ μέρα οἱ ἄνθρωποι εἶδαν τὸ Δαμαστὴ νὰ στέκεται στὸ κατώφλι τῆς πόρτας του, νὰ κουνᾶ τὰ χέρια του καὶ νὰ τοὺς φωνάζῃ. 'Απ' ὅλες τὶς μεριές μαζεύονταν ν' ἀκούσουν τί ἥθελε νὰ τοὺς πῆ.

— Τὸ ἔχω, τὸ κρατῶ ! Τὸ βρῆκα ! φώναζε αὐτός.

Πῆρε τοὺς γεροντότερους καὶ τοὺς ἔδειξε ἐνα μεγάλο σιδερένιο σωλήνα, ποὺ εἶχε κατασκευάσει. Στὸ ἀπάνω μέρος ὁ σωλήνας εἶχε μὰ τρύπα ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ ἄλλο σωλήνα.

Στὸν πρῶτο σωλήνα ὑπῆρχε ἐνα βούλωμα ἀπὸ σίδερο, ποὺ προσαρμοζόταν ἀκριβῶς στὸ σωλήνα ἔτσι, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ἀνεβοκατεβαίνῃ καὶ ἥταν ἀλειμένο μὲ λάδι γιὰ νὰ γλιστρᾶ εὔκολα. Κάτω ἀπὸ τὸ σωλήνα ἥταν τὸ καζάνι μὲ νερὸ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ καζάνι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ σκάρα μὲ τὴ φωτιά.

‘Ο Δαμαστῆς ἔβαλε φωτιά. Τὸ νερὸ ἔγινε ἀτμός, ὁ ἀτμὸς ἀνέβηκε στὸ σωλήνα καὶ σήκωσε ὡς τὴν ἀπάνω ἄκρη τὸ βούλωμα. ’Απὸ τὴν τρύπα ἔέφυγε ὁ ἀτμὸς καὶ μπῆκε στὸν πλαγινό του σωλήνα, ὅπου κρύωσε κι ἔγινε πάλι νερό. Τὸ νερὸ αὐτὸ χύθηκε στὸ καζάνι, ὅπου ξαναζεστάθηκε καὶ ξανάγινε ἀτμός. “Οταν ξέφευγε ἀπὸ τὴν τρύπα ὁ ἀτμός, τὸ βούλωμα γλιστροῦσε πάλι ὡς τὸ κάτω μέρος τοῦ σωλήνα καὶ τότε πάλι νέος ἀτμὸς τὸ σήκωνε ὡς τὸ ἀπάνω μέρος.” Ετσι ἀδιάκοπα κινιόταν τὸ βούλωμα ἀπάνω καὶ κάτω μέσα στὸ σωλήνα.

— Κοιτάξτε, ἔλεγε ὁ Δαμαστῆς καὶ τὰ μάτια του λαμποκοποῦσαν ἀπὸ περηφάνια καὶ χαρά. Κοιτάξτε, ἔπιασα τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἔκλεισα μέσα στὸ σωλήνα. ’Οταν βάζω φωτιά, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμὸς καὶ ὁ ἀτμὸς σηκώνει τὸ βούλωμα. Κάνει δ, τι τὸν προστάζω. Στὸν ἄλλο σωλήνα ξαναγίνεται νερὸ καὶ ὅταν ἔγὼ προστάξω, τὸ νερὸ γίνεται ἀτμός. ”Ετσι ἔκαμα δοῦλο μου τὸν ἀτμό, ὅπως ἔκαμα τὸ βόδι, τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἄνεμο.

— Πηγαίνετε στὸ καλό, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. ”Αμα περάση ἔνας χρόνος, νὰ ξαναρθῆτε καὶ θὰ δῆτε πῶς θὰ δουλεύῃ ὁ νέος μου σκλάβος. ”Οταν θὰ τὸν δῆτε καὶ θὰ τὸν καταλάβετε, θὰ

μπορέσετε νὰ ἐργαστῆτε κι ἔσεῖς καὶ νὰ βρῆτε πῶς καὶ σὲ τί νὰ μεταχειριζόσαστε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ. Τοῦτο μπορῶ νὰ σᾶς πῶ τώρα, πώς ὁ νέος σκλάβος, ἅμα θὰ μάθετε νὰ τὸν μεταχειρίζεστε ὅπως πρέπει, θ' ἀλλάξῃ ὀλωσδιόλου τὴν ὅψη τοῦ κόσμου.

“Ἐπειτα μπῆκε μέσα στὸ ἐργαστήρι του κι ἔκλεισε τὴν πόρτα του. ‘Ολόχαρος κοίταζε τὴν νέα του μηχανή.

— Χά, χά, χά, καλέ μου ἀτμέ, ἔλεγέ. Τώρα σ' ἔχω στὴν ἔξουσία μου. Καὶ μπορῶ νὰ σὲ δυναμώνω καὶ νὰ σὲ ἀδυνατίζω. Καὶ πάντοτε θὰ ὑποχρεωθῆς νὰ μένης μέσα στὸ σωλήνα καὶ θὰ κάνης τὴν προσταγή μου.

Μπορῶ νὰ κάνω τὸ σωλήνα μεγαλύτερο καὶ μικρότερο... μπορῶ νὰ κάνω τὸ βούλωμα βαρύτερο ἢ ἔλαφρότερο... καὶ ὅμως ἐσύ νὰ τὸ κάνης νὰ κινιέται ἐξακολουθητικὰ ἀπάνω καὶ κάτω. Δὲν εἶναι ἔτσι, ἀτμέ μου;

— Τώρα μὲ λὲς καλόν, εἰπε ὁ ἀτμός. Τότε ὅμως ποὺ πέταξα στὸν ἀέρα ἕνα μέρος τοῦ βουνοῦ καὶ ἐρήμωσα τὸν κάμπο, μ' ἔλεγες κακό.

‘Ο Δαμαστής γελοῦσε κι ἔτριβε ἀπὸ εὐχαρίστηση τὰ χέρια του.

— Ναί, ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ νὰ σὲ μεταχειριστῶ; φώναξε. Νὰ σὲ ζέψω στὸ ἀμάξι, ἀντὶ νὰ ζεύω τὸ ἄλογό μας; Νομίζω πώς θὰ τρέχης πάρα πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ τὸ ἄλογο. Νὰ μοῦ κινήσ τὰ καράβια; Θὰ μπορῆς νὰ πηγαίνης καὶ ἀντίθετα στὸν ἄνεμο. Μήπως δὲ θὰ μπορῆς νὰ κινήσης τὸ μύλο; “Ω! κι αὐτὸν κι ἄλλα πολλά, κι ἄλλα πολλά!...”

‘Ο Δαμαστής ἔσβησε τὴ φωτιά. Τὸν ἄλλον καιρὸ ὄλο καὶ διόρθωνε, βελτίωνε καὶ τροποποιοῦσε τὴ μηχανή του.

Μιὰ σπουδαίᾳ προσθήκη ἦταν νὰ βάλη στὸ βούλωμα ἕνα σιδερένιο ραβδί, ἔμβολο νὰ ποῦμε, κι αὐτὸ τὸ ἔμβολο νὰ τὸ συνδέση μὲ μιὰν ἄκρη ἄλλου ραβδιοῦ, καὶ τὴν ἄλλη ἄκρη αὐ-

τοῦ τοῦ ραβδιοῦ μὲ μιὰ ρόδα.

Κατασκεύασε μιὰν ἄμαξα, ἔβαλε ἀπάνω τὴν μηχανή του καὶ συνέδεσε τὴν ἀκρη τοῦ δεύτερου ραβδιοῦ μὲ τὶς ρόδες τῆς ἄμαξας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δαμαστῆς ἀνέβηκε στὸ πίσω μέρος τῆς ἄμαξας, ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἡ σκάρα μὲ τὴν φωτιά. Οἱ ρόδες ἔτριξαν καὶ ἡ ἄμαξα κινήθηκε πρὸς τὰ ἐμπρός.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς ἔτρεξαν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ κοίταζαν καὶ θαύμαζαν τὴν παράξενη ἄμαξα.

Οἱ περισσότεροι φώναζαν ἀπὸ τὸ φόβο κι ἔφυγαν μακριὰ ἀπὸ τὸ θεριό. Μονάχα οἱ πιὸ μυαλωμένοι κατάλαβαν τὴν ἀξία τῆς καινούριας ἄμαξας.

— Πατέρα, εἶπε ἔνας ἀπὸ τοὺς γεροντότερους, κατέβα κάτω. Φοβόμαστε πῶς θὰ πάθης κακό. 'Ο ἀτμὸς θὰ σφεντονίσῃ τὴν ἄμαξα καὶ θὰ σὲ σκοτώσῃ, ὅπως τότε τὸ βοηθό σου.

— "Ισα ἵσα ὁ σκοτωμός του μ' ἔμαθε νὰ εἴμαι προσεχτικός, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. 'Ελάτε νὰ δῆτε.

Καὶ τοὺς ἔξηγησε πῶς λογάριαζε τὴ δύναμη τοῦ ἀτμοῦ, καὶ πόσον ἀτμὸ χρειάζεται γιὰ νὰ κινήσῃ τὴν ἄμαξα.

"Οσο περισσότερος ἀτμὸς γινόταν, τόσο γρηγορώτερα γύριζαν οἱ τροχοὶ κι ἔτρεχε ἡ ἄμαξα. "Οσο πιὸ χοντρὸ καὶ δυνατὸ ἦταν τὸ καζάνι, τόσο περισσότερον ἀτμὸ χωροῦσε, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ νὰ σπάση.

Καὶ σ' ἔνα μέρος τοῦ καζανιοῦ ἦταν στερεωμένη μία ἀσφαλιστικὴ δικλείδα, ἔνα ἄλλο βούλωμα, νὰ ποῦμε.

Αὐτὴ τὴ δικλείδα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἀνοίξῃ ὁ ἀτμός, ὅσο εἶχε τὴ δύναμη ποὺ χρειάζοτανε νὰ κινιέται ἡ ἄμαξα. "Οταν ὅμως τύχαινε νὰ ὑπάρχῃ ὑπερβολικὸς ἀτμός, σηκωνόταν ἡ δικλείδα καὶ ἀπὸ τὴν τρύπα ποὺ σκέπαζε, ξέφευγε ὁ περιττὸς ἀτμός.

— Σᾶς παραδίνω τὴν ἀτμομηχανή, εἶπε ὁ Δαμαστῆς. Κοιτάξετε νὰ δῆτε πῶς κινιέται, καὶ πῶς μπορεῖτε νὰ

τὴ μεταχειριστῆτε. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μπορεῖτε νὰ βρῆτε νέες προσθήκες καὶ τροποποιήσεις, ἢν βάλετε τὸ μυαλό σας νὰ δουλεύῃ, ὅπως τὸ δικό μου μυαλό. Οἱ σιδεράδες, σύμφωνα μὲ τὰ σχέδιά σας καὶ τὶς ὁδηγίες σας, μποροῦν νὰ σᾶς βοηθήσουν.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Δαμαστῆς καὶ μπῆκε στὸ ἔργαστήρι του.
Ἔτοι "Αρχισε ν' ἀναλογίζεται τί κατόρθωσε ὡς τότε καὶ τί μποροῦσε νὰ πετύχῃ ἀκόμη μὲ τὴν ἀδιάκοπη παρατήρηση καὶ σκέψη." Τοῦτο οὐ ποτὲ εἴπει ποτὲ

Οἱ πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ τὴν φυλὴν ἄρχισαν νὰ δουλεύουν μὲ τὴν ἀτμομηχανή. Καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια, ὅλο κι ἄλλαξε ἡ ἀτμομηχανή, διορθωνόταν, τροποποιόταν, ἔπαιρνε νέες προσθήκες καὶ νέες μορφές.

Στρώσανε τὴ γῆ μὲ σιδερένιες ράγες κι ἀπάνω σ' αὐτὲς γλιστροῦσαν καὶ γύριζαν πιὸ εὔκολα οἱ ρόδες, καὶ ἡ ἀτμομηχανὴ μποροῦσε νὰ σέρνη πίσω της πολλὲς βαρυφορτωμένες ἀμαξες, τὰ βαγόνια. Μέσα σὲ λίγες ἡμέρες ἡ λίγες ἑβδομάδες μποροῦσε κανεὶς νὰ ταξιδέψῃ σὲ τόπους ποὺ πρὶν χρειαζότανε μῆνες καὶ χρόνια γιὰ νὰ φτάσῃ. Τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἦταν ἀφθονώτερα καὶ φτηνότερα καὶ μποροῦσαν νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Βάλανε τὴν ἀτμομηχανὴ στὰ πλοῦτα καὶ μποροῦσαν νὰ ταξιδεύουν καὶ χωρὶς ἀνέμο, καὶ ἐνάντια στὸν ἀνέμο καὶ στὰ ρεύματα. Μεταχειρίστηκαν τὴν ἀτμομηχανὴ γιὰ νὰ ὀργώνη, νὰ σπέρνη, ν' ἀλωνίζῃ καὶ ν' ἀλέθῃ τὰ γεννήματα. Καὶ ποιός ξέρει σὲ τί ἄλλο θὰ τὴ μεταχειρίζονταν τὴ θαυμαστὴ ἀτμομηχανή.

Ἡ ἀτμομηχανὴ ἄλλαξε τὴν ὄψη τοῦ κόσμου, ὅπως εἶχε προφητέψει ὁ Δαμαστῆς.

Τὸ Δαμαστῆς παραγέρασε. 'Η γενιά του ὅλο καὶ πλήθαινε καὶ ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ γῆ. "Οταν σ' ἔναν τόπο δὲν

μποροῦσαν νὰ ζήσουν ὅλοι, μερικοὶ φεύγανε καὶ πήγαιναν νὰ βροῦν ἄλλον τόπο. Τὸν καλλιεργοῦσαν, ἔβγαζαν μέταλλα καὶ τὰ καράβια τους ἀρμένιζαν σὲ θάλασσες, σὲ λίμνες καὶ σὲ μεγάλους ποταμούς. Οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ ἀτμόπλοια ταξίδευαν ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη.

Οἱ διάφορες φυλές ζοῦσαν χωριστά, μακριὰ ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μιλοῦσαν διαφορετικές γλῶσσες καὶ δὲ γνώριζαν πιὰ πώς ὁ πρῶτος γενάρχης ἦταν ὁ Δαμαστής. Σ' ὅλες τὶς χῶρες ζοῦσαν σοφοὶ ἀντρες κι ἔκαναν νέες ἐφευρέσεις, ποὺ εὔκολυν τὴν ἐργασία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ αὔξαιναν τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐτυχία.

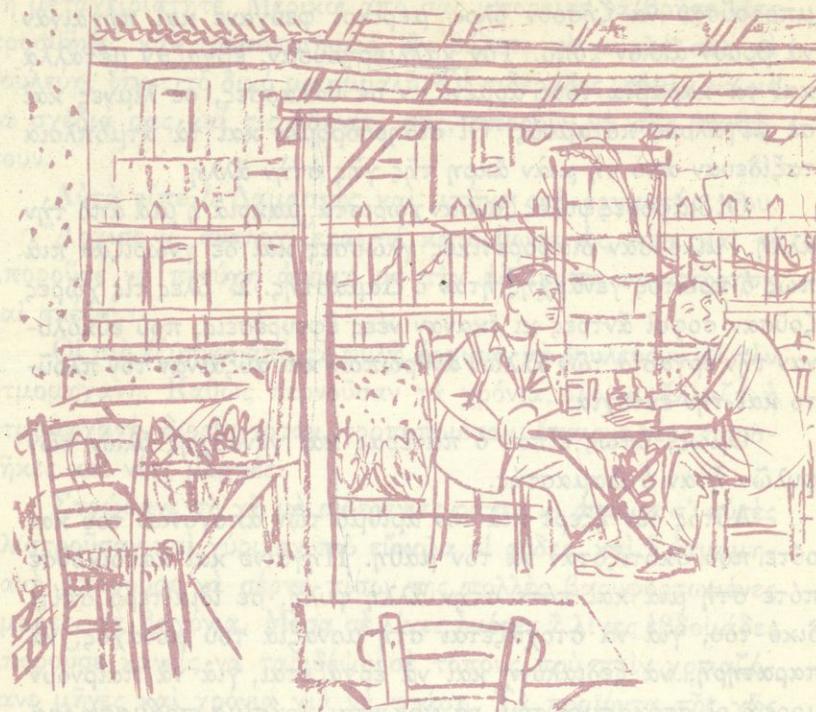
“Ομως, ὅπως εἶπα, ὁ πατέρας καὶ γενάρχης ὅλων τῶν φυλῶν ἦταν ὁ Δαμαστής.

Αὐτὸς δὲν ἤξερε πιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπογόνων του καὶ οὔτε ποὺ σκοτιζόταν νὰ τὸν μάθῃ. Πήγαινε καὶ κατοικοῦσε πότε στὴ μιὰ καὶ πότε στὴν ἄλλη φυλή, σὲ ιδιαίτερο σπίτι δικό του, γιὰ νὰ στοχάζεται στὴ μοναξιά του μονάχος, νὰ παρατηρῇ, νὰ ξεδιαλύνῃ καὶ νὰ ἐργάζεται, γιὰ νὰ παίρνουν μορφὴ οἱ στοχασμοί του, νὰ γίνωνται χρήσιμα πράματα γιὰ δλους τοὺς ἀνθρώπους.

Κάποτε καὶ πότε ἐρχόταν στὸ σπίτι τοῦ Δαμαστῆ κανένας πατέρας μὲ τὸ μικρό του, γιὰ νὰ δῆ ὁ μικρὸς τὸ σοφὸ τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου.

“Αν εἶχε τὴν τύχη νὰ βρῆ λόγια ποὺ ν' ἀγγίζουν τὴ γέρικη καρδιὰ τοῦ Δαμαστῆ καὶ νὰ τοῦ προκαλέσῃ τὴν προσοχή, τότε γύριζε ὁ Δαμαστής καὶ βάζοντας τὰ χέρια στὸ κεφαλάκι τοῦ μικροῦ ἔλεγε :

— Νὰ μὴ γίνης μωρὸς καὶ ἀνόητος, μικρέ μου. Μωρὸς καὶ ἀνόητος εἶναι ἔκεινος ποὺ θέλει νὰ ἔξηγήσῃ τὰ πράματα ποὺ δὲν τὰ ξέρει, δὲν τὰ παρατήρησε, δὲ σκέψητηκε ποτέ του γι' αὐτά.

82. Ο ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

Α 'Ο Λούκας, δ πατέρας του Μιχαλάκη, ήταν φτωχός περιβολάρης και ψάλτης στὸν 'Αι - Νικόλα, σὲ μιὰ παραλιακὴ πόλη.

"Ήταν ψηλός, λιγνός, ξερακιανός, και φοροῦσε βράκες, φέσι πολὺ ψηλὸ και στραβὰ πάντοτε βαλμένο, μὲ μιὰ γαλάζια κοντὴ φουντίτσα στὴν κορφή του. "Εψελνε μὲ τὴ μύτη, μιὰ μύτη ἵδια μελιτζάνα, και ξεπερνοῦσε και τὴν πιὸ κακόφωνη ἀκόμη γκάιδα.

"Ομως ποῦ νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ πῆ πώς δὲν ἥταν ἀηδόνι ὁ μπαρμπα - Λούκας, ὁ βρακάς. Καὶ ποῦ νὰ παραπονεθῇ κανεὶς στοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας! Λειτουργία, γιορτὴ δὲ γινόταν, ἀν ὑποθέσωμε πώς ὁ φάλτης ἔλειπε καμιὰ φορά.^Δ

Ο Λέγω, ἀν ὑποθέσωμε, γιατὶ κανένας δὲ θυμάται νὰ ἔλειψε ποτέ. Καὶ τοῦ θανάτου νὰ ἥταν, στὸ στρῶμα, ὅταν ἀκουε τὴν καμπάνα τοῦ 'Αι - Νικόλα, θὰ σηκωνόταν. Κι ἀκοῦς, στὸ στασίδι τοῦ δεξιοῦ φάλτη πέθανε μιὰ μέρα ὁ μπαρμπα - Λούκας.

'Ο μπαρμπα - Λούκας λοιπόν, ὁ δεξιὸς φάλτης τ' 'Αι - Νικόλα, μ' ὅλη τὴν φαλτική του καὶ τὰ περιβολάκια ποὺ εἶχε, δύσκολα τά 'βγαζε πέρα.

Εἶχε μεγάλη οἰκογένεια, δὲν ξέρω πόσα ἀγόρια καὶ πόσα κορίτσια. Πιστεύω πώς καὶ ὁ ἔδιος δὲ θὰ ἤξερε τὰ ὄνόματά τους.

Τὸ πρῶτο του παιδί ἥταν ὁ Μιχαλάκης, γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα «ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα», ποὺ τοῦ 'μεινε ὕσπου πέθανε κι αὐτός.

Τὸ Μιχαλάκη ὁ μπαρμπα - Λούκας ἥθελε νὰ τὸν **στώξῃ** ἀπὸ πολὺ μικρό, νὰ πάη στὴν Πόλη νὰ προκόψῃ.

"Ἐπρεπε νὰ βοηθήσῃ κι αὐτὸς στὰ τόσα στόματα ποὺ εἶχε νὰ θρέψῃ ὁ πατέρας του. "Ομως ὁ Μιχαλάκης δήλωσε ὅρθὰ κοφτά :

— Δὲ θὰ φύγω, ἀν δὲ βγάλω τὸ σχολεῖο. 'Εγὼ πρέπει νὰ γίνω μεγάλος ἀνθρωπος, πολὺ μεγάλος, ν' ἀκουστῇ τ' ὄνομά μου παντοῦ. "Αν δὲ γίνω μεγάλος, Μιχαλάκη τοῦ Λούκα νὰ μὴ μὲ λένε...

— Μὰ δὲν περισσεύει τὸ ψωμί, τοῦ ἔλειγε ὁ πατέρας του. Τὸ βλέπεις πώς πεινᾶμε.

— 'Εγὼ θὰ βγάζω τὰ ἔξοδά μου καὶ θὰ σᾶς βοηθῶ κιόλας ! εἶπε ὁ Μιχαλάκης.

Καὶ τὸ ἔκαμε.

Τὸ πρωὶ ποὺ ξυπνοῦσε, πήγαινε καὶ ρωτοῦσε τὶς γειτόνισσες ἃν εἶχαν καμιὰ δουλειὰ νὰ τοὺς κάμη. Τὸ ἔδιο καὶ τὸ βράδυ.

Αὐτὲς τὸν ἥξεραν καὶ τὸν φώναζαν :

— "Ελα, Μιχαλάκη, νὰ μᾶς πᾶς τὸ ψωμὶ στὸ φοῦρο.

— "Ελα νὰ μᾶς πᾶς τὰ γλυκά !

Καὶ ὁ Μιχαλάκης ἔτρεχε, μάζευε δεκαρίτσες καὶ χόρταινε κιόλας. Τ' ἄλλα παιδιὰ τὸν περίπαιζαν. Αὐτὸς στράβωνε τὰ χείλια του κι ἔκλεινε τὸ ἔνα του ποντικίσιο μάτι γι' ἀπάντηση.

— "Ας ἔλεγαν ὅ,τι ἥθελαν.

— "Εγώ, ἔλεγε, ὁ κόσμος ἀνάποδα νὰ γυρίση, θὰ ζήσω ! Νὰ δῶ ἐσεῖς τί θὰ κάμετε. Καὶ μεγάλος θὰ γίνω !

"Οταν ἔλεγε αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια, ξεσποῦσαν γέλια ἀκράτητα. Πώς ἦταν προκομμένος, τὸ βλέπανε. Μὰ ἔνα παιδάκι, ποὺ εἶχε ποδαράκια σὰ σπίρτα κι ἔνα προσωπάκι μαϊμοῦς, δὲν τὸ πίανε τὸ μάτι τους...

— Μεγάλος ! "Ετσι γίνονται οἱ μεγάλοι ;

— Καὶ τί θὰ σπουδάσω ; Τὸ σχολαρχεῖο μόνο θὰ βγάλω. Κι ἔπειτα θὰ πάω στὸ σχολεῖο ποὺ βγάνει τοὺς μεγάλους. "Εβγαλε τὸ σχολαρχεῖο ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα καὶ τὴν ἴδια χρονιὰ ξενιτεύτηκε. Τὸν πῆρε μαζί του ὁ ταχυδρόμος, ποὺ ἔκανε δυὸ φορὲς τὸ μήνα ταξίδι ἀπὸ τὴ μικρὴ παραλιακὴ πόλη στὴν Πόλη μὲ τὴν Αγιὰ Σοφιά.

Τὰ χρόνια ἔκεινα ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ Μιχαλάκη εἶχαν ξενιτευτῇ πολλοὶ: εἶχανε φύγει γιὰ τὴν Πόλη, κι ἀπάνω ψηλὰ γιὰ τὴ Ρουμανία καὶ τὴ Ρωσία. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἦτανε στὴν Πόλη. Γι' αὐτὸ εἶχαν καὶ ίδιαίτερο ταχυδρόμο. Ο Μιχαλάκης μόλις εἶχε τὰ ναῦλα του. Κι ὅπως φανταζόταν ἀπὸ μικρός, ἔπρεπε νὰ βρῆ δουλειά, νὰ γίνη καὶ μεγάλος, πολὺ μεγάλος !

Νὰ μπορῇ νὰ ὠφελήσῃ τὸν κόσμο. Πῶς θὰ τὸ πετύχαινε; Νά, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: Θὰ γίνω πολὺ πλούσιος κι ὕστερα θὰ κάνω φιλανθρωπίες. Τόσοι ἔγιναν πλούσιοι, δὲ θὰ γίνω κι ἐγώ; Καὶ βάλθηκε νὰ γίνη πολὺ πλούσιος.

"Οπως τὰ φαντάζεται κανείς, ποτὲ δὲν τὰ βρίσκει. Χαρά στον ὅμως ποὺ ἐπιμένει στὸ σκοπὸ ποὺ ἔβαλε! 'Ο Μιχαλάκης δούλεψε πολλὰ χρόνια ὑπηρέτης σὲ μαγαζιὰ συμπατριωτῶν του καὶ σὲ ξένα. Δούλευε πάντα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνη μεγάλος. Μὰ ἐκεῖ ποὺ ἔλεγε πὼς ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ σκοποῦ του, βρισκόταν ἀπένταρος.

Ξανάρχιζε. "Επιανε λίγα λεφτὰ καὶ δοκίμαζε νὰ ἐργαστῇ μόνος. Πάλι ἔχανε καὶ πάλι ξανάρχιζε. Κι δ Ἰδιος δὲν ἥξερε πόσες φορές.

Μιὰ μέρα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ πῆγε στὸ Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας. Δούλεψε καὶ μπόρεσε νὰ κάμη σιτάρια.

Μιὰ χρονιὰ πῆγε νὰ γίνη μεμιᾶς πολὺ πλούσιος. Εἶχε ἀγοράσει μπροστὰ πολλὰ σιτάρια κι ἔλπιζε νὰ κερδίσῃ διπλὰ καὶ τρίδιπλα, γιατὶ ἔλεγαν πὼς δὲ θὰ γινόταν πολὺ σιτάρι.

Τὸ Μάη μαθαίνει πὼς στὴν Αμερικὴ θὰ γίνη τόσο σιτάρι, ποὺ θὰ πνίξῃ ὅλη τὴν γῆ. Κι ἔτσι ἔγινε. 'Ο Μιχαλάκης ἔπαθε καταστροφή. "Εμεινε ὄλωσδιόλου ἀπένταρος.

Κι ἤτανε τότε τριάντα χρονῶν. "Ομως δὲν ἔχασε τὴν ἔλπιδα νὰ γίνη μεγάλος. Μπῆκε ὑπηρέτης σ' ἕνα μαγέρικο, λογάριασε πὼς δ καταστηματάρχης κέρδιζε ἀρκετὰ καὶ βάλθηκε νὰ δουλέψη, ν' ἀνοίξῃ κι αὐτὸς μαγέρικο.

Σὲ λίγα χρόνια τὰ κατάφερε. "Ετυχε νὰ γίνουν πολλὰ σιτάρια καὶ ἄλλα προϊόντα καὶ δ κόσμος εἶχε νὰ ξοδεύῃ. 'Ο Μιχαλάκης κέρδιζε — κέρδιζε πολλά.

— Καλὴ δουλειά, εἶπε. Καὶ ὅταν ἔχη κι ὅταν δὲν ἔχη δὲν σιτάρια, πάντοτε κάτι θὰ τρώῃ. Σίγουρο ἐμπόριο. Θὰ πῆς πὼς θὰ γίνω ἀπὸ μάγειρος, μεγάλος! Ποιός ξέρει τί γίνεται!

Στὰ τριάντα πέντε του χρόνια ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα
ήταν ἀρκετὰ πλούσιος.

— Θὰ πάω στὴν Ἀθήνα, εἶπε. Στὴν πατρίδα μου τὴν ἴδιαι-
τερη, ἐν δὲ γίνω μεγάλος, δὲν πηγαίνω.

“Ηρθε στὴν Ἀθήνα. Τὴ γύρισε σὲ κάμποσες ἡμέρες, μὰ
δὲν ἔβρισκε τί μποροῦσε νὰ κάμη. “Ἄς μὴ βιαστῶ, σκέφτηκε.
Πρέπει νὰ τὴ γνωρίσω καλὰ τὴν πρωτεύουσά μας.

“Ετσι γύριζε καὶ ρωτοῦσε. “Εβλεπε κι ἔκανε σχέδια.
Πολλὰ σχέδια ἔκαμε, μὰ κανένα δὲν τοῦ ἄρεσε. Δὲν ἦταν παι-
δὶ πιά. “Ηταν ἀντρας κι ἔπρεπε νὰ κάνη κάτι, ν' ἀκουστῇ
τ' ὄνομά του, νὰ γίνη μεγάλος.

Μιὰ μέρα εἶπε :

— Στὸ μέρος ποὺ ἔζησα, δὲ ζοῦν καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ μᾶς.
Δὲν πηγαίνω νὰ δῶ καὶ τὴν Εύρώπη; Κάτι θὰ δῶ, κάτι θὰ
μάθω διαφορετικό.

Πῆγε καὶ γύρισε ὅλες τὶς μεγάλες πολιτεῖες.

Τὰ μάτια του ὅλο ἀνοιγαν. Τὰ σχέδιά του ὅλο καὶ ἄλλα-
ζαν. Κρίμα νὰ μὴν πάχη ἀπὸ παιδὶ ἵσα στὴν Εύρώπη! ‘Ε-
κεῖνο ποὺ ζητοῦσε, θὰ τὸ εἶχε βρεῖ. “Γστερα σκέφτηκε πὼς
μὲ τὰ λίγα γράμματα ποὺ ἥξερε, δύσκολα θὰ πρόκοβε στὴν
Εύρώπη. ‘Εκεῖ κι ὁ τελευταῖος ἐργάτης ἥξερε περισσότερα
ἀπ' αὐτόν.

‘Απὸ τὰ πολλὰ ποὺ εἶδε, νόμισε τέλος πὼς βρῆκε ἐκεῖνο
ποὺ θὰ τὸν ἔκανε μεγάλο: Γύρισε στὴν πρωτεύουσα κι ἀκοιξε
ἔνα ἑστιατόριο.

Εἶχε καταλάβει πὼς ἔνας τόπος πολιτισμένος πρέπει νὰ
ἔχῃ ἑστιατόρια, παντοπωλεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ τὰ τέ-
τοια, ποὺ ν' ἀστράφτουν ἀπὸ καθαριότητα.

Τὸ ἀκοιξε τὸ ἑστιατόριο, μὰ λίγο ἔλειψε νὰ ξαναγίνη φτω-
χός. ‘Ο Μιχαλάκης δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβη τί τοῦ ἔφταιγε.

— Θὰ μοῦ λείπη ἵσως τὸ « χού », σκέφτηκε. Τί ἦταν αὐτὸ τὸ « χού »; Κάποιος μιὰ φορὰ πῆγε νὰ μάθη νὰ κάνῃ φλιτζάνια. Κάθισε κάμποσον καιρὸ καὶ νόμισε πώς τὴν εἶχε μάθει τὴν τέχνη. "Ανοιξε δικό του ἐργοστάσιο. Μὰ τὰ φλιτζάνια τοῦ ἔσπαζαν! Ξαναπάει στὸ μάστορή του νὰ δῇ γιατί δὲν ἔσπαζαν τὰ δικά του. Πρώτη φορὰ παρατήρησε τότε πώς ὁ μάστορής του, μόλις ἔβγαζε ἔνα ἔνα φλιτζάνι, τὸ φυσοῦσε δυνατὰ μὲ ἔνα : Χού!" Ετσι ἔμεινε ὁ λόγος, ὅταν λείπη κάτι σπουδαῖο, μὰ ποὺ φαίνεται παραμικρό, νὰ λέμε : « τοῦ λείπει τὸ Χού ».

"Ετσι σκέφτηκε ὁ Μιχαλάκης καὶ ξαναπῆγε στὴν Εὐρώπη, πρὶν χάσῃ δόλοτελα τὰ χρήματά του. Γύρισε λίγες πολιτεῖες καὶ καταστάλαξε στὴν Ἐλβετία, στὴ χώρα τῶν ξενοδοχείων, στὴ χώρα ποὺ ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους.

Μὲ πολλὰ βάσανα μπόρεσε νὰ μπῇ ὑπηρέτης σ' ἔνα ἀρκετὰ μεγάλο καὶ πλούσιο ξενοδοχεῖο. Κάθε μέρα μάθαινε πράματα, ποὺ δὲν τὰ φανταζόταν. Μὲ τὸν καιρὸ εἶδε πώς ἔπρεπε νὰ πάη καὶ σὲ κάποιο εἰδικὸ σχολεῖο μαγειρικῆς.

Μιὰ βραδιὰ σερβίριζε ὁ Μιχαλάκης δύο τρεῖς κυρίους. Κατάλαβε πώς ἔλεγαν γιὰ τὴν Ἐλλάδα καὶ προπάντων γιὰ τὴν Ἀθήνα, κι ἔβαλε αὐτὶν' ἀκούση.

"Ενας ἔλεγε :

Ἄλλη χώρα πιὸ ώραία ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα στὸν κόσμο δὲν ὑπάρχει, καὶ προπάντων ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ θὰ ἥθελε κανεὶς νὰ ζῆ αἰώνια, κάτω ἀπὸ τὸ λαμπρό της ἥλιο, ποὺ δὲ βρίσκεται πουθενὰ ἀλλοῦ. Μὰ εἶναι, φίλε μου, ἀδύνατο. Δὲ βρίσκεις ἔνα ξενοδοχεῖο τῆς προκοπῆς νὰ μείνης. "Αν πῆς γιὰ τὰ ἐστιατόριά της, ἀν φᾶς ἔνα μήνα καὶ στὸ καλύτερο ἀκόμη, θὰ πάθη γιὰ πάντα τὸ στομάχι σου. Νὰ καταλάβαιναν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι τί πλοῦτος εἶναι κρυμμένος στὸν τόπο τους, δὲ θὰ γύριζαν στὸν ἄλλον κόσμο νὰ τὸν ζητοῦν. Νὰ ἥξεραν

πώς γιὰ νὰ εῖναι ἀπόγονοι τῶν ἀργαίων Ἐλλήνων, πρέπει νὰ ἀρχίσουν πρῶτα ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ σαπούνι. ¶

Ὄ Τέτοια ἔλεγαν. 'Ο Μιχαλάκης κατακοκκίνισε. Τί νὰ πῆ; Νὰ πῆ τὰ φουσκωμένα λόγια ποὺ λένε μερικοὶ καὶ κάνουν τοὺς ξένους νὰ γελοῦν; "Οχι, αὐτὸ δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ τὸ κάμη. Εὔχαριστοῦσε ἀπὸ μέσα του τοὺς καλοὺς ξένους, ποὺ τοῦ ἀνοιξαν τὰ μάτια. Ναί, εἶχαν δίκιο σὲ δ', τι κατηγοροῦσαν. Αὐτὸς ὅμως θὰ τοὺς ἔκανε νὰ ἀλλάξουν γνώμη γιὰ τὴν πρωτεύουσά μας. Ναί, αὐτός.

'Ο Μιχαλάκης, ὅταν πιὸ κατάλαβε ὅτι εἶχε ὅσα τοῦ χρειάζονταν, κατέβηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἀνοιξε τὸ καλύτερο ἐστιατόριο. Στὸ νέο αὐτὸ μαγαζί του ἔβαλε νόμο: Κακὸ πράμα μέσα ἔκει νὰ μὴ μαγειρεύεται. Πήρε μάγειρο ἀπὸ τὴν Ἐλβετία καὶ στὸ μεταξὺ ἐστειλε κεῖ τὸν ἀδερφό του, νὰ σπουδάσῃ πιὸ καλὰ ἀπ' αὐτὸν τὴν μαγειρική. ○

Εἶχε καταλάβει πώς ἔνα καλὸ ἐστιατόριο δὲν τιμᾶ μονάχα τὸν τόπο, παρὰ χαρίζει γερὸ αἷμα στοὺς πατριῶτες του καὶ πώς τὸ μεγαλύτερο κακὸ στὴν πατρίδα καὶ στοὺς πατριῶτες τους τὸ κάνουν ἔκεινοι ποὺ πουλοῦν βλαβερὰ τρόφιμα. Δὲν ἄργησε τὸ ἐστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη νὰ τὸ μάθη ὅλη ἡ Ἀθήνα. Οἱ ξένοι βρῆκαν ἔκεινο ποὺ ζητοῦσαν. Καὶ τ' ἄλλα ἐστιατόρια ἀρχίσαν νὰ κλείνουν τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Οἱ καταστηματάρχες οἱ περισσότεροι ἦταν πατριῶτες τοῦ Μιχαλάκη.

— Μιχαλάκη, μᾶς πήρες στὸ λαιμό_ςου! τοῦ παραχω-νιόνταν.

— Εγώ; ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. Τί σᾶς ἔκαμα ἐγώ;

— Ξέρομε κι ἐμεῖς; Νά, μᾶς μάγεψες τοὺς πελάτες καὶ μᾶς τοὺς πήρες.

'Ο Μιχαλάκης μὲ καλοσύνη τοὺς δασκάλευε καὶ τοὺς ἔλεγε τὸ μυστικό. Μὰ ποῦ ν' ἀκούσουν ἔκεινοι!

—'Ακοῦς ἔκει, λέει, νὰ μαγειρεύωμε μὲ ἀγνὸ βούτυρο ! καὶ τότε τί θὰ κερδίσωμε ; Νὰ ἀγοράζωμε τὰ καλύτερα τρόφιμα !

— Δὲν πιστεύω ἐγώ νὰ χάνω, τοὺς ἔλεγε ὁ Μιχαλάκης. "Αν θέλετε νὰ σωθῆτε, ἀκοῦστε με. Τί νὰ σᾶς κάμω κι ἐγώ ;

Καὶ θὰ τὸ πιστέψετε ; 'Απίστευτο, μὰ ἀληθινό. "Ολοι ὅσοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἔκεινη, ποὺ τὰ ἐστιατόρια χαλοῦσαν τὰ στομάχια, θυμοῦνται πώς τὸ ἐστιατόριο τοῦ Μιχαλάκη εἶχε σερβιτόρους τοὺς ξεπεσμένους ξενοδόχους τῆς Αθήνας.

"Ο, τι ἔμαθε ὁ Μιχαλάκης στὴν Εύρωπη, τὸ ἔμαθαν καὶ ὅσοι ἀνοιγαν τὰ μάτια τους στὸ ἐστιατόριό του. 'Εκεῖ ἔβλεπαν πώς τὸ συμφέρο τους ἦταν νὰ μὴν καταστρέφουν τὰ στομάχια τῶν πελατῶν τους.

'Απὸ τότε ἔγιναν πιὸ καλὰ ἐστιατόρια στὴν Αθήνα κι ἀπὸ τοῦ Μιχαλάκη. 'Εκεῖνος ὅμως ἀνοιξε τὸ δρόμο. Κι ὕστερα ἀπὸ τὰ ἐστιατόρια ἔγιναν ἀνθρωπινότερα καὶ τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ ὕπνου καὶ τὰ παντοπωλεῖα.

Ὄ Μιχαλάκης τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ χαιρόταν. "Αλλος στὴ θέση του θὰ ζήλευε καὶ θὰ φθονοῦσε. Μὰ ὁ Μιχαλάκης συλλογιζόταν : 'Η 'Ελβετία ζῇ ἀπὸ τοὺς ξένους ποὺ τὴν ἐπισκέπτονται. 'Η 'Ελλάδα, ἀν εἶχε κι αὐτὴ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ ἐστιατόρια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς 'Ελβετίας, θὰ ζοῦσε κι αὐτὴ ἀπὸ τοὺς ξένους της. Γιατὶ ἡ πατρίδα μας ἔχει τὸ θαυμασιότερο κλίμα τοῦ κόσμου καὶ τὰ περισσότερα ἀρχαῖα μνημεῖα. Κι εἶναι χιλιάδες σὲ ὅλο τὸν κόσμο ἔκεινοι ποὺ τ' ἀγαποῦν καὶ τὰ σπουδάζουν καὶ ποὺ θὰ γίθελαν νά' ρχωνται καὶ νὰ ζοῦν χρόνια ἐδῶ. Νὰ δουλέψωμε λοιπὸν γιὰ νὰ κάμωμε τὴ χώρα μας εὐχάριστη διαμονὴ στοὺς ξένους.)

'Εγώ ἔκαμα τὴν ἀρχή. 'Εσεῖς κάμετε τὸ τέλος.

'Ο Μιχαλάκης δὲ ζῇ πιά, ἀλλὰ ὅταν ζοῦσε, ἥταν ἔνας ἀληθινὰ μεγάλος ἀνθρωπος, γιατὶ ἔφερε τὸν πολιτισμὸ στὴν πατρίδα του.)

Ανούσιος

83. ΟΙ ΕΦΤΑ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ

Στὰ βορειοανατολικὰ καὶ στ' ἀνατολικὰ βουνοσειρὲς ψηλές. Λίγο δῶθε, πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, χωματοβούνια κι ἔνα Πετροβούνι μὲ ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἐπειτα ἀκολουθοῦν κυματιστὰ χωματοβούνια χαμηλότερα ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ γύρω καὶ πέρα ἀπλώνεται κάμπος καταπράσινος καὶ δὲν ξέρεις ποῦ τελειώνει στὰ νότια καὶ νοτιοδυτικὰ ὁ κάμπος καὶ ποῦ ἀρχίζει καὶ χάνεται μακριὰ στὸν ὄριζοντα ἡ γαλανὴ ἡ θάλασσα.

Ανάμεσα στὰ χωματοβούνια, ἀπὸ τὶς βορειοανατολικὲς βουνοσειρὲς πρὸς τὸ νοτιά, κυλάει σὰν ἀσημένιο φιδάκι, ἔνα ποτάμι βαθύ. Στὶς ὅχθες του ἵτιές, ροδοδάφνες καὶ βατιῶνες, ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Καὶ λίγο πέρα, δυὸ βήματα, φουντώνουν ἐλιές καὶ πορτοκαλιές καὶ συκιές, καὶ στὶς πλαγὶες ἔεφυτρώνουν χωριουδάκια ἵδια ζωγραφιές. Ο κάμπος ὅλος γεμάτος ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφίδες καὶ συκιές κι ἐλιές ἀσημόφυλλες, καὶ σὲ πολλὰ μέρη δάση καὶ χλωροπράσινες μουριές. Δὲ λείπουν ἐδῶ κι ἐκεῖ φοινικιές, καὶ μπανάνες ἀκόμη μακρύτερα.

Ποιά νά 'ναι ἡ ὄμορφη πεδιάδα μὲ τὶς πολλὲς χαριτωμένες κοιλάδες καὶ τὴν τόση πυκνὴ βλάστηση; Μιὰ εἶναι

στὴν Ἑλλάδα ἡ παχιὰ καὶ ὅμορφη καὶ πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσσηνίας !

Γι' αὐτὴν χύθηκαν τόσα καὶ τόσα αἷματα καὶ σπάρθηκε μὲ τὰ κόκκαλα τῶν παιδιῶν της, στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Πόσα χρόνια δὲν πολεμοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες γιὰ νὰ τὴν πάρουν καὶ νὰ διώξουν τὰ παιδιά της, ποὺ ξέφυγαν νὰ πᾶν μακριὰ νὰ χτίσουν στὴν Ἰταλία τὴν Μεσσήνη.

Ο Ἐπαμεινώνδας, ὁ Θηβαῖος, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια τοὺς ξανάφερε. Μὰ καὶ ὕστερα, στὰ δυὸ χιλιάδες σχεδὸν χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, τὰ ἔδια ἔγιναν. Τὰ ἔδια γίνονται παντοῦ στὸν κόσμο γιὰ τοὺς πλούσιους τόπους, τοὺς πολύκαρπους. Τελευταία ἔρχεται ἡ Τουρκία, ποὺ σπέρνει παντοῦ ἀλάτι ὃθε διαβαίνει.

Τότε τὰ παχιὰ χωράφια ἥταν τῶν πασάδων. Οἱ σκλάβοι ζοῦσαν στοὺς ξερότοπους, στὰ ψηλὰ βουνά καὶ στὶς πλαγιές τους. Κι ὕστερα ἡ σωτήρια ἐπανάσταση, τὸ Είκοσιένα μας.

Οἱ τόποι ἐρημώθηκαν, κάηκαν, καὶ χάθηκαν ἐλιές κι ἀμπέλια. Οἱ ἀπελευθερωμένοι σκλάβοι μένουν σκλάβοι στὶς παλιὲς συνήθειες, σὲ τόσα καὶ τόσα κακά, ποὺ τοὺς ἀφησε γιὰ κληρονομιὰ ὁ τύραννος.

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, τὸ ποτάμι πλημμυροῦσε τὶς ὅχθες του, ἄλλαζε δρόμο κι ἔκανε τὸν κάμπο γύρω του ἀμμουδερὴ ἐρημιά.

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, σὲ κάποιο μέρος; ὑπῆρχαν κάμποσες καλύβες χωρικῶν, πλεγμένες ἀπὸ λυγαριές ἀλειμμένες μὲ τὴν κοπριὰ τῶν βοδιῶν. Εἶχανε γιὰ σκεπὴ καλαμιές. Ἡ ἴστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι ἡ ἴστορία καὶ τῶν ἄλλων χωριῶν.

Ζοῦσε τότε στὴν ἀκροποταμιὰ κι ἔνας χωρικὸς μὲ τὴ γυναίκα του. Ἡ καλύβα του ἥταν μιὰ ἀπὸ τὶς δεκαπέντε εἴκοσι, ποὺ ἥτανε σπαρμένες σὰ μεγάλες κυψέλες ἐδῶ κι ἔκει.

‘Ο χωρικὸς αὐτὸς ἦταν πολύτεκνος. Ἐφτὰ ἀρσενικὰ παιδὶα εἶχε. Μεγάλωσε ὁ πρῶτος. Χαρὰ τὸ εἶχανε ὅλοι πῶς θὰ τοὺς βοηθοῦσε. Κι ἀλήθεια, ὁ μεγάλος ἀρχισε νὰ τοὺς βοηθάῃ. Μὰ ἥθελε νά ’χη καὶ τὴ γνώμη του.

Τὸ καλοκαίρι, νὰ ποῦμε, τὰ ζῶα τους ἔβοσκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι. Καὶ τί ἔκαναν γιὰ νὰ τὰ ποτίσουν στὰ βοσκοτόπια; Κουβαλοῦσαν τὸ νερό, καὶ οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοί, μὲ ἀσκιὰ καὶ βαρέλια καὶ μὲ κουβάδες. Πόσο ἴδρωτα ἔχυναν!

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε μιὰ μέρα στὸν πατέρα του:

— Γιατί νὰ γίνεται αὐτό, πατέρα; Μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα νὰ ὁδηγοῦμε τὰ ζῶα στὸ ποτάμι νὰ πίνουν ὅσο θέλουν.

— Τεμπέλη! τοῦ εἶπε ὁ πατέρας του. Τὸ λὲς γιὰ νὰ μὴ χύσης λίγον ἴδρωτα. Δὲ μοῦ λὲς πῶς θὰ ξέρης πότε διψοῦν; Κι ἔπειτα ἔνα δὲ θέλει νὰ πιῇ, τότε ποῦ θὰ τὸ πηγαίνης ἐσύ; Θὰ χάνης τὸν καιρό σου ὕσπου νὰ διψάσῃ; “Οχι, αὐτὸ δὲ γίνεται. ”Ετσι τὰ βρήκαμε, ἔτσι θὰ τ’ ἀφήσωμε».

Γύρω ἀπὸ τὴν καλύβα ὑψωνόταν βουνὸ ἡ κοπριὰ τῶν ζώων. Λέρωνε τὸν τόπο γύρω, μὰ οἱ βροχὲς τὸν ξέπλεναν καὶ παράσερναν τὴν κοπριά. “Οταν ἥθελαν νὰ τὴ σκορπίσουν στὰ χωράφια, τὴν κουβαλοῦσαν μὲ καλάθια. Τὴν ἀφηναν πάλι ἔκει, ὕσπου ν’ ἀρχίση τὸ ὅργωμα. Πάλι κι ἔκει τὴν ξέπλενε ἡ βροχή.

‘Ο μεγάλος γιὸς εἶπε :

— Πατέρα, νὰ σκαρώσωμε ἔνα κάρο. Νὰ κουβαλοῦμε τὴν κοπριὰ στὸ μεγαλύτερό μας χτῆμα καὶ νὰ σκεπάζωμε τὸ σωρὸ μὲ χῶμα.

‘Ο πατέρας εἶπε πάλι :

— Κρίμα, ποὺ ἔλεγα πῶς θὰ ἔχω ἔνα βοηθό. Τεμπέλης γεννήθηκες καὶ τεμπέλης θὰ πεθάνης. “Οκνὸς νέος, φτωχὸς γέρος”, λέγει ἡ παροιμία. Κι εἶναι σωστή. Αν θέλης, κοί-

ταζε νὰ ἀφήσης τὰ πράματα ὅπως εἶναι, κι ἔτσι νὰ τὰ παραδώσης καὶ στὰ παιδιά σου.

“Οταν πλημμυροῦσε τὸ ποτάμι, ὁ πατέρας τσαλαβουτοῦσε ως τὰ γόνατα, γιὰ νὰ κόψῃ κάποιο λάχανο νὰ μαγειρέψουν.

Τὸ παιδί πρότεινε νὰ φτιάσουν πρόχωμα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ.

Κι ὁ πατέρας ἀποκρίθηκε.

— «Τὸν τεμπέλη σὰν τὸν ἔχης, τὸν προφήτη τί τὸν θέλεις ;». Ἡ τεμπελιά σου σὲ κάνει νὰ βρίσκης ἀφορμὲς νὰ φλυαρῆς καὶ νὰ προφητεύης.

Τὸ καλοκαίρι πῶς πότιζαν τὸ περιβόλι ; Κουβαλοῦσαν πάλι νερὸ μὲ τ' ἀσκιὰ καὶ μὲ τὰ βαρέλια.

‘Ο μεγάλος γιὸς ἀρχισε νὰ σκάβη καὶ νὰ φτιάνη ἐνα αὐλάκι ἀπὸ τὴν πιὸ ἀπάνω ὅχθη τοῦ ποταμοῦ ως τὸ περιβόλι.

— Τί κάνεις αὐτοῦ ; τὸν ρώτησε ὁ πατέρας του.

— Νά, πατέρα. Ἀπὸ δῶ θὰ πηγαίνη τὸ νερὸ ως τὸν κῆπο, νὰ τὸ βάζης ὅποτε θέλεις νὰ ποτίζης, νὰ χορτάσῃ ὁ τόπος νερό.

”Ακουσε, ὅκνε τῶν ὄκνῶν, εἴπε θυμωμένα τότε ὁ πατέρας. Δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ χαλάσης ἐσὺ τὸν κόσμο. Θὰ τὸν ἀφήσης ὅπως εἶναι, εἰδεμὴ φύγε νὰ πᾶς νὰ βρῆς ἄλλους κουτοὺς καὶ ὄκνους νὰ παραδέχωνται τὰ σχέδιά σου. Τ' ἀκοῦς ;

Στὸ μεταξὺ μεγάλωναν καὶ τ' ἄλλα τ' ἀγόρια τοῦ χωρικοῦ. “Ολα ἥτανε σύμφωνα μὲ τὸ μεγαλύτερό τους ἀδερφό. ”Οχι μονάχα σύμφωνα, μὰ καὶ διόρθωναν καὶ συμπλήρωναν τὰ σχέδιά του. “Ομως οἱ γέροι μὲ κανέναν τρόπο δὲν τοὺς ἀφήναν ν' ἀλλάξουν τὴν ἐλεεινὴ κατάσταση! Καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ περίπαιζαν τὸν πατέρα μὲ τοὺς ἑφτά του γιούς, τοὺς « χασομέρηδες » καὶ « τεμπέληδες ».)

Μιὰ μέρα πρότεινε στ' ἄλλα του τ' ἀδέρφια ὁ μεγαλύτερος :

Α' Εδῶ πάει χαμένη ἡ ζωή μας, δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε, δὲ μᾶς ἀφήνουν. "Ετσι ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν, βοηθόδε εἶθεν. 'Ελατε νὰ ξενιτευτοῦμε. Νὰ δοῦμε πῶς ζῆ και ὁ ἄλλος κόσμος. "Οταν παραγεράσουν οἱ γονεῖς μας, ἐπιστρέφομε και τότε καλλιεργοῦμε τὰ χτήματά μας, ὅπως τώρα νομίζομε καλύτερα κι ὅπως θὰ δοῦμε και στὸν ἄλλον κόσμο.

Οι ἄλλοι παραδέχτηκαν κι ἔφυγαν. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς δὲν ἔκλαψαν οἱ γονεῖς τους. "Εκλαψαν και πολὺ μάλιστα. "Ομως παραδέχτηκαν πῶς δὲν μποροῦσε ἀλλιῶς νὰ γίνη γιὰ τὰ ἔφτὰ τεμπέλικα παιδιά τους.

— Προκοπὴ ποὺ θὰ κάνουν οἱ τεμπέληδες! Βουτηχτοὶ στὸ χρυσάφι θὰ μᾶς ξαναγυρίσουν καμιὰ φορά! ἔλεγαν περιπαιχτικὰ οἱ ἄλλοι χωρικοί, που ζοῦσαν ἴδια και ἀπαράλλαχτα μὲ τοὺς γονεῖς τῶν παιδιῶν.

Δ Πέρασαν χρόνια, πολλὰ χρόνια. Μιὰ μέρα εἶδαν νὰ γυρίζουν ἔφτὰ παλικάρια. "Ηταν τὰ ἔφτὰ τεμπέλικα παιδιά τοῦ γερο - Παναγῆ. "Ηταν ντυμένοι ἀπλά, μὰ καθαρά. 'Απὸ ἑνα δισάκι εἶχε ὁ καθένας στὴν πλάτη του και ἥτανε φορτωμένοι ἐργαλεῖα, ἀξίνες, σφυριά, δρεπάνια και ἄλλα.

Κρυφογέλασαν οἱ χωρικοί. Οι γονεῖς τους κούνησαν τὸ κεφάλι. Μὰ ἥταν πιὰ γεροντάκια. Δὲν μποροῦσαν νὰ φέρουν ἀντίσταση. Καλὰ ποὺ ἥρθαν τὰ παιδιά τους κι ἀς ἔκαναν ὅ,τι τοὺς φώτιζε ὁ Θεός.

'Αμέσως τὴν ἄλλη μέρα χάραξαν ἔναν κύκλο κοντὰ στὴν καλύβα τους κι ἀρχίσαν νὰ σκάβουν βαθὺ λάκκο. Τὶς πέτρες και τὰ χώματα ποὺ ἔβγαζαν, τὰ κουβαλοῦσαν λίγο πέρα μ' ἔνα χειραμάξι.

— Χά, χά, χά! χί, χί, χί! κρυφογελοῦσαν οἱ χωρικοί.

— Στὴν ξενιτιά ποὺ ἥταν, ὀνειρεύτηκαν θησαυρὸ και σκάβουν νὰ τὸν βροῦν. Τεμπέληδες μιὰ φορά, ἔ;

Σὲ λίγες ήμέρες τὸ πηγάδι ἦταν ἔτοιμο. Χτίστηκε καὶ τὸ στόμα του καὶ στερεώθηκε ἔνα μαγκάνι. Τρρρρ, ξετυλιγόταν τὸ σκοινί, ἐπεφτε ὁ κουβάς μέσα ἡι ἐπειτα, ὅταν γέμιζε, τυλιγόταν τὸ σκοινί στὸ μαγκάνι καί, ἄψε - σβῆσε, ὁ κουβάς ἐρχόταν ἀπάνω γεμάτος.

— Αὐτὸ κάνει ἡ τεμπελιά, ἔλεγαν οἱ χωρικοί. Γιὰ νὰ μὴ χύνουν λίγον ίδρωτα νὰ κουβαλοῦν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι. 'Ο Θεὸς νὰ μᾶς φυλάῃ ἀπὸ τέτοιες μωρίες.

ΟἘπειτα, ἀρχισαν τὰ ἐφτὰ ἀδέρφια νὰ κάνουν στὸ χτῆμα τους πρὸς τὸ μέρος τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ πλατὺ χαντάκι, καὶ τὸ χῶμα νὰ τὸ ὑψώνουν. "Ετσι, μὲ τὸν καιρό, ὑψώθηκε ἔνα φηλὸ καὶ πλατὺ πρόχωμα. Φύτεψαν στὴ ρίζα τοῦ προχώματος λεῦκες καὶ ἴτιές. "Αλλο πρόχωμα ὕψωσαν σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση καὶ πλάγια. "Ἄς πλημμύριζε τώρα ὅσο ἥθελε τὸ ποτάμι. Τὸ χτῆμα τους θὰ ἦταν προφυλαγμένο. Μὲ τὸν καιρό, φούντωσαν οἱ ἴτιές καὶ τὰ λεῦκα, φύτρωσαν λυγαριές, ροδοδάφνες, δάφνες καὶ βάτα. Οὔτε φίδι δὲν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ. Τόσο ἦταν ὅλ' αὐτὰ πυκνά.○

Νὰ ποῦμε τί ἔλεγαν οἱ χωρικοί; Περιττὸ πιά. Τοὺς μάθαμε καὶ ξέρομε τί θὰ ἔλεγαν.

Λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὴν καλύβα τους τὰ ἐφτὰ ἀδέρφια ἔχτισαν μεγάλο στάβλο γιὰ τὰ ζῶα τους. Τὰ πότιζαν τώρα στὸ ποτάμι ἡ στὸ πηγάδι τους. Κάθε πρωὶ καθάριζαν τὸ στάβλο, καὶ κοπριά, ἄχυρα κι ὅ,τι ἄλλο τὰ ἔριχναν μέσα σ' ἔνα λάκκο, κι ἀπάνω σκόρπιζαν λίγη σκόνη ἀπὸ ἀσβέστη. "Ετσι χώνευε ἡ κοπριά καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ τὴν κουβαλοῦσαν μὲ κάρα στὰ χωράφια τους, τὴ σκόρπιζαν, καὶ ὕστερα ὅργωναν. "Ετσι, ἡ κοπριά ὠφελοῦσε τὰ σπαρτά, καὶ γίνονταν δυὸ φορὲς ψηλότερα καὶ πιὸ καρπερὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων.

"Ἐπειτα, ἔχτισαν ἔνα μεγάλο δίπατο σπίτι. Πάντρεψαν τὸ μεγαλύτερο ἀδέρφῳ κι ἔγιναν χαρές, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν δεῖ

ποτὲ οἱ χωρικοί.

Μὲ τὸν καιρό, ἔγινε τὸ δεύτερο, τὸ τρίτο, τὸ τέταρτο, καὶ τέλος τὸ ἕβδομο σπίτι, σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ μὲ κῆπο γύρω.

Παντρεύτηκαν ὅλα τ' ἀδέρφια.

Τὰ χτήματά τους ἔγιναν ὅλα περιβόλια ἀρχοντικά. Τί- ποτε δὲν τοὺς ἔλειπε. Στὸ τέλος φύτεψαν καὶ φοινικιές καὶ μπανάνες καὶ μουριές, ὅλοκληρα δάση.

Οἱ γυναῖκες καὶ οἱ κόρες τους ἔτρεφαν μεταξοσκούληκα καὶ ὕφαιναν μεταξωτά.

Ἄπὸ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ὅσοι τοὺς μιμήθηκαν τοὺς ἑφτὰ τεμπέληδες, ἔγιναν κι αὐτοὶ νοικοκυρᾶιοι καὶ συμπεθέρεψαν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν τεμπέληδων. Οἱ ἄλλοι ἔφευγαν μακριὰ νὰ μὴν κολλήσουν ἀπὸ τὴν πρόοδο. Νὰ μείνουν ὅπως ἔμαθαν.

Ποῦ καὶ ποῦ ὑπάρχουν καὶ σήμερα τέτοιες οἰκογένειες. Τόσο ἀργὰ ἀλλάζουν τὰ κεφάλια!

Σήμερα στὸ εὔτυχισμένο χωριὸ ζοῦν τὰ δισέγγονα καὶ τρισέγγονά τους. Ἡ σταφίδα τους, τὰ σύκα τους, τὰ μεταξωτά τους πουλιοῦνται σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Αν μοῦ πῆτε ποιό χωριὸ ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶναι στὶς ὅχθες τοῦ Πάμισου — αὐτὸς εἶναι τὸ ποτάμι — εἶναι τὸ χωριὸ τῶν ἑφτὰ ἀδέρφιῶν, δὲν ξέρω ἀκριβῶς νὰ σᾶς πῶ. "Ισως νὰ εἶναι τὸ Ασλάναγα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐργατικοὺς καὶ δραστήριους χωρικούς στὴν κοιλάδα τοῦ Παμίσου ἔπειτε νὰ λέγεται Τεμπελοχώρι. Κι ὅταν ξαφνιαζόταν ὅποιος ἔβλεπε τὰ περιβόλια, τὰ μποστάνια καὶ τ' ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ, θὰ καταλάβαινε τότε τὴν ιστορία τῶν ἑφτὰ ἀδέρφιῶν, ποὺ ἔφεραν τὴν πρόοδο στὸν τόπο τους καὶ τὴν ἔξακολουθοῦν τώρα οἱ ἀπόγονοί τους.

Γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους χωρικούς οἱ προοδευτικοὶ ἔφτὰ ἀδέρφοι, ἥταν οἱ ἑφτὰ τεμπέληδες

Ανόνυμοι

Τὸ βόδι βαριὰ στὸ χωράφι
τὰ πόδια ἀργοκίνητο σέρνει,
ἀνοίγει φυσώντας τὰ μαῦρα ρουθούνια
κι ὀλόγυρα στέλνει βραχνὸ μουγκρητό.

Ανάφτει τὸ χόρτο, τὸ χῶμα,
ἡ θάλασσα ὀλόστρωτη ἀστράφτει,
στὴ γῆ ἔαπλωμένο θωρεῖς τὸ μοσχάρι
νὰ βρίσκη στὸν ἥλιο δροσιὰ καὶ ζωή.

Στοὺς λόφους, στὶς ράχες, στοὺς κάμπους,
ἀστράφτουν χιλιάδες δρεπάνια
κι ὀλόπυκνα ἀσκέρια στ' ἀπόμεστα στάχυα
ἀδάμαστα κάλλη γυρμένα κινοῦν.

Τριγύρω στὰ μέτωπα λάμπουν
οἱ ἀμέτρητοι κόποι τ' ἀνθρώπου
κι ἐμπρός σου ἔανοίγει τ' ὀλόχαρο βλέμμα
χρυσάφι γεμάτη τὴν κάθε ἀγκαλιά.

S. Μαρτζώκης

85. ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο Ξημερώνει αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο τῆς πουλί,
λέει καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Πρὶν ἀχνίσῃ κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά
νέοι, μισόκοποι καὶ γέροι
τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἔκειθενε οἱ φροντίδες
ἀς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνισμένες νυχτερίδες
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

A Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἔν' ἀγκάθι στὴν καρδιά·
πέστε ἀζήλευτα:—Εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

Σηκωθῆτε! ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἄν δέ κόπος τὴν ποτίζη
μ' ἔναν ἴδρωτα συχνό.

Σὰν ἐσᾶς, ἀδέρφια, ἴδρωνει
καὶ δοφός, ποὺ μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἀμετρους δργώνει
γιὰ θροφὴ τοῦ λογικοῦ.

Δίχως ἀνεση καὶ σχόλη
πάντα, ὡς ἄξιος δουλευτής,
τὸ ἀνθηρό του περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει ὁ ποιητής.

Πάντα, ναί, τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
νά 'ναι οἱ μόνοι, ποὺ τ' ἀνθρώπου
σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή. Α

Γ. Μαρκοδᾶς

υοπόσινο τούτο πονού οι γάνων

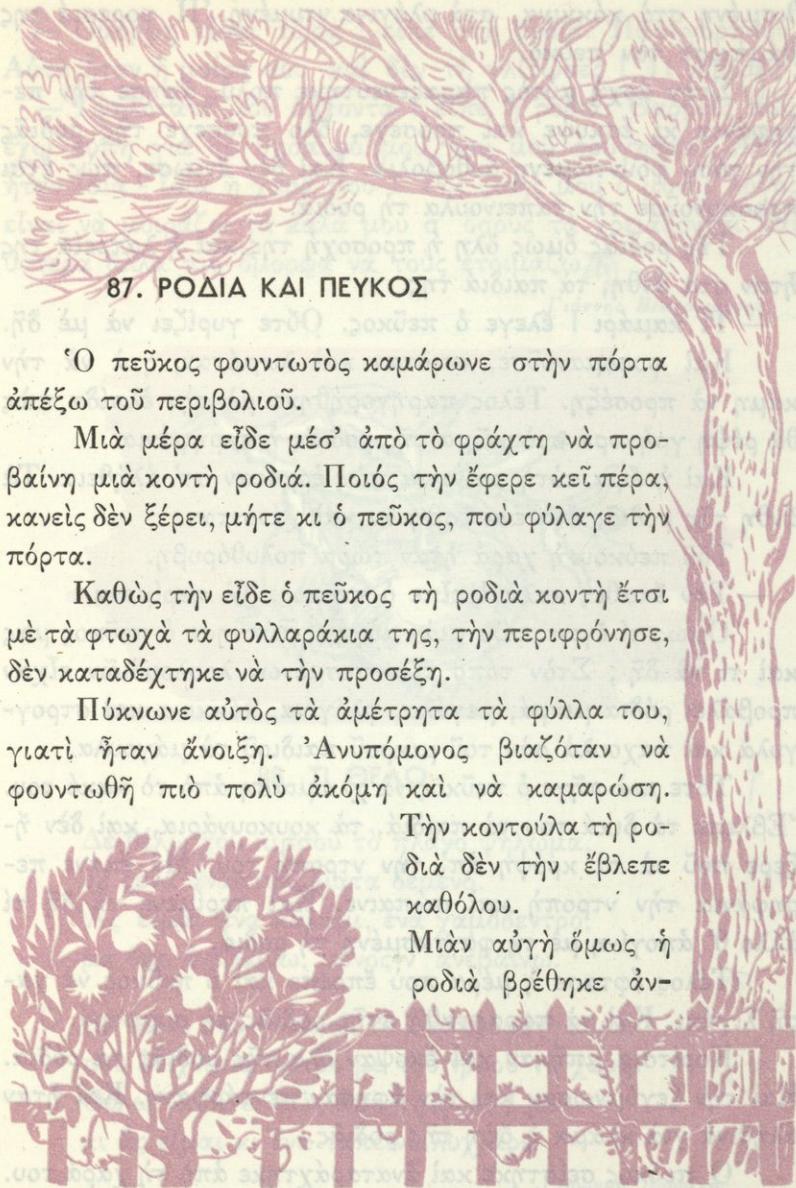
86. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησυχάζ’ ή θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι :
— Σκλάβος ἀλευτέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σκίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλό.

Καὶ ἐνῷ μερόνυχτα στὴ δουλειά πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζῃς ἥσυχο καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εῖσαι περιττό !

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κύμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀντρειεύεται, τὸν ἀγώνας ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ή θάλασσα, σὰ θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾶ στὴ λύσσα της χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπὶ ραγίζεται : « Πρόφτασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά ! ».

Ιωάννης Πολέμης

87. ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

‘Ο πεῦκος φουντωτὸς καμάρωνε στὴν πόρτα
ἀπέξω τοῦ περιβολοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσ' ἀπὸ τὸ φράχτη νὰ προ-
βαίνη μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιός τὴν ἔφερε κεῖ πέρα,
κανεὶς δὲν ξέρει, μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ φύλαγε τὴν
πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴν ροδιὰ κοντὴ ἔτσι
μὲ τὰ φτωχὰ τὰ φυλλαράκια της, τὴν περιφρόνησε,
δὲν καταδέχτηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Πύκνωνε αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του,
γιατὶ ἦταν ἀνοιξη. Ἀνυπόμονος βιαζόταν νὰ
φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴν ρο-
διὰ δὲν τὴν ἔβλεπε
καθόλου.

Μιὰν αὐγὴ ὅμως ἡ
ροδιὰ βρέθηκε ἀν-

θισμένη στὰ κόκκινα, στὰ φλόγινα ντυμένη. Ἡ φορεσιά της θάμπωσε τὸν πεῦκο.

Ο Στὴν ἀρχὴν αὐτὸς παραξενεύτηκε πολύ, ἀφησε τὴν περηφάνια κι ἔσκυψε καὶ πρόσεχε, ὅλο πρόσεχε τῆς ροδιᾶς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνιωσε, πώς ἔτσι προσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τὴν ροδιά.

Τῆς ροδιᾶς ὅμως ὅλη ἡ προσοχή της καὶ ἡ λατρεία της ἦταν στὰ ἄνθη, τὰ παιδιά της.

— Τί καμάρι ! ἔλεγε ὁ πεῦκος. Οὔτε γυρίζει νὰ μὲ δῆ.

Καὶ φυσομανοῦσε, σειόταν καὶ λυγιόταν, γιὰ νὰ τὴν κάμη νὰ προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα πώς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιᾶς ἡ περηφάνια.

Καὶ ἡ ὥρα αὐτὴ φαίνεται πώς ἐρχόταν στ' ἀλήθεια. Τὰ ἄνθη τῆς ροδιᾶς ἔνα ἔνα ἔσβηναν καὶ χάνονταν.

Τοῦ πεύκου ἡ χαρὰ ἦταν τώρα πολυθόρυβη.

— Τὴν ἔπαθες καλά ! εἶπε ὁ πεῦκος. Τὸ περίμενα.

"Ομως τί ἔγινε πάλι μιὰν αὐγή ; Ξύπνησε ὁ πεῦκος μας καὶ τί νὰ δῆ ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἶχαν προβάλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα καὶ στρογγυλὰ καὶ παχουλὰ σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα.

Τότε πιὰ πῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. "Εβλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιά, τὰ κουκουνάρια, καὶ δὲν ἔξερε ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπ' τὴν ντροπή του. Μὰ ἔκανε περηφάνια τὴν ντροπή καὶ σώπαινε. Καὶ περίμενε νὰ δῆ τί ἀλλο θ' ἀπογίνη μὲ τὴν φαντασμένη τὴν ροδιά.

Τέλος ἔφτασε ἡ μέρα ποὺ ἔπρεπε καὶ ὁ πεῦκος νὰ χαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιᾶς τὴν συμφορά. Ο

Κορίτσια μπῆκαν καὶ ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιᾶς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἀφησαν πεντάρφανη. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμα ἡ ὄψη τῆς ροδιᾶς.

"Ο πεῦκος σείστηκε καὶ ἀναταράχτηκε ἀπὸ τὴν χαρά του.

Ἄ' Ομορφη εῖσαι τώρα ! εἶπε στὴ ροδιά. Παρηγορήσου.
Αὐτὴ ἥταν ἡ μοίρα σου καὶ δὲν τὴ γλίτωσες ! Τί νόμισες ;

— Ύψηλότατέ μου ἄρχοντα ! εἶπε ἡ ροδιά. Θαρρεῖς πῶς
ἔχω λύπη γιὰ τὸ θησαυρό μου ποὺ μοῦ τρύγησαν ; Αὐτὴ
ἥταν ἵσια - ἵσια ἡ χαρά μου ! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος
εἶναι νὰ μοιράζω τὰ καλά μου σ' ὅσους τὰ χρειάζονται καὶ
ὕστερα ἀλλα πιὸ ὅμορφα νὰ τοὺς ἔτοιμάζω.

Γιάννης Βλαχογιάννης

88. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲ θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστυλώματα δεμένο.

“Ας εἴμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδεντρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δὲ θέλω τοῦ γυαλιοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἥλιοῦ τὴ χάρη.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴ φλόγα μου,
κι ἀς εἴμαι κι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης

89. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΑΜΟΥΗΑ ΓΚΡΙΝΤΑΕ·Γ· ΧΑΟΥ

Στή Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ "Αιλαντ τῆς Ἀμερικῆς εἶναι κρεμασμένη στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα ἐνὸς νέου φουστανελοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφραση καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένια, θὰ νόμιζες ὅτι εἶναι "Ἐλληνας ἥρωας τοῦ 1821. Εἶναι δὲ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουὴλ Γκρίντλεϋ Χάου εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴ νεώτερη ἴστορία τῆς χώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 δὲ Χάου ἥρθε τέσσερεις φορὲς στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐργάστηκε μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐταπάρνηση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὸ μεγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸν ἔλαβε μέρος σ' ἐκστρατεῖες, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἔργο γιὰ φτωχοὺς καὶ εὐεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν Ἑλλάδα.

Ο Χάου σπούδαζε τὴν ἰατρικὴ στὴν Ἀμερική. ὅταν οἱ "Ἐλληνες ξεσηκώθηκαν καὶ ἀρχισαν ἀγώνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος», ποὺ κήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συγκίνησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἄλλων Ἀμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γόνεῖς καὶ φίλους. Ἡταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφτασε στὴ Μάλτα. Ἀπὸ κεῖ στέλνει ἔνα γράμμα σὲ κάποιο φίλο του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ γράφει : « Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν εἶναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό ».

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴ Μονεμβασία καὶ ἀπὸ

κεῖ πηγαίνει στὸ Ναύπλιο. Χωρὶς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση τὸν διορίζει ἵατροχειρουργὸ γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Πάτρας. "Ετσι ἀρχίζει νὰ μετέχῃ στὸν ἑλληνικὸ ἀγώνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

ΟἹ τύχη του πιὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ "Ἑλληνα στρατιώτη. Μαζί του εἶναι στὶς πορείες, στὰ στρατόπεδα, στὶς κακουχίες, στὶς μάχες, στὶς ἀγωνίες, στὴν πείνα, στὶς στερήσεις.

Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, ἡ διαγωγὴ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάντια καὶ ἡ ἔξαθλίωση τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸν συγκινοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νίκες τῶν Ἑλλήνων καὶ θλίψη γιὰ τὶς ἥττες.

Στὸ ἡμερολόγιό του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμη τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ μιλεῖ μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ποὺ γιὰ χάρη του τόσα ὑπόφερε. ☺

"Γρήγορα συνηθίζει κανείς, γράφει στὸ ἡμερολόγιό του, στὴ ζωὴ τοῦ "Ἑλληνα στρατιώτη. Εἶναι τώρα δυὸ μῆνες, ποὺ δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχα μου τὴ νύχτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοιμᾶμαι βαθιά, σὰ στὸ πουπουλένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σεντόνια.

"Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβῇ μὲ τοὺς βουνίσιους στρατιῶτες στὴν ἱκανότητα νὰ ὑποφέρω κούραση, πείνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τουφέκι μου καὶ τὴ βαριὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἥμέρα, σκαρφαλώνοντας στὶς κλεισοῦρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξινῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε, καὶ τὴ νύχτα

νὰ ξαπλώνωμαι καταγῆς, τυλιγμένος μονάχα μὲ τὴ μαλλιαρὴ κάπα, καὶ νὰ κοιμᾶμαι σὰν ψόφιος.

» Μοῦ ἀρεσε δύπερβολικὰ ἡ ἔξαψη τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυνοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. "Ημουν πολὺ εὔτυχισμένος, δσο μποροῦσαν νὰ μὲ κάνουν εύτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εὔγενής σκοπὸς τοῦ ἄγώνα καὶ μιὰ πολὺ καθαρὴ συνείδηση. Δὲ σκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν γύρω μου.

» Εἶχα κοινὲς τὶς κακουχίες μὲ τὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ στρατό. "Ετσι πέτυχα ιὰ μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ στρατιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινοὺς τῆς ζωῆς. 'Ο Θεὸς νὰ τοὺς βοηθῇ !

» Μπορῶ νὰ πῶ εἰλικρινὰ ὅτι βρῆκα τοὺς "Ἐλληνες μὲ μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμιοι καὶ δὲν ξεχνοῦν τὸ καλὸ ποὺ τοὺς κάνεις. 'Αξίζουν νὰ τοὺς ἔχης ἐμπιστοσύνη.

» Δὲ φόρεσα ἀκόμα τὴν ἐλληνικὴ ἐνδυμασία. "Έχω ἔνα ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγὰ - σιγὰ ἀρχίζω νὰ μιλῶ τὴν ἐλληνικὴ γλώσσα, μὰ εἶναι ἔξαιρετικὰ δύσκολη ».

Σὲ ἐπιστολὴ στὸν πατέρα του γράφει :

④ Οι "Ἐλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν ἔχουν καὶ τροφές. Μισθὸ δὲν παίρνουν. Εἶναι ἀμαθεῖς. "Ενας στοὺς εἴκοσι ξέρει νὰ διαβάζῃ ἢ νὰ γράφῃ. 'Αλλὰ εἶναι πολὺ ἔξυπνοι, ζωηροί, σὰν τὶς γίδες στὰ βουνά, καὶ ἀνδρεῖοι, ἀν τοὺς ἀφήσης νὰ πολεμήσουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, πυροβολῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καὶ δέντρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν, νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. "Έχω πλήρη ἐμπιστοσύνη στὴν ὑπεροχή τους ».

'Ο Χάου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του στὰ σφάλματα ποὺ γίνονταν. Δυσανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες, τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμούς. Γιὰ ὅλα ὅμως ἔβρισκε ἐλα-

φρυντικὸ τὸν ξένο σκληρὸ ζυγό. Κάποτε γράφτηκαν ἀπὸ Ἀμερικανούς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν ἄγώνα καὶ γιὰ ἐλαττώματα ποὺ εἶχαν "Ελληνες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶτες. Σ' αὐτοὺς ὁ Χάου ἀπάντησε :

¶ Πρέπει δὲ τους νὰ σκεφτοῦν, πὼς γιὰ τετρακόσια χρόνια ἡ 'Ελλάδα πιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας πιὸ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν Δυτικῶν Ινδιῶν. Καὶ ὅμως μπορῶ νὰ πῶ, χωρὶς φόβο νὰ μὲ διαφεύσῃ κανεῖς, πὼς ὁ Νεοέλληνας, παρ' ὅλη τὴ δουλεία, εἶναι πιὸ ἐνάρετος καὶ ἀπὸ τὸ Σικελό, τὸν 'Ιταλό, τὸν Ισπανὸ ἢ τὸ Ρώσο καὶ πῶς ἔχει περισσότερη εὐφυία καὶ ἀντίληψη καὶ τὴν ἴδια ἴκανότητα, ποὺ ἔχει ὁ καθένας ποὺ κατοικεῖ στὴν Εὐρώπη.

'Ο Χάου δοκίμασε μεγάλη εύτυχία καὶ χαρά, γιατὶ ἡ 'Ελλάδα τοῦ ἀναγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τὸ 1835 ἡ 'Ελληνικὴ Κυβέρνηση τοῦ ἔδωσε τὸ Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔλαβε ὁ Χάου μαζὶ μὲ τὸ παράσημο, ἀπάντησε μὲ ταπεινοφροσύνη :

"Οἱ φτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ πρόσφερα στὴν 'Ελλάδα τὴ ζοφερή της ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες ποὺ νὰ ἀξίζουν ἀνταμοιβή. 'Αρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἴκανοποίηση, δὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν 'Ιδέα τῆς 'Ελευθερίας καὶ τῆς Φιλανθρωπίας. "Αν δὲν εἶχα τὴν ἴκανότητα, εἶχα τὴ διάθεση νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεση τῆς 'Ελλάδας. 'Απὸ κοινοῦ μὲ τοὺς συμπατριῶτες μου δοκίμασα μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν ἱερὸ σκοπό της. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς μεγάλωσε μὲ τὴν παραμονή μου στὴν κλασικὴ γῆ καὶ τὴ γνωριμία μου μὲ τοὺς ζωντανούς της πατριῶτες".

« 'Αμερικανοί Φιλέλληνες »

Θάρος Bayerās—Εὐρωπ. Λημνητρακοπούλου
(Κατὰ διασκενὴ Θ. Παρασκευοπούλου)

90. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Αγαθοεργία. Κάμε καλὸς κι ἀς κείτεται.

Κάμε τὸ καλὸν καὶ ρίζ' το στὸ γιαλό.

Αδικία. Αδικίας σπυρὶ σπαρμένο,

κι ἀν φυτρώση, δὲ σταχυάζει.

Αδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.

Ανεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Αλήθεια καὶ ψεῦδος. "Οταν λές τὴν ἀλήθεια,

τὸ Θεὸν ἔχεις βοήθεια.

"Η ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Αλληλοβοήθεια. Τό 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο

καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

"Οποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθάη,

μένει κατάμονος καὶ δυστυχάει.

Αλόγιστη ἐνέργεια. "Οποιος δὲ βλέπει ποῦ πάτει,

στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ανταπόδοση. Ο καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.

"Ο Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Bία. "Οποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.

"Οποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

"Η βιασύνη φήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοφήνει.

"Οσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.

Γερόντων πείρα. "Ακουε γέρου συμβουλή
καὶ παιδεμένου γνώμη.

Πίστη στὸ Θεό. 'Ο Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.
'Αρνὶ ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.

Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.

Μὴν ἀπελπίζης ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση,
γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεός τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Ἐργασία — ἀργία. 'Η δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.

'Εκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα καὶ κυνήγησε τὴ φτώχεια.

'Ο δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει.

'Η πείνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ
μέσα δὲν μπαίνει.

'Η ἀργία γεννᾶ κάθε ἀμαρτία.

'Ο ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.

Εὐγένεια. "Αν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιὰ ἀπομένει.

'Η ἀρχοντιὰ μυρίζει ἀπὸ μακριά.

Βασιλικὸς κι ἀν μαραθῆ, τὴ μυρουδιὰ τὴν ἔχει.

Ὀκνηρία. "Οποιος βαριέται, πολλὰ στερεύεται.

'Ακαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.

'Ακαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.

"Αν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα
τὸν τρῶν οἱ κότες.

Σύνεση. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νά' χη νοῦ καὶ γνώση.

Απὸ τὴ συλλογὴ παροιμιῶν N. Γ. Πολίτου

91. ΔΗΜΩΔΗ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

1. Τὸ μάτι

Ἄνοιγοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲ γρικιέται.

2. Ὁ καπνὸς

Ἄπὸ μητέρα κόκκινη
γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερὰ δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νά βρω.

3. Τὸ κεφάλι

Ἐχω ἐδῶ ἕνα κουτί
κι ἔχει μέσα κατιτί·
σὰν ἐβγῆ τὸ κατιτί,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιὰ νερὸ δὲ χύνει.

Ε'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

92. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδο τῆς ζωῆς μας, που μοιάζει μὲν γιορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ, σὲ όλους τοὺς τόπους ποὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴ μέρα παρὰ φωνὲς χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτὴ καρδιά. Οἱ τρυγητές, ἄντρες καὶ γυναικεῖς, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σὰ νὰ μὴ σκέπτωνται τίποτε ἄλλο, πετοῦν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεχτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληγούς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σὰ νὰ θέλουν νὰ χαιρετήσουν ἔτσι τὸ καινούριο κρασί, ἀμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πῶς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμη, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύση τῆς ἔξοχῆς.

Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ο, τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο, γινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρίν." Ιδεις καὶ ἀπαράλλαχτες καὶ τὸ ἔδιο ζωρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοι μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητές καὶ βλέπεις τὴ δικῇ τους τὴ ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεῖα τους γιόρταζαν καὶ τὸ θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἡ ὅποια ἔδειχνε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

+ Ο θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸ *«Ἐλευθερωτή»*, σκόρπιζε παντοῦ τὴ χαρά του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσό καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στὴν ἔξοχήν. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητές τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ ποὺ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ ὁ χυμός του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατότερη χαρά.

Τὴν τρελὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ φανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, που τὴν ἔλεγαν « ἀσκώλια ». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου φούσκωναν ἔνα ἀσκὶ ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι χόρευαν καὶ πηδοῦσαν πάνω στὸ ἀσκὶ μὲ τὸ ἔνα πόδι καὶ ὅποις κατόρθωνε νὰ σταθῇ ὅρθιος ἀπάνω στὸ ἀσκὶ, ἦταν ὁ νικητὴς κι ἔπαιρνε βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκὶ γεμάτο μοῦστο. « Οποιος ἔπεφτε κάτω, ἀκουε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λεγόταν « ἀσκωλιασμός ». « Τστερα οἱ τρυγητὲς καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ γύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δέντρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Α Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἔξοχικὲς γιορτὲς γεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸ διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσης, που τὴ θεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, που ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιητές.

Ο «Ομηρος, που καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ »

Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὅμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φούρκες ἀσημένιες.

.....
Κι ἔνα μονάχα βρίσκοντάν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια δλ' ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλεχτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ ποὺ εἶναι γλυκὸς σὰ μέλι.

Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἐν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴ γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὥραϊ τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του.

Κι ἔκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, χτυπώντας μὲ τὰ πόδια
τὴ γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νά καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λίνου, ποὺ
σώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα « Δημοτικὰ τραγού-
δια » τῶν ἀρχαίων.

Ω Λίνε, ποὺ σὲ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατὶ σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ χάρη, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσης ὅμορφο τραγούδι
μὲ τὴ γλυκιὰ σου τὴ φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ ζήλια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηγοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ
Ἡσίοδος, σ' ἔνα του ποίημα :

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἥταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἀσπρά
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μὲς στὰ καλάθια...

Νά καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος :

« Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἴχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχῇ βρίσκονταν σὲ δουλειά. "Ἐνας διόρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος καθάριζε τὰ βα-
ρέλια. "Ἐνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβη στα-
φύλια, καὶ ἄλλος φρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ λιώ-
νη τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

» Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... Ἐκεῦνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πατοῦσε, ρίχγοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸ μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητές καὶ τοὺς κερνοῦσε κρασὶ παλιὸ
καὶ τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

॥ Στὴ Λέσβο ὅλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὄχι στυλωμένα, καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴ γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, ποὺ μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ἡταν συνήθεια στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτιάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα ».

Α "Οταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲ νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στ' ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα ποὺ περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θ' ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιοδήποτε ἀμπέλι ποὺ τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲ δοῦμε τὰ « ἀσκῶλια », θὰ δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, ποὺ μοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ τὰ τραγούδια γλυκόφωνοι τρυγητὲς καὶ τρυγῆτρες, ὅπως τὸ παρακάτω ποὺ λέγεται « Ἀμπέλι » :

— Ἀμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,

γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲ βγάνεις;

Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγώ θὰ σὲ πουλήσω.

— Μή μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγώ σὲ ξεχρεώνω.

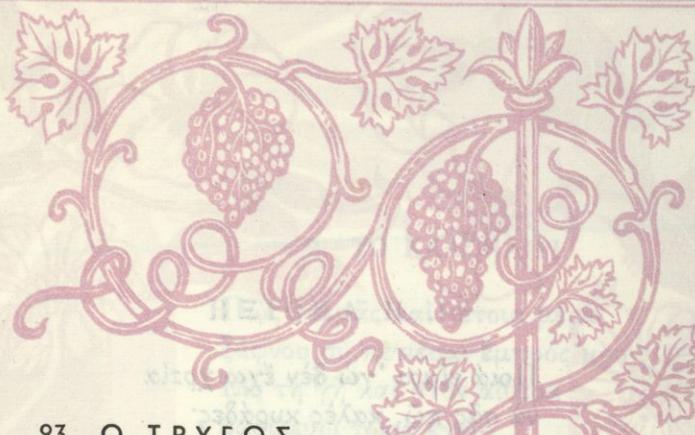
Γιά βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,

βάλε γριές μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,

βάλε κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν.

· Η χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲ γεμίζει πιὰ τὴ δική μας ψυχή. "Ισως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιὰ τὴ φύση βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

· Ήλίας Π. Βοντιερίδης

93. Ο ΤΡΥΓΟΣ

ΑΚαλῶς μᾶς ἥρθες, Αὔγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.

Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ἄρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά !
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾶ !

Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾶ.

Ἀθαράσιος Χοιστόπουλος

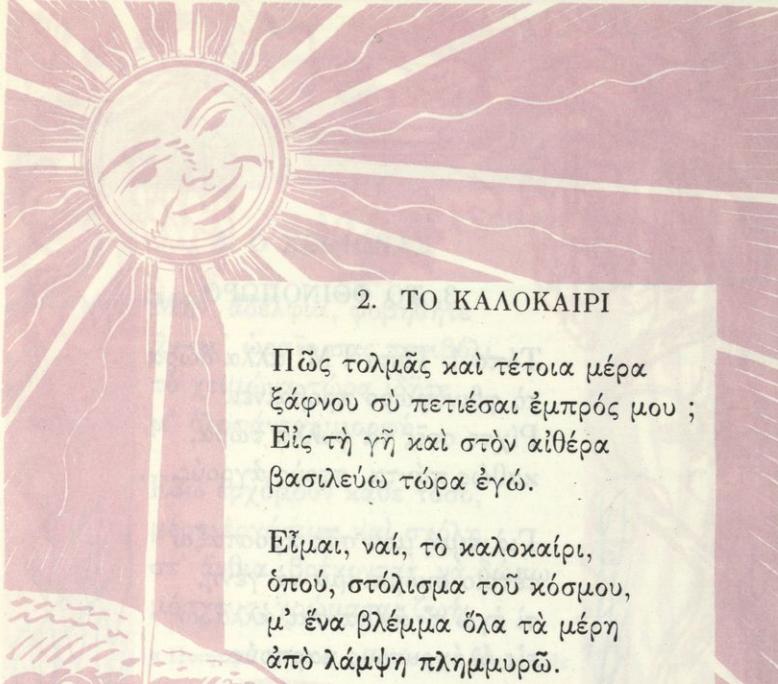
94. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

1. Η ΑΝΟΙΞΗ

Ποιά εἶμαι, γώ δὲν ἔχω χρεία
νὰ σᾶς πῶ, καλές κυράδες,
μὲ τὴ μόνη μου εὐωδία
φανερώνομαι ἀρκετά.

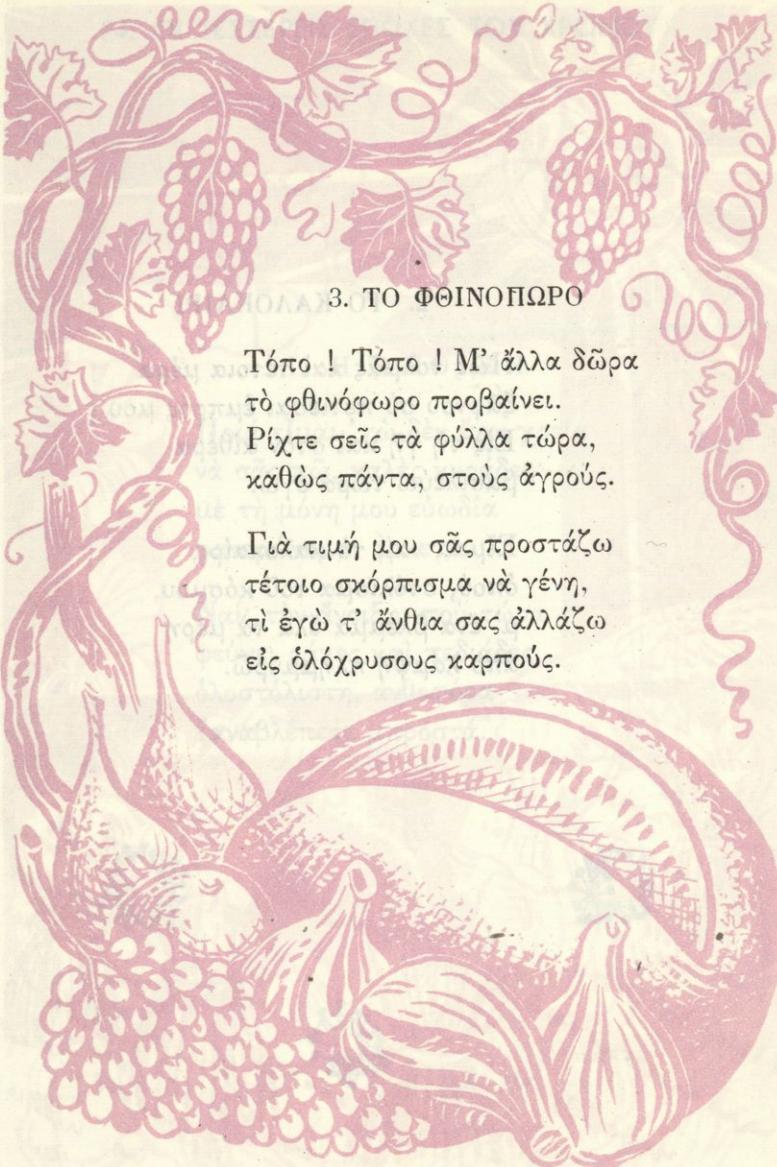
Ναῖ· τὴν ἄνοιξη, ποὺ τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
ὅλοστόλιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε μπροστά.

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πῶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρός μου ;
Εἰς τὴ γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τώρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
ὅπου, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἔνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψη πλημμυρῶ.

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τόπο ! Τόπο ! Μ' ἄλλα δῶρα
τὸ φθινόφωρο προβαίνει.
Πλίχτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἀγρούς.

Γιὰ τιμή μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγώ τ' ἄνθια σας ἀλλάζω
εἰς ὀλόχρυσους καρπούς.

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήν, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἄν στ' ὠραῖο σας περιβόλι,
τὸ χειμώνα τώρα ιδῆτε
μ' ὄλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἐρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἐργάσιμη καὶ σχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχοντας, νὰ δώσω
μόσχους, χρώματα, ζωή.

« Ποιητικὰ ἔργα » Γεράσιμος Μαρκορᾶς

95. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὥραῖα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἔνα, μπορεῖ νὰ εἰσθε βέβαιοι πώς δὲ λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στοὺς σκαμμένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικές πρασινάδες.

Μ' ὅλο ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ γέννησε « ἀγέρωχους ἄνδρες », ὅπως λέει ὁ "Ομηρος, ἡ φύση ἔχει μιὰ ἡμεροσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, ποὺ τὴ νιώθετε εὔκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνο μιὰ μέρα στὴν ἀνοιξιάτικη φύση της. Τὸ ἀσπρὸ καράβι ποὺ μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε « ὑπ' ἀτμόν », γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιάλια. "Αρκεσε ὠστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ γεμίσῃ ὁμορφιὲς ἡ ψυχή μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ό δρόμος ποὺ φέρνει ὡς ἔκει, περνᾶ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰ μιὰ κλωστὴ μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιάτικο ἔκεινο πρωινὸ ποὺ πήγαινα στὴ Λίνδο, ὁ ἀέρας ἥταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιὲς θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκώνων.

Σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸ δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν ἔνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἔνα ποτήρι, ὅπου ἥπια τὴν δύμορφιὰ ὄλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμα τῆς συνδυάζει τὴ γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲν φέρει ἀνάξια τὸ ἴστορικὸ του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴ μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά τους καὶ τὴ μεγάλη πάστρα τους. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, εἰναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζὶ νησιώτικα σπιτάκια ἦταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα χτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὲς τοῦ 16ου αἰώνα.

Ο Σ' ἄλλα σπίτια θαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἔξασια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν περάσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναῖκες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους. ^Θ

Γυρίσαμε ώστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιατὶ ἀνυπομονούσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

‘Ψύώνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικό, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στὴν ἀρχαία

έλληνική ἀκρόπολη καὶ σᾶς ὑποδέχονται σὰν πυργοδεσπότες ἡ Ὀμορφιά καὶ ἡ Ἰστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στὴν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς, καὶ τὴν ἀκρόπολη τὴν στόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἐκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲν ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στὴν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιὰ ὥρα καὶ εἶχα τὴν αἰσθηση ὅτι ζοῦσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸν καὶ γαλάζιο οὐρανὸν βασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότητας. "Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. 'Ο ήλιος χρύσιζε τὴν δμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σὰν ἀναποφάσιστα, σὰ νὰ μὴν ἥξεραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο ποὺ θὰ τοὺς ἀρεσε περισσότερο νὰ σταθοῦν.

"Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ἔκεινησε μιὰ μέρα μὲ τὶς τριήρεις του ὁ βασιλιάς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο του Κλεοβούλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς « ἐπτὰ » σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὶς ἀκτὲς ποὺ ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἔνας μικροσκοπικὸς ὅρμος κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, κλειστὸς σὰ δαχτυλίδι, ποὺ γυάλιζε σὰ μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε, βγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ρώμη καὶ κατήχησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία του Ναζωραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτὸν ἐκεῖ τὸν ὁρμίσκο, σκέφτηκα, θὰ ἀποβιβάστηκε δίχως ἄλλο ἡ Ἐλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ θρύλος, ἤρθε στὴ Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεισε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράγης

A96. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴ Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει κανεὶς κάθε μέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησὶ δὲν ὑπάρχει καί, γιὰ νὰ πάνη κανεὶς νὰ δῆ τὰ ἀρχαῖα, ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ κατκι ἀπὸ τὴ Σύρο ἢ νὰ πετύχῃ καμιὰ εὐκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν πότε - πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς. Ο

Είχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ δοῦμε τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία ποὺ σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τοὺς δρόμους τῆς, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὅχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στοὺς δρόμους τῆς καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πὼς χτές ἀκόμα τὰ ἀρχῆκαν οἱ παλιοὶ τῆς κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιοὺς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ φαντασία σου

στὰ χρόνια, ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὥραιούς ναούς του ἦταν κατοικία πλούσιων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

Ἐτσι ἔνα ὥραιο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβαστήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. "Ενας ἀρχαιολόγος ποὺ ἦταν μαζί μας, μπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἔξηγήσῃ τὸ καθετὶ ποὺ θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαιούς τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, ποὺ μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

"Οταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε :

— Βλέπετε ἐκεῖ πάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια ; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, γέννησε ἡ καημένη ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα. "Οταν πλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐλευθερώθηκε ἡ γυναίκα μ' ἓνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, ποὺ ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἓνα ὅμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἀρτεμη.

"Οπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ μέρη, νομίζαμε πώς χτές ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν πώς εἶχαν ἀκούσει τὶς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

'Αφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοὲς καὶ ἀγάλματα. 'Ο σοφός μας ὀδηγὸς μᾶς ἔξηγησε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

"Επειτα πήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὥραια ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας, ἀφοῦ εἴδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοές καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνωμε καὶ ἔναν περίπατο μέσα στὴν πόλη. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. "Ολα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

'Ανεβήκαμε στὸ λόφο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἔνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. 'Ο ὀδηγὸς μᾶς εἶπε :

— "Ἄς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἵδιος νὰ μᾶς δεχτῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὥραια μωσαϊκά.

— Δὲ σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγὼ πώς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ ; μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Νά καὶ τὸ ἔμβλημά του, ἴστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα καὶ ἔνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικὰ καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἵδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ... εἶπε ὁ ὀδηγός μας. "Ἐνα γλυκὸ καὶ ἔνα ποτήρι νερὸ θὰ ἀξιζε ὅ, τι πῆς αὐτὴ τὴν ὥρα.

"Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰ νὰ ἥθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι ...

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε :

- Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ ;
- ‘Ο μικρὸς δὲν κατάλαβε.
- Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἴχαμε φανταστῆ, μοίραζε ὄλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πῶς τὴν περιποίηση μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζὶ στὴν ἔκδρομή, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε :

« Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὥραια συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι ».

— Απὸ ποῦ πᾶνε στὸ πάνω πάτωμα, παιδί μου ; ρωτήσαμε τότε τὸ μικρό.

— Ορίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε ;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἥμαστε στὸ σπίτι μας. ‘Εξαφνα σ’ ἔναν τοῖχο εἰδαμε κάτι δρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΙΓΑΙΟ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν πάνω στοὺς τοίχους. ‘Ο μικρὸς Ἐρμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸ μικρούλη τὸ Δημήτριο, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δυό, καὶ ὁ Ἐρμίας ἔκανε ζαβολιές στὸ Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνῃ εἰδηση ἐκεῖνος.

Κάποιος άλλος πονηρός μικρός ὅμως, πού εἶχε μυριστῆ τὴ ζαβολιά, ἔπιασε κι ἔγραψε στὸν τοῦχο αὐτὰ πού διαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπιγραφὴν τοῦ τοίχου :

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβός καὶ δὲ βλέπει τίποτα, δταν παιζῆ τὰ κότσια. ‘Ο Ἐρμίας τοῦ ἔκλεψε μερικὰ κότσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς γύρισε καὶ εἶπε αὐστηρὰ στὸ μικρὸ μὲ τὰ λουκούμια :

— ‘Εσύ τὰ ἔγραψες αὐτά ;

‘Ο μικρὸς τὰ χρειάστηκε.

— ‘Οχι, μπάρμπα, φώναξε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἔγώ...

① Σὲ λίγο φεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μᾶς τὸ φωτολουσμένο νησὶ τοῦ Ἀπόλλωνα. Καὶ δὲν ἥταν σὰ νὰ φεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μᾶς πῶς εἶχαμε ξαναζήσει γιὰ λίγες ὡρες μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ ἱεροῦ νησιοῦ καὶ πῶς εἶχαμε παίξει κότσια μαζὶ μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόνηρο τὸν Ἐρμία. ②

Παῦλος Νιοβάρας

“Οταν, μικρὸ παιδὶ ἀκόμα, ὅκουα στὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τ’ ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ φανταζόμουνα σκαρφαλωμένα στὰ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στὰ ἀπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς διξασμένης κλεφτουριᾶς.

Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἑλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματολικῆς οἰκογένειας τοῦ Ζιάκα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφὴ τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλικαριές καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων.

Τέσσερα ἀδέρφια βρέθηκαν στὸ μεγάλο χαλασμὸ τοῦ Μεσολογγιοῦ. Γιὰ τὸν ἀρματολὸ Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀκόμα στὴ Ρούμελη :

Γράφει δὲ Γιαννούλας μιὰ γραφὴ κι ἔνα καημένο γράμμα σὲ σᾶς, γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγοραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασῆδες γρήγορα τὸ μουρασαλὲ ἀπ' τὴν Ὁξεῖα καὶ κάτω...

Κι ὅταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, σκοτώθηκε στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλάλησε παντοῦ τὸ μεγάλο χαμό, καὶ πρόσταξε καὶ τὰ πουλιὰ ἀκόμα νὰ πενθήσουν :

Ἐσεῖς, πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουνβαθῆτε.

Γι' αὐτό, ὅπως εἶπα παραπάνω, φανταζόμουνα τὰ Γρεβενὰ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. "Ἐνα ταξίδι ὅμως ὡς ἐκεῖ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

Απὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χαμηλότερα καὶ ὑστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα βρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἔνα βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονα. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνο μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ποτάμι, καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα καὶ εὔχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν διξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιᾶς κλεφτουριᾶς τῶν Γρεβενῶν συνέχισαν στὸν καιρό μας τὰ παλικάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώνων, λίγα χρόνια πρὶν γίνη ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς μέρες

έγραφαν γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ βρέθηκα στὴν Κοζάνη, εἶχα τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἄγιο χῶμα, ποὺ δέχτηκε τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα του.

Ήταν σούρουπο ὅταν φτάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλατεία τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνηση βαθιὰ ἀντίκρισα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφὴ τοῦ Αἰμιλιανοῦ, καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνηση ἀκουσα τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο ὅλη τὴν ἴστορία του.

Ο Αἰμιλιανὸς γεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὰ 1874 καὶ σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. "Αμα πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸ Μητροπολίτη τοῦ Μογαστηριοῦ, καὶ καθηγητὴς στὸ Ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτη. Καὶ ὅχι μόνο βοηθὸς στὰ θρησκευτικά του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξὶ χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ τῶν ἄλλων παλικαριῶν τῶν μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Μέρα καὶ νύχτα ὁ Αἰμιλιανὸς γύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανούς. "Ολοι τοῦ ἔλεγχαν νὰ μὴ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατὶ κινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἔχθροί του.

— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ περηφάνια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἴμαι Μητροπολίτης μονάχα στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους; Καὶ ἔξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδείες του. Οἱ

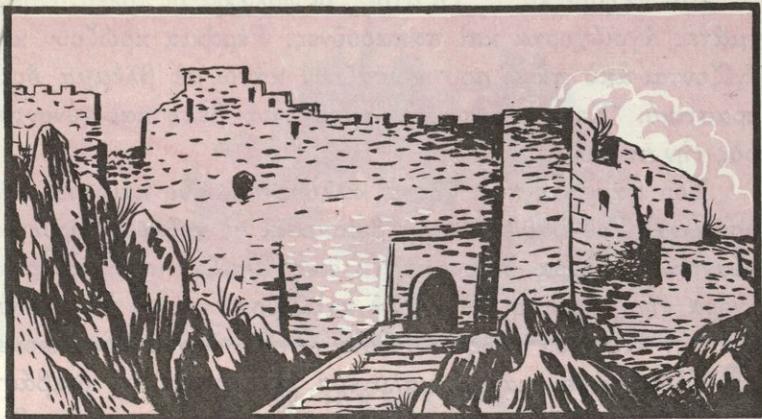

χριστιανοὶ μάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἔχθρῶν, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, δολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριότερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸ διάκο του καὶ τὸν ἀγωγιάτη του.

"Τστερα ἀπὸ πέντε μέρες βρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους..."

"Ολα τὰ χωριὰ ξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτείαν πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμόνητου Δεσπότη. Καὶ μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τὸ έθαψαν δίπλα στὴ Μητρόπολη.

Δημ. Κοντογιάννης

98. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ίστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ήπείρου τὸ θρυλικὸν Ἀργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνική, ποὺ οὐ νύφωνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἀδεντρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια της· καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸν βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ περήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καϊρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοιχτές, τοὺς πύργους του ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πώς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὄλανοιχτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσαι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνὰ καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἡρωικοὶ καὶ θρύλοι παλιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες, γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγίζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα ξαφνικὰ ὄρμοῦν σὰ βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιοὺς καιρούς, στὸ μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικὰ βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔχτιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογῆς - λογῆς βαρβάρους.

Ἔδω νιώθει κανεὶς καλύτερα, ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γύρω στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῇ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσο ἄγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρούρηση ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. Ἐρχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο τράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολήτὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

Ο Διγενής Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδας, ζωντανεύει δόλοκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα. "Ἐτσι καὶ τὸ ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στὴ θύμησή σου δόλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινὲς καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὔζωνους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ποὺ ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους στὰ βουνὰ αὐτά, - γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἔχθρους, τοὺς Λῦκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

του Δεσποτού της Βασιλείου της Μεσογείου, Ι. A. Μέγας
Θεοφάνειον τοιάντες ταῦτα ταῦτα ταῦτα ταῦτα ταῦτα ταῦτα

99. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώσῃ τοὺς παλιοὺς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νὰ ἔχαναζωτανεύῃ τὴν παλιά τους ψυχή; Ποιός δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεζεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἥλιου μὲ τὶς πλαγιὲς τοῦ Ὑμητοῦ;

Αλλὰ ἡ φύση λησμόνησε νὰ σκορπίσῃ ἀφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἐνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

"Οποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου — στὴν ὥραια Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲ χρειάζεται νὰ πάγ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Τὰ τελευταῖα σπιτιά ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἵτιές καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Οἱ ἀπέραντος ἔλαιιώνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὲς ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιὰ ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριατὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές μὲ λεμονιές, δάσος ὄλόκληρο. Καὶ ἡμα ἀνέβωμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστά μας.

Ἐπέντε. «Ἐνα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾶ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιές καὶ σκίνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. «Ἐνα πράσινο χαλί σμίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ἀσπρα σημάδια στὸ ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες. »

Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ώραῖο παραμύθι — ἔφτασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὁδυσσέας καὶ ἀποκομῆθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ, στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλνει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴ βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριες της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν τὴ σφαίρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσης τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὄχτω μουλάρια ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο. Καὶ ἀντὶ τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριὰ ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἥσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράιδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὁδυσσέας ἔνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπαστῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ !

«Όλη ή Κέρκυρα είναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιάς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὄλοπράσινους λόφους.»

• Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸ παιγνίδι τῆς φύσης. Ὁ ἥλιος τὴ στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφτῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἔνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφὲς τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ στερνὸ χάιδεμα τοῦ ἥλιου.

Πέντε - ἔξι ϕαροποῦλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὑστερὰ ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλὶα ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ϕαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.»

«Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἵσως ὅλης τῆς Ἐλλάδας. «Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία τῆς θέσης· είναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι καὶ τὶς καλαμιές του στὸ βάθος, ἥσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο, ἔνα μοναστηράκι πάνω σὲ ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λένε πώς είναι τὸ πλοϊο τοῦ Ὀδυσσέα ἀπολιθωμένο. Σήμερα είναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μὲς στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴ σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ' ἔναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχή, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ,

φαντάστηκε μιὰ μέρα ἔνα καταφύγιο, ἔνα ἄσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴ φύση, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ὥσυχα. Καὶ ἔχτισε τὸ παλάτι της. Τὸ στόλισε μὲ ἀγάλματα κι εἰκόνες. Καὶ ξεφύτρωσκεν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ήμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Κι ἐκεῖ ζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουρίου εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

N. Πετρεζᾶς — Λαύρας

Ινρίχε δίδει αὐτοὺς τούς οὐχοὶ καὶ

100. ΑΠΟ ΤΟ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

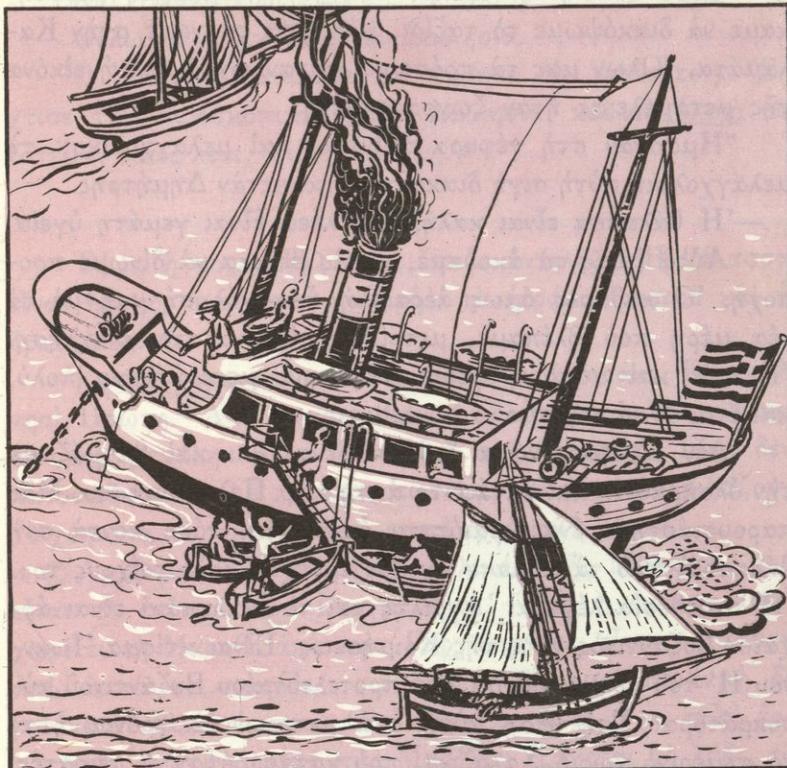
A

ὁ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσην νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ θεόχτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνο μικρὰ κατικα μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὥραῖοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα, μπαίνοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ὥσυχο λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούεται καὶ σφύριγμα βαπτοριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικὸ ἀτμόπλοιο « Ἄγια Βαρβάρα », ποὺ ἔκτελεῖ τακτικὰ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου. //

Μόλις ἀγκυροβολήσῃ, τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. 'Ο γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται· ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἀρμυρὰ κύματα. Ἀπὸ τὰ ἀφθονα καύτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτες, ὥσπου νὰ φτάσῃ στὸν Πειραιά.

ΟΔὲν περνᾶ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούεται πάλι.
‘Ο ἔλικας αὐλακώνει τὰ νερά καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾷ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεφθῇ τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.

Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε κι ἐμεῖς νὰ γίνωμε ταξιδιῶτες. ‘Ο πλοίαρχος καπετάν Δημήτρης μᾶς δέχτηκε μὲ καλοσύνη. ‘Ο καμαρότος μὲ πολλὴ εὔγένεια μᾶς ἔδωσε καθίσματα πάνω στὴ γέφυρα κι ἐμεῖς παραγγείλαμε τὸ πρωινὸν καφεδάκι.

Μόλις περάσαμε τὸ λιμενοβραχίονα, ἀρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοῖο μας σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῶ ἀνεμος δὲν

φυσοῦσε, οὕτε κύματα εἶχε ἡ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο σάλευε καὶ ἡ πρώρα του ἀνεβοκατέβαινε, σὰ νὰ προσκυνοῦσε τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς τάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ σκεφτήκαμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ φτάναμε στὴν Καλαμάτα. "Ολων μας τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὡχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς μεταμέλειας ἦταν ζωγραφισμένη.

"Ημασταν στὴ γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τὴ μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ διακόπτει ὁ καπετάν Δημήτρης.

— 'Η θάλασσα εἶναι καλή, μᾶς λέει, εἶναι γεμάτη ύγεια.

Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνωμε προσοχή. 'Ο καθαρὸς ὅμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησή μας μὲ τὰ νέα μέρη ποὺ βλέπαμε, μετρίαζαν ὄλοένα τὴν ἐνόχληση. "Επειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ μετριάστηκε πολύ, καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέρθωμε.

Δὲν εἴχαμε ἀκόμα διανύσει ἔνα μίλι καὶ θαυμάζαμε τὴν ὄλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς παρουσιάστηκε ἔνα ὥραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντὰ στὴ θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του. 'Η τοποθεσία λέγεται 'Αγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρχαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα 'Ιωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα. Στὴ θέση αὐτὴ στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια ἦταν τὸ σημερινὸ χωριό Χαλαζόνι, ποὺ κατάστρεψαν οἱ πειρατές. Οἱ χωρικοὶ ἀφησαν τὴ θέση αὐτὴ κι ἔχτισαν τὸ χωριό δυὸ μίλια μακρύτερα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τῷρα. "Τστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἔρειπωμένο χωριό καὶ τὴν γκρεμισμένη ἐκκλησία ἀσκήτευε ἔνας καλόγερος. Μιὰ μέρα πέρασε ἀπὸ κεῖ ὁ 'Ιωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκόμα ἦταν Δεσπότης (ἡγεμόνας) τοῦ Μιστρᾶ. 'Ο καλόγερος προσποιήθηκε πώς δὲν τὸν γνώριζε καὶ τοῦ λέει :

—'Εσύ θὰ βασιλέψης...

—'Αν βασιλέψω, τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σου κάνω;

Καὶ ὁ καλόγερος εἶπε:

— Θέλω νὰ μου χτίσης τὴν ἐκκλησία.

‘Ο Ἰωάννης βασίλεψε καὶ τήρησε τὴν ὑπόσχεση. Ἔχτισε τὴν μικροσκοπικὴ ἐκείνη ἐκκλησία, καὶ τὸ ὄλυκὸ τὸ ἔστειλε, ὅπως λένε, ἀπὸ τὴν Πόλην.

Τώρα ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἔπαψε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ήσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρός, τὸ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὥρεξη αὔξανει.

Ἐμπρός μας φαίνεται ἔνα ὠραιότατο νησάκι. Εἶναι τὸ νησὶ Πρώτη. Ἀπὸ μακριὰ ποὺ τὴν βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰ μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ δὲν κατοικεῖ κανείς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸ χειμώνα τὰ ποιμνιά τους, γιατὶ ἔχει καλὴ βοσκή.

Ο’Αράζομε τώρα στὸ ἀνοιχτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῶν Γαργαλιάνων. “Ολη ἡ ἔκταση, ποὺ χωρίζει τὴ Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλέες. Οὕτε μιὰ σπιθαμὴ δὲ βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανιῶτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἔξαγεται τὸ λάδι, τὸ κρασὶ καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Τὸ πλοϊο φεύγει, καὶ σὲ λίγο ἐμπρός μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἔνας τεράστιος λιμενοβραχίονας, ποὺ προφυλάσσει τὸ λιμάκι τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν δργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. “Ομως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονὴ τους κατατρέψεις ὅλοένα τὰ πλευρά της. Ἀποκόβουν πελώρια πέτρινα

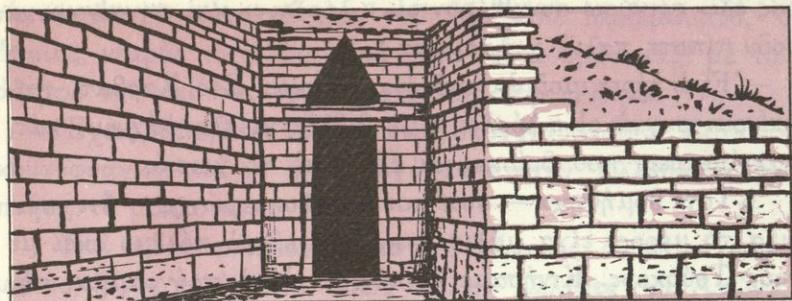
βουνά καὶ τὰ καταποντίζουν στὸ βυθὸν. Καὶ ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸ λιμάνι. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἴσοδο στὸ λιμάνι.

Τὸ πλοϊο μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δυὸς αὐτοὺς γίγαντες, ποὺ στέκονται περήφανοι καὶ κατάμαυροι. Καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι.

Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὲς φορὲς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι εύρωπαῖκοι στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ διηρικοῦ Νέστορα. Ἐδῶ κάηκε ὁ ὑπερήφανος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ ἔτσι ἐληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγώνα.

Α Σήμερα οἱ ψαράδες μαζὶ μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδερικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, ποὺ σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἔνα βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνα Σανταρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ κοντὰ ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάταστρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ "Ελληνες, ποὺ πάντα εὐγνωμονοῦν, ὑψώσαν παντοῦ στοὺς ξένους ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης. A

Ο Απὸ τὸ πλοϊο μας βλέπομε τὸ «Νεόκαστρο», τὸ φρούριο ποὺ σώζεται ἀκέραιο, γιατὶ στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζών. Ἐχει ἐπάλξεις, πολεμίστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμα τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως, ποὺ χτίστηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐπειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμὶ καὶ ἀπὸ τὴ Μεγάλη Ἐπανάσταση ἔγινε ὀρθόδοξος ναός. O

101. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

‘Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γιὸς τοῦ «Γέρου τοῦ Μοριᾶ», ὑπασπιστής τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδας “Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, διηγόταν κάποτε, μετὰ τὴν ἔξωσή τους, τὴν ἔξῆς ἱστορία, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστης τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοση τοῦ Ἐθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέει ὁ ὑπασπιστής τους — μόλις φτάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ κάλεσε δὲ βασιλιάς καὶ μοῦ εἶπε :

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὶς Μυκῆνες, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος ;

— Μυκῆνες εἴπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω !

Τ Πῆγα — συνεχίζει δὲ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ρωτοῦσα νὰ μάθω ποὺ εἶναι αὐτὲς οἱ Μυκῆνες. Ἄλλα κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ. τιτιπο ἐτο περιπολο

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός ;

‘Απελπισμένος πηγαίνω νύχτα στὸ γειτονικὸ χωριό καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκοὺς ποὺ γύριζαν.

— Ελᾶτε ἔδῶ, παιδιά, τοὺς λέω. Πῆγε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγύρω συνηθίζουν οἱ « λόρδοι » καὶ πηγαίνουν νὰ δοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα ;

— Εγὼ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾶ ἔνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πηγαίνουν συχνὰ οἱ « λόρδοι » μὲ βιβλία κι ὅλο ψάχνουν κάτι παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

ΑΤότε θυμήθηκα — συνέχισε δὲ Κολοκοτρώνης — ὅτι γνώριζα τὸ μέρος, εἴχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Κινήσαμε λοιπόν, κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Ἐφιππος ἐγώ, καμαρωτός, δδήγησα τὴ βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καὶ, ὅταν φτάσαμε, σήκωσα τὸ δεξί μου χέρι καὶ ἐδειξα τὶς παλιόπετρες.

— Νά οἱ Μυκῆνες, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοί μου ἔμειναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ δὲ "Οθων εὐχαριστήθηκε.

— Ο κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἀπ' ὅλους μας δὲ λογιότατος καὶ δὲ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.
Δ

Αλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσο καὶ δὲ "Οθων, « πλήρης Ἐλλάδος », ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲ λάτρευε λιγότερο τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἀρεσεοῦ νὰ ἐκτελῇ χρέη « ἐξηγητοῦ » τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εὐφυέστατον ὑπασπιστή της Καρατάσσο, τὸν ἔνδοξον ἀγωνιστή, δὲ δόποιος τῆς ἔλεγε κάποτε στὴν Ἀκρόπολη :

ΘΜὴν τοὺς λὲς τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώσης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καράβι. "Αμ θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναῖκες τους, γιατί, ἀντὶ στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Γιατὶ οἱ ξένοι συνήθιζαν γὰ φεύγονταν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μιά... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμόσοφου ὑπασπιστῆ της τὰ μετέφρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδούκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἔ-

πειτα ἄτυχο αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ ὄποιος, νεαρὸς τότε, ἔκανε τὸ γύρο τοῦ κόσμου μαζὶ μὲ τὸν ἀδερφό του καὶ ἦταν φιλοξενούμενος στὴν Ἀθήνα.

— "Εχεις δίκιο, λέει ὁ ἀρχιδούκας στὸν Καρατάσσο. Εἴμαστε κουτόφραγκοι καὶ γι' αὐτὸ ἐρχόμαστε στὴν Ἑλλάδα νὰ ξυπνήσῃ τὸ μυαλό μας.

Καὶ τοῦ ἀπαντᾶ ὁ ἀγωνιστής, ὁ ὄποιος, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἥξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ "Ἐλληνες τοῦ Ἀγώνα, τὴν ἔθνικὴ σημασία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παραδόσεως :

— "Ας τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, 'Γῆψηλότατε. Τὸ ξέρομε καλὰ πῶς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἐλευθερία μας. Αὐτὰ δόξασαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ συμπάθησε ἡ Εύρώπη τὸν ἄγώνα μας. O

E. P. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

102. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

A "Αν δῆτε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἀρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οἱ κυνηγοί, ἀμα τὴ βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτή, ἔχοντας πεποίθηση στὴν τέχνη

νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ ποὺ θὰ τοῦ ἔρθη βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἐκτὸς ἀν τὸν γελάση καὶ χαθῆ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἐνα μὲ τὸ χῶμα, γιατὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμα τους, ποὺ τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ δὲλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.
‘Η πέρδικα κάνει τὴ φωλιά τῆς σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει :

Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιὰ
φτιάνει ἡ πέρδικα φωλιὰ
μὲ σύρματα καὶ μὲ φλωριὰ
καὶ μὲ σαράντα πέντε αὔγα.

Κι ἀνετραντάχτη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν,
νὰ φτιάσουν ἀνθινο νερό,
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό.

○ Κλωσᾶ τὸ πουλὶ δώδεκα αὔγα, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέει πῶς φτάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὔγα ὅχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καὶ στὴ φωλιὰ τῆς κότας καὶ τὰ κλωσᾶ ὅπως καὶ τὰ δικά της. Τὰ κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στὴν ἔρημιὰ σὰ μεγαλώσουν. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν νωρὶς νὰ τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, χτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μὲ τέτοια μανία, ποὺ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοτοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τὸ σκοπό. Ἐφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παιάνουν μὲ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν πάνω στὰ κλουβιά ἔνα πανί κόκκινο, ποὺ κάνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἔγελιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Τὸν πέρδικα τρώει ἀπ' ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραιτητὴ ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ καθαρίζῃ τὴ φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. "Ενα ἀπὸ τὰ ἄπειρα τραγούδια της λέει :

- Ποῦ ἔσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἥρθες τὸ πρωὶ βρεμένη ;
- "Ημουνα πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια,
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια ;
- "Ετρωγα τὸ Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβώνων δανείζονται εἰκόνες ὁμορφιᾶς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιᾶς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἴδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του :

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδαράκια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ μήν τήνε χαλάσετε.

«Τὸ ἄγρια καὶ τὰ ἥμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

103. Η ΕΛΙΑ

ΔΕύλογημένο νά' ναι, ἐλιά, τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει,
κι εὐλογημένο τὸ νερὸ ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εὐλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτὸς ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι.
Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη σᾶν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲ βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὅμορφιὰ τὰ μάτια νὰ ξιπάσουν.
Ἐσύ 'σαι πάντα ταπεινή· πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὅλα τὰ πλούτη ποὺ κρατεῖς, μ' ὅλο τὸ βιὸ ποὺ κρύβεις.
Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν· οἱ ἀνέμοι,
ώς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει,
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲ σοῦ 'λειψε τὸ λάδι. **Α**
«Τὸ παλιὸ βιολὶ»

'Ιωάννης Πολέμης

104. ΠΑΤΡΙΔΑ

- Ξένε, ποὺ μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πέξ μου ποιός εἰν' ὁ τόπος σου καὶ ποιά πατρίδα ἔχεις ;
- Στ' ἀγαπημένο μου χωρὶὸν πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τούμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
- Στὴ μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρη
τὸ ταπεινότερο δεντρό, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι
στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια,
καὶ φέρονυνε τὴν ἄνοιξη γοργὰ τὰ χελιδόνια.
- Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ’ ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ’ ἀστρα του τὴ χρυσοστεφανώνει.
- Τὴ μακρινὴ πατρίδα μου πρὶν ἡ σκλαβιὰ πλακώση,
τὴ δόξαζε ἡ παλικαριά, τὴ φώτιζεν ἡ γνώση.
Καὶ τώρ’ ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὴ γῆ τὴ ματωμένη,
πρόβαλε πάλ’ ἡ Λευτεριὰ σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη !
- Φτάνει ! . . . Τὴ χώρα ποὺ μοῦ λέει, τὴ γνώρισα, τὴν εἶδα !
Τὴ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα !

Γ. Δεοσίνης

105. ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἡ τέχνη του

Α "Οταν ἀνεβῇ κανεὶς στὴν Ἀκρόπολη, βλέπει πέρα ἀπὸ τὰ Προπύλαια ν' ἀπλώνωνται ἔρημοι σταχτεροὶ βράχοι· ἀλλὰ δὲν ξέρομε, ἂν δὲν ξεχωρίζῃ ἔτσι ὡραιότερα ἐπάνω τους ὁ Παρθενών.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ παρουσιάζουν ὅλη τὴν ὄμορφιὰ καὶ τὸ μεγαλεῖο τους στὴν ἐξωτερικὴ τους ὄψη, ἐνῶ οἱ χριστιανικοὶ τὰ παρουσιάζουν στὸ ἐσωτερικό. 'Ο λόγος εἶναι φανερός· οἱ ἀρχαῖοι συγκεντρώνονταν καὶ θυσίαζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ συγκεντρώνονται μέσα σ' αὐτόν, ὅπου τελεῖται ἡ θεία λειτουργία. Τὴν ὄμορφιὰ λοιπὸν καὶ τὸ μεγαλεῖο τὰ ἐμφανίζουν οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ καλλιτέχνες ἐκεῖ, ὅπου θὰ καταπλήξουν τοὺς πιστοὺς τῆς θρησκείας. Α

Μόλις λοιπὸν ἀντικρίσης τὸν Παρθενώνα, νιώθεις ἔνα

ἀσυνήθιστο μεγαλεῖο. Νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ναός, ἀλλὰ ἔνα
ἄγαλμα θεοῦ, ποὺ κάθεται στὸ θρόνο του γαλήνιος.

Ο’ Ο Παρθενών εἶναι ἔνα ἔργο σοφίας, ἐπιμέλειας καὶ συμ-
μετρίας. Καὶ τὸ ἐλάχιστο μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι τέλειο καὶ
συμμετρικό, ὅχι μόνο μὲ τὸ διπλανό του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ
σύνολο, ὥστε ὁ ναός νὰ εἶναι τὸ τελειότερο ἀριστούργημα
τῆς τέχνης.

Πρῶτα ἀπ’ ὅλα ἔχει πολλοὺς ἀρχιτεκτονικούς ὑπολογι-
σμούς, ὥστε ἡ ματιὰ νὰ γλιστρᾶ ἐπάνω του ἀνεμπόδιστη,
χωρὶς νὰ προσκρούῃ πουθενά. Κι ἐνῷ φαίνεται τετράγωνος
καὶ ἵσιος, ἐν τούτοις στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει οὔτε μιὰ
εὐθεία γραμμή ! ○

Τὰ σκαλοπάτια, οἱ κίονες καὶ τὰ πλευρά του φουσκώ-
νουν στὴ μέση, ὥστε μὲ τὴν ἐλαφριὰ καμπύλη τους ἀφαιροῦν
ὅλο τὸ βάρος τοῦ μαρμάρου καὶ κάνουν τὴν οἰκοδομὴν νὰ
φαίνεται ἐλαφρὴ καὶ εὐλύγιστη.

Ο’ Ακόμη οἱ κίονες, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση ποὺ βρίσκονται
καὶ τὸ φῶς ποὺ δέχονται, ἄλλοι εἶναι παχύτεροι καὶ ἄλλοι λε-
πτότεροι γιὰ λόγους ὀπτικούς· τὸ πολὺ φῶς ἐλαττώνει τὸ
πάχος, ἐνῷ τὸ λίγο τὸ αὐξάνει· ἔτσι φαίνονται ὅλοι ὅτι ἔχουν
τὸ ἴδιο πάχος, ἐνῷ δὲν τὸ ἔχουν !

Οἱ εἴκοσι πάλι ραβδώσεις, ποὺ ἔχει ὁ καθένας τους,
ὅπως τὸ δέντρο τὸ φλοιό, σπάζουν τὸ φῶς καὶ τὸ ἀναγκάζουν
νὰ γίνεται ἀπαλό, γιὰ νὰ δείχνη καθαρότερες τὶς γραμμὲς τῆς
οἰκοδομῆς. ○

‘Ο Παρθενών δὲ ζητᾷ νὰ καταπλήξῃ οὔτε μὲ τὸν ὄγκο
οὔτε μὲ τὰ στολίδια του, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν ὁμορφιά του, ποὺ
τὴ γεννᾶ ἡ συμμετρία του. Γι’ αὐτὸ μᾶς ἀρέσει καὶ σήμερα
καὶ αὔριο καὶ πάντα.

Π' Οποιαδήποτε ἄλλη οίκοδομή θὰ ἔχανε τὴν δύμορφιά της, ἀν μιὰ ἔκρηξη τίναξε τὴν μισή στὸν ἀέρα. 'Ο ναὸς ὅμως τῆς Ἀθηνᾶς δὲ ζημιώθηκε καθόλου, ὅταν οἱ βόμβες τοῦ Ἐνετοῦ Μοροζίνη, στὰ 1687 τίναξαν στὸν ἀέρα τὴν στέγη του καὶ σώριασαν συντρίμμια στὴ γῇ μεγάλο μέρος του.

'Αντίθετα πῆρε τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἔκανε σκεπή του, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ὥραιότητά του. Νομίζεις ὅτι ὁ ἀρχιτέκτονας τὸν ἀφησε ἐπίτηδες ἀσκέπαστο, γιὰ νὰ τὸν στεφανώνῃ ὁ οὐρανός.

Ψέως

Αλλὰ ἂν οἱ ἀρχιτέκτονες Καλλικράτης καὶ Ἰκτίνος τοῦ ἔδωσαν τὴ συμμετρία καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια μὲ τὴ σοφὴ τέχνη τους, ὁ μεγάλος Φειδίας συμπλήρωσε τὴ χάρη τοῦ ναοῦ μὲ τὰ θαυμάσια γλυπτικὰ κοσμήματα.

Στὴ ζωφόρο, ποὺ εἶναι μιὰ μαρμάρινη ταινία ὀλόγυρα στὸ ναό, λίγο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κίονες, εἰκόνισε σὲ ἀνάγλυφα τὴ μεγάλη πομπὴ τῶν Παναθηναίων, τὴν ἐπισημότερη γιορτὴ τῆς πόλης, ποὺ εἶχε θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ χαρακτήρα. Καὶ εἶναι τόσο τέλεια τὰ πρόσωπα καὶ τόσο φυσικὲς οἱ κινήσεις τους, ὡστε ὁ σύγχρονος θεατὴς θὰ νόμιζε ὅτι βλέπει τοὺς ἴδιους συγγενεῖς καὶ φίλους του νὰ εἰκονίζωνται ἐκεῖ πάνω.

Στὰ τριγωνικὰ ἀετώματα πάλι κατασκεύασε ἀγάλματα, ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα τῆς τέχνης, ποὺ ἀποτελοῦσαν σύμπλεγμα σχετικὸ μὲ τὴν ἱστορία τῆς πόλης. Στὸ ἀνατολικὸ παρίσταναν τὴ γέννηση τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς καὶ στὸ δυτικὸ τὴν περίφημη ἔριδα τοῦ Ποσειδώνα καὶ τῆς Ἀθηνᾶς γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς πόλης.

"Αν προσθέσωμε τώρα τὰ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα στὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ, στὶς μετόπες, στὴ στέγη κλπ., καθὼς καὶ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Παλλάδας μέσα στὸ ναό, θὰ ἔχωμε ἔνα σύνολο τέλειο καὶ θαυμαστὸ γλυπτικῆς τέχνης.

Η ἀξία του

Στὸν Παρθενώνα παρατηροῦμε μιὰ εὐγένεια ἐργασίας, ποὺ δὲ βρίσκεται ἀλλοῦ· καὶ ἡ τελευταία χειρωνακτικὴ ἐργασία, ἀπὸ τὴν φανερὴν ὡς ἔκεινην ποὺ δὲ φαίνεται καὶ εἶναι κρυμμένη, εἶναι πλήρης καὶ τέλεια. Κανένα μέρος δὲν ἔμεινε, ποὺ νὰ μὴν τὸ ἔχουν ἐπεξεργαστῇ μὲ τὸν ἴδιο πόθο καὶ τὴν ἴδια τελειότητα.

Κάθε ἐργάτης ἔνιωθε καὶ μετάδινε στὸ μάρμαρο τὴν ἴδια τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχιτέκτονα καὶ τοῦ γλύπτη! Κι αὐτὸ μᾶς δείχνει πόσο πολιτισμένος ἦταν ὁ λαός, ποὺ ἔδωσε τόσο εὐσυνείδητους καὶ τέλειους τοὺς ἄγνωστους ταπεινοὺς ἐργάτες.

Ο Καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀξία του εἶναι τοῦτο· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἔργο μιᾶς μεγαλοφυίας, ἀλλὰ δημιούργημα μιᾶς φυλῆς· ἔνας μόνο ναός, αὐτός, ἐκφράζει τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴν καὶ τὸ μεγάλο πόλιτισμὸ ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Γ' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κατασκευάσουν πάλι· θλεῖ οἱ ἀπομιμήσεις του, ποὺ ἔγιναν στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερική, ἀπέτυχαν, μοιάζουν μὲ ἀψυχα κατασκευάσματα, ἀν καὶ τὸν ἀντιγράφων μὲ μεγάλη ἀκρίβεια. Γιατί; Γιατί δὲν ἀντιπροσωπεύουν καὶ δὲν ἐκφράζουν καμιὰ ψυχὴ καὶ κανένα πολιτισμό. Ο

4 'Ο διαυγῆς αἰθέρας τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ μακρινὲς καμπύλες τῶν βουνῶν δημιουργοῦν ἔνα μοναδικὸ φωτεινὸ πλαίσιο, μέσα στὸ ὅποιο ὑψώνεται ὁ ιερὸς βράχος τῆς Ἀκρόπολης.

Καὶ ἡ Ἀκρόπολη δέχεται τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, καὶ τὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὴ λάμψη τῆς γαλανῆς θάλασσας, καὶ τὰ ἐνώνει σὰ μέσα σὲ χωνευτήριο καὶ τὰ κάνει ἔνα νέο φῶς. "Ἐπειτα, ὅμοια μὲ μαγικὸ καθρέφτη, τὸ ἀντανακλᾶ καὶ φωτίζει τὸν κόσμο ὁλόκληρο μὲ τὸ φῶς τὸ δικό της, τὸ δικό της ἥλιο, ποὺ λέγεται Παρθενών.

N. A. Κοντόπουλος

106. ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

‘Από τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα

’Απὸ μικρὸ παιδὶ εἶχα τὸν πόθο νὰ δῶ τὰ δυὸ μεγάλα μοναστήρια, ποὺ εἶναι σκαρφαλωμένα στὶς κορφὲς τοῦ Χελμοῦ, κοντὰ στὰ Καλάβρυτα : τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ὁ πόθος μου αὐτὸς μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πώς τὸ ταξίδι ἀπ’ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ σιδηρόδρομο ὁδοντωτό. Μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβω τί χρειάζονται τὰ δόντια στὸ σιδηρόδρομο καὶ τί δόντια ἦταν αὐτά.

”Τστερα ἀπὸ δίωρο σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πάτρα πρὸς τὴν Ἀθήνα, βρίσκουμε τὸ Διακοφτό. Εἶναι βουτηγμένο κι αὐτὸ στὴν πρασινάδα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πελοποννησιακὴ παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐκεῖ πρέπει νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι μας καὶ νὰ μποῦμε σ’ ἄλλο τραῖνο. Μᾶς περιμένει στὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σταθμοῦ.

”Οταν τὸ πρωτοβλέπη κανείς, δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια. Ἡ μηχανὴ καὶ τὰ βαγόνια δὲν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο. Θυμίζουν τὰ πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια τῶν παιδιῶν.

Καὶ ὅμως τὸ μικροσκοπικὸ αὐτὸ τραῖνο κάνει τὸ δυσκολώτερο σιδηροδρομικὸ ταξίδι στὴν Ἑλλάδα. Ξεκινᾶ ἀπὸ

τὴ θάλασσα καὶ σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ὑψόμετρο ἔχουν τὰ Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύναμε λίγο ἀπὸ τὸν κάμπο, μπήκαμε σὲ μιὰ στενὴ κι ἀτέλειωτη χαράδρα· δίπλα στὴ γραμμὴ κυλοῦσε τὰ θολὰ καὶ πλούσια νερά του ὁ Βουραϊκός. Κάθετοι καὶ γυμνοὶ ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τὸ τραῖνο πήγαινε σύρριζα στὸ βράχο, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὸ ποτάμι. Σὲ πολλὲς μερὶὲς ὁ βράχος ἦταν βαθιὰ σκαλισμένος, γιὰ νὰ χωρέσῃ μέσα τὸ τραῖνο. Κι ὅταν καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν μποροῦσε νὰ γλιτώσῃ, τρύπωνε σὲ σκοτεινὲς σήραγγες κι ἔβγαινε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρίσκαμε ὄμαλότερες βουνοπλαγιές, κατάφυτες ἀπὸ ἀγριολούλουδα κι ἀγριόδεντρα. Αὕτα, μαζὶ μὲ τὰ πυκνὰ καὶ θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὀμόρφαιναν ὅλο τὸν τόπο γύρω μας κι ἔκαναν τὸ ταξίδι γοητευτικό. Στὶς περισσότερες ὅμως μερὶὲς οἱ πανύψηλοι βράχοι ἦταν ἄγριοι, ἀνήλιοι καὶ γυμνοὶ· ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτοὺς μερικοὶ καχεκτικοὶ θάμνοι· ταράζονται διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ φαίνονται πῶς τρέμουν μὴν πέσουν κάτω στὴν ἄβυσσο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκός μὲ τὸ ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τὴν ἴδιαίτερη μουσική του· κι οἱ συχνοὶ καταρράκτες του εἶχαν ἀπερίγραπτη φυσική μεγαλοπρέπεια.

Σὲ κάποιο σημεῖο, ποὺ ὁ δρόμος γινόταν πολὺ ἀνηφορικός, εἴδαμε ἐπιτέλους τί θὰ πῇ ὁ δόντωτὸς σιδηρόδρομος. Στὴ μέση ἀπὸ τὶς δυὸ σιδερένιες γραμμὲς ἦταν ἄλλες δύο, κοντά κοντά, κι ἔμοιαζαν σὰ μεγάλα χοντρὰ πριόνια μὲ τὰ δόντια πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπάνω σ' αὐτὲς θὰ κυλοῦσαν ἄλλοι τροχίσκοι, ὅχι σὰν τοὺς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς ποὺ κυλοῦν ἐπάνω στὶς γνωστὲς γραμμές· αὐτοὶ εἶχαν δόντια ὀλόγυρα, ποὺ χώνονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῶν μεσαίων

γραμμῶν. Ότις τὴν ὥρα ἔκείνη οἱ ὀδοντωτοὶ αὐτοὶ τροχοὶ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἅμα ὅμως φτάσαμε στὴν ὁδοντωτὴ γραμμή, ἀκούμπησαν σ' αὐτὴ καὶ ἔτσι ταξιδεύαμε μὲ διπλοὺς τροχούς.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ μηχανὴ εἶναι ἀσφαλισμένη.

"Αν συμβῇ καὶ πάθη τίποτε ἔκει στὸν ἀνήφορο, σταματᾶ στὸν τόπο· χωρὶς τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχούς, σὲ τέτοια κακὴ ὥρα, θὰ κατρακυλοῦσε πίσω καὶ θὰ συντριβόταν μὲ τὸ βαγόνι καὶ τοὺς ἐπιβάτες μαζί.

Καὶ πάλι δὲν ἦταν ὅλη ἡ γραμμὴ ὀδοντωτή. Πιὸ ἐπάνω, ὅπου ὁ τόπος ἦταν ὁμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴ συνηθισμένη γραμμή.

Γιὰ τὰ 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τὸ τραινάκι μας χρειάστηκε δυόμισι ὥρες. Ἀλλὰ θὰ ἤμαστε εὐχαριστημένοι νὰ βαστοῦσε καὶ πιὸ πολύ. Δὲ χορταίναμε τὶς φυσικὲς ὁμορφίες, ποὺ μᾶς τριγύριζαν ἀπὸ παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ πουρνάρια ἀνεβαίναμε στὰ βαθυπράσινα ἔλατα τοῦ Χελμοῦ.

ΟΗ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στενὴ καὶ τὰ νερά του κατρακυλοῦσαν πάντα μὲ δρμή. Πολλὲς φορὲς νόμιζε κανεὶς πώς θὰ μποροῦσε, ἀπλώνοντας τὰ χέρια του, νὰ φτάσῃ καὶ τοὺς δυὸ ἀντιμέτωπους βράχους.

Καὶ τὸ τραινάκι μας ὅλο καὶ ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο βογκώντας καὶ ταράζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μὲ τοὺς βόγκους του καὶ τὴ φλύαρη σφυρίχτρα του.

Ἄχωρὶς ἄλλο οἱ δυὸ πλευρὲς τῆς χαράδρας αὐτῆς, ποὺ κράτησε ὅσο καὶ τὸ ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. "Οπου στὴ μιὰ πλευρὰ ὁ βράχος προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω, στὴν ἀντικρινὴ φαίνεται ἔνα βαθούλωμα· ὥστε ἀν μπορούσαμε νὰ σπρώξωμε τὶς δυὸ πλευρές, θὰ ταίριαζε εὔκολα ἡ μιὰ μὲ τὴν

ἄλλη. Ποιός ξέρει, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ποιός τρομερὸς σεισμὸς ἀνοιξε τὸν τόπο καὶ σχημάτισε τὴν χαράδρα ποὺ βλέπομε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτὴ διέξοδο τὰ νερά του Βουραϊκοῦ, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ πολὺ μακριά, ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στὰ Καλάβρυτα· εἶναι μιὰ μικρὴ πολιτεία μὲ δυὸ χιλιάδες ψυχὲς καὶ μὲ ἀφθονα δέντρα καὶ νερά. 1

‘Αγία Λαούρα

Πολὺ πρωὶ τὴν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιὰ τὴν ‘Αγία Λαούρα· δὲν ἀπέχει οὕτε πέντε χιλιόμετρα. Μὲ βαθιὰ συγκίνηση ἀντικρίσαμε σὲ λίγο τὸ μοναστήρι, κατάκορφα σ' ἔναν κατάφυτο λόφο, δύτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴν θάλασσα.

Φτάσαμε στὸν ἴστορικὸ πλάτανο, ποὺ ἔγινε τὸ μεγάλο πανηγύρι του 21. Δίπλα του ὑψώνεται καὶ τώρα ἡ ἐκκλησία, ποὺ λειτούργησε δὲ Γερμανὸς στὶς 25 Μαρτίου. “Οταν μπῆκα νὰ προσκυνήσω, ἀθελα θυμήθηκα τοὺς στίχους του Βαλαωρίτη :

Ποιός εῖν’ ἐκεῖνος δὲ παπάς, ποὺ μ’ ὅψη ἀναμμένη σὰν φῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ Ιερὸ προβαίνει ;

‘Ηταν δὲ Γερμανὸς τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὁπλαρχὺς μαζί. Τὸν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι του Μοριᾶ. ‘Η λειτουργία τελείωσε. ‘Ο Γερμανὸς βγάζει τὸ χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς ‘Ωραίας Πύλης καὶ τὸ κρεμᾶ σ’ ἔνα κοντάρι σὰ σημαία. Φορώντας ἀκόμη τὴν δλόχρυση στολή του, βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ σταματάει ἀποκάτω στὸν πλάτανο. Παπάδες, παλικάρια καὶ καπεταναῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Κάποια στιγμὴ ὑψώνει τὸ Λάβαρο κι ὅλοι γονατίζουν. Ρωτάει :

Ποιός θέλει τὴ Σημαία μου ; ποιό χέρι τὴν ἀξίζει ;

Τὸ χέρι ἀπλώνει δὲ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τὴν πιάνει.

Τὸ Σούλι τὴν ἀναζητᾶ· τὴν ζηλεύει ἡ Μάνη.

Κι δὲ ‘Υψηλάντης, ὅρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακή του μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβήνετ’ ἡ ψυχή του.

"Αν καὶ ἡταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, δὲ Γερμανὸς ψάλλει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη· ἥθελε νὰ δηλώσῃ μὲν αὐτὸ τῆς Πατρίδας τὴν Ἀνάστασην. "Ολοὶ κλαῖνε ἀπὸ συγκίνηση κι ὅρκίζονται στὸ Λάβαρο νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Τὰ καριοφίλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν στὰ πέρατα τῆς γῆς τὴ μεγάλη ἀπόφαση.

Α Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηριοῦ σώζεται τὸ Λάβαρο· διατηρεῖται πολὺ καλά· στὸ ἐπάνω μέρος φαίνεται ἡ τρύπα ποὺ τοῦ ἔκαμε μιὰ τούρκικη σφαίρα στὴ μάχη τῶν Καλαβρύτων.

Πολλοὺς θησαυρούς βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἐκεῖ μέσα. Εἰκόνες ἀρχαιότατες· εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μὲ χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια· σταυρούς πολύτιμους· λείψανα ἀγίων σὲ πολυτελεῖς θήκες· χρυσοστόλιστα ἄμφια· ἔγγραφα ἀρχαιότατα σὲ μεμβράνες. "Ολα τὰ θαύματα κι ὅλα τὰ εἶδα μὲ βαθὺ σεβασμό· ἀλλὰ σὰν ἀντίκρισα τὸ Λάβαρο, ἔμεινα ἄφωνος ἀπὸ συγκίνηση. **Α**

Ο Κι ἔνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τὴν ψυχή μου: ἔνα πατριαρχικὸ ἔγγραφο ἡταν κρεμασμένο στὸν τοῖχο μὲ χρυσὴ κορνίζα κι εἶχε τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κοίταξα ὡρα πολλὴ τὴν ὑπογραφὴ μὲ κατάνυξη· ἡταν γραμμένη μὲ τὸ ἵδιο χέρι, ποὺ δέθηκε κάποτε μὲ χοντρὸ σκοινὶ καὶ τραβιόταν ἀπὸ τὸν ὄχλο στὰ σοκάκια τῆς Πόλης. "Ενας ἀκόμη μάρτυρας ἀπὸ τοὺς πολλούς, ποὺ χάρισε ἡ ἐκκλησία στὴν πατρίδα μας. **Ο**

Μέγα Σπήλαιο

✓ Γυρίζομε μὲ τὸ τραῖνο ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα στὸ σταθμὸ τοῦ Σπηλαίου. Τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰ ὡρα περίπου ἀπὸ τὸ σταθμὸ καὶ δὲ φαίνεται ἀπὸ τὸ δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ' ἔνα

βράχο, ὅπως οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Εἶναι σὲ ὑψος χίλιων μέτρων, μέσα στὰ ἔλατα.

‘Η διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὸ Σπήλαιο εἶναι γοητευτική. Φυτεῖες ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριανταφυλλιές. Κι ἀνάμεσα σὲ τόση ἄνθηση, μιὰ ἀπέραντη παράταξη ἀπὸ κυψέλες. Νερὰ τρέχουν παντοῦ μέσα στοὺς κήπους, μέλισσες βομβοῦν, ἀγδόνια κελαχδοῦν, κουδούνια προβάτων ἀντιβοοῦν ἀπὸ τὰ βράχια καὶ συγνὰ σκεπάζει ὅλο τὸ θόρυβο αὐτὸ ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ σπηλιὰ τοῦ βράχου βρέθηκε στὰ 362 μ.Χ. μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. Δὲν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἀγαλμα καμωμένο ἀπὸ κερί καὶ μαστίχα. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πλαστικῆς ποὺ ἔχει ἡ ἐκκλησία μας. Διατηρεῖται λαμπρὰ μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στὴν ἴδια σπηλιὰ ἔβγαινε καὶ βγαίνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀστείρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἔνα ἐκκλησάκι καὶ δίπλα σ' αὐτὸ κόλλησαν τὸ κελί τους οἱ δυὸ καλόγεροι ποὺ βρήκαν τὴν εἰκόνα.

Δὲν ἔλειψαν κι ἀπὸ τὸ Σπήλαιο οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές, γι' αὐτὸ κι οἱ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νὰ χτίσουν ἐπάνω στὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἔναν τρίπατο πολεμικὸ πύργο.

“Οταν ὁ Ἰμπραήμης κατάκλυσε ὅλο τὸ Μοριά, ζήλεψε καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία ὀλόκληρη γιὰ νὰ τὸ κυριέψῃ. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθημένοι κι ἀπὸ ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καὶ τὸ μοναστήρι σώθηκε.

“Οταν τελείωσα τὸ προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στὸν πύργο· οἱ τέσσερεις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιὰ μαρμάρινὴ πλάκα, τοποθετημένη στὴν είσοδο, θυ-

μίζει στὸ διαβάτη τὴν φονικὴ μάχη, ποὺ ἔγινε στὶς 24 Ἰουνίου 1827. Κι ἐνα κανονάκι στὴν αὐλή, ἀφωνο κι ἔρημο στὴ μοναξιὰ τοῦ βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορὲς ἀντιλάλησαν τὴν βροντερὴ φωνή του οἱ λαγκαδέες κι οἱ κορφοῦλες τοῦ Χελμοῦ.

R
P
Εαπλωμένος στὸν ἵσκιο τοῦ πύργου, φαντάστηκα τοὺς ταπεινοὺς καλόγερους, γεμάτους πατριωτικὴ καὶ θρησκευτικὴ φλόγα, νὰ ὑψώνωνται ἀλύγιστοι μπροστὰ στὸ χαλαστὴ τοῦ Μοριᾶ· ξαναθυμήθηκα τὴν λειτουργία τοῦ Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στὴν πόρτα ποὺ κρεμάστηκε δι Πατριάρχης· θυμήθηκα τὴν θυσία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Πόσο σφιχτὰ ἀντάμωσες στὴν ψυχή σου θρησκεία καὶ πατρίδα! Πόσα βάσανα τράβηξες καὶ γιὰ τὶς δυό! "Οταν πρωτοηρθαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἰταλία. Κι δι φτωχὸς δι ραγιάς, σὰν ἥρθε στὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχή, δὲν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρὰ τὸ κουρελιασμένο ράσο τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος δι ἀπλοϊκὸς παπᾶς δούλευε δῆλη μέρα στὸ χωράφι του· καὶ σὰ νύχτωνε καλά, τραβοῦσε γιὰ κανένα ἐρημοκλήσι ν' ἀνοίξῃ τὸ κρυφὸ σχολειό. Κι ἐκεῖνος δι ἀδύνατος παπᾶς, μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔχυνε βάλσαμο στὸν πόνο τοῦ ραγιᾶ ὅλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Οὐδὲν διαφέρει τὸ θυμιατὸ κι ἔπιανε τὸ καριοφίλι· καὶ τὸ εὐλογημένο ράσο ἀνέμιζε πάντα μπροστὰ σὲ κάθε πόλεμο καὶ σὲ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τὴν θρησκεία μας καὶ τὴν πατρίδα μας μαζί.

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Δίπλα στὸν τάφο τοῦ "Αγνωστοῦ Στρατιώτη, ποὺ δόλοι οἱ λαοὶ ὑψώνουν, γιὰ νὰ τιμήσουν τὰ θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νὰ" σοῦ ὑψώσωμε ἔνα σειρὸν μνημεῖο καὶ νὰ γράψωμε ἐπάνω :

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ Ο

107. ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΓΙΔΑΣ

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ἦταν πάντα ἄτυχος στὶς γίδες του. Τὶς ἔχανε ὄλες μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐκοβαν τὸ σκοινὶ ποὺ τὶς εἶχε δεμένες, πήγαιναν ἐπάνω στὸ βουνὸ κι ἐκεῖ ὁ λύκος τὶς ἔτρωγε. Οὔτε τὰ χάδια τοῦ ἀφεντικοῦ τους, οὔτε ὁ φόβος τοῦ λύκου δὲν τὶς συγκρατοῦσαν. Ἡταν φαίνεται γίδες πολὺ φιλελεύθερες καὶ μὲ κάθε κίνδυνο ζητοῦσαν τὴν ἐλεύθερία τους, τὸν ἐλεύθερο ἀέρα.

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἴδιοτροπία αὐτὴ τῶν ζώων, εἶχε ἀπελπιστῆ.

— Τελείωσε! ἔλεγε οἱ γίδες στενοχωριοῦνται μαζί μου, δὲν ξαναπάιρων γίδες.

Παρ’ ὅλα αὐτὰ σὲ λίγο καιρό, ἀφοῦ ἔχασε ἔξι γίδες, ἀγόρασε καὶ τὴν ἔβδομη. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ἀγόρασε μιὰ πολὺ νέα, γιὰ νὰ συνθίση νὰ μένη κοντά του.

Τί ὅμορφη ποὺ ἦταν ἡ νέα γιδούλα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου! Τί ώραία ποὺ ἦταν μὲ τὰ γλυκὰ ματάκια τῆς, μὲ τὸ μούσι της, μὲ τὰ μαῦρα καὶ γυαλιστερὰ ποδαράκια τῆς, μὲ τὰ γραμμωτὰ κέρατά της καὶ τὶς μακριές ἀσπρες, κάτασπρες τρίχες της! Ἡταν ἡμερη, χαδιάρικη· ὅταν τὴν ἄρμεγε ὁ ἀφεντικός της, δὲν κουνιόταν καθόλου, οὔτε πατοῦσε μέσα στὴ βεδούρα. Χαριτωμένη κατσικούλα!...

Ο μπαρμπα - Πέτρος στὸ πίσω μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ σπιτιοῦ του εἶχε ἔνα χωράφι φραγμένο καλὰ μὲ δέντρα. Ἐκεῖ ἔβαζε τὴ νέα του οἰκότροφο. Τὴν ἔδενε ἀπὸ ἔνα παλούκι στὸ καλύτερο μέρος ποὺ εἶχε χορτάρι, τῆς ἀφηγε μπόλικο τὸ σκοινὶ, γιὰ νὰ χη κάποια ἐλεύθερία, καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐρχόταν καὶ τὴν ἔβλεπε. Η κατσικούλα ἦταν πολὺ εύτυχισμένη καὶ μασοῦσε τὸ χορταράκι της μὲ τόση ὅρεξη, ποὺ ὁ μπαρμπα - Πέτρος ἦταν κατενθουσιασμένος.

— Νά πού βρήκα πιά μιὰ γίδα, πού νὰ μὴ στενοχωριέται μαζί μου ! ἔλεγε.

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ὅμως εἶχε λάθος· ἡ γίδα στενοχωριόταν.

Μιὰ μέρα, ἔλεγε μέσα της κοιτάζοντας τὸ βουνό :

— Τί καλὰ νὰ ἥμουν ἐκεῖ ψηλά ! Τί εὐχάριστα νὰ σκαρφαλώνω στους βράχους καὶ στὰ δεντράκια, χωρὶς αὐτὸ τὸ καταραμένο σκοινί, ποὺ μοῦ σφίγγει τὸ λαιμό. ’Εδῶ εἶναι καλὰ μόνο γιὰ τὸ βόδι καὶ γιὰ τὸ γάιδαρο νὰ εἶναι κλεισμένοι ! Οἱ γίδες θέλουν ἐλευθερία.

‘Απὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὸ χορταράκι τῆς φαινόταν ἀνοστο.

‘Αρχισε ἡ στενοχώρια της. ’Αδυνάτισε, τὸ γάλα της ἥταν λιγοστό. Λυπόσουν νὰ τὴν ἔβλεπες νά ’ναι ὅλη τὴν ἥμέρα δεμένη μὲ τὸ σκοινί, κοιτάζοντας στὸ βουνό, μὲ ἀνοιχτὰ τὰ ρουθούνια καὶ φωνάζοντας πένθιμα : Μέεεε !

‘Ο μπαρμπα - Πέτρος ἔβλεπε πώς κάτι ἔχει ἡ γίδα, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἔχει...

“Ενα πρωί, μόλις τελείωσε τὸ ἄρμεγμα, τῆς εἶπε :

— Γιὰ νὰ σὲ γλιτώσω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λύκου καὶ γιὰ νὰ μὴ μοῦ κόψης τὸ σκοινὶ καμιὰ μέρα, θὰ σὲ κλείσω στὸ στάβλο κι ἐκεῖ θὰ μένης πάντα.

Κι ἀμέσως τὴν ἔβαλε σ' ἕνα σκοτεινὸ στάβλο καὶ διπλοκλείδωσε τὴν πόρτα του. Δυστυχῶς ὅμως λησμόνησε νὰ κλείση καὶ τὸ χαμηλὸ παράθυρο καί, μόλις γύρισε τὶς πλάτες του, ἡ γιδούλα του ἔφυγε.

⑩ “Οταν ἔφτασε στὸ βουνὸ ἡ ’Ασπρούλα, ἥταν καταμαγεμένη. Τὰ γέρικα ἔλατα δὲν εἶχαν δεῖ ποτέ τους τέτοιο ὅμορφο πλάσμα. Τὴ δέχονταν σὰ μικρὴ βασίλισσα. Οἱ καστανιές κατέβαζαν ὡς τὴ γῆ τὰ κλαριά τους, γιὰ νὰ χαιδέψουν τὴ μικρὴ γιδούλα. Τὰ πολύχρωμα λουλουδάκια ἀνοιγαν στὸ πέ-

ρασμά της καὶ μοσκοβιολοῦσαν· ὅλο τὸ βουνὸ πανηγύριζε.

Οὔτε σκοινὶ πιά, οὔτε παλούκι. Τίποτα δὲν τὴν ἐμόπ-
διζε νὰ σκαρφαλώη, νὰ πηδᾶ, ὅπως ἥθελε. Τὸ χορτάρι ἦταν
τόσο φηλὸ ποὺ ἔφτανε ὡς τὸ στόμα της. Καὶ τί χορτάρι!
Νοστιμότατο, ἀρωματικό, δαντελωτό, ἀπὸ χιλιάδες φυτά.
"Οχι σὰν τὸ παλιοχόρταρο τοῦ κυρ - Πέτρου.

Ἡ Ἀσπρούλα, χορτάτη, κυλιόταν στὶς πλαγιές ἀνά-
μεσα στὰ πεσμένα φύλλα καὶ τὰ χορτάρια. "Τσερα μ' ἔνα
πήδημα πετιόταν καὶ στεκόταν στὰ πόδια της. Χόπ! νά την
τώρα, μὲ τὸ κεφάλι φυλὰ πότε πάνω σ' ἔνα βράχο, πότε στὸ
βάθος λαγκαδιοῦ, ἐπάνω, κάτω, παντοῦ. Θὰ νόμιζες πῶς
ἦταν δέκα γίδες τοῦ μπαρμπα - Πέτρου ἐκεῖ στὸ βουνό.

Τίποτε δὲ φοβόταν ἡ Ἀσπρούλα μας!

Κάποια στιγμή, μόλις ἔφτασε στὴν ἄκρη ἐνὸς βράχου
καὶ κοίταξε κάτω, κάτω χαμηλὰ στὸν κάμπο, βλέπει τὸ σπι-
τάκι τοῦ μπαρμπα - Πέτρου μὲ τὸ φράχτη γύρω γύρω. "Ε-
σκασε στὰ γέλια.

— Τί μικρὸ ποὺ εἶναι! εἴπε πῶς βάσταξα τόσον καιρὸ κεῖ
μέσα!

Ἡ δυστυχισμένη! Νόμιζε πῶς εἶναι τὸ μεγαλύτερο
πλάσμα τοῦ κόσμου.

Μὲ λίγα λόγια πέρασε μιὰ πολὺ εὐχάριστη μέρα ἡ
γίδα τοῦ μπάρμπα - Πέτρου.

"Εξαφνα φρεσκάρισε ὁ ἀέρας. Τὸ βουνὸ πῆρε ἔνα μενε-
ξεδένιο χρῶμα. Βράδιασε.

— Τώρα; εἴπε ἡ Ἀσπρούλα καὶ σταμάτησε μὲ κάποια
ἔκπληξη. Κάτω ὁ κάμπος ἦταν σκεπασμένος μὲ ὅμιχλη. Τὸ
σπίτι τοῦ κυρ - Πέτρου χανόταν, πνιγμένο στὴν ὅμιχλη, καὶ
μόνο τὰ κεραμίδια του ξεχώριζαν λίγο καὶ ὁ ἄσπρος καπνὸς
ποὺ ἔβγαινε ἀπ' τὴν καπνοδόχη. "Ακουσε τὸ κουδούνισμα

ένδος κοπαδιοῦ προβάτων κι ἔνιωσε μιὰ θλίψη στὴν ψυχή της... "Ενα ἀρπαχτικὸ δρνιο πέρασε κεῖθε χτυπώντας δυνατὰ τὰ φτερά του. 'Η 'Ασπρούλα τρόμαξε. "Τσερα ἄκουσε οὔρλιασμα στὸ βουνό. « Χούουου ! Χούουου ! »

Τότε συλλογίστηκε τὸ λύκο. "Ολη τὴν ἡμέρα ἡ ἀνόητη δὲν τὸν εἶχε σκεφτῇ. Τὴν ἵδια στιγμὴ ἄκουσε ἔνα σφύριγμα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου, ποὺ σφύριζε γιὰ τελευταία φορὰ προσκαλώντας τὴν 'Ασπρούλα.

—Χού ! χού ! ἔκανε ὁ λύκος.

« Γύρισε πίσω ! γύρισε πίσω ! » ἔλεγε τὸ σφύριγμα.

'Η 'Ασπρούλα στὴν ἀρχὴ σκέφτηκε νὰ ξαναγυρίσῃ, μὰ συλλογίστηκε τὸ παλούκι, τὸ σκοινί, τὸ φράχτη καὶ ὅτι δὲ θὰ μποροῦσε πιὰ νὰ ζήσῃ μιὰ τέτοια ζωὴ καὶ ὅτι καλύτερα ἥταν νὰ μείνη ἔκει στὸ βουνό.

'Ο μπαρμπα - Πέτρος δὲν ξανασφύριξε.

'Η γίδα ἄκουσε πίσω τῆς κάποιο « φρού ! »... ἀπὸ φύλλα. Γύρισε πίσω καὶ βλέπει στὸν ἵσκιο δυὸ αὐτὶα κοντά, ἵσια, καὶ δυὸ μάτια ποὺ ἔλαμπαν σὰ φωτιές.

—Ηταν ὁ λύκος !

Μεγάλος, ἀκίνητος, καθισμένος στὰ πισινά του κοίταξε τὴν ἀσπρη κατσικούλα καὶ πρὶν τὴ φάη ἀκόμα, ἔγλειφε τὰ χείλη του ἀπὸ εὐχαρίστηση. 'Επειδὴ ἥταν πιὰ βέβαιος πῶς τὴν ἔχει στὰ νύχια του, δὲ βιάστηκε μοναχὰ μόλις αὐτὴ γύρισε, γέλασε μὲ κακία : « Χά, χά, ἡ γιδούλα τοῦ κυρ - Πέτρου ! » καὶ κρέμασε ἔξω τὴν κόκκινη γλώσσα του.

'Η 'Ασπρούλα κατάλαβε πῶς ἥταν χαμένη... Σὲ μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε τὴν ἴστορία τῆς γριᾶς Λιάρας, ποὺ ἀγωνίστηκε ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν ἔφαγε ὁ λύκος τὸ πρωί, καὶ σκέφτηκε μήπως θὰ ἥταν προτιμότερο νὰ μὴν ἀντισταθῆ καὶ νὰ τὴ φάη ἀμέσως ὁ λύκος· ὅμως μετανόησε καὶ πῆρε στάση ἐπιθετική. "Εσκυψε τὸ κεφάλι, πῆρε φόρα καὶ κουτού-

λησε τὸ λύκο σὰ γενναία γίδα τοῦ κυρ - Πέτρου ποὺ ἤταν,
ὅχι μὲ ἐλπίδα νὰ σκοτώσῃ τὸ λύκο — οἱ γίδες δὲν μποροῦν νὰ
σκοτώσουν λύκο — ἀλλά, ἔτσι ! γιὰ νὰ δῆ ἀν μπορῆ νὰ ἀντι-
σταθῆ, ὅση ὥρα ἀντιστάθηκε καὶ ἡ γριὰ Λιάρα.

‘Ο λύκος ὅρμησε καὶ τὰ μικρὰ κερατάκια τῆς γιδούλας
ἄρχισαν χορό.

Εῦγε ! γενναία γιδούλα ! τί καρδιὰ ποὺ εἶχε ! Πε-
ρισσότερες ἀπὸ δέκα φορὲς ἔκαμε τὸ λύκο νὰ ὑποχωρήσῃ
γιὰ νὰ πάρῃ ἀνάσα. Στὰ μικρὰ διαλείμματα τῆς μάχης
ἄρπαζε λίγο ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο τῆς χορταράκι καὶ ξανάρχιζε
τὴ μάχη...

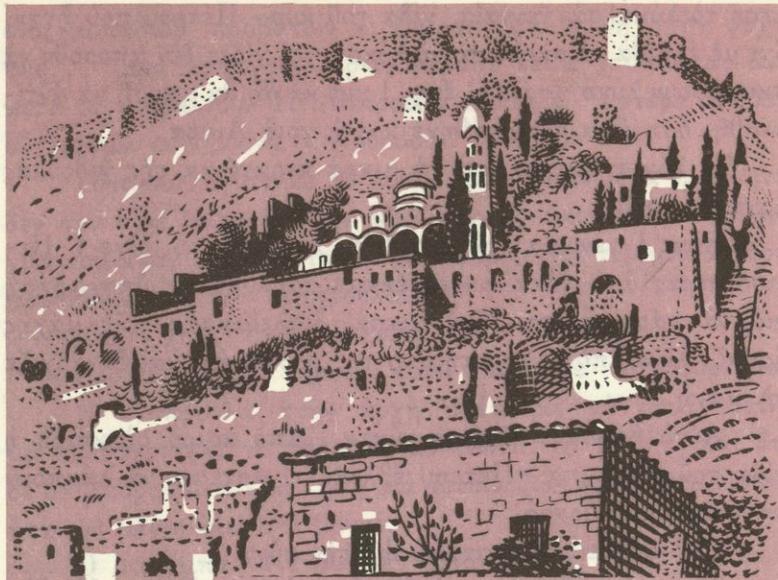
Αὐτὸ βάσταξε ὅλη τὴ νύχτα. ‘Απὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἡ
γίδα τοῦ μπαρμπα - Πέτρου ἔβλεπε τ’ ἀστέρια νὰ λάμπουν
στὸν καθαρὸ οὐρανό.

— “Ω ! φτάνει νὰ βαστάξω ώς τὴν αὔγη !

Τ’ ἀστέρια ἔσβηναν τὸ ἔνα ὕστερ’ ἀπὸ τ’ ἄλλο. ‘Η ‘Α-
σπρούλα διπλασίαζε τὰ κουτουλίσματα, καὶ ὁ λύκος τὰ δαγ-
κώματα... “Ενα ωχρὸ φῶς φώτισε τὸν ὄριζοντα. Τὸ λά-
λημα ἐνὸς πετεινοῦ ἀκούστηκε ἀπὸ μιὰ ἔπαινη.

— Ξημέρωσε λοιπόν ! εἶπε τὸ δυστυχισμένο ζῶο, ποὺ πε-
ρίμενε τὸ ξημέρωμα γιὰ νὰ πεθάνῃ. Ξαπλώθηκε στὸ χῶμα
φαρδιὰ πλατιὰ μὲ τὸ κάτασπρο δέρμα τῆς κοκκινισμένο ἀπὸ
τὸ αἷμα.

108. ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΤΑΫΓΕΤΟ

A'.

Από τη Σπάρτη στο Μιστρά

Απρίν βγῆ ὁ ἥλιος φεύγομε ἀπὸ τὴ Σπάρτη γιὰ τὸ Μιστρά. Ἡ ἀπόσταση δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ὁ δρόμος εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾶ μέσα ἀπὸ περιβόλια μὲ πορτοκαλιές. Ἀφοῦ περάσαμε κι ἔνα δάσος ἀπὸ ἐλιές, φτάσαμε στὸ νέο συνοικισμὸ τοῦ Μιστρᾶ, ποὺ εἶναι στοὺς πρόποδες τοῦ Ταΰγετου, ποὺ ἀπὸ δῶ ὑψώνεται ἀπότομα. Ἀνεβαίνομε πεζοὶ ἔνα μονοπάτι μὲ κορδέλες καὶ πέτρινες σκάλες καὶ φτάνομε στὰ ἐρείπια τοῦ δοξασμένου Μιστρᾶ. Ἡ κοιλάδα τοῦ Εύρωτα φαίνεται ἀπὸ δῶ σὰν ἔνας πολυτελῆς τάπητας σκεπασμένος μὲ ἐλαφρὴ ὄμιχλη. Ἀπαλό, δροσερὸ ἀεράκι μᾶς δροσίζει τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ταράτσα

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες

πικραμένη, ἐντροπαλή,

κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,

ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῆ.

28.

"Αργειε νά 'λθη ἐκείνη ἡ μέρα,

καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά,

γιατὶ τά 'σκιαζε ἡ φοβέρα,

καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά. Δ

34.

Δυστυχής ! Παρηγορία

μόνη σου ἔμενε νὰ λές

περασμένα μεγαλεῖα

καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

35.

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει

φιλελεύθερη λαλιά,

ἔνα ἐκτύπας τ' ἄλλο χέρι

ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

36.

Κι ἔλεες : Πότε ; ἀ ! πότε βγάνω

τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἑρμιές ;

Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω

κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

37.

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα

μὲς στὰ κλάματα θολό,

καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,

πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

»Απαντα»

Λ. Σολωμός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

	Σελ.
1. "Υμνος στή Σημαία (ποίημα) Στ. Δάφνη	5

Α'. ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

2. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο, Χαραλ. Βασιλογεώργη	7
3. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	13
4. 'Ο τυφλὸς τοῦ Εὐαγγελίου (ποίημα) 'Ι. Πολέμη	14
5. 'Ανάσταση, 'Α. Καρκαβίτσα	16
6. Χριστὸς 'Ανέστη (ποίημα) 'Ι. Πολέμη	19
7. Χρονιάρες μέρες (ποίημα) Γ. Δροσίνη	20
8. 'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	21
9. 'Ο Θεός προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, Σπ. Τρικούπη	23
10. Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	25
11. 'Ο παπᾶ - 'Αρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γ. Βλαχογιάννη	26
12. 'Ο ἀλληθινὸς κληρικός, Ν. Δ. Μαχρῆ	23
13. 'Ο παπᾶς τοῦ Στάρτσοβου, 'Η. Π. Οίκονομοπούλου	29
14. Μιὰ χριστιανικὴ πράξη.	30
15. 'Η εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	31
16. 'Η καμπάνα τοῦ χωριοῦ μας (ποίημα) 'Α. Φωτιάδη	32
17. Τὸ ιερὸ κειμήλιο, Στ. Δάφνη	33
18. Τὸ εὐλογημένο καράβι (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	38
19. 'Αι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. 'Αθάνα	39

Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΒΙΟ

20. 'Ο Φλοκτήτης, 'Α. Καρκαβίτσα	40
21. Ζῆ δ βασιλιάς 'Αλέξαντρος ; (ποίημα) Γ. Δροσίνη	45
22. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρᾶ, 'Ιουλίας Δραγούμη	47
23. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Γ. Καμπούρογλου	49
24. 'Ο ἔξωμότης, Ε. Π. Φωτιάδη	53

25. 'Η Έλλας πρὸς τὰ τέκνα τῆς (ποίημα) Ρ. Φεραίου	56
26. 'Ο Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του (ποίημα) 'Α. Βαλαωρίτη	58
27. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν ἐπανάσταση (διασκευὴ)	60
28. Τὸ κρυφὸ σχολεῖό (ποίημα) 'Ι. Πολέμη	66
29. 'Η Σουλιωτοπούλα, Γ. Βλαχογιάννη	68
30. 'Η καταστροφὴ τοῦ Σουλίου (ποίημα δημοτικὸ)	70
31. 'Ο καπετάν Καλόγερος	71
32. Χήρα Σουλιώτισσα, Γ. Βλαχογιάννη	72
33. 'Η Δέσπω (ποίημα δημοτικὸ)	74
34. Σιτάρι - κριθάρι	75
35. Τραγούδι κλέφτικο (ποίημα) Κ. Κρυστάλλη	78
36. Στὸ Μέγα Σπήλαιο, Χρ. Σταυροπούλου	79
37. 'Η τιμιότητα τοῦ Κανάρη (διασκευὴ)	82
38. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	85
39. 'Η καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημοτικὸ)	86
40. Κολοκοτρώνης, Σπ. Μελᾶ	87
41. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημοτικὸ)	93
42. 'Η ἄλωση τῆς Τριπολίτεᾶς (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	94
43. Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη	95
44. 'Η φούντα τοῦ σπαθιοῦ, Γ. Τερτσέτη	96
45. 'Η πρώτη γαλανόλευκη	96
46. Σύνορα πλατύτερα (διασκευὴ)	97
47. 'Ο γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	98
48. Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, Γ. Βλαχογιάννη	102
49. Σολωμὸς καὶ Γύζης	103
50. Σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες, Δ. Γ. Δημητρακάκη	105
51. 'Ο Παπαφλέσσας, Φ. Χρυσανθακοπούλου	106
52. Πῶς σώθηκε ὁ Παρθενὼν	107
53. "Αγια Λιθάρια, Δ. Ρώμα	108
54. 'Ο Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Χ. Ραφτάνη	109
55. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, 'Α. Τραυλαντώνη	110
56. Μεσολόγγι (ποίημα δημοτικὸ)	113
57. 'Ο θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ	114
58. Στὴ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	118
59. 'Ο διάδοχος καὶ ὁ στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	119

Σελ.

60. Ή συμπεριφορά τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	120
61. Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	122
62. Δίψα νίκης, Ἡ. Οἰκονομοπούλου	124
63. Ποιητής καὶ ἥρωας	124
64. Στὴ «Σόφια», Ἡ. Οἰκονομοπούλου	128
64(a). Ἐπιστολὴ μαχητοῦ τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Ἡ. Οἰκονομοπούλου	133
65. Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	134
66. Τὸ ἔπος 1940 — 1941, Ἀχ. Κύρου	140

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΒΙΟ

67. Στὸν καινούριο χρόνο (ποίημα)	143
68. Τὸ ναυτόπουλο, Ἀρ. Κουρτίδη	144
69. Ὁ νέος ναύτης (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	146
70. Τὸ μικρό μας περιβόλι, Γ. Δροσίνη	148
71. Τὸ σπίτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	150
72. Ἡ σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα, Ε.Π. Φωτιάδη	151
73. Μάνα (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	153
74. Τὸ ψωμὶ (ποίημα) Γ. Δροσίνη	155
75. Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα. Χρ. Χριστοβασίλη	156
76. Τὸ ἄλογο	162
77. Ἀλησμόνητη χρονιά, Ν. Κοντοπούλου	166
78. Ὁ μικρὸς σιδηρουργός, Θ. Μακροπούλου	172
79. Τὰ σαλιγκάρια	177
80. Τὰ μάρμαρα, Κ. Κρυστάλλη	181
81. Μιὰ νέα ἱστορία γιὰ τὸν ἄνθρωπο	186
82. Ὁ Μιχαλάκης τοῦ Λούκα	210
83. Οἱ ἔφτὰ τεμπέληδες	218
84. Καλοκαίρι (ποίημα) Στ. Μαρτζώκη	225
85. Ἐργασία (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	226
86. Τὸ κουπὶ καὶ τὸ τιμόνι (ποίημα) Ἰ. Πολέμη	228
87. Ροδιὰ καὶ πεῦκος, Γ. Βλαχογιάννη	229
88. Τί θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη	231
89. Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες, Θ. Βαγενᾶ-Εύρ. Δημητρακοπούλου	232

90. Παροιμίες, Ν. Γ. Πολίτου	236
91. Δημώδη αἰνίγματα	238
Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ	
92. 'Ο τρύγος, 'Η. Π. Βουτιερίδη	239
93. 'Ο τρύγος (ποίημα) 'Α. Χριστοπούλου	245
94. Οι τέσσερεις ἐποχὲς τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	246
95. Στὴ Ρόδο, Κ. Ουράνη	250
96. 'Η Δῆλος, Π. Νιφάνα	253
97. Τὰ Γρεβενά, Δ. Κοντογιάννη	257
98. Τὸ 'Αργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	261
99. 'Η Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	263
100. 'Απὸ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου, Ν. Μαρτίνη	266
101. Οἱ παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδη	271
102. 'Η πέρδικα, Στ. Γρανίτσα	273
103. 'Η ἐλιὰ (ποίημα) 'Ι. Πολέμη	276
104. Πυτρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίνη	277
105. Παρθενών, Ν. Α. Κοντοπούλου	278
106. Στὰ ψηλώματα τοῦ Χελμοῦ	282
107. 'Ιστορία μιᾶς γίδας	289
108. Μιὰ ἔκδρομὴ στὸν Ταῦγετο	294
109. Θαλασσινὸ τραγούδι (ποίημα) Γ. Δροσίνη	301
110. "Ύμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	302

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Παροράματα

Στὴ σελίδα 134 ὁ ἀριθ. τοῦ κεφαλαίου «Μητροπολίτης Χρυσόστομος» ἐκ παραδρομῆς ἀντὶ 65 ἀνεγράφη 55.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

*Αυτίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. *Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Δρόμου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15 / 21 Μαρτίου 1946 (*Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

"Εκδοσίς Α', 1965 (VI) — ANTITYPIA 205.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1273 /7-4-65
Έκτυπωσις - Βιβλιοθεσία : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. - Φιλαδελφίας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

✓

ο ολ' διμοτικού Αναγνωστικό

Αναγνωστικό ολ' διμοτικού

οι·διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό οι·διμοτικού

οι·διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό

οι·διμοτικού

οι·διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό οι·διμοτικού

οι·διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό οι·διμοτικού

οι·διμοτικού

Αναγνωστικ

Αναγνωστικό οι·διμοτικού

